

ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท

วงศ์ฐาน์ยศ ช่วยแก้ว

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566

ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท

วงศ์ฐาน์ยศ ช่วยแก้ว

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566

AN ANALYTICAL STUDY OF SUCCARITA 3 IN THERAVADA BUDDHISM

WONGTHAYOD CHOUIKAEW

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS

FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS

DEPARTMENT OF BUDDHIST STUDIES FOR DEVELOPMENT

FACULTY OF RELIGION AND PHILOSOPHY

MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

2023

หัวข้อวิทยานิพนธ์	:	**ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท**
ชื่อนักศึกษา	:	**วงศ์ฐาน์ยศ ช่วยแก้ว**
ชื่อปริญญา	:	**ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา**
ปีพุทธศักราช	:	**2566**
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	:	**พระมหาวิชาญ กนฺตสีโล, ดร.**

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

รักษาการแทนคณบดี
คณะศาสนาและปรัชญา .....
(พระสุทธิสารเมธี, ผศ. ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ :
ประธานกรรมการ .....
(พระสุทธิสารเมธี, ผศ. ดร.)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก) .....
(พระมหาวิชาญ กนฺตสีโล, ดร.)

กรรมการ .....
(ดร. โสภณ ขำทัพ)

กรรมการ .....
(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ. ดร.)

กรรมการ .....
(ผศ. ดร. ปัณณพงศ์ วงศ์ณาศรี)

(ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

Thesis Topic	:	An Analytical Study of Succarita 3 in Theravada Buddhism
Student's Name	:	Wongthayod Chouikaew
Degree Sought	:	Master of Arts
Program	:	Buddhist Studies for Development
Anno Domini	:	2023
Advisor	:	Phramahavichan Kantaseelo, Dr.

Accepted by Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts (Buddhist Studies for Development)

Acting Dean of Faculty of Religion and Philosophy
.....
(Phrasutthisamethi, Asst. Prof. Dr.)

Thesis Committee :

Chairman
.....
(Phrasutthisamethi, Asst. Prof. Dr.)

Member (Advisor)
.....
(Phramahavichan Kantaseelo, Dr.)

Member
.....
(Dr. Sophon Khumtrup)

Member
.....
(Phrakhrusiridhammapirat, Asst. Prof. Dr.)

Member
.....
(Assoc. Prof. Dr. Punnapong Wongnasri)

(Copyright of Mahamakut Buddhist University)

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	:	**ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท**
ชื่อนักศึกษา	:	**นายวงศ์ฐาน์ยศ ช่วยแก้ว**
ชื่อปริญญา	:	**ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา**
ปีพุทธศักราช	:	**2566**
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	:	**พระมหาวิชาญ กนฺตสีโล, ดร.**
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	:	**ดร. โสภณ ขำทัพ**

วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีหลักสุจริตในศาสตร์อื่นๆ 2) เพื่อศึกษาหลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท และ 3) เพื่อวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสาร เน้นข้อมูลจากเอกสารขั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ตำรา ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนมิถุนายน 2565 – เดือนเมษายน 2566 ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหา และวิเคราะห์แบบสร้างข้อสรุปอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า:

1) หลักสุจริตพัฒนามาจากระบบการควบคุมสังคม โดยการนำหลักศาสนาความเชื่อและความศรัทธามาเกี่ยวข้องจนเป็นบทกฎหมายยุติธรรม ซึ่งมิได้กำหนดข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบหรือผลทางกฎหมายไว้อย่างแน่ชัด หลักสุจริตมีลักษณะสำคัญคือ เป็นบทยุติธรรม เป็นบทบังคับ เป็นบทที่มีเนื้อความไม่แจ้งชัด เป็นบทหลักกฎหมายทั่วไป และเป็นบทครอบจักรวาล แต่เมื่อว่าด้วยคุณลักษณะร่วมที่ครอบคลุมหมดทุกศาสนาแล้ว จะว่าด้วยคำสั่งสอนทางศีลธรรมและจริยธรรมอันเป็นไปเพื่อประโยชน์ชาตินี้และชาติหน้า และคงเป็นทุกอย่างของศาสนิกในศาสนานั้นๆ

2) หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง ความประพฤติดี, ประพฤติชอบ, ประพฤติถูกต้องตามคลองธรรม มี 3 อย่าง คือ (1) กายสุจริต 3 เป็นการประพฤติชอบด้วยกาย โดยงดเว้นการเบียดเบียน ทำร้ายและฆ่าสัตว์, งดเว้นการแย่งชิง คดโกงและลักพาสิ่งของที่เจ้าของมิให้, งดเว้นการประพฤติผิดในกามคุณจนขาดความสำรวมระวัง (2) วจีสุจริต 4 เป็นการประพฤติชอบด้วยวาจา โดยงดเว้นการพูดเท็จ, การพูดส่อเสียด, การพูดหยาบคาย, การพูดเพ้อเจ้อ และ (3) มโนสุจริต 3 เป็นการประพฤติชอบด้วยใจ โดยงดเว้นการเพ่งเอาทรัพย์ผู้อื่น, การผูกพยาบาทจองเวร, การมีความคิดในทางที่ไม่ถูกต้อง ดังนั้นสุจริต 3 จึงเป็นทางแห่งความดีอันเป็นทางนำไปสู่ความเจริญหรือสุคติภูมิ

3) หลักสุจริต 3 เป็นแนวทางดำเนินชีวิตที่ดี จัดเป็นอาคาริยวินัยของผู้ครองเรือน ทั้ง 10 ข้อ ซึ่ง 7 ข้อแรกนั้นเป็นศีล และ 3 ข้อหลังอยู่ในหมวดสมาธิและปัญญา จัดว่าครบองค์ของไตรสิกขาและอริยมรรค โดยสุจริตทั้ง 10 ข้อนี้แบ่งเป็นทางกายสุจริต 3 จัดเป็นสัมมากัมมันตะ, วจีสุจริต 4 จัดเป็นสัมมาวาจา, และมโนสุจริต 3 จัดเป็นสัมมาทิฏฐิ

คำสำคัญ สุจริต 3 , พุทธศาสนาเถรวาท

ABSTRACT

Thesis Topic	:	**An Analytical Study of Succarita 3 in Theravada Buddhism**
Student's Name	:	**Wongthayod Chouikaew**
Degree Sought	:	**Master of Arts**
Program	:	**Buddhist studies for Development**
Anno Domini	:	**2022**
Advisor	:	**Phramahavichan kantaseelo, Dr.**
Co- Advisor	:	**Dr. Sophon Khumtrup**

The objectives of thesis were as follows: 1) to study the concepts and theories of Three Sucaritas 2) to study the principle of Three Sucaritas in Theravada Buddhist and 3) to analyze Three Sucaritas in Theravada Buddhist. The thesis was the documentary qualitative research work. The sample groups were the Tipitaka, the commentary, the textbook, the theory and related researches. All the data collected during between June 2022 – April 2023, were then analyzed by content analysis and analytic inductions.

The results of reseach were found that:

1) The principle of honesty is developed from a system of social control. By bringing religious principles, beliefs and faith involved until it becomes a law of justice. Which does not determine the facts which are the elements or legal consequences. The principle of honesty is important. Such as the chapter of justice, the rule, the chapter that is unclear, the general law, and the universal chapter. And when it comes to the common characteristics that cover all religions. Whether it is about moral and ethical teachings for the benefit of this life and the next life. And probably everything of the religious in that religion.

2) Three Sucaritas in Theravada Buddhism mean good conduct, right conduct, and righteous conduct. There are 3 things: (1) physical integrity 3 is righteous behavior by refraining from encroaching hurting and killing animals, abstain from poaching cheating and stealing things that the owner does not allow. Refrain from

misconduct in your sexual desires to the point of lack of composure. (2) Honest speech 4 is the right speech by refraining from lying, slandering, harsh speech, idle chatter. And (3) Sucaritas are the right conduct with the heart by refraining from concentrating on other people's property, vindictiveness, having thoughts in the wrong way. Therefore, Honestly 3 is the way of goodness that leads to prosperity.

3) Three Sucaritas are the way of living a good life. It is classified as the 10 virtues of the lord's discipline, of which the first 7 verses are precepts and the last 3 verses are in the category of concentration and wisdom. These 10 truths are categorized as being honestly, physically 3 as right action, right speech 4 as right speech, and honest mind 3 as right view.

Keywords: Three Sucaritas , Theravada Buddhist

กิติกรรมประกาศ

การศึกษาวิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จลงได้เพราะความอนุเคราะห์และช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งผู้วิจัยขอขอบคุณคณะศาสนาและปรัชญาในฐานะที่เป็นสถานศึกษาที่ได้ประสิทธิประสาทความรู้ด้านสาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ทั้งในส่วนงานวิชาการและงานภาคสนาม

ขอกราบขอบพระคุณพระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. รองอธิการบดี มมร.ศศ. ที่ให้ความเมตตาอำนวยความสะดวกในการศึกษาตลอดหลักสูตร พระวิสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร. คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา ที่เมตตาตรวจสอบแก้ไขหัวข้อนับแต่เริ่มต้นมาด้วยความเคารพ

ขอกราบขอบพระคุณพระมหาวิชาญ กนฺตสีโล ประธานหลักสูตรพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ที่เมตตาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ได้อบรมสั่งสอน ให้คำปรึกษาแนะนำด้วยดีมาตลอด และติดตามสอบถามผู้วิจัยด้วยความห่วงใยนับตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสมบูรณ์ อีกทั้ง ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร. โสภณ ขำทัพ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่กรุณาจุดประกายความคิดเริ่มต้น ติดตามให้กำลังใจ และส่งเสริมข้อมูลการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้มาโดยตลอด ทั้งเมตตาถ่ายทอดความรู้ในการทำวิจัย และให้คำปรึกษาแนะนำอันมีคุณค่า และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งจนผู้วิจัยสำเร็จการศึกษา

ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร. สุจิตรา ทิพย์บุรี ที่ให้กำลังใจ เมตตาช่วยตรวจสอบ และเรียบเรียงภาษาในการเขียนงานวิทยานิพนธ์นี้ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้อนุเคราะห์ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการจัดทำเอกสารต่างๆ ของบัณฑิตวิทยาลัย

ขอขอบคุณ ครอบครัวและญาติมิตรทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ ที่ได้คอยห่วงใยให้การสนับสนุน และเป็นกำลังใจนับตั้งแต่เริ่มต้นเข้าศึกษาจนกระทั่งสำเร็จการศึกษา

ท้ายที่สุดนี้ ขอคุณงามความดีและกุศลผลบุญที่เกิดมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ให้เป็นพุทธบูชา ธัมมบูชา สังฆบูชา และตอบแทนพระคุณของบิดามารดาผู้ให้กำเนิด ครู อาจารย์ ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกๆ ท่าน ซึ่งข้าพเจ้าขอยกคุณความดีและกุศลผลบุญเหล่านี้เป็นเครื่องบูชาพระคุณ เพื่อความสำเร็จประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนานี้ด้วยเทอญ

วงศ์ฐาน์ยศ ช่วยแก้ว

สารบัญคำย่อ

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

พระไตรปิฎกที่ใช้ประกอบการวิจัยฉบับนี้ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539 อ้างอิงโดยระบุ ชื่อคัมภีร์ ภาษา ลำดับเล่ม ข้อที่ และหน้าที่ เช่น ขุ.ธ. 25/171/86 หมายถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎกเล่มที่ 25 ข้อที่ 171 หน้าที่ 86

คำย่อ		คำเต็ม		
พระวินัยปิฎก				
วิ.ม.	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	
พระสุตตันตปิฎก				
ขุ.ธ.	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท
ม.ม.	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์
ม.มู	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปัณณาสก์
ม.อุ.	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปัณณาสก์
ที.สี.	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค
ที.ปา.	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค
องฺ.ติก.	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกฺกนิปาต
องฺ จตุกฺก.	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกฺกนิบาต
สํ.ข.	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวารวรรค
สํ.ม.	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค
พระอภิธรรมปิฎก				
อภิ.วิ.	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	
อภิ.ปุ.	=	อภิธรรมปิฎก	ปุคคลปัญญัตติ	

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย..... จ

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... ช

กิตติกรรมประกาศ..... ณ

สารบัญคำย่อ..... ฉ

สารบัญ..... ฎ

สารบัญภาพ..... ฐ

บทที่

1 บทนำ..... 1

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา..... 1

1.2 คำถามการวิจัย..... 4

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย..... 4

1.4 ขอบเขตของการวิจัย..... 5

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย..... 5

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..... 7

1.7 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... 7

1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย..... 18

1.9 นิยามศัพท์เฉพาะ..... 19

2 แนวคิดและหลักสุจริตในศาสตร์อื่นๆ..... **21**

2.1 แนวคิดหลักสุจริตในศาสตร์อื่นๆ..... 21

2.2 ความหมายของสุจริตในแนวคิดตะวันตก..... 24

2.3 ความสัมพันธ์ของสุจริตในศาสตร์อื่น..... 28

2.4 สุจริตในแนวคิดศาสนาพุทธ..... 32

2.5 สุจริตในแนวคิดศาสนาคริสต์..... 35

2.6 สุจริตในแนวคิดศาสนาอิสลาม..... 38

2.7 สุจริตในแนวคิดศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู..... 41

2.8 สุจริตในแนวคิดศาสนาซิกซ์..... 43

2.9 บทสรุป..... 49

3 หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท..... **47**

3.1 ความหมายของหลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท..... 47

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

3.2 ประเภทของหลักสุจริต 3 ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท..... 51
3.3 ความสำคัญของความสุจริตในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท..... 54
3.4 คำสอนที่เกี่ยวข้องกับความสุจริตในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท..... 54
3.5 การพัฒนาพฤติกรรมความสุจริตในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท..... 60
3.6 หลักคำสอนที่เป็นพื้นฐานของความสุจริตในพุทธศาสนาเถรวาท..... 62
3.7 บทสรุปหลักสุจริต 3..... 69
4 วิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท..... 71
4.1 วิเคราะห์การประพฤติชอบทางกายสุจริต 3 71
4.2 วิเคราะห์การประพฤติชอบทางวจีสุจริต 4 83
4.3 วิเคราะห์การประพฤติชอบทางมโนสุจริต 3 98
4.4 บทสรุป..... 112
5 บทสรุป และข้อเสนอแนะ..... 113
5.1 สรุปผลการวิจัย..... 113
5.2 ข้อเสนอแนะ..... 120
บรรณานุกรม..... 121
ประวัติผู้วิจัย..... 125

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัยหลักสุจริต 3 19

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

"....ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานของความดีทุกอย่าง จึงต้องฝึกฝนอบรมให้เกิดขึ้นในตัวเอง เพื่อจักได้เป็นคนดี มีประโยชน์ และมีชีวิตที่สะอาด ที่เจริญมั่งคง...."[1]

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่ข้าราชการพลเรือน ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน เพราะทรงเห็นคุณค่า และความสำคัญของความซื่อสัตย์สุจริตว่า มีความสำคัญต่อการเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาความดีให้เกิดขึ้น ทั้งภายในจิตใจและภายนอกที่จำเป็นต้องปฏิบัติต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ความดังกล่าวแสดงถึงสถานการณ์โลกในอดีตสู่ปัจจุบันถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคม ที่ผ่านกระบวนการวิวัฒนาการมาอย่างยาวนานและสมบูรณ์แบบ เพราะมีร่างกายที่มีอวัยวะที่เหมาะแก่การดำเนินชีวิต เช่นมีตา หู จมูก ลิ้น กายที่เหมาะแก่การรับรู้ มีแขนขาที่เหมาะแก่การยืน เดิน นั่ง นอน มีนิ้วมือที่เหมาะแก่การหยิบจับสิ่งของ แต่มนุษย์ก็ยังคงเป็นสัตว์โลกประเภทหนึ่ง แม้ว่าจะผ่านการพัฒนาทางด้านร่างกายมาแล้วก็ตาม แต่ยังคงเป็นสัตว์ เพราะยังข้องติดอยู่ในโลก ดังมีปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบทโลกวรรค อภยราชกุมารวัตถุ ได้แสดงเกี่ยวกับบุคคลผู้ข้องอยู่ในโลกนี้ว่า "....ท่านทั้งหลายจงมาดูโลกนี้ ที่วิจิตรดุจราชรถที่พวกคนเขลาหมกมุ่นอยู่ แต่พวกผู้รู้หาข้องอยู่ไม่...."[2] และมนุษย์ไม่ได้อยู่เพียงผู้เดียวในโลก มนุษย์มีการติดต่อสื่อสารเพื่อให้ผู้อื่นได้รับรู้ หรือตอบสนองความต้องการของตัวเอง การสื่อสารด้วยวิธีการแสดงออกทางท่าทางหรือคำพูดนี้เรียกว่า "พฤติกรรม" ซึ่งวิธีการทางพฤติกรรมจะมีประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นได้นั้น จิตใจจะต้องได้รับการพัฒนาก่อน เมื่อจิตใจได้มีการพัฒนาแล้ว พฤติกรรมย่อมจะสร้างสรรค์ไปในทางที่ดี สามารถทำประโยชน์ให้แก่ตนเองและส่วนรวมได้เป็นอย่างดียิ่ง ดังเช่น เจ้าชายสิทธัตถะ ทรงเป็นมนุษย์ แต่สามารถพัฒนาพระองค์ไปสู่ความหลุดพ้นได้ จนชาวโลกขนานพระนามของพระองค์ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แปลว่า ผู้ตรัสรู้ชอบโดยพระองค์เอง พระองค์ทรงสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่ชาวโลกเป็นอย่างอเนกอนันต์ ปัญหาของมนุษย์ไม่ได้มีแต่ปัญหาที่เกิดกับผู้ที่ไม่พัฒนาจิตใจ เพราะเมื่อไม่พัฒนา

---

[1] พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลเดช พระราชทานแก่ข้าราชการพลเรือน ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน ในวันที่ 18 พฤศจิกายน 2530.

[2] ขุ.ธ. (ไทย) 25/171/86.

จิตใจแล้ว พฤติกรรมการแสดงออกทางกายและวาจาจึงแตกต่างกันไปตามอำนาจของกิเลส[3]นั่นเอง ฉะนั้นการพัฒนาตนเองจึงเป็นกระบวนการของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตัวเรา ให้ไปสู่ภาวะที่ดีกว่าและเป็นที่ต้องการมากกว่า แต่กระบวนการดังกล่าวไม่ใช่เรื่องง่าย ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมมนุษย์นั้นซับซ้อน มีองค์ประกอบและปัจจัยเกี่ยวเนื่องกันมาก ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่ผู้ศึกษาจะต้องทำความรู้จักกับสิ่งต่างๆ เหล่านี้ เพื่อจะได้เรียนรู้ ฝึกฝน อบรมตน และจัดให้มีอิทธิพลเชิงบวกหรือหลีกเลี่ยงสิ่งไม่ควรเสีย หากมีอิทธิพลเชิงลบต่อการพัฒนาตนเองแล้ว การศึกษาถึงปัจจัยพื้นฐานทางพฤติกรรมย่อมจะช่วยให้เข้าใจในพฤติกรรมของมนุษย์ได้ดียิ่งขึ้น

ปัญหาในการพัฒนาชีวิตของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันยังคงเป็นไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากบางบุคคลหรือกลุ่มชนยังเข้าไม่ถึงการพัฒนาทางด้านกาย วาจา และจิตใจ ทั้งที่รัฐบาลเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาทุนมนุษย์ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของประเทศในการสร้างความมั่นคง และแก้ไขปัญหาต่างๆ ในการพัฒนามนุษย์ของประเทศและของโลก ซึ่งปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ดังเช่น การเสพยาเสพติด การฉกชิงวิ่งราว การฉ้อโกง การเปิดบ่อนการพนัน การหลอกลวงข่มขืน การทอดทิ้งทารกหรือคนชรา การทำแท้ง และการหย่าร้าง เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้มาจากการละเมิดศีลหรือละเมิดสุจริต หรือละเมิดกุศลกรรมบถ อันมีสาเหตุเกิดจากการล่วงละเมิดทางกาย ทางวาจาและทางใจ โดยแหล่งสำคัญมาจากใจเป็นสาเหตุหลัก ร่วมกับเจตนาที่ก่อให้เกิดการกระทำทั้งทางกายและทางวาจา อันก่อเกิดมาจากความพยาบาทที่คิดจะทำร้ายเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ความเพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่นบ้าง ความอยากให้ผู้อื่นถึงแก่พินาศบ้าง ล้วนมีสาเหตุมาจากความหลงผิดที่เรียกว่า มิจฉาทิฏฐิ ซึ่งเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เห็นผิดในจิตใจ และเป็นผลร้ายแสดงออกมาทางกายและวาจา ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า ทุจริต หรือ อกุศลกรรมบถ คือ ทางแห่งความชั่วนั้นมี 10 ประการ แบ่งออกเป็น กายกรรม 3 วจีกรรม 4 มโนกรรม 3[4]

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่บังเกิดขึ้นเพื่อช่วยเหลือมนุษย์ในโลกนี้ให้หลุดพ้นจากความทุกข์ เพราะมนุษย์ต้องอยู่กันเป็นกลุ่มในสังคม ที่ทุกคนยอมรับว่าเป็นสังคมที่มีความเจริญรุ่งเรือง เพียบพร้อมไปด้วยอุปกรณ์อำนวยความสะดวกสบายในการดำรงชีพ แต่ขณะเดียวกันก็เกิดความไม่สงบ ขาดความมั่นคงทางด้านกาย วาจา และจิตใจ การขาดหลักที่พึ่งทางจิตใจนี้ทำให้มีปัญหาต่อการดำรงชีวิตของตนเอง และส่วนรวมเป็นอย่างมาก ซึ่งจะส่งให้เกิดผลมีขึ้นในปัจจุบันและในอนาคตเป็นอย่างยิ่ง หลักสุจริต 3 เป็นคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งสอนให้มนุษย์มีหลักที่พึ่งทางใจ และมีแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่จะทำให้เกิดมงคลแก่ชีวิต อันเป็นหลักให้มนุษย์สามารถอยู่รวมกันได้เป็น

---

[3] พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว), *คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์*, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ จำกัด, 2547), หน้า 164-165.

[4] ม.ม. (ไทย) 12/445/482-483.

อย่างดีในสังคม ด้วยความสงบสุขและยังความเจริญก้าวหน้า เป็นหลักการนำทางในการดำเนินชีวิตที่ดี และหากปฏิบัติตามอย่างจริงจังแล้วจะเป็นประโยชน์แก่ชีวิตอย่างมาก ซึ่งหลักสุจริตมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1) กายสุจริต 3 การประพฤติชอบด้วยกาย

2) วจีสุจริต 4 การประพฤติชอบด้วยวาจา

3) มโนสุจริต 3 การประพฤติชอบด้วยใจ

ซึ่งถ้าบุคคลใดสามารถปฏิบัติหรือเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้ง 3 ประการได้ย่อมเกิดผลสำเร็จ ดังนั้นจะเห็นว่าองค์ประกอบทั้ง 3 นั้นสอนถึงการดำเนินชีวิตที่ทำให้ชีวิตตนมีค่า หรือเป็นชีวิตที่ประเสริฐ ชีวิตที่อยู่กับความเจริญและคุณธรรมจริยธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี สงบ และเกิดประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม ทั้งนี้เพราะเมื่อใดที่บุคคลนำหลักสุจริต 3 มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนแล้ว ย่อมจะเป็นการสร้างความพึงพอใจให้กับสังคมในพื้นที่ และจะเกิดประโยชน์ต่อประชาชนมากที่สุด แต่ในปัจจุบันบุคคลส่วนมากเมื่อมีอำนาจและบารมี มักจะใช้ความคิดของตนเองเป็นใหญ่ในการบริหารงาน จนลืมนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาองค์กรให้เจริญและมีคุณธรรมในการปฏิบัติงาน เช่น หากขาดการพัฒนากายสุจริต จะทำให้ขาดความเมตตา คือไม่รู้จักติดต่อกับประชาชนและไม่หวังดีต่อประชาชนอย่างแท้จริง หากขาดการพัฒนาวจีสุจริต จะทำให้ขาดความสมานสามัคคี คือไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงออกถึงความสามารถและการพัฒนาปัญญา หากขาดการพัฒนามโนสุจริต จะทำให้ขาดความความรอบครอบ คือไม่ประกอบด้วยคุณธรรมและไม่มีเหตุผล

โดยปัจจุบันในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2565 - 2569) ยังคงดำเนินการขับเคลื่อนตามวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”ไปตามหมุดหมายที่ 13 ประเด็นที่ 21 ว่าด้วยการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ[5] ซึ่งต่อเนื่องมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ยุทธศาสตร์ที่ 6 การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการในภาครัฐและธรรมาภิบาลในสังคมไทย เป้าหมายที่ 3 เพิ่มคะแนนดัชนีการรับรู้ภาพลักษณ์คอร์รัปชันให้สูงขึ้นกว่าร้อยละ 50[6] ซึ่งมีแนวทางการพัฒนา 3 แนวทาง คือ

1) ปลูกฝังให้คนไทยไม่โกง

---

[5] ราชกิจจานุเบกษา สำนักนายกรัฐมนตรี, *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566-พ.ศ. 2570)*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ), 2565, หน้า 134.

[6] สำนักนายกรัฐมนตรี, *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-พ.ศ. 2564)*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ), 2560, หน้า 130.

2) ป้องกันการทุจริตโดยอุดช่องโหว่ของกฎหมายใน การต่อต้านการทุจริต

3) วางระบบและกระบวนการจัดการต่อกรณีทุจริตให้มีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (ระยะ 20 ปี พ.ศ.2560 - พ.ศ.2579) และการพัฒนาประเทศภายใต้นโยบายไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งได้ปรากฏเป็นนโยบายไปตามหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐบาล ดังมีตัวอย่างโครงการสำคัญคือ การสร้างกลไก “ยับยั้ง” และ “สร้างความตระหนักรู้” เพื่อป้องกันการทุจริตไปสู่ทุกวงการ และการปลูกฝังหลักสุจริตต้านทุจริตให้แก่เยาวชนตามโครงการ “โรงเรียนสุจริต” เป็นต้น

ดังนั้นจากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองได้เป็นอย่างดี เพราะในสังคมปัจจุบันต้องมีการพัฒนาตนทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ จนเกิดสติปัญญาให้มีอิสระเหนือการถูกครอบงำจากอำนาจความยั่วยวนในรูปแบบต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดการล่วงละเมิด หรือเสียสภาวะพฤติกรรมปกติทางกาย วาจาและจิตใจของตนไปได้ โดยศึกษาแนวคิดและทฤษฎีหลักสุจริตในศาสตร์อื่นหรือศาสนาอื่นๆ ตามที่ปรากฏ เพื่อศึกษาหลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาทตามองค์ประกอบด้านของกายสุจริตเป็นการพัฒนาในเรื่องของพฤติกรรมการรับรู้ทางอินทรีย์ ด้านของวจีสุจริตเป็นการพัฒนาในเรื่องของพฤติกรรมทางวาจาที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม และด้านของมโนสุจริตเป็นการพัฒนาในเรื่องของพฤติกรรมคุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิตหรือสติปัญญา จนสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาตนได้ เพื่อศึกษา และวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อการพัฒนาตน ชุมชนและสังคมต่อไป

1.2 คำถามการวิจัย

ผู้วิจัยทราบปัญหาจากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น จึงมีคำถามในการวิจัยว่า

1.2.1 แนวคิดและทฤษฎีหลักสุจริตในศาสตร์อื่นๆ เป็นอย่างไร

1.2.2 หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท เป็นอย่างไร

1.2.3 วิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อการพัฒนาตน เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีหลักสุจริตในศาสตร์อื่นๆ

1.3.2 เพื่อศึกษาหลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท

1.3.3 เพื่อวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาเรื่อง“ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท”โดยการวิจัยแบบศึกษาเชิงวิเคราะห์ (Critical Study research) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเน้นศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารเป็นหลัก (Documentary Research) โดยผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ 3 ด้าน ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเอกสาร

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลปฐมภูมิจากพระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 และข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวกับหลักสุจริต 3 ได้แก่ กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต จากอรรถกถา ชาดก ฎีกา อนุฎีกา ทฤษฎี งานวิจัย และเอกสารรายงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่การวิจัยแบบเจาะจง คือศึกษาหลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท และแนวคิดการพัฒนาตนตามหลักสุจริตกับศาสตร์อื่นหรือศาสนาอื่นจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วมาวิเคราะห์กับหลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการพัฒนาไว้ 3 ด้าน คือ

1) ด้านกาย (กายสุจริต)

2) ด้านวาจา (วจีสุจริต)

3) ด้านจิตใจ (มโนสุจริต)

1.4.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยกำหนดระยะเวลาในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือน กรกฎาคม 2565 – เมษายน 2566 รวมระยะเวลา 10 เดือน

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมพระพุทธศาสนา ที่เน้นวิจัยเอกสารเป็นหลัก (Documentary Research) ทั้งในส่วนของหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และการปฏิบัติเป็นหลัก ไม่มุ่งเน้นข้อมูลเชิงตัวเลข หรือสถิติ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมตามวัตถุประสงค์ และคำถามการวิจัย โดยมีขั้นตอนตามลำดับดังนี้

1.5.1 การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research)

ก.ขั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ ข้อมูลจาก พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และคัมภีร์ปกรณ์วิเสส เป็นการศึกษาหลักสุจริต 3 ในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ได้แก่ กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต

ข.ขั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ ส่วนที่เป็นคำอธิบายหลักการทฤษฎีที่เกี่ยวกับหลักสุจริต 3 จากหนังสือ ตำรา และเอกสารต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการอธิบายขยายความหลักสุจริต 3 ในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท และการอธิบายขยายความหลักสุจริตในศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต

1.5.2 การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยศึกษาจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจาก อรรถกถา ฎีกา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารทางวิชาการ และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น โดยผู้วิจัยมีเกณฑ์การคัดเลือกเอกสารมาใช้ในการวิจัย[7] ซึ่งผู้วิจัยใช้เกณฑ์ของ Scott, J. ตามที่กำหนดไว้ดังนี้

1) ความจริง (Authenticity) หมายถึง ผู้วิจัยคัดเลือกเอกสารที่เป็นเอกสารแท้จริง (Origin) มีความสำคัญตรงกับงานวิจัย โดยผู้วิจัยจะตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เขียน หรือหน่วยงานที่เขียนเอกสาร ว่ามีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงไร รวมถึงข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารนั้นสอดคล้องกับช่วงเวลาอย่างไร ดังเช่น พระไตรปิฎก เอกสารปฐมภูมิทางพระพุทธศาสนา

2) ความถูกต้องน่าเชื่อถือ (Credibility) หมายถึง ผู้วิจัยคัดเลือกเอกสารด้วยการพิจารณาว่า เอกสารนั้นจะต้องเอกสารต้นทาง ไม่มีข้อมูลที่ผิดพลาด บิดเบือน หรือคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง ไม่ใช่บทวิจารณ์ เพราะเป็นการเขียนข้อเท็จจริงที่ผู้เขียนได้แสดงความเห็นของตนประกอบเข้าจนบิดเบือน

3) การเป็นตัวแทน (Representativeness) หมายถึง ผู้วิจัยคัดเลือกเอกสารนั้นว่าเป็นแบบฉบับที่แทนเอกสารประเภทเดียวกันได้หรือไม่ เทียบเคียงกันได้ และข้อมูลในเอกสารที่นำมาวิเคราะห์นั้นจะต้องเป็นข้อมูลที่เป็นตัวแทนของประชากรได้ และผลที่เสนอในงานวิจัยนั้นเป็นตัวแทนจะนำมาวิเคราะห์ต่อได้

4. ความหมาย (Meaning) เกณฑ์ความหมาย หมายถึง การคัดเลือกเอกสารที่มีความชัดเจนและสามารถที่จะเข้าใจได้ง่าย ผู้วิจัยต้องตรวจสอบเอกสารในเบื้องต้น ด้วยการพิจารณา

---

[7] Scott, J., *A matter of record: Documentary sources in social research,* Polity press: Cambridge, 1990, 95-98.

ข้อมูลคร่าวๆ ว่า เอกสารที่นำมาพิจารณานั้น มีข้อมูลใดที่เป็นนัยสำคัญหรือจะสร้างความหมายให้กับการวิจัยได้หรือไม่ เป็นการตีความเอกสารในระดับที่เป็นข้อเท็จจริง คือการสรุปสาระสำคัญที่ปรากฏ

1.5.3 การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการสรุปผลข้อมูล

การวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลด้วยการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร แล้วมาสรุปผลด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ตามวิธีอุปนัย (Inductive Method) ซึ่งผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของสุภางค์ จันทวานิช[8]

การสรุปผลและการนำเสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับการ “ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท” จัดทำในลักษณะของพรรณนาวิเคราะห์ บรรยายโวหาร คือ โวหารที่ใช้เล่าเรื่องเป็นการอธิบายเรื่องราวตามลำดับเหตุการณ์ มุ่งเน้นความชัดเจนตรงไปตรงมา กล่าวถึงแต่สาระสำคัญตามประเด็น และวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้แล้ว จากนั้นจึงนำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งต่อไป ด้วยการรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและมหาวิทยาลัยต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1.6.1 ทำให้ทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีหลักสุจริตในศาสตร์อื่นๆ

1.6.2 ทำให้ทราบถึงหลักสุจริต 3 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

1.6.3 ทำให้ทราบถึงหลักการและวิธีการในการพัฒนาตนด้วยหลักสุจริต 3

1.7 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง“ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท”พบว่ามีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้ มีดังนี้

1.7.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แสดงหลักเกี่ยวกับสุจริต ไว้หลายแห่ง ดังเช่น พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เวรัญชกัณฑ์ และพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค กล่าวว่า “.....หมู่สัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ ชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ พวกเขาหลังจากตายแล้ว จะไปบังเกิดใน

---

[8] สุภางค์ จันทวานิช, *วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 131–144.

สุคติโลกสวรรค์...."[9] เป็นต้น

พระวินัยปิฎก มหาวรรค เภสัชชขันธกะ สีหเสนาปติวัตถุ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมแก่สีหะ เสนาบดีเกี่ยวกับเรื่องความสุจริตว่า สีหะ เพราะเราสอนไม่ให้ทำกายทุจริต วจีทุจริต มโน ทุจริต ตลอดถึงการไม่ให้ทำบาปอกุศลธรรมต่างๆ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นผู้สอน ไม่ให้ทำแสดงธรรมเพื่อการไม่ให้ทำทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้นนี้แลมีมูลอยู่ สีหะ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่าพระสมณโคดมเป็นผู้สอนให้ทำแสดงธรรมเพื่อการให้ทำทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้น นั้นมีมูลอยู่เป็นอย่างไร สีหะ เพราะเราสอนให้ทำกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ตลอดถึงการทำกุศลธรรมต่างๆ ข้อที่เขากล่าวหาเราว่าพระสมณโคดม เป็นผู้สอนให้ทำ ทรงแสดงธรรมเพื่อการให้ทำ ทั้งแนะนำพวกสาวกตามแนวนั้นนี้แล[10]

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค ได้แสดงเรื่องการประพฤติทุจริตพบว่า แม้สมณะผู้ประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดนั้น เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด อันเป็นเหตุหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก แม้กษัตริย์ผู้ประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบนั้นหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ แม้พราหมณ์ แม้แพศย์ แม้ศูทร แม้สมณะผู้ประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบนั้น เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ หลังจากตายแล้วย่อมจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ วาเสฏฐะและภารทวาชะ แม้กษัตริย์ผู้ประพฤติทั้งกายทุจริตและกายสุจริต ทั้งวจีทุจริตและวจีสุจริต ทั้งมโนทุจริตและมโนสุจริต ทั้งมีความเห็นผิดและมีความเห็นชอบ ทั้งชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบเพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด และการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบเป็นเหตุหลังจากตายแล้ว เขาจะเสวยทั้งสุขและทุกข์ แม้พราหมณ์ผู้ประพฤติทั้งกายทุจริตและกายสุจริตทั้งวจีทุจริตและวจีสุจริต ทั้งมโนทุจริตและมโนสุจริต ทั้งมีความเห็นผิดและมีความเห็นชอบ ทั้งชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด และการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ เป็นเหตุหลังจากตายแล้วเขาจะเสวยทั้งสุขและทุกข์[11]

---

[9] ที.สี. (ไทย) 9/247/83.

[10] วิ.ม. (ไทย) 5/292/111.

[11] ที.ปา. (ไทย) 11/137/100.

จึงเห็นได้ว่า สุจริต 3 มีความสำคัญในด้านการพัฒนาตนทางความประพฤติ การดำเนินชีวิตที่เป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม และการทำนุบำรุงปกป้องดูแลพระพุทธศาสนา ดังนั้นหลักสุจริต 3 จึงเป็นคุณสมบัติที่เพิ่มคุณค่าให้แก่ตัวบุคคล และยังเหมาะต่อการนำมาประยุกต์ใช้ปฏิบัติเพื่อการพัฒนาตนด้วย อีกทั้งในทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการพัฒนาตน จึงเชิดชูบุคคลผู้มีตนที่พัฒนาแล้วว่าเป็นบุคคลสูงสุด[12] เป็นผู้ควรแก่การบูชา[13]

คณาจารย์ สำนักพิมพ์ ลูก ส.ธรรมภักดี ได้กล่าวเกี่ยวกับหลักสุจริตไว้ในคลังปริยัติธรรม ฉบับสมบูรณ์ ว่า สุจริตมีอยู่ 3 ประการ คือ

1) กายสุจริต ประพฤติดีทางกาย มีเมตตากรุณาต่อบุคคลอื่นสัตว์อื่น ไม่เบียดเบียนต่อ คนและสัตว์ หวั่นใจในเมื่อเขารับทุกข์ ใคร่สงเคราะห์ให้เขาเป็นสุขตลอดจน ไม่ประพฤติผิดในทรัพย์ ใน อสัทธรรม

2) วจีสุจริต ประพฤติดีด้วยวาจา คือ กล่าววาจาสัตย์ เช่น ชักชวนให้ประกอบการกุศล

3) มโนสุจริต ประพฤติดีด้วยใจ คือ มีสันโดษ มักน้อย มีเมตตาปราณี มีความคิดอ่านตามคลองธรรมแห่งสุจริตธรรม[14]

พระราชนิพนธ์ของพญาลิไท พระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์สุโขทัย ในหนังสือ “ สมุดภาพไตรภูมิพระร่วง” ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับสุจริตและกุศลกรรมบถ 10 ทางแห่งกุศล ทางทำความดี กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่สุคติว่า กายกรรม 3 (การกระทำทางกาย) คือ เว้นจากการปลงชีพ, เว้นจาก การขโมย , เว้นจากการประพฤติผิดในกาม, วจีกรรม 4 (การกระทำทางวาจา) คือ เว้นจากการพูดเท็จ, เว้นจากการพูดส่อเสียด, เว้นจากการพูดคำหยาบ, เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ, มโนกรรม 3 (การกระทำ ทางใจ) เว้นจากการเพ่งเล็งอยากได้ของเขา, เว้นจากการคิดร้ายผู้อื่น, มีความเห็นชอบถูกต้องตามทำนองคลองธรรมบถ[15].

เรียม ศรีทอง ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน” ว่า พฤติกรรม (Behavior) เป็นผลมาจากการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าในสถานการณ์ต่างๆการ กระทำของมนุษย์อาจสังเกตเห็นได้ชัดเจน ได้แก่การกระทำทางกาย เช่น การยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้น เรียกว่า

---

[12] ขุ.ธ. (ไทย) 25/321/133.

[13] ขุ.ธ. (ไทย) 25/106/63.

[14] คณาจารย์ ส. ธรรมภักดี, คลังปริยัติ เอกสารเต็มฉบับสมบูรณ์, สำนักพิมพ์ ลูก ส. ธรรมภักดี, (ม.ป.ป.), หน้า 75.

[15] พญาลิไท, *สมุดภาพไตรภูมิพระร่วง*, พระราชนิพนธ์ของพญาลิไท พระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์สุโขทัย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบันลือธรรม), (ม.ป.ป.), หน้า 110.

“กายกรรม”การกระทำทางวาจา ได้แก่การพูด สนทนาการทักทายและการสั่งสอน เป็นต้น เรียกว่า “วจีกรรม” ส่วนการกระทำที่ซับซ้อนมากขึ้น ยากต่อความเข้าใจต้องติดตามสังเกต[16]

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9, ราชบัณฑิต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือพจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ อธิบายศัพท์และแปลความหมาย “สุจริต” ว่า

สุจริต แปลว่า การประพฤติดี การประพฤติงาม หมายถึง การทำความดี การทำถูกต้อง

สุจริต มี 3 อย่างคือ กายสุจริต การประพฤติดีทางกาย วจีสุจริต การประพฤติดีทางวาจา มโนสุจริต การประพฤติดีทางใจ[17]

สุจริต เป็นสิ่งดีงาม ควรประพฤติให้มีในตน เพราะผู้ประพฤติสุจริตย่อมได้รับผลดังนี้

1) ตนเองตำหนิตนเองไม่ได้

2) ได้รับการยกย่องสรรเสริญจากผู้รู้

3) ชื่อเสียงงดงามขจรไป

4) เวลาใกล้ตายก็มีสติ ไม่หลงตาย

5) ตายแล้วไปสู่สุคติ

นอกจากนั้นพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9, ราชบัณฑิต) ยังกล่าวต่อไปอีกว่ากุศลกรรมบถ คือ สุจริตทางกาย สุจริตทางวาจา และสุจริตทางใจ นั่นคือ

กุศลกรรมบถ แปลว่า ทางแห่งกุศลกรรม คือการกระทำที่นับว่าเป็นความดี มี10 คือ

1) ที่เป็นกายกรรม มี 3 คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม

2) ที่เป็นวจีกรรม มี 4 คือ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ

3) ที่เป็นมโนกรรม มี 3 คือ ไม่โลภ ไม่พยาบาท เห็นชอบตามคลองธรรมสัมมาทิฐิ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์ ว่า สุจริต หมายถึง ประพฤติดี ประพฤติชอบ ประพฤติถูกต้องตามคลองธรรม มี 3 คือ

1) กายสุจริต (ประพฤติชอบด้วยกาย)

2) วจีสุจริต (ประพฤติชอบด้วยวาจา)

3) มโนสุจริต (ประพฤติชอบด้วยใจ[18]

---

[16] เรียม ศรีทอง, พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเธิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น จำกัด, 2542), หน้า 5.

[17] พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9, ราชบัณฑิต), *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ อธิบายศัพท์และแปลความหมาย*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2551), หน้า 1144.

[18]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ 21, (กรุงเทพ มหานคร: เพ็ทแอนด์โฮม, 2556), หน้า 456.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวต่อไปอีกไว้ในหนังสือ“พุทธธรรม”เกี่ยวกับสุจริตในหมวดของศีลว่า ภิกษุทั้งหลาย สัมมาวาจา เป็นไฉน นี้เรียกว่า สัมมาวาจา คือ

1) มุสาวาทา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ

2) ปิสุณาย วาจาย เวรมณี เจตนางดเว้นจากการพูดส่อเสียด

3) ผรุสาย วาจาย เวรมณี เจตนางดเว้นจากการพูดหยาบคาย

4) สมฺผปฺปลาปา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

ภิกฺษุทั้งหลาย สัมมากัมมันตะเป็นไฉน นี้เรียกว่าสัมมากัมมันตะ คือ

1) ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการตัดรอนชีวิต

2) อทินฺนาทานา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้

3) กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย

ภิกฺษุทั้งหลาย สัมมาอาชีวะเป็นไฉน นี้เรียกว่าสัมมาอาชีวะ คือ อริยะสาวกละมิจฉาอาชีวะเสีย หาเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ[19]

พระภาวนาพิศาลเมธี (ประเสริฐ มนฺตเสวี) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ“วิปัสสนา ภาวนาที่ไม่ถูกเขียนไว้ในพระไตรปิฎก” ได้กล่าวถึงหลักของกุศลสุจริตว่า กุศลกรรม แปลว่า กรรมดี เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นจากกุศลเจตนาหรือเจตนาที่ดี ได้แก่ การบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ 10 ประพฤติกุศลกรรมบถ 10 หรือสุจริต 3 เช่น คิดที่จะช่วยเหลือผู้ประสพอุทกภัยก็จัดเป็นมโนกรรมฝ่ายกุศล ออกปากชักชวนผู้คนให้ช่วยกันบริจาคทรัพย์ก็เป็นวจีกรรมฝ่ายกุศล บริจาคทรัพย์ช่วยเหลือด้วยตนเองก็จัดเป็นกุศลฝ่ายกายกรรม เป็นต้น[20]

พระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรมว่า ในสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค กล่าวถึง สุจริต 3 หมายถึง ความประพฤติดี ประพฤติชอบ (Sucarita ; good conduct) มี 3 ประการ ดังนี้

1) กายสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยกาย - good conduct in act) มี 3 คือ งดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับ ปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิจฉาจาร

2) วจีสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยวาจา - good conduct in word) มี 4 คือ งดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับ มุสาวาท ปิสุณวาจา ผรุสวาจา และ สัมผัปปลาปะ

---

[19] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*, พิมพ์ครั้งที่ 40, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, 2557), หน้า 710.

[20] พระภาวนาพิศาลเมธี, *วิปัสสนาภาวนาที่ไม่ถูกเขียนไว้ในพระไตรปิฎก*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, 2558), หน้า 132.

3) มโนสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยใจ - good conduct in thought) มี 3 คือ อนภิชฌา อพยาบาท และ สัมมาทิฏฐิ[21]

นอกจากนั้นพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า สุจริต 3 หรือ กุศลกรรมบถ คือทางแห่งกุศลกรรม ทางทำความดี กรรมดีอันเป็นทางไปสู่สุคติ ว่าโดยหัวข้อย่อ ดังนี้

1) กายกรรม 3 การกระทำทางกาย ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม เรียกว่า กายสุจริต

2) วจีกรรม 4 การกระทำทางวาจา ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ เรียกว่า วจีสุจริต

3) มโนกรรม 3 การกระทำทางใจ ไม่โลภ ไม่พยาบาท เห็นชอบตามคลองธรรม สัมมาทิฐิ[22]เรียกว่า มโนสุจริต

1.7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาศุภวัฒน์ ชุติมนฺโต (สุขดำ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง“การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องพฤติกรรมของมนุษย์ ในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทกับ ซิกมันด์ ฟรอยด์”พบว่า พฤติกรรมต่างๆ ที่มนุษย์เราแสดงออกมาทั้งที่เป็นพฤติกรรมในทางบวก ทั้งในทางลบ ย่อมเกิดขึ้นได้กับทุกคนในทุกเวลาและทุกสถานการณ์ และถือว่าเป็นธรรมชาติของการแสดงออกมาทางกาย ทางวาจา โดยมีจิตเป็นผู้คอยกำกับให้พฤติกรมเหล่านั้น เป็นไปในทางที่จิตปรารถนา เมื่อมนุษย์มีองค์ประกอบ คือ ร่างกายและจิตใจ ย่อมมีการกระทำ การแสดงออก การเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลงอิริยาบถ และอาการเหล่านั้นถือว่าเป็นธรรมชาติพฤติกรรมของมนุษย์[23]

พระมหาพรสวรรค์ กิตฺติวโร (จันโปรด) ได้ทำการศึกษาเรื่อง“ศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักกุศลกรรมบถ 10 ประการ” พบว่าการพัฒนามนุษย์ตามหลักกุศลกรรมบถ 10 ประการ มีความหมายและความสำคัญเป็นการพัฒนาที่ครอบคลุมการพัฒนามนุษย์ให้ดี ทั้ง 3 ทาง คือ ทางกาย วาจา และใจ เมื่อมนุษย์ได้พัฒนาทั้ง กาย วาจา และใจในทางที่ดีแล้ว ย่อมมีแนวทางในการใช้ชีวิตในสังคมด้วยการทำให้ตนเป็นคนดี พร้อมทั้งยังปฏิบัติต่อคนรอบข้างด้วยความดี ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงฟื้นฟูและปรับปรุงทั้งตนเอง และสังคมรอบข้างให้ดี

---

[21] ที.ปา. (ไทย) 11/228/227.

[22] พระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 34, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, 2559), หน้า 36.

[23] พระมหาศุภวัฒน ชุติมนฺโต (สุขดำ), “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่อง พฤติกรรมของมนุษยในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทกับ ซิกมันด์ ฟรอยด”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548), บทคัดย่อ.

ขึ้น ความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์มีเป้าหมายเพื่อเป็นการแก้ปัญหามนุษย์ โดยมีหลักการปฏิบัติรวมลงในไตรสิกขาเป็นหลักการพัฒนากาย วาจา จิต และปัญญาซึ่งสามารถพัฒนามนุษย์ได้ทุกระดับชั้นระดับสังคม[24]

พระเด่นชัย เมตฺติโก (มีสนาม) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “แนวคิดเรื่องกายสุจริตในพระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่าหลักคำสอนเรื่องกายสุจริตในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีความสำคัญจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน เพราะเป็นหลักปฏิบัติที่ตรงจุดในการแก้ไขปัญหาของชีวิตในด้านต่างๆ เช่น หลักคำสอนเกี่ยวกับการพัฒนาตน การเมืองปกครอง หลักคำสอนสำหรับบุคคลพึงปฏิบัติต่อกันตามฐานะหน้าที่ ที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ทางด้านกาย (ทาน/ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญาได้ อันแสดงถึงลำดับขั้นตอนที่ชัดเจนเกี่ยวกับหลักการ (ปริยัติ) การลงมือปฏิบัติ (ปฏิบัติ) และผลสำเร็จของชีวิต (ปฏิเวธ)[25]

คนอง วังฝายแก้ว ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักการเมืองท้องถิ่นตามหลักสุจริต 3 ในเขตพื้นที่จังหวัดพะเยา” พบว่า

1. นโยบาย กลไก และ กระบวนการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมตามหลักสุจริต 3 ของนักการเมืองท้องถิ่นนโยบายการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของภาครัฐ ที่มุ่งเน้นการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี ส่งผลให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นต้องดำเนินนโยบายเพื่อให้บริการสาธารณะตามพันธกิจ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาสังคม การศึกษาและวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การรักษาความมั่นคงและรักษาความสงบเรียบร้อย และการบริหารจัดการ ส่วนกลไกในการขับเคลื่อนในการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักการเมืองท้องถิ่น ประกอบด้วย แผนพัฒนา 3 ปี แผนพัฒนา 4 ปี หรือแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยมีโครงการเป็นตัวขับเคลื่อนตามพันธกิจทั้ง 5 ด้าน การจัดทำโครงการ การดำเนินงานตามโครงการ การวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน และการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานดำเนินโครงการโดยบุคลากรขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เครือข่ายภาคประชาชน สถาบันทางสังคมทุกภาคส่วน ดำเนินกิจกรรมผ่านวัฒนธรรมท้องถิ่น และวัฒนธรรมองค์กร ส่งผลต่อการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักการเมืองท้องถิ่นตามหลักสุจริต

2. นโยบาย กลไก และการปฏิบัติหน้าที่ของนักการเมืองท้องถิ่นกับความรับผิดชอบต่อสังคมตามหลักสุจริตการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักการเมืองท้องถิ่นตามหลักสุจริต 3 การ

---

[24] พระมหาพรสวรรค์ กิตฺติวโร (จันโปรด), “ศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักกุศลกรรมบถ 10 ประการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554), บทคัดย่อ.

[25] พระเด่นชัย เมตฺติโก (มีสนาม), “แนวคิดเรื่องกายสุจริตในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556), บทคัดย่อ.

ดำเนินนโยบายภายใต้กลไกในการขับเคลื่อนกระบวนการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ดำเนินการโดยบุคลากรขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตามพันธกิจขององค์กร 5 ด้าน ด้วยการกำหนดนโยบายเชิงจริยธรรม จัดทำแผนพัฒนาตามนโยบายที่กำหนด ตามอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และหน้าทีความรับผิดชอบต่อสังคมโดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน เครือข่ายภาคประชาชน และสถาบันทางสังคมผ่านกระบวนการทำประชาสังคม การดำเนินงานกิจกรรมหรือโครงการบนพื้นฐานของวัฒนธรรมองค์กรและวัฒนธรรมท้องถิ่น

3. ปัญหา อุปสรรคการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักการเมืองท้องถิ่นตามหลักสุจริต ปัญหา อุปสรรคการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของกนักการเมืองท้องถิ่นแยกออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่กลุ่มที่ 1 กลุ่มสภาพปัญหาด้านกายสุจริต ประกอบด้วยลักษณะจำนวน 8 ประการ ได้แก่ แหล่งบันเทิงมากขาดงบประมาณในการส่งเสริมสนับสนุนด้านจริยธรรมความไม่โปร่งใสไม่ปฏิบัติตามกติกา การใช้เงินในการเข้าสู่อำนาจ การทุจริตคอร์รัปชั่น ขาดการกลั่นกรองบุคลากร และนายกเทศมนตรีมีอำนาจมากเกินไป กลุ่มที่ 2 กลุ่มสภาพปัญหาวจีสุจริต ประกอบด้วยลักษณะจำนวน 6 ประการ ได้แก่ ขาดความร่วมมือในองค์กร ไม่สามารถดำเนินการตามพันธะกิจ ขาดต้นแบบของภาวะผู้นำทางจริยธรรม การซื้อสิทธิขายเสียงในท้องถิ่น ระบบอุปถัมภ์นักการเมืองไม่เป็นแบบที่ดี และนักการเมืองไม่เป็นแบบอย่างที่ดี และกลุ่มที่ 3 กลุ่มสภาพปัญหาด้านมโนสุจริต ประกอบด้วยลักษณะจำนวน 9 ประการ ได้แก่ ปัญหาไม่ให้ความสำคัญต่อจริยธรรม ขาดระบบในการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัฒน์ ขาดจิตสำนึกต่อหน้าที่วัฒนธรรมพวกพ้อง ปัญหาความเห็นแก่ประโยชน์ตน ขาดการส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ขาดความรู้ด้านจริยธรรม และขาดภาวะผู้นำที่ดี[26]

พงศ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ตัวชี้วัดสุจริตธรรมการปฏิบัติงานที่ปลอดการทุจริตขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นไทย: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านกลาง จังหวัดลำพูน” พบว่าตัวชี้วัดสุจริตธรรมการปฏิบัติงานที่ปลอดการทุจริตขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ รวม 12 ตัวชี้วัด แต่ละองค์ประกอบประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด

1. สุจริตธรรมการปฏิบัติงานที่ปลอดการทุจริตทางกาย ประกอบด้วย 1) ตัวชี้วัดความรับผิดชอบ ทางกาย ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัดย่อย (1) ตัวชี้วัดย่อยการปฏิบัติงานที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง (2) ตัวชี้วัดย่อยการปฏิบัติงานที่มีความรับผิดชอบต่อประชาชนผู้รับบริการ (3) ตัวชี้วัดย่อยการปฏิบัติงานที่มี ความรับผิดชอบต่องาน 2) ตัวชี้วัดความซื่อสัตย์ทางกาย 3) ตัวชี้วัดความยุติธรรมทางกาย และ 4) ตัวชี้วัด ความขยันหมั่นเพียรทางกาย

---

[26] คนอง วังฝายแก้ว, “การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักการเมืองท้องถิ่นตามหลักสุจริต 3 ในเขตพื้นที่จังหวัดพะเยา” รายงานการวิจัย สังคมศาสตร์, ทุนอุดหนุนการวิจัยปีงบประมาณ 2560 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยาปี : 2561), บทคัดย่อ.

2. สุจริตธรรมการปฏิบัติงานที่ปลอดการทุจริตทางวาจา ประกอบด้วย 1) ตัวชี้วัดความรับผิดชอบ ทางวาจา ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัดย่อย (1) ตัวชี้วัดย่อยการปฏิบัติงานที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง (2) ตัวชี้วัดย่อยการปฏิบัติงานที่มีความรับผิดชอบต่อประชาชนผู้รับบริการ (3) ตัวชี้วัดย่อยการปฏิบัติงานที่มี ความรับผิดชอบต่องาน 2) ตัวชี้วัดความซื่อสัตย์ทางวาจา 3) ตัวชี้วัดความยุติธรรมทางวาจา และ 4) ตัวชี้วัดความขยันหมั่นเพียรทางวาจา

3. สุจริตธรรมการปฏิบัติงานที่ปลอดการทุจริตทางใจ ประกอบด้วย (1) ตัวชี้วัดความรับผิดชอบ ทางใจ ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัดย่อย (1) ตัวชี้วัดย่อยการปฏิบัติงานที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง (2) ตัวชี้วัดย่อยการปฏิบัติงานที่มีความรับผิดชอบต่อประชาชนผู้รับบริการ (3) ตัวชี้วัดย่อยการปฏิบัติงานที่มีความรับผิดชอบต่องาน 2) ตัวชี้วัดความซื่อสัตย์ทางใจ 3) ตัวชี้วัดความยุติธรรมทางใจ และ 4) ตัวชี้วัด ความขยันหมั่นเพียรทางใจ

ตัวชี้วัดสุจริตธรรมการปฏิบัติงานที่ปลอดการทุจริตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นข้อค้นพบ สามารถนำไปใช้ในการประเมินการปฏิบัติงานที่ปลอดการทุจริตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับเทศบาลตำบล[27]

เสาวนุช ศิริมาลัยรักษ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง“ศึกษาความสำคัญของสุจริต 3 ต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา” พบว่า สุจริต หมายถึง การประพฤติถูกต้อง ดีงาม และเป็นไปในฝ่ายกุศลจิต สุจริตแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ 1 กายสุจริต 2 วจีสุจริต 3 มโนสุจริต

กายสุจริตแบ่งออกเป็น 3 ข้อ ได้แก่ 1) การเว้นจากการฆ่าสัตว์ 2) การเว้นจากการลักขโมย 3) การเว้นจากการประพฤติผิดประเวณี

วจีสุจริตแบ่ง ออกเป็น 4 ข้อได้แก่ 1) การไม่พูดเท็จ 2) การไม่พูดคำหยาบคาย 3) การไม่พูดส่อเสียด 4) การไม่พูดเพ้อเจ้อไม่มีสาระ

มโนสุจริตแบ่งออกเป็น 3 ข้อ ได้แก่ 1) การสำรวมใจไม่เพ่งเล็งเพราะความโลภ 2) ไม่คิดพยาบาทปองร้ายมนุษย์และสัตว์ 3) มีสัมมาทิฏฐิ

สุจริตธรรมทั้ง 3 ประการจัดเป็น กุศลกรรมบถ ถือเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นในระดับศีลธรรม มีอานิสงส์ในการป้องกันวิบากกรรมที่มีผลร้าย และเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบันถือเป็นธรรมสำคัญสำหรับคนทั่วไป หากประพฤติผิดสุจริตธรรม ย่อมประสพความเสื่อม

ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาผู้ปฏิบัติต้องมีสุจริตธรรมเป็นเบื้องต้นทั้ง 3 ประการ คือ กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต จัดเป็นกุศลจิตทำให้เห็นคุณและโทษของสุจริต เกิดความปีติยินดีในธรรม

---

[27] พงศ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์, “ตัวชี้วัดสุจริตธรรมการปฏิบัติงานที่ปลอดการทุจริตขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นไทย: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านกลาง จังหวัดลำพูน”รายงานการวิจัย สังคมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561), บทคัดย่อ.

จัดเป็นการฝึกจิตในระดับศีลตามหลักไตรสิกขา ส่วนมโนสุจริตทำให้จิตของผู้ปฏิบัติเกิดความผ่องใส ไม่มีปลิโพธ และสามารถข่มจิตจากการฟุ้งของกิเลสคือ ความโลภ โกรธ และความหลงใน ระดับหยาบได้ ซึ่งเป็นการเกื้อกูลหรือเป็นปัจจัยในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่สำคัญยิ่ง จากนั้นผู้ปฏิบัติย่อมอาศัยศีล คือ สุจริต 3 เป็นฐานของการฝึกจิตให้สงบด้วยสมาธิ และพัฒนาไปสู่การเจริญสติ กำหนดรู้สภาวธรรมตามความเป็นจริงจนเกิดวิปัสสนาญาณในระดับต่างๆ สามารถบรรลุมรรค ผล และนิพพานได้ในที่สุด[28]

วสันต์ บุญประสม ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการจัดกิจกรรมโครงการโรงเรียนสุจริต โรงเรียนบ้านตุงลอย อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า

1. สภาพปัญหาในการดำเนินกิจกรรมโครงการโรงเรียนสุจริตโรงเรียนบ้านตุงลอย พบว่า

1) นักเรียนยังขาดทักษะในการแบ่งแยกประโยชน์และโทษของพฤติกรรมที่สุจริตและไม่สุจริต นักเรียนขาดบุคคลที่เป็นตัวอย่างในการทำความดี และไม่สามารถอธิบายความดีของบุคคลที่เป็นตัวอย่างของการทำความดี

2) นักเรียนยังไม่เห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ ข้อตกลงของโรงเรียนและชุมชน

3) นักเรียนยังคงลอกการบ้านหรืองานที่ได้รับมอบหมาย

4) นักเรียนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม และขาดนิสัยการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด

5) นักเรียนไมมีความเต็มใจในการช่วยเหลือผู้อื่น และนักเรียนไม่มีส่วนร่วม หรือสนับสนุนให้ผู้อื่นประพฤติตนเป็นพลเมืองดีของโรงเรียนและชุมชน

2. แนวทางการพัฒนาการจัดกิจกรรมโครงการโรงเรียนสุจริต โรงเรียนบ้านตุงลอย อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ จากการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มเพื่อหาแนวทางการจัดกิจกรรมโครงการโรงเรียนสุจริต เพื่อปลูกฝังคุณลักษณะ 5 ประการให้แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านตุงลอย แบ่งเป็นกิจกรรมย่อยคือ

1) ด้านทักษะกระบวนการคิด ประกอบด้วยกิจกรรม คิดวิเคราะห์กรณีความดีตัวอย่างการค้นหาเชิดชูผู้ประพฤติสุจริตในชีวิต การสร้างความตระหนักถึงโทษของการทุจริต กิจกรรมรณรงค์ต่อต้านการทุจริต การเสริมทักษะกระบวนการคิดหน้าเสาธง และกิจกรรมค่ายอบรมคุณธรรม “เยาวชนคนดีของแผ่นดิน”

---

[28] เสาวนุช ศิริมาลัยรักษ์, “ศึกษาความสำคัญของสุจริต3ต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา”, สารนิพนธ์พุทธศาตร มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561), บทคัดย่อ.

2) ด้านวินัย ประกอบด้วยกิจกรรมเวรทำความสะอาดพื้นที่กิจกรรม พบครูพระชำระจิต กิจกรรมตรวจชื่อนักเรียนเข้าแถว การแต่งตั้งตัวแทนนักเรียนตรวจสอบความสะอาดบริเวณพื้นที่ กิจกรรมร่วมใจฝึกการเข้าแถวรับประทานอาหารกลางวัน และกิจกรรมกีฬาสีร่วมใจ

3) ด้านซื่อสัตย์สุจริต ประกอบด้วยกิจกรรมพบครูพระชำระจิต กิจกรรมตรวจชื่อนักเรียนเข้าแถว การแต่งตั้งตัวแทนนักเรียนตรวจสอบความสะอาดบริเวณพื้นที่ การส่งเสริมความสุจริตหน้าเสาธง กิจกรรมเสียงตามสาย เพลงโรงเรียนสุจริต การกล่าวคำปฏิญาณโรงเรียนสุจริตตอนเช้า และกิจกรรรมรณรงค์ต่อต้านการทุจริต

4) ด้านอยู่อย่างพอเพียง ประกอบด้วย กิจกรรมสร้างแหล่งเรียนรู้บริเวณโรงเรียน กิจกรรมโครงการอาชีพบนพื้นที่สูง กิจกรรมแปลงเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน กิจกรรมแปลรูปผลิตภัณฑ์เกษตรกิจกรรมรณรงค์การ ประหยัดการใช้ทรัพยากร

5) ด้านจิตสาธารณะ ประกอบด้วยกิจกรรมพบครูพระชำระจิต กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อนอ่านออกเขียนได้ กิจกรรมร่วมด้วยช่วยกันปลูกป่าชุมชน กิจกรรมเวรทำความสะอาดพื้นที่ทำบุญเข้าพรรษา และกิจกรรมเพื่อสาธารณะประโยชน์[29]

การทบทวนเอกสารดังกล่าวที่กล่าวมาข้างต้นนี้ งานวิจัยที่ยกขึ้นมาอ้างอิงได้พูดถึงหลักสุจริต 3 หรือหลักกุศลกรรมบถ 10 และเรื่องพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งบางเล่มได้เพียงกล่าวถึงกุศลกรรมบถ 10 ในการพัฒนาทรัพย์กรมนุษย์เท่านั้น แต่ในส่วนวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัยนี้เห็นว่า หลักสุจริต หรือกุศลกรรมบถ สามารถนำมาประยุกต์เป็นแนวทางปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาในชีวิตประจำวันได้ โดยใช้หลักการปฏิบัติอย่างเป็นประจำและต่อเนื่องจนเป็นนิสัย หรือแม้เพียงกระทำเพียงครั้งเดียวแต่ได้ระลึกนึกถึงคุณความดีที่กระทำนั้นๆ อยู่เสมอ เป็นเหตุให้เกิดความสุขในปัจจุบัน และเป็นผลส่งให้เกิดในภพภูมิสุคติในภพหน้า ซึ่งในส่วนของหลักสุจริตธรรมนี้ได้ให้ผลตามลำดับนั่นคือ สามารถเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตให้มีความสุขในปัจจุบันและในอนาคต โดยสุจริตธรรมนั้นสามารถพัฒนาชีวิตได้ 3 ระดับ คือ ในระดับต้น หมายถึงปัจจุบันในขณะที่มีชีวิตอยู่ ระดับกลาง หมายถึงหลังจากสิ้นชีวิตและไปสู่ภพภูมิที่ดี และระดับสุด หมายถึงเป็นปัจจัยให้ถึงการดับทุกข์อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

สรุปจากการศึกษางานวิจัยทำให้รู้และเข้าใจว่า หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาทเป็นการแสดงให้เห็นถึงแต่ละขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาพฤติกรรมให้ดีขึ้นอย่างชัดเจน โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ ต้องการพัฒนาตนให้มีความพร้อมทางด้านพฤติกรรม ต่อการปฏิบัติตนอย่างดีที่สุด

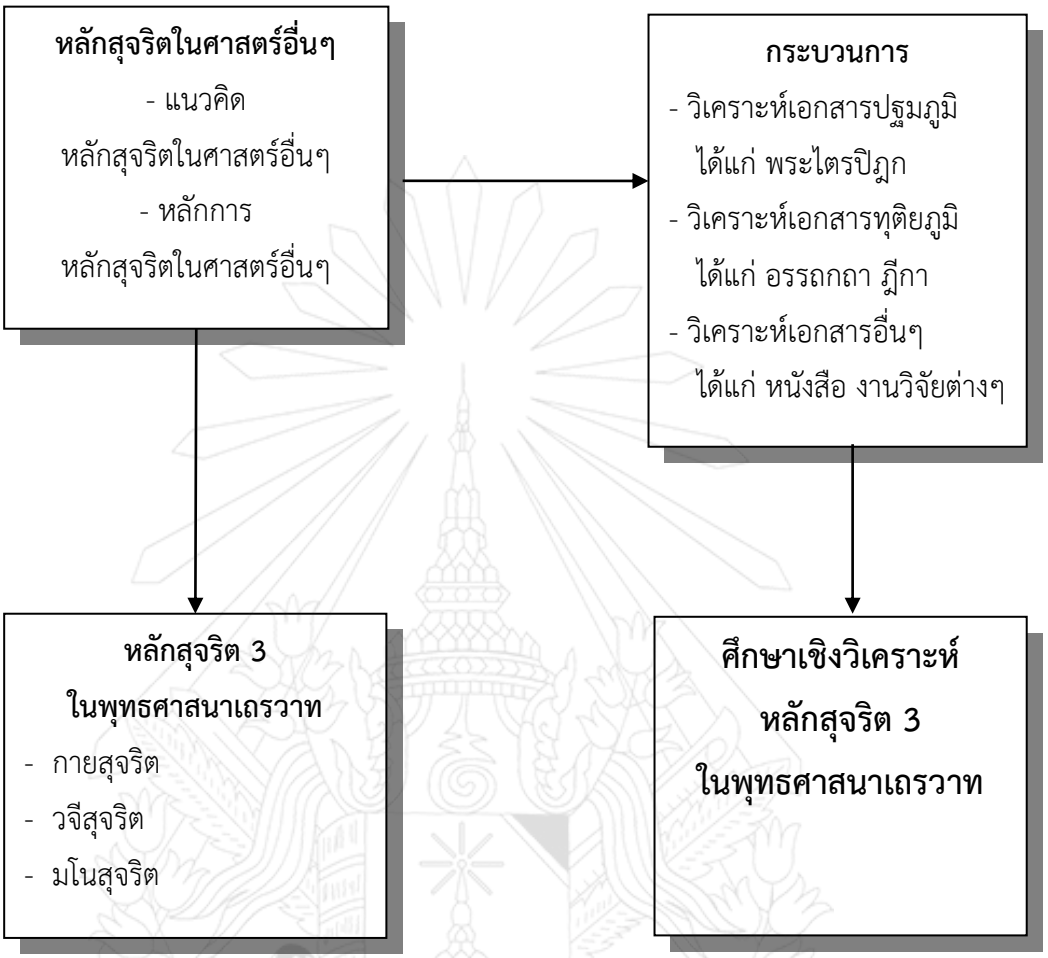
---

[29] วสันต์ บุญประสม, “การพัฒนาการจัดกิจกรรมโครงการโรงเรียนสุจริต โรงเรียนบ้านตุงลอย อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์สาขาการบริหารการศึกษา ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2562), บทคัดย่อ.

สามารถนำหลักสุจริต 3 มาใช้ในหน้าที่ของตนได้ นอกจากนั้นยังต้องมีการฝึกฝนอบรมพัฒนาบุคคลอื่นให้มีความเชื่อมั่นในสุจริตของตนเอง ด้วยการพัฒนาให้ครบทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านกายสุจริต เป็นการประพฤติชอบด้วยกาย ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม แม้บางครั้งจะยากต่อการควบคุมดูแล และขาดความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล จึงควรมีกฎระเบียบที่เคร่งครัด คอยควบคุมดูแล ตลอดจนสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันและกัน ด้านวาจาสุจริต เป็นการประพฤติชอบด้วยวาจา ที่บุคคลใดก็ตามถ้ามีการปฏิบัติตน การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรมทางวาจา หรือการกระทำทางวาจา ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ ซึ่งจะเป็นคุณประโยชน์ทั้งตนเองและผู้อื่น ด้านมโนสุจริต เป็นการฝึกฝนพัฒนาด้านจิตใจ หรือการอบรมจิตใจ มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรม คือการกระทำทางใจ ไม่โลภ ไม่พยาบาท เห็นชอบตามคลองธรรมสัมมาทิฐิ การพัฒนาด้านจิตใจนี้จึงเป็นตัวนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด คนเราจะมีพฤติกรรมอะไร อย่างไร และแค่ไหน ย่อมขึ้นอยู่ที่ว่าจะมีการพัฒนาตนตามหลักสุจริต 3 อย่างไร โดยเฉพาะในความเป็นผู้นำย่อมต้องอาศัยปัญญา เพื่อเสริมสร้างชีวิตให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิพล รวมทั้งการพัฒนาความรู้ การฝึกฝนอบรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบันของโลก

1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยใช้แนวคิดเรื่อง “ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท” มาเป็นกรอบและเป็นฐานในการศึกษา จึงเห็นได้จากกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ตามภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัยหลักสุจริต 3

1.9 นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้วิจัยให้ความหมายคำนิยามศัพท์ต่างๆ เพื่อความเข้าใจตรงกัน ดังต่อไปนี้

วิเคราะห์หลักสุจริต 3 หมายถึง การนำเอาแนวคิด ทฤษฎี หลักการและวิธีการของหลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท คือ กายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาตน โดยหมายเอาหลักปฏิบัติเพื่อการพัฒนาตนเอง ใน 3 ด้าน คือ ด้านพฤติกรรมทางกาย ด้านพฤติกรรมทางวาจา และด้านพฤติกรรมทางจิตใจ

หลักสุจริตในศาสตร์อื่นๆ หมายถึง วิธีการและกระบวนการพัฒนามนุษย์ด้วย 3 หลัก คือ ฝึกฝนอบรมตนเพื่อสำรวมกาย ฝึกฝนอบรมตนเพื่อสำรวมวาจา ฝึกฝนตนเพื่อสำรวมใจ เพื่อมุ่งจะ

เปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน ความรู้ความสามารถ คุณธรรมและทัศนคติของบุคลากรให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นตามแนวคิดและหลักคำสอนของศาสนาหรือศาสตร์นั้นๆ

สุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง ความประพฤติดี ประพฤติชอบ ใน 3 ด้าน ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค (ที.ปา. (ไทย) 11/228/227) กล่าวถึง สุจริต 3 ได้แก่ กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต

กายสุจริต ในการวิจัยนี้หมายถึง การรู้จักฝึกฝนอบรมตนเพื่อสำรวมกาย คือกายสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยกาย มี 3 คือ งดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับ ปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิจฉาจาร

วจีสุจริต ในการวิจัยนี้หมายถึง การรู้จักฝึกฝนอบรมตนเพื่อสำรวมวาจา คือวจีสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยวาจา มี 4 คือ งดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับ มุสาวาท ปิสุณวาจา ผรุสวาจา และสัมผัปปลาปะ

มโนสุจริต ในการวิจัยนี้หมายถึง การรู้จักฝึกฝนอบรมตนเพื่อสำรวมใจ คือมโนสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยใจ มี 3 คือ อนภิชฌา อพยาบาท และ สัมมาทิฏฐิ

บทที่ 2
แนวคิดและหลักสุจริตในศาสตร์อื่น

การ“ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท” เล่มนี้ ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าถึงแนวคิด ความหมาย ความสัมพันธ์ของหลักสุจริตในศาสตร์อื่น และหลักสุจริตในศาสนาอื่นๆ โดยนำหลักคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานของ 5 ศาสนา ที่ส่งเสริมให้คนเป็นคนดี เรื่อง“จะใช้ศาสนธรรมนำสู่สันติสุขได้อย่างไร”[1]ของนายกรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ซึ่งเป็นนโยบายชาติมาเป็นหลักการพิจารณาศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ดีและถูกต้อง โดยมีรายละเอียดแยกเป็นหัวข้อได้ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดเรื่องสุจริตในศาสตร์อื่น

2.2 ความหมายของสุจริตในแนวคิดตะวันตก

2.3 ความสัมพันธ์ของสุจริตในศาสตร์อื่น

2.4 สุจริตในศาสนาพุทธ

2.5 สุจริตในศาสนาคริสต์

2.6 สุจริตในศาสนาอิสลาม

2.7 สุจริตในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู

2.8 สุจริตในศาสนาซิกซ์

2.9 บทสรุป

2.1 แนวคิดเรื่องสุจริตในศาสตร์อื่น

สภาพสังคมปัจจุบันกำลังมีปัญหาวิกฤตหลายด้าน โดยเฉพาะในด้านคุณธรรม จริยธรรม จะต้องช่วยกันรื้อฟื้นให้กลับคืนมาโดยเร็ว ดังคำของท่านพุทธทาสนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ว่า “ศีลธรรมไม่กลับมา โลกาจะพินาศ” นักวิชาการศาสนาต่างเชื่อว่าภัยที่จะทำลายล้างมวลมนุษยชาติได้อย่างมากมายมหาศาลก็คือ ภัยอันเกิดจากฝีมือของมนุษย์นั่นเอง แม้ว่าหลายครั้งหลายเหตุการณ์ของภัยที่เกิดขึ้นมองว่าเป็นภัยธรรมชาติ เช่น แผ่นดินไหว น้ำท่วม ความแห้งแล้ง และภัยอื่นๆ แต่ถ้ามองให้ลึกลงไปจะพบว่ามนุษย์มีส่วนที่ทำให้เกิดภัยเหล่านั้น เช่น ปล่อยก๊าซพิษขึ้นไปใน

---

[1] นายกรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ, *จะใช้ศาสนธรรมนำสู่สันติสุขได้อย่างไร*, เอกสารการสัมมนาคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานของ 5 ศาสนา ที่ส่งเสริมให้คนเป็นคนดี, (ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล สำนักนายกรัฐมนตรี), วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553.

อากาศ ปล่อยของเสียลงในแม่น้ำลำคลอง ขุดดินระเบิดภูเขา ตัดต้นไม้ทำลายป่า จนทำให้ธรรมชาติขาดความสมดุลที่จะอยู่ร่วมกับมนุษย์ และแสดงผลออกมาอย่างน่าหวั่นกลัวครั้งแล้วครั้งเล่า โดยแต่ละครั้งได้สร้างความหายนะให้แก่มวลมนุษยชาติอย่างใหญ่หลวง ที่สำคัญ คือ มนุษย์ที่ไม่มีคุณธรรมจริยธรรมพร้อมที่จะทำลายทุกสิ่งทุกอย่างแม้กระทั่งตัวเขาเอง ส่วนศีลธรรม คุณธรรม หรือจริยธรรมนั้นจะหาได้จากที่ไหน คำตอบก็คือจากหลักธรรมคำสอนทางศาสนา แม้ว่าคุณธรรม จริยธรรมจะมีปรากฏอยู่ในกฎกติกาสากลทั่วไปที่เรียกว่า จริยธรรมสากล แต่ยังไม่ศักดิ์สิทธิ์และไม่เป็นอมตะ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย ผิดกับจริยธรรมทางศาสนาที่เป็นศาสนบัญญัติ จะมีความเป็นอมตะอยู่ในตัวมนุษย์ ซึ่งมนุษย์จะสนใจหรือไม่นั้นอยู่ที่สภาพทางสังคม แม้ว่ากาลเวลาจะล่วงเลยไปนานสักเท่าไร จริยธรรมก็ยังคงความเป็นจริยธรรม มีความศักดิ์สิทธิ์อยู่ตลอดเวลา ใครประพฤติปฏิบัติย่อมเกิดผลดี คนที่ไม่ประพฤติปฏิบัติตามย่อมจะประสบพบกับความตกต่ำหายนะ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางศาสนา การนับถือศาสนาใดก็ควรให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักคุณธรรมจริยธรรมคำสอนของศาสนานั้น และไม่ควรดูถูกเหยียดหยามศาสนาอื่นที่ตนไม่ได้เคารพนับถือ

การกระทำที่อาศัยหลักจริยธรรมทางศาสนาจะเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมได้ และความประพฤตินั้นต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของหลักจริยธรรมในสังคมนั้นๆ เพราะมนุษย์มีเสรีภาพในการทำความดีและความชั่วต่างๆ ได้ การดำรงชีวิตในสังคมจะต้องมีระเบียบวินัย และการที่จะทำให้คนมีระเบียบวินัยได้นั้น เราทุกคนจะต้องยอมรับความจริงบางสิ่งในสังคม ดังเช่นสังคมในปัจจุบันได้เปลี่ยนไปอย่างไร เราจะต้องเข้าใจการเปลี่ยนแปลงนั้นด้วย เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสังคมปัจจุบันและนำจริยธรรมมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยศีลธรรมและจริยธรรมมีส่วนช่วยเราได้มากในเรื่องนี้ทั้งด้านส่วนตัวบุคคลและด้านสังคมส่วนรวม ตามความเป็นจริงแล้วหลักของศีลธรรมและจริยธรรมเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตที่ดีที่สุด[2] โดยเฉพาะหลักสุจริตธรรมที่บุคคลยอมรับต้องเป็นหลักจริยธรรมที่เป็นสากล ศาสนิกของทุกศาสนาให้การยอมรับสุจริตธรรมในทางศาสนาจึงมีคุณค่า และมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมระดับต่างๆ เนื่องจากเป็นแนวทางการขัดเกลาจิตใจ การพัฒนาพฤติกรรมบุคคลให้เป็นไปในทิศทางที่ดี และมีคุณภาพมากขึ้น จริยธรรมคือความประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามที่สังคมยอมรับ เพื่อให้บรรลุถึงสภาพชีวิตที่มีคุณค่าอันพึงประสงค์ของตนเองและสังคม คำว่า“จริยธรรม” (Morality) มีความหมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่างๆ ด้วย ลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับสุจริตธรรมจะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภท คือเป็นลักษณะตามที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคมนั้น คือเป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิด

---

[2] ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์, *หลักจริยศาสตร์*. (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520), หน้า 17.

ความพอใจ การกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคม ส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ฉะนั้นผู้มีจริยธรรมสูงหรือสุจริตธรรมสูง คือผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมาก และประเภทหลังน้อย หลักสุจริตธรรมหรือจริยธรรมเป็นแนวทางของการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดี เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม เป็นสิ่งที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ โดยธรรมชาติ ซึ่งต้องพัฒนาขึ้นโดยอาศัยกฎเกณฑ์ความประพฤติที่มนุษย์ควรประพฤติที่ได้จากหลักทางศีลธรรม หลักปรัชญา วัฒนธรรม กฎหมายหรือจารีตประเพณี เพื่อประโยชน์สุขแก่ ตนเองและสังคม[3]

นอกจากนี้จริยธรรมยังใช้เป็นแนวทางประกอบการตัดสินใจเลือกความประพฤติ การกระทำที่ถูกต้องเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ด้วย มนุษย์สามารถกระทำการต่างๆ ได้อย่างมีเสรีภาพตามเจตนา สามารถเลือกปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่น การกระทำอย่างไรเรียกว่าดี การกระทำอย่างไรเรียกว่าชั่ว ตรงกับคำว่า“บุญและบาป”มนุษย์ประกอบขึ้นด้วยกายและจิต ถือชีวิตดำเนินไปในท่ามกลางธรรมชาติและสังคม จึงกลายเป็นผู้มีพันธกรณี หรือหน้าที่ที่จะต้องพัฒนาตนเองไปสู่ความสมบูรณ์สูงสุด ด้วยการเข้าใจในธรรมชาติและสังคมอย่างถูกต้อง นำสังคมอันเป็นผลรวมแห่งความสัมพันธ์ของมนุษย์ในแง่มุมต่างๆ ไป อย่างกลมกลืนและต้องพัฒนาตนเองก่อน จริยธรรมเป็นเครื่องพัฒนาบุคคลไปสู่ความดีสูงสุด พัฒนาสังคมไปสู่สังคมแห่งอารยชน มีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเรียกว่า จริยธรรมหรือศีล และส่วนที่สองเรียกว่า หลักคุณธรรม ซึ่งมีศีลเป็นหลักจริยธรรมขั้นพื้นฐาน มีคุณธรรมเป็นเครื่องสนับสนุนเกื้อกูลให้เกิดการพัฒนาไปสู่จุดหมายหรือเป้าหมายสูงสุดของชีวิต ศีลห้าคือตัวอย่างของหลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาที่ถูกออกแบบมาสำหรับจัดการกับปัญหาจริยธรรมในสังคม[4] หลักศีลธรรมหรือหลักสุจริตธรรมจึงเป็นความประพฤติที่ดีงาม ถือว่าเป็นที่มาของจริยธรรมประเภทต่างๆ และจากการที่สังคมไทยคาดหวังต่อคุณธรรมจริยธรรมในประเด็น “ความซื่อสัตย์สุจริต” นั้น สะท้อนให้เห็นนัย 2 ประการคือ

1. ความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เคยปรากฏมีในสังคมไทย จึงเป็นปัจจัยและตัวแปรสำคัญที่ทำให้สังคมมุ่งเน้นอยากจะให้กลุ่มคนต่างๆ ได้พัฒนาให้มีขึ้น เพื่อประโยชน์และความอยู่รอดของสังคมต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

2. ความซื่อสัตย์สุจริต เคยมีและปรากฏในสังคมไทยจนกลายเป็นจุดแข็ง และเป็นค่านิยมหลักที่เคยได้รับการประพฤตปฏิบัติในสังคมมานานกว่า 700 ปีแล้ว สังคมจึงถวิลให้เพื่อให้กลุ่มคนต่างๆ ได้น้อมนำกลับมาประยุกต์ใช้ในชีวิตและการทำงานต่อไป

---

[3] ดวงเดือน พันธุมนาวิน, *จริยธรรมกับการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2530), หน้า 103.

[4] สมภาร พรมทา, *พุทธปรัชญา : มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 350.

จากการวิเคราะห์คุณธรรมและจริยธรรมในประเด็นความซื่อสัตย์สุจริตนั้น นับว่าเป็นองค์ธรรมสำคัญของความประพฤติที่ดีงาม ที่เป็นหลักยึดของสังคมไทยมาโดยตลอด เพราะมีปรากฏชัดอยู่ใน“อาชวะ” ในหลักทศพิธราชธรรมที่เน้นความซื่อตรงต่อธรรม ต่อตัวเอง ต่อสังคม และประเทศชาติ ส่วน“สุจริต” ในหลักจักรวรรดิวัตรที่เน้นความสุจริตทั้งกาย วาจา และใจ หลักการทั้งสองนี้จึงถือว่าเป็นหลักสำคัญที่เป็นสุจริตหรือกุศลกรรมบท ซึ่งชนชั้นปกครองได้ใช้เป็นหลักปฏิบัติในการบริหารกิจการบ้านเมืองตามหลักธรรมาภิบาลตามกรอบของผู้นำตามแบบของ“ธรรมราชา”นับแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบัน

2.2 ความหมายของสุจริตในแนวคิดตะวันตก

2.2.1 เจ เอฟ (J.F O’ Cornor) นักคิดตะวันตกพยายามจะอธิบายถึงที่มาของคำว่า “สุจริต” ว่า การที่มนุษย์มีความต้องการที่จะอยู่รอด ต้องการดำรงเผ่าพันธุ์ของตนเอง มนุษย์จึงจำเป็นจะต้องมีการพึ่งพากันและกัน เพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าวจึงเกิดการรวมกลุ่มขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และด้วยเหตุนี้เองมนุษย์จึงต้องรู้จักที่จะเรียนรู้ และอดทนต่อสมาชิกคนอื่นๆ ในกลุ่ม ยอมโอนอ่อนผ่อนปรนแก่กันและกัน รวมทั้งต่างย่อมมีหน้าที่ของตนเอง และได้รับการคาดหวังจากสมาชิกคนอื่นว่าแต่ละคนจะปฏิบัติหน้าที่ของตนเองเพื่อความอยู่รอดของกลุ่ม ต่อมาเมื่อกลุ่มคนดังกล่าวพัฒนาไปเป็นชุมชนที่มีความเจริญมากขึ้น แนวคิดเรื่องหน้าที่นี้ก็จะพัฒนาตามไปด้วย จากระยะเริ่มแรกซึ่งมักจะเป็นหน้าที่ในลักษณะเพื่อการยังชีพ เช่น เมื่อสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่มนักล่าสัตว์ได้ล่อเหยื่อไปตามทางที่ตกลงกันไว้แล้ว สมาชิกอีกคนหนึ่งของกลุ่มจะจับสัตว์นั้นก็พัฒนาไปสู่หน้าที่ตามคำสัญญา (Obligation of Promise) ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงการที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตามสัญญาที่ตนได้ให้สัญญาไว้ เกิดจากเหตุผลในทางปฏิบัติเพื่อการดำรงอยู่ของกลุ่มนั่นเอง[5]

2.2.2 พจนานุกรมกฎหมายนานาชาติ (Black’s Law Dictionary 18thEdition) ได้อธิบายไว้ว่า สุจริต หมายถึง สภาวะทางจิตใจ อันประกอบด้วย

1) ความซื่อสัตย์ในความเชื่อ หรือวัตถุประสงค์

2) ความซื่อตรงต่อหน้าที่ หรือหนี้ของตน

3) ความสอดคล้องกับมาตรฐานทางการค้า หรือธุรกิจใดๆ อันชอบด้วยเหตุผล ในการต่อรองกันอย่างเป็นธรรม

4) การไร้ซึ่งเจตนาหลอกหลวงหรือแสวงหาผลประโยชน์มิชอบ[6]

หลักสุจริตนั้น ถูกรับรองโดยบทบัญญัติกฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรกตามกฎหมาย

---

[5] J.F O’ Cornor, Good Faith in International Law (Aldershot: Dartmouth Publishing, 1991), pp.6.

[6] J.F. O’ Cornor, *Good Faith in International Law*, Ibid, pp. 7.

แพ่งของประเทศเยอรมัน ค.ศ. 1900 ในมาตรา 157 และมาตรา 242 คำว่าหลักสุจริตในภาษาเยอรมันตรงกับคำว่า Treu und Glauben คำว่า Treue แปลว่า ความซื่อสัตย์ ความไว้วางใจ ความน่าเชื่อถือ (Faith, Royalty, Fidelity, Reliability)[7] หรือที่ ปรีดี เกษมทรัพย์ ได้อธิบายไว้ว่า หลักสุจริตก็คือหลักความซื่อสัตย์และความไว้วางใจ แต่การที่จะบอกว่าความซื่อสัตย์และความไว้วางใจประกอบด้วยอะไรบ้างนั้น กล่าวได้ว่าทำได้ยากยิ่ง และยอมรับว่าหลักสุจริตนั้นเป็นเรื่องของแนวคิด แม้จะมีผู้พยายามอธิบายหลักสุจริตจากหลักย่อยๆ ที่มาจากหลักสุจริตก็ตาม[8]

2.2.3 พจนานุกรมฉบับภาษาไทย-อังกฤษ-ฝรั่งเศสออนไลน์ (Thai-English-French: Volubilis Dictionary 1.0) ได้ให้ความหมายสุจริต ว่า

TH: โดยสุจริต [d**ō**i sutjarit] (adv)

EN: honestly ; in good faith

FR: honnêtement ; de bonne foi

Honesty (ออน'นิสที) n. ความซื่อสัตย์, ความสุจริต, ความจริงใจ, Syn. integrity, openness

(adj.) honest ซื่อสัตย์, สุจริต, จริงใจ

คำอื่น ๆ : truthful; trustworthy

ได้แก่ So it's just an honest mistake.- นั่นเป็นความผิดพลาดโดยสุจริต *Anastasia (1997)*

I honestly believed that. - ฉันเชื่ออย่างนั้นโดยสุจริตใจ *Forgiveness (2012)*

2.2.4 พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตภาษาไทยออนไลน์ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ในบทวิทยุรายการ“รู้ รัก ภาษาไทย”ได้ให้ความหมายว่า สุจริต หมายถึง คำว่าสุจริต (อ่านว่า สุด-จะ-หฺริด) หมายถึง ประพฤติชอบ ประพฤติในทางที่ถูกต้อง ตรงข้ามกับคำว่า ทุจริต (อ่านว่า ทุด-จะ-หฺริด) เช่น เขาทำมาหากินด้วยความสุจริต ชีวิตจึงเต็มไปด้วยความสุขกายสบายใจ ธุรกิจที่สุจริตย่อมอยู่คงทนมากกว่าธุรกิจที่ทุจริต ในการใช้สื่อทางอินเทอร์เน็ตทุกคนควรเผยแพร่ข้อความ หรือรูปภาพโดยสุจริต คำว่า สุจริต มักใช้ควบคู่กับคำว่า ซื่อสัตย์ เป็น ซื่อสัตย์สุจริต เช่น กฎหมายกำหนดให้ข้าราชการพลเรือนต้องปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เที่ยงธรรม ขยันหมั่นเพียร และดูแลเอาใจใส่รักษาประโยชน์ของทางราชการ[9]

---

[7] สิทธิโชค ศรีเจริญ, หลักสุจริตในการปฏิบัติตามสัญญาประกันภัย, *วารสารกฎหมาย* 7, (1 มิถุนายน 2525): หน้า 52.

[8] ปรีดี เกษมทรัพย์, *หลักสุจริตคือหลักความซื่อสัตย์และความไว้วางใจ*, เอกสารอนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ ดร.สมศักดิ์ สิงหพันธ์, 2526. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

[9] สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, *สุจริต*, บทวิทยุรายการ“รู้ รัก ภาษาไทย”ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียง แห่งประเทศไทย (25 มีนาคม 2557) เวลา 7.00-7.30 น. < www.orst.go.th >

2.2.5 ความประพฤติชอบ หมายถึง ความประพฤติดีในทางที่ถูกต้อง ตรงกับคำว่า สุจริต ตรงข้ามกับคำว่า ทุจริต อาทิเช่น เขาทำมาหากินด้วยความสุจริต ชีวิตจึงเต็มไปด้วยความสุขกาย สบายใจ ธุรกิจที่สุจริตย่อมอยู่คงทนมากกว่าธุรกิจที่ทุจริต ในการใช้สื่อทางอินเทอร์เน็ตทุกคนควรจะเผยแพร่ข้อความหรือรูปภาพโดยสุจริต คำว่า“สุจริต”มักใช้ควบคู่กับคำว่า“ซื่อสัตย์”เป็น“ซื่อสัตย์สุจริต”เช่น กฎหมายกำหนด ให้ข้าราชการพลเรือนต้องปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เที่ยงธรรม ขยันหมั่นเพียร และดูแลเอาใจใส่รักษาประโยชน์ของทางราชการ[10] อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่าในการนิยามหลักสุจริตนั้น อาจแบ่งได้ 3 ลักษณะ ได้แก่ การให้ความหมายในเชิงอัตตะวิสัย (Subjective) และการให้ความหมายในเชิงภาวะวิสัย (Objective) กล่าวคือ

1. หลักสุจริตตามการให้ความหมายในเชิงอัตตะวิสัย (Subjective) นั้นได้รับการอธิบายโดยอาศัยความรู้ หรือไม่รู้ข้อเท็จจริงบางประการของบุคคลเป็นสำคัญ ดังเช่นที่ศาลฎีกาได้เคยอธิบายความสุจริตไว้ว่าหมายถึง การกระทำโดยไม่รู้ หรือไม่ควรรู้ถึงความบกพร่องแห่งสิทธิที่มีมาแต่อดีต ตามคำพิพากษาที่ 550/2490 แต่ถ้าการกระทำโดยรู้ถึงความบกพร่องแห่งสิทธิของตนจะถือว่าสุจริตไม่ได้ ตามคำพิพากษาที่ 1012/2504 และยังได้ให้ความหมายเลยไปถึงว่า ถ้าความไม่รู้นั้นเกิดจากความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้กระทำ ก็ถือได้ว่าไม่สุจริตเช่นเดียวกัน หลักสุจริตที่อธิบายโดยความรู้หรือไม่รู้ข้อเท็จจริงนี้ เรียกว่า หลักสุจริตเฉพาะเรื่อง[11]

2. หลักสุจริตตามความหมายในเชิงภาวะวิสัยเป็นหลักการพื้นฐานที่มีความเกี่ยวพันโดยตรงกับความซื่อสัตย์ (Honesty) ความเป็นธรรม (Fairness) ความมีเหตุผล (Reasonableness) การปกป้องความไว้วางใจ (Protection of Reasonable Reliance) การคำนึกถึงผลประโยชน์ของผู้อื่น (Due Regard for the interest of other party) ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Considerate Behavior)[12]

3. ความประพฤติชอบและการประพฤติในทางที่ถูกต้องซึ่งเป็นสะท้อนถึงการประพฤติในเชิงบวกต่อตัวเองและสังคม ความสุจริตตามมิติของราชบัณฑิตนั้นมิได้สะท้อนถึงการประพฤติที่มีต่อสังคมเท่านั้น หากแต่ยังสะท้อนเข้าไปถึงภายในจิตใจของแต่ละบุคคลด้วย

ฉะนั้นคำว่า “สุจริต” จึงเป็นคำที่มีความหมายกว้าง และยากที่จะกำหนดหลักเกณฑ์แน่นอนลงไปให้ชัดเจนได้[13]หากอธิบายความสุจริตตามกรอบของกฎหมายแล้ว การที่จะกล่าวว่าหลักสุจริตมีต้นกำเนิดมาจากอะไร และเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใดนั้น จึงเป็นการตีกรอบได้ค่อนข้างยาก แต่เมื่อวิเคราะห์

---

[10] ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, ออนไลน์,* อ้างแล้ว.

[11] ปรีดี เกษมทรัพย์, *หลักสุจริตคือหลักความซื่อสัตย์และความไว้วางใจ,* อ้างแล้ว.

[12] J.F.O’ Cornor, *Supra note 1*, p. 124.

[13] ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, *กฎหมายแพ่งหลักทั่วไป: คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิช มาตรา 4-14*, พิมพ์ครั้งที่ 3. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2548), หน้า 65.

จากหลักทางกฎหมาย หลักสุจริตจะแทรกซึมอยู่ในระบบกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายแบบ Common Law และ Civil Law อีกทั้งคำสุจริตนั้นยังเป็นสิ่งที่คุ้นเคยกันดีในสังคมนับแต่อดีตมานานแล้ว ฉะนั้นหากศึกษาที่มาของสุจริตจะต้องศึกษาตั้งแต่การเกิดขึ้นของมนุษย์ เพราะการอยู่รวมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั้นเกิดขึ้นมาก่อนที่จะมีกฎเกณฑ์ หรือกฎกติกาในสังคมเพื่อพัฒนาและควบคุมพฤติกรรมที่ดีของมนุษย์ในสังคม

หลักสุจริตมีลักษณะสำคัญ 5 ประการ[14] คือ

1. เป็นบทยุติธรรม (jus aequum) ซึ่งมิได้กำหนดข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบ หรือผลทางกฎหมายไว้อย่างแน่ชัดในการใช้และตีความกฎหมายเหล่านี้จำต้องใช้ดุลพินิจประกอบเพื่อเสริมเนื้อความ ให้กฎหมายสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพื่อให้เป็นธรรมและเหมาะสมกับพฤติการณ์แห่งคดี และตามกาลสมัยซึ่งตรงข้ามกับบทกฎหมายเคร่งครัด (jus strictum) ที่กำหนดข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบ และผลทางกฎหมายเอาไว้ชัดเจนแน่นอน ผู้ใช้หรือตีความกฎหมายไม่สามารถใช้ดุลพินิจเสริมแต่งเนื้อหาของบทบัญญัติ เพียงแต่จะต้องตีความหรือใช้กฎหมายตามที่ได้บัญญัติไว้ชัดแจ้งอยู่แล้ว ซึ่งจะเป็นกรณีที่กฎหมายต้องการความชัดเจน แน่นอน เพื่อความสะดวกในกิจการบางอย่าง

2. เป็นบทบังคับ (jus cogens) กล่าวคือ เป็นกฎที่คู่กรณีไม่สามารถตกลงแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ซึ่งตรงกันข้ามกับบทกฎหมายที่ไม่เป็นบทบังคับ (jus dispositivum) โดยกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อป้องกันมิให้บุคคลทำการทุจริต เป็นกฎหมายเอกชนเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เช่นกรณีจงใจก่อให้เกิดความเสียหาย คู่กรณีไม่สามารถจะตกลงกัน ไม่สามารถจะเรียกค่าเสียหายได้

3. เป็นบทที่มีเนื้อความไม่แจ้งชัด โดยจะใช้ถ้อยคำอย่างกว้างๆ ไม่สามารถให้ความหมายที่แน่ชัดไว้ล่วงหน้าได้ ต้องรอให้เกิดข้อพิพาทขึ้นจึงจะนำไปวินิจฉัยในขอบเขตของหลักสุจริต เพื่อเป็นแนวทางให้กฎหมายควบคุมการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของเอกชน ไม่ให้ขัดกับผลประโยชน์ส่วนรวมและความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของสังคมอย่างรุนแรง

4. เป็นหลักกฎหมายทั่วไป (General Principle) หรือเป็นบทที่เป็นหลักการของความประพฤติของ มนุษย์ในสังคม แต่มิใช่เป็นกฎหมายทั่วไป (jus generale) ที่จะถูกตัดโดยกฎหมายพิเศษ (jus speciale) โดยในกรณีที่มีกฎหมายพิเศษ (jus speciale)

5. เป็นบทครอบจักรวาล (Generalklausel) คือ แม้จะมีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องนั้นไว้อยู่แล้ว หลักสุจริตก็ยังใช้เป็นฐาน โดยเป็นบทที่ทำหน้าที่เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติของบุคคลในทุกเรื่อง จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นรากฐานของกฎหมายทั้งระบบนับเป็นการประกาศอุดมคติแห่ง

---

[14] สมยศ เชื้อไทย, *ความรู้กฎหมายทั่วไป: คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง*,พิมพ์ครั้งที่ 15, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551), หน้า 168.

ความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมว่าจะต้องปฏิบัติต่อกันโดยสุจริต

จึงกล่าวได้ว่ามนุษย์กว่า 6,000 ล้านคนต่างนับถือศาสนาหรือความเชื่อที่ตนเคารพนับถือและศรัทธาด้วยกันแทบทั้งสิ้น คำสอนทางศาสนาหรือความเชื่อจึงมีอิทธิพลมากที่สุด และแทรกซึมเข้าไปผสมผสานปะปนอยู่กับทุกศาสตร์ในสังคมในทุกยุคทุกสมัย นับตั้งแต่สังคมปฐมภูมิจนผ่านมาถึงสังคมปัจจุบัน แต่มีหลักการหนึ่งที่เหมือนกันทั่วไปนั่นคือ มนุษย์ต่างรักสุขเกลียดทุกข์ มนุษย์จึงจำเป็นจะต้องมีการพึ่งพากันและกัน มีความประพฤติดีประพฤติชอบในทางที่ถูกต้อง และเพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการซึ่งกันและกัน จนในที่สุดได้พัฒนาเป็นหลักการที่เรียกว่า สุจริต นั่นเอง

2.3 ความสัมพันธ์ของสุจริตในศาสตร์อื่น

สุจริต แปลว่า การประพฤติดี การประพฤติงาม และการประพฤติปฏิบัติตนในวิถีที่เรียบง่าย ซึ่งสะท้อนผ่าน 3 มิติคือ[41]

1) กายสุจริต เป็นการประพฤติดีและงดงามทางกาย โดยการไม่ฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการทำร้ายและเบียดเบียน การไม่แย่งชิง คดโกง ยักยอกและลักพาสิ่งของที่เจ้าของมิได้อนุญาต และการประพฤติผิดในเรื่องกามคุณจนขาดความสำรวมระวัง

2) วาจาสุจริต เป็นการประพฤติดีและงดงามทางวาจา โดยการไม่พูดเท็จและบิดเบือนเพื่อให้มา หรือให้บุคคลอื่นในทางที่ผิด การพูดจาเหน็บแนมและส่อเสียดบุคคลอื่น การพูดคำหยาบคายเพื่อให้คนอื่นเจ็บใจและการพูดจาเพ้อเจ้อ คือหาสาระมิได้จากการพูดเหล่านั้น

3) ใจสุจริต เป็นการประพฤติดีและงดงามทางจิตใจ โดยการไม่เพ่งเล็งที่จะแสวงหาช่องทางเพื่อ ให้ได้มาซึ่งทรัพย์สมบัติของคนอื่น การไม่ผูกพยาบาทจองเวรคนอื่น และการมีความคิดในทางที่ถูกต้องเหมาะสม มีปัญญาคิดพิจารณาสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง[15]

โดยผู้วิจัยมีความเห็นว่าหลักสุจริตมีความสัมพันธ์กันในศาสตร์อื่น หรือคำสอนในศาสนาอื่นๆ เพื่อสร้างพฤติกรรมที่ดีงามให้ปรากฏอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะให้เกิดแก่เด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ทั่วไปภายในสถานศึกษา ดังที่ได้ยกมานี้

2.3.1 สุจริตในพระราชดำรัส

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงเห็นคุณค่าและความสำคัญของความซื่อสัตย์สุจริตว่า มีความสำคัญต่อการเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาความดีให้เกิด ขึ้น ทั้งภายในจิตใจและภายนอกที่จำเป็นต้องปฏิบัติต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม จึงทรงพระราชทานพระบรมราโชวาท ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน ในวันที่ 18 พฤศจิกายน 2530 ที่ว่า

---

[15] พระมหาหรรษา ธมมหาโส, สุจริตธรรมในฐานะเครื่องมือป้องกันการทุจริตคอร์รัปชั่นในสังคมไทยปัจจุบัน [ออนไลน์]. 11 กันยายน 2565, (2560). <hppt//: www.ps.mcu.ac.th>

“ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานของความดีทุกอย่าง จึงต้องฝึกฝนอบรมให้เกิดขึ้นในตัวเอง เพื่อจักได้เป็นคนดี มีประโยชน์ และมีชีวิตที่สะอาด ที่เจริญมั่งคง”[16]

ดังความในพระราชดำรัสล้นเกล้ารัชกาลที่ 9 นี้ ที่ทำให้พบประเด็นของชุดความคิดใน 2 ประเด็นสำคัญ คือ

1) ประเด็นความสุจริตเป็นพื้นฐานของความดีทุกอย่าง

2) ประเด็นมีชีวิตที่สะอาด

หากจะแสดงความสัมพันธ์ของความสุจริตทั้ง 3 ประการกับการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชั่นนั้น จะพบประเด็นที่สอดรับกันกับความสุจริตในมิติของใจสุจริต จะเน้นหนักไปที่การไม่คิดละโมบโลภอยากได้ของบุคคลอื่น หรือสมบัติสาธารณะ โดยการคิดค้นแสวงหาช่องทางที่จะใช้อำนาจและหน้าที่ไปกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อที่จะได้มา ในขณะที่กายสุจริตจะเน้นไปที่การตัดสินใจประพฤติทุจริตคอร์รัปชั่น โดยการแสดงออกทางกายด้วยลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การใช้กำลัง หรืออาวุธแย่งชิงโดยตรง หรือการ แย่งชิง และคดโกงด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งของ หรือสมบัติสาธารณะที่ตนเองได้ตั้งใจ และวางแผนเพื่อแย่งชิงหรือคดโกง ส่วนใจทุจริตนั้น เป็นการใช้วาจาเพื่อโน้มน้าว บิดเบือน โกหก หรือหลอกหลวงด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้คู่กรณีหรือบุคคลอื่นๆ หลงเชื่อจนได้มาซึ่งสิ่งที่มุ่งหวัง

2.3.2 สุจริตในสถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ได้เสนอยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันปราบปรามการทุจริต ไว้ด้วยโครงการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล ในสถานศึกษา“ป้องกันการทุจริต”ว่า

การส่งเสริมการศึกษาเพื่อสร้างเยาวชนให้เป็นสุจริตชนทุกภาคส่วน ต้องร่วมกันสนับสนุนส่งเสริมให้นโยบายการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ ปรับทิศทางจากการมุ่งสร้างคนเก่งคนดี ดำรงชีวิตสอดคล้องตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสังคมที่มีเสถียรภาพ สามารถพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้ก้าวหน้าอย่างมั่นคง รวมทั้งการแก้ปัญหาเรื่องการทุจริตคอรัปชั่นของประเทศชาติอย่างยั่งยืน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในฐานะที่รับผิดชอบงานจัดการศึกษาเยาวชนส่วนใหญ่ของประเทศให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในอนาคต ได้ตระหนักในความสำคัญของการเตรียมการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในสถานศึกษา จึงได้อนุมัติให้สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษาดำเนินโครงการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล ในสถานศึกษา“ป้องกันการทุจริต” เพื่อวางรากฐานการปลูกจิตสำนึกซึ่งเป็นกลไกในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของประเทศชาติให้กับนักเรียน ครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาทุก

[16] พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลเดช ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน ในวันที่ 18 พฤศจิกายน 2530.

คน กิจกรรมค่ายเยาวชน “คนดีของแผ่นดิน” เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ส่งเสริม คุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียนโดยเน้นไปที่การพัฒนาคุณลักษณะที่สำคัญของโรงเรียนสุจริต 5 ประการ คือ ทักษะการคิด มีวินัย ซื่อสัตย์สุจริต อยู่อย่างพอเพียง และมีจิตสาธารณะ[17] ซึ่งได้เริ่มดำเนินการในโรงเรียนสุจริตต้นแบบทั้ง 225 โรงเรียนทั่วประเทศ ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2556 เป็นต้นมา

สำหรับปีงบประมาณ 2557 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ขยายเครือข่ายโรงเรียนสุจริตเพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 10 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วประเทศ และกำหนดให้โรงเรียนสุจริตต้นแบบจัดกิจกรรมค่ายเยาวชน“คนดีของแผ่นดิน” ให้กับโรงเรียนเครือข่ายสุจริตในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา จึงได้จัดทำแนวทางการจัดกิจกรรมค่ายเยาวชน“คนดีของแผ่นดิน”ขึ้น เพื่อให้โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการสุจริตต้นแบบได้เลือกใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมค่ายเยาวชน“คนดีของแผ่นดิน”ให้กับโรงเรียนเครือข่ายที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนสุจริตรุ่นต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) โดยสำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา (สนก.) ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.) ดำเนินโครงการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลในสถานศึกษา “ป้องกันการทุจริต” (โครงการโรงเรียนสุจริต) เพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างนวัตกรรมในการต่อต้านการทุจริต มีกลไกป้องกันการทุจริตและระบบการบริหารการจัดการตามหลักธรรมาภิบาล ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560– 2564) ที่ได้กำหนดวิสัยทัศน์ว่า “ประเทศไทยใสสะอาด ไทยทั้งชาติต้านทุจริต (Zero tolerance & Clean Thailand)” มีพันธกิจในการสร้างวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริต ยกระดับธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ ทุกภาคส่วนแบบบูรณาการและปฏิรูปกระบวนการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตทั้งระบบ ให้มีมาตรฐานสากลผ่านยุทธศาสตร์ 6 ด้าน ไดแก

1) สร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต
2) ยกระดับเจตจำนงทางการเมืองในการต่อต้านการทุจริต
3) สกัดกั้นการทุจริตเชิงนโยบาย
4) พัฒนาระบบป้องกันการทุจริตเชิงรุก
5) ปฏิรูปกลไกและกระบวนการการปราบปรามการทุจริต

---

[17] คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ระยะที่ 2, *ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันปราบ ปรามการทุจริต*, สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2556, หน้า 6.

6) ยกระดับดัชนีการรับรูการทุจริตของประเทศไทย[18]

สรุปได้ว่ายุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันปราบปรามการทุจริต นั้นเป็นนโยบาย การป้องกันและส่งเสริมให้นักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา เกิดคุณลักษณะของโรงเรียน สุจริต ทั้ง 5 ประการ ได้แก่ กระบวนการคิด มีวินัย ซื่อสัตย์สุจริต เป็นอยู่อย่างพอเพียง และมีจิตสาธารณะ ผ่านการจัดกิจกรรมต่างๆ และค่ายเยาวชน“คนดีของแผ่นดิน” โดยเริ่มจาก 225 โรงเรียนในปีงบประมาณ 2556 และจะขยายเครือข่ายโครงการโรงเรียนสุจริตอีกร้อยละ 10 ของ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วประเทศ

อีกทั้งเพื่อเป็นไปตามเจตนารมณ์ของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (2561-2580) สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560-2564) กำหนดให้การป้องกันและปราบปรามการทุจริตภาครัฐเป็นหนึ่งในนโยบายสำคัญ และถือเป็นวาระเร่งด่วนและสำคัญของประเทศ ซึ่งสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) เป็นสถาบันที่มีคุณธรรมโปร่งใส และยึดตามหลักธรรมาภิบาล จึงได้นำหลักสุจริต 3 มาพัฒนาคนและองค์กรให้ดียิ่งขึ้นไป

สสวท. เป็นองค์กรหลักในการพัฒนาและการวิจัยหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยีแบบครบวงจร เพื่อยกระดับศักยภาพครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้เรียนให้มีสมรรถนะทั้งศาสตร์และศิลป์ในระดับสากล ผ่านการเรียนรู้ระบบดิจิทัลและนวัตกรรมที่ทันสมัยเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา มีประกาศเจตจำนงการบริหารงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีคุณธรรมและโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล โดยกำหนดแนวทางปฏิบัติให้ผู้บริหารและพนักงานทุกคนปฏิบัติ ดังนี้

1. ประพฤติปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับ นโยบายต่อต้านการทุจริต และคอร์รัปชั่น

คือต่อต้านการรับหรือให้สินบน เพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ ไม่กระทำการใดๆที่เป็นการทุจริตต่อหน้าที่ หรือการทุจริตเชิงนโยบาย รวมทั้งไม่ใช้ตำแหน่งหน้าที่เอื้อประโยชน์ต่อตนเองและพวกพ้องไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม ซึ่งหมายถึงกายสุจริต

2. มุ่งมั่นการบริหารและปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส เป็นธรรมและตรวจสอบได้ คือเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน สาธารณชนสามารถเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้องของ สสวท. ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ซึ่งหมายถึงวาจาสุจริต

3. สร้างวัฒนธรรมและค่านิยมสุจริตในองค์กรด้วยการไม่ทนต่อพฤติกรรมการทุจริต

คือพร้อมร่วมทำหน้าที่ตรวจสอบ และเฝ้าระวังการทุจริต หากพบเห็นเจ้าหน้าที่ทุจริต หรือ

---

[18] คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560-2564), *ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันปราบปรามการทุจริต*, สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2561, หน้า 16.

รับผลประโยชน์ให้แจ้งข้อมูลต่อ สสวท. ดำเนินการตามขั้นตอนตรวจสอบต่อไป ซึ่งหมายถึงมโนสุจริต

4. มีการถ่ายทอดนโยบาย หรือมาตรการเกี่ยวกับการป้องกัน และปราบปรามการทุจริต[19]

คือการนำเสนอผ่านช่องทางสื่อสารต่างๆ ให้ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานรับทราบอย่างทั่วถึง และถือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องด้วยการพัฒนาปัญญาของตนให้ดียิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า การปฏิบัติงานที่มีสุจริตธรรมนั้น เป็นการปฏิบัติงานที่ปลอดจากการทุจริต ดังนั้น จึงกล่าวถึง ความหมายของสุจริตธรรมในการปฏิบัติงานที่ปลอดการทุจริตได้ว่า เป็นการปฏิบัติงานด้วยการประพฤติดี ประพฤติงาม และประพฤติตนในวิถีที่เรียบง่าย ซึ่งส่งผลให้การปฏิบัติงานที่ปลอดการทุจริต โดยสะท้อนผ่าน 3 มิติ คือ กายสุจริต วาจาสุจริต และใจสุจริต นั่นคือ

1) กายสุจริต เป็นการปฏิบัติงานด้วยการประพฤติดีและงดงามทางกาย โดยไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน การไม่แย่งชิง คดโกง หรือยักยอก และไม่ลักพาสิ่งของที่เจ้าของมิได้อนุญาต

2) วาจาสุจริต เป็นการปฏิบัติงานด้วยการประพฤติดีและงดงามทางวาจา โดยไม่มีการพูดเท็จหรือบิดเบือนเพื่อให้ได้มา หรือให้บุคคลอื่นเชื่อในทางที่ผิด การพูดจาเหน็บแนมและส่อเสียดบุคคล อื่น การพูดคำหยาบคายเพื่อให้คนอื่นเจ็บใจ และการพูดจาที่ไม่มีสาระ

3) ใจสุจริต เป็นการปฏิบัติงานด้วยการประพฤติดีและงดงามทางจิตใจ โดยไม่มีการเพ่งเล็งที่ จะแสวงหาช่องทางเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สมบัติของคนอื่น การไม่ผูกพยาบาทจองเวรคนอื่น มีแต่ ความคิดในทางที่ถูกต้องเหมาะสม และปัญญาคิดพิจารณาสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง

จึงกล่าวได้ว่าหลักการการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ โดยเฉพาะโครงการโรงเรียนสุจริต มีรากฐานสำคัญมาจากคำสอนทางพระพุทธศาสนาในหลักสุจริต 3 และกุศลกรรมบถ 10 นั่นเอง

2.4 สุจริตในแนวคิดศาสนาพุทธ

นอกเหนือจากการที่พระพุทธเจ้าทรงเน้นให้มนุษย์แต่ละคนพัฒนาองค์ธรรมความสุจริตทั้ง 3 มิติ คือ กายสุจริต วาจาสุจริต และจิตใจสุจริต ดังที่ได้นำเสนอมานั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงตรัสสอน โดยการขยายความธรรมชุดนี้ว่า เมื่อเราประพฤติปฏิบัติดำรงตนอยู่ในธรรมนี้อย่างสม่ำเสมอแล้ว จะก่อให้เกิดความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้าด้วยเช่นกัน ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “บุคคลพึงประพฤติธรรมให้สุจริตไม่พึงประพฤติธรรมให้ทุจริต ผู้มีปกติประพฤติธรรม ย่อมอยู่เป็นสุขในโลกนี้และโลกหน้า”[20] นอกจากนั้นพระพุทธองค์ทรงตรัสเตือนอีกว่า “ลุกขึ้นเถิด อย่ามัวประมาท

---

[19] สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.), *ประกาศเจตจำนงการบริหารงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีคุณธรรมและโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล*, กระทรวงศึกษาธิการ, 2563.

[20] ขุ.ธ. (ไทย) 25/108/85.

อยู่เลย จงประพฤติสุจริตธรรม เพราะผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า”[21]ดังที่ปรากฏในคำสอน

คำว่า “สุจริต” มาจากภาษาบาลีว่า “สุ บทหน้า” แปลว่า “ดี งาม ง่าย” และ “จร ธาตุ” แปลว่า “ประพฤติ” รวมเป็น “สุจริต” แปลรวมกันได้ว่า “ความประพฤติดี ความประพฤติงาม และการประพฤติปฏิบัติในวิถีที่เรียบง่าย” ซึ่งการประพฤติดีงามและง่ายนั้นได้สะท้อนผ่าน 3 มิติของกาย วาจา และใจ

แต่การจะถอดหลักการ“ความสุจริต” ทั้ง 3 ประการที่สัมพันธ์กับการป้องกันการคอร์รัปชั่นนั้น จะพบประเด็นที่สอดรับกันดังกล่าวว่า ความสุจริตในมิติของมโนสุจริตจะเน้นหนักไปที่การไม่คิดละโมบโลภอยากได้ของบุคคลอื่น หรือสมบัติสาธารณะ โดยการคิดแสวงหาช่องทางที่จะใช้อำนาจและหน้าที่ไปกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อที่จะได้มา ในขณะที่กายสุจริตจะเน้นไปที่การตัดสินใจประพฤติทุจริตคอร์รัปชั่นโดยการแสดงออกทางกายด้วยลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การใช้กำลังหรืออาวุธแย่งชิงโดยตรง หรือการแย่งชิง และคดโกงด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งของ หรือสมบัติสาธารณะที่ตัวเองได้ตั้งใจ และวางแผนเพื่อแย่งชิงหรือคดโกง ส่วนวจีทุจริตนั้นเป็นการใช้วาจาเพื่อโน้มน้าว บิดเบือน โกหก หรือหลอกหลวงด้วยวิธีการอย่างใดอย่างยิ่ง เพื่อให้คู่กรณีหรือบุคคลอื่นหลงเชื่อจนได้มาซึ่งสิ่งที่มุ่งหวัง จึงเห็นได้ว่าพระดำรัสข้างต้น ทรงกระตุ้นเตือนให้เกิดแรงบันดาลใจโดยทรงเน้นว่าการลุกขึ้นใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาทนั้น มีนัยที่สะท้อนถึงการให้มนุษย์แต่ละคนยึดมั่นอยู่ในสุจริตธรรม เพราะเมื่อมนุษย์ยึดมั่นอยู่ในสุจริตธรรม โดยการสุจริตต่อธรรมแล้ว ธรรมนั้นจะทำหน้าที่รักษามนุษย์แต่ละคนด้วยความสุจริตเช่นกัน ประเด็นสำคัญมิได้หมายถึงการที่มนุษย์สุจริตต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทั้งในการดำเนินชีวิตและการทำงาน แต่จำเป็นต้องเริ่มต้นด้วยความสุจริตต่อธรรม เมื่อนั้นธรรมจึงจะทำหน้าที่รักษาผู้ประพฤติธรรมด้วยความสุจริตเช่นเดียวกัน กล่าวคือการประพฤติดีและประพฤติชอบที่สอดคล้องต่อธรรม ธรรมจะทำหน้าที่รักษาให้ชีวิตแต่ละคนดี และดำรงมั่นอยู่ในความชอบธรรมเช่นกัน

พระดำรัสพระพุทธองค์นับว่ามีอิทธิพลสำคัญต่อพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ที่ทรงพระราชทาน ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน ในวันที่ 18 พฤศจิกายน 2530 ว่า“ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานของความดีทั้งปวง จึงต้องฝึกฝนอบรมให้เกิดในตัวเอง เพื่อจักได้เป็นคนดีมีประโยชน์ และมีชีวิตที่สะอาด ที่เจริญมั่งคง...” ความสุจริตจึงถือได้ว่าเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาชีวิตสะอาด เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านได้ใช้เป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทั้งในการดำเนินชีวิต การประกอบสัมมาชีพ การทำงาน และการเข้าไปเกี่ยวกับข้องกับคนอื่นในชุมชน และเมื่อนำพระพุทธพจน์มาเชื่อมโยงกับพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

[21] เรื่องเดียวกัน, หน้า 85.

แล้ว จะพบประเด็นที่สอดรับ และเชื่อมโยงกันอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ของความสุจริตกับชีวิตที่สะอาด การดำเนินชีวิตด้วยหลัก“สุจริตธรรม”หรือ“ความซื่อสัตย์สุจริต”อันเป็นแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงย้ำเตือนให้พุทธศาสนิกชนได้ตระหนักรู้ว่า การดำรงตนอยู่ในครรลองของสุจริตธรรมนั้น ธรรมะจะรักษาคนที่คิด พูด และทำอย่างสุจริตให้มีความสุขทั้งในโลกนี้ และโลกอื่นตลอดเวลาในการดำเนินชีวิต และความซื่อสัตย์สุจริตจะเป็นพื้นฐาน หรือตัวชี้วัดความดีงามในการใช้ชีวิตร่วมกันกับคนอื่นๆ ในสังคม ชีวิตที่สะอาดตามความมุ่งหมายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ดังกล่าวสอดรับกับพระพุทธพจน์อย่างมีนัยสำคัญ ดังบทว่า“มหาบุรุษทรงยินดีในสัจจะ ในธรรม ในการฝึก ในความสำรวม ในความสะอาด ในศีลที่เป็นอาลัย ในอุโบสถกรรม ในความไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย ในกรรมอันไม่สาหัส ทรงสมาทานมั่น ทรงประพฤติอย่างรอบคอบ[22]ซึ่งคำว่า“สะอาด” ในคำว่า“ชีวิตสะอาด”นั้น หมายถึง ความสะอาดใน 3 มิติ คือ สุจริต 3 ประการ คือ กายสุจริต ประพฤติชอบด้วยกาย วจีสุจริต ประพฤติชอบด้วยวาจา และมโนสุจริต ประพฤติชอบด้วยใจ กล่าวคือ ชีวิตสะอาดที่พระเจ้าอยู่หัวทรงมุ่งเน้นนั้น สอดรับกับความสะอาดตามความมุ่งหมายของพระพุทธเจ้าที่มีพระประสงค์ให้พัฒนาความสะอาดที่ดำรงอยู่บนฐานของความสุจริตทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ และความสุจริตดังกล่าวจึงได้กลายเป็นพื้นฐานความดีทุกประการดังที่พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงเน้นการยึดมั่นอยู่ใน“สุจริตธรรม”มิได้ส่งผลดีต่อการดำเนินในปัจจุบันเท่านั้น แต่ได้ขยายผลดีไปสู่ชีวิตในอนาคตได้เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง“ชีวิตหลังความตาย” ดังที่มีคำถามถึงพระพุทธเจ้าว่า“อะไรหนอเป็นเหตุปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายไปแล้ว จะเข้าถึงความเป็นอยู่กับเทพทั้งหลายผู้นำเนื่องในหมู่คันธัพพเทพ” พระพุทธเจ้าตรัสว่า“ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต...นี้แล เป็นเหตุปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายไปแล้ว จะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพทั้งหลายผู้นำเนื่องในหมู่คันธัพพเทพ”[23]เนื่องเพราะดำรงอยู่บนฐานของความสุจริตทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ

นอกจากนี้ พระพุทธองค์ทรงย้ำให้เห็นความสำคัญของการยึดมั่นอยู่ในสุจริตธรรม จะก่อให้เกิดความสุขในทุกเวลาของการดำเนินชีวิตว่า “ภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดประพฤติชอบด้วยกาย (กายสุจริต) ประพฤติชอบด้วยวาจา (วจีสุจริต) ประพฤติชอบด้วยใจ (มโนสุจริต) ในเวลาเช้า เวลาเช้าก็เป็นเวลาที่ดีของสัตว์เหล่านั้น ประพฤติชอบในเวลาเที่ยง ก็เป็นเวลาที่ดีของสัตว์เหล่านั้น ประพฤติชอบในเวลาเย็น ก็เป็นเวลาที่ดีของสัตว์เหล่านั้น”[24] สรุปแล้วจะเห็นว่า การยึดมั่นอยู่ในสุจริตธรรมนั้นจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการดำเนินชีวิต และการยึดมั่นดังกล่าว จะก่อให้เกิดความสุขในทุกเวลาของการประพฤติและปฏิบัติ ซึ่งสุจริตธรรมจะทำหน้าที่ในการดูแลรักษาคนที่ปฏิบัติให้มีความสุข

---

[22] ที.ปา. (ไทย) 11/203/165.

[23] สำ.ข. (ไทย) 17/439/363.

[24] องฺ.ติก. (ไทย) 20/156/399.

ทั้งเวลาเช้า เวลาเที่ยง และเวลาเย็น อีกทั้งสุจริตธรรมที่พัฒนาให้เกิดมีในจิตใจนั้นจะส่งผลต่อตน การงาน ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และสังคมโลกต่อไปในที่สุด และหากประสาน 2 ชุดความคิดนี้เข้าด้วยกัน จะพบว่าความสุจริตนอกจากจะเป็นพื้นฐานของความดีทุกอย่างแล้ว ยังส่งผลต่อเนื่องให้ชีวิตมนุษย์มีความสะอาดด้วย ซึ่งความสะอาดนี้มีค่าเท่ากับความซื่อสัตย์ สุจริต จึงสรุปได้ว่าบุคคลใดก็ตามที่ดำเนินชีวิตด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ชีวิตของบุคคลนั้นย่อมนับว่าสะอาด และเจริญมั่นคง

ด้วยเหตุดังกล่าว คำว่า“ชีวิตสะอาด”จึงเกิดขึ้นบนฐานของความสุจริตทั้งมิติของกายที่สุจริต คือไม่แสดงออกถึงการคดโกงทุจริต (กายสุจริต) การไม่ใช้วาจาบิดเบือน หรือสื่อสารเพื่อให้มาซึ่งสิ่งต่างๆ ที่มิควรมีควรได้ (วจีสุจริต) และการไม่คิดมุ่งหวังที่จะได้ประโยชน์เพื่อหาช่องทางแย่งชิง หรือทุจริตคิดคดฉ้อโกง (มโนสุจริต) การพัฒนาชีวิตที่สะอาดจึงจำเป็นต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาตน กลุ่มบุคคลเชิงปัจเจกในครอบครัว คือ “พ่อ แม่ และลูก” เพื่อให้มีชีวิตสะอาด เมื่อนั้นครอบครัวเหล่านั้นจะสะอาด ความสะอาดของแต่ละครอบครัวย่อมส่งผลทำให้หมู่บ้านสะอาด อันจะต่อเนื่องไปสู่สังคม ประเทศชาติ และโลกสะอาดมากยิ่งขึ้น อันมีผลมาจากชีวิตของแต่ละคนในครอบครัวสะอาดแสดงถึงประชาชนสุจริตเป็นพื้นฐานของประเทศชาติ จากคำกล่าวข้างต้นจะพบประเด็นสำคัญว่า “รากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศจำเป็นต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาชีวิตให้สะอาด โดยการยึดมั่นอยู่ในคุณธรรมความสุจริต” โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่พระพุทธองค์ทรงจุดประกายให้มนุษย์แต่ละคนได้เห็นและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาชีวิตให้สะอาดโดยการยึดมั่นอยู่ในความสุจริต” และหากขยายความของคำว่า “ซื่อสัตย์สุจริต” นั้น หมายถึง ความสุจริตทั้งกาย พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เพราะเมื่อกายมีอาชีพที่สุจริต พฤติกรรมไม่มุ่งแย่งชิงหรือทุจริตคดโกง จิตใจไม่ละโมบโลภมาก และปัญญาที่ไม่แสวงหาช่องทางทุจริต ย่อมส่งผลถึงความสุจริตของครอบครัว ทั้งพ่อ แม่ และลูกด้วย ความสะอาดของแต่ละครอบครัวจึงส่งผลต่อความสะอาดของหมู่คณะในภาพรวม อันเป็นหน่วยนับรวมของครอบครัวและจะส่งผลต่อสังคม ประเทศชาติให้มีความสะอาดต่อไป ดังนั้นหากชีวิตแต่ละคนสะสมความสะอาดสุจริตได้มากขึ้น ย่อมส่งผลต่อประเทศชาติในฐานะที่จะมีภูมิคุ้มกันการทุจริตของตนได้เป็นอย่างดีและต่อเนื่อง

การเอาชนะความชั่วด้วยความดี พึงชนะความโกรธด้วยความไม่โกรธ พึงชนะความชั่วด้วยความดี พึงชนะความเท็จด้วยความจริง

2.5 สุจริตในแนวคิดศาสนาคริสต์

บทบัญญัติ 10 ประการ (โครินธ์) “ท่านต้องรักองค์พระผู้เป็นเจ้าของท่าน สุดจิตใจ สุดวิญญาณ สุดสติปัญญาของท่าน นี่คือบทบัญญัติเอกและเป็นบทบัญญัติแรก

บทบัญญัติที่สอง คือ “ท่านต้องรักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตนเอง” (มัทธิว 22:37-39)

นิยามของความรักตามคำสอนในไบเบิ้ล อัครทูตเปาโล หรือเซนต์ปอล ได้กล่าวถึงความรักที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ว่า“ความรักนั้นย่อมอดทนและกระทำคุณให้มีใจเอื้อเฟื้อไม่อิจฉา ไม่โอ้อวดตนเอง ไม่จองหอง ไม่หยาบคาย ไม่เห็นแก่ตนเองฝ่ายเดียว ไม่ฉุนเฉียว ไม่จดจำความ ผิด ไม่ชื่นชมยินดีเมื่อมีการประพฤติผิด แต่ชื่นชมยินดีเมื่อประพฤติชอบ ความรักให้อภัยทุกอย่าง เชื่อในส่วนดีของเขาเสมอ และมีความหวังอยู่เสมอและอดทนทุกอย่าง” (1 โครินธ์ 13:4-7)

เรื่อง“ความสุข แท้จริง”หรือ“บุญลาภ 8 ประการ” คือ คำเทศน์สอนเรื่องแรก หรือปฐมเทศนาของพระเยซูเจ้า คำเทศน์สอนของพระเยซูเจ้า เรื่อง ความสุขแท้จริง จากพระวรสาร นำโดยนักบุญมัทธิว บทที่ 5 ข้อที่ 1-12 (มธ. 5 : 1-12) พระเยซูเจ้าทอดพระเนตรเห็นประชาชนมากมาย จึงเสด็จขึ้นบนภูเขา เมื่อประทับแล้วบรรดาศิษย์เข้ามาห้อมล้อมพระองค์ พระองค์ทรงเริ่มตรัสสอนว่า ผู้มีใจยากจนย่อมเป็นสุขเพราะอาณาจักรสวรรค์เป็นของเขา ผู้เป็นทุกข์โศกเศร้าย่อมเป็นสุข เพราะเขาจะได้รับการปลอบโยน ผู้มีใจอ่อนโยนย่อมเป็นสุข เพราะเขาจะได้รับแผ่นดินเป็นมรดก ผู้หิวกระหายความชอบธรรมย่อมเป็นสุขเพราะเขาจะอิ่ม ผู้มีใจเมตตาย่อมเป็นสุข เพราะเขาจะได้รับพระเมตตา ผู้มีใจบริสุทธิ์ย่อมเป็นสุข เพราะเขาจะได้เห็นพระเจ้า ผู้สร้างสันติย่อมเป็นสุข เพราะเขาจะได้ชื่อว่าเป็นบุตรของพระเจ้า ความสุขแก่...ผู้ที่ถูกข่มเหงเพราะความชอบธรรม

ความสุขแก่...ผู้มีใจกระหายความชอบธรรม คือ เปรียบเหมือนกับคนจนที่ปรารถนาจะเห็นความ ยุติธรรมในสังคม ต้องการให้เกิดความดีในสังคม ตรงข้ามกับผู้ที่อยากมี อยากได้ อยากครอบครองสิ่งต่างๆ มากมาย โดยเบียดเบียนผู้อื่น ไม่คิดถึงความรู้สึกของคนอื่น คิดถึงแต่ความสุขของตนเอง มีจิตใจที่เห็นแก่ตัว รางวัลคือ ความอิ่มเอมใจที่แท้จริง (โลกนี้ไม่อาจให้ความอิ่มใจที่แท้จริง แต่ความอิ่มใจที่แท้จริงเกิดจากพระเจ้าเท่านั้น)

ความสุขแก่...ผู้มีใจเมตตากรุณา คือ ผู้ที่ปรารถนาดีต่อผู้อื่น การรู้จักให้อภัย อยากให้ผู้อื่นได้ดี มีความสุข เช่น คิดหาทางช่วย อยากให้คนจน คนเจ็บป่วย คนชรา คนพิการ มีความสุขพ้นทุกข์ ตรงข้ามกับ ผู้มีใจอิจฉาริษยา ใจที่โกรธเกลียดแค้นเคือง เจตนาร้าย ใจที่ไร้ความเมตตากรุณาต่อผู้อื่น รางวัลคือ พระกรุณาของพระเจ้าตอบแทน (อยากให้พระเจ้าเมตตา ต้องรู้จักเมตตาต่อผู้อื่น)

ความสุขแก่...ผู้มีใจบริสุทธิ์ คือ ผู้ที่มีใจสะอาดบริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งไม่ดีทั้งทางกาย วาจา ใจ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้สึกนึกคิด และจิตใจ ตรงข้ามกับผู้ที่มีความคิดลามก มีความคิดไม่ดีในจิตใจ ใจที่มักตัดสิน คิดร้าย เจตนาร้ายต่อผู้อื่นเสมอ รางวัลคือ พบพระเจ้า (ความสุขจากการประทับอยู่ของพระเจ้าในใจ เพราะพระเจ้าอยู่ในใจที่บริสุทธิ์)

ดังคำสอนบัญญัติ 10 ประการ

คำสอนบัญญัติ 10 ประการ ที่ว่าด้วยการทำความดีงามตามหลักศาสนาคริสต์[25]

---

[25] กรมการศาสนา. *หนังสือวิถีชีวิต 5 ศาสนา*. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2553), หน้า 172.

มีคำสอนสุจริตธรรมพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันปรากฏในนิกายต่างๆ ดังนี้

1. นิกายคาทอลิก (Catholicism)

1) อย่ามีพระเจ้าอื่นนอกจากเรา อย่าทำรูปเคารพสำหรับตนหรือกราบไหว้เหล่านั้น

2) อย่าเอ่ยนามของพระเจ้าโดยไม่สมเหตุผล

3) จงถือวันอาทิตย์เป็นวันศักดิ์สิทธิ์

4) จงนับถือบิดามารดา

5) อย่าฆ่าคน

6) อย่าผิดประเวณี

7) อย่าลักทรัพย์

8) อย่าใส่ความนินทา

9) อย่าคิดมิชอบ

10) อย่าโลภสิ่งใดของผู้อื่น

2. นิกายโปรเตสแตนต์ (Protestantism)

1) อย่ามีพระเจ้าอื่นนอกเหนือจากเรา

2) อย่าทำรูปเคารพสำหรับตนหรือกราบไหว้รูปเหล่านั้น

3) อย่าออกพระนามของพระเจ้าอย่างไม่สมควร หรือ โดยไม่สมเหตุ

4) จงถือสะบาโต (วันที่เจ็ด) เป็นวันศักดิ์สิทธิ์ (ไปโบสถ์ในวันอาทิตย์)

สำหรับมูลนิธิเซเว่นธ์เดย์แอ๊ดเวนตีส จะนำคริสต์ศาสนิกชนเข้านมัสการพระเจ้า (สะบาโต) ในวันเสาร์

5) จงนับถือบิดามารดา

6) อย่าฆ่าคน

7) อย่าล่วงประเวณี

8) อย่าลักทรัพย์

9) อย่าคิดมิชอบโดยกล่าวมุสา หรืออย่าเป็นพยานเท็จใส่ร้ายเพื่อนบ้าน (อพยพ 20:16)

10) อย่าโลภสิ่งใดของผู้อื่น

การเอาชนะความชั่วด้วยความดี

อย่าตอบโต้ความชั่วด้วยความชั่ว (มธ. 5 : 38-41)

อย่ากล่าวโทษเขาแล้วเจ้าจะไม่ถูกกล่าวโทษ เพราะเจ้ากล่าวโทษเขาอย่างไร เจ้าก็จะถูกกล่าวโทษอย่างนั้นเช่นกัน (มธ. 7 : 13)[26]

---

[26] ฟื้น ดอกบัว, *ศาสนาเปรียบเทียบ*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: โสภณการพิมพ์, 2544), หน้า 304.

2.6 สุจริตในแนวคิดศาสนาอิสลาม

อิสลามเป็นศาสนาแห่งสังคม ส่งเสริมให้มุสลิมมีปฏิสัมพันธ์การติดต่อประสานงาน พบปะสังสรรค์ในรูปแบบ ญะมาอะฮ์ (สมาคม/องค์กร/หมู่คณะ) เพื่อสร้างสรรค์ และจรรโลงสังคมด้วยการแบ่งปัน เอื้ออาทร ร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมคิด และร่วมรับผิดชอบ ดัง อัลเลาะห์ ได้ตรัสว่า “และจงช่วยเหลือกันในสิ่งที่ดี และความยำเกรง อย่าช่วยเหลือกัน ในสิ่งที่ชั่วช้า และการเป็นศัตรูกัน” (ซูเราะห์ (บท) อัลมาอิดะห์ อายะฮ์ (โองการ) ที่ 2 และอัลอัลเลาะห์ได้ตรัสว่า “และท่านทั้งหลายจงยึดสายเชือกของอัลเลาะห์โดยพร้อมเพรียงกัน และท่านทั้งหลายอย่าแตกแยกกัน (ซูเราะห์ (บท) อาลิอิมรอน อายะฮ์ (โองการ) ที่ 103) จาก อายะฮ์ (โองการ) กุรอ่านทั้ง 2 จึงจะเห็นได้ว่าศาสนาอิสลามเน้นความสามัคคี เพราะความสามัคคีเป็นขุมกำลังที่จะขับเคลื่อนให้สังคมเกิดความสงบสุข และเกิดสันติภาพที่ยั่งยืน

ผู้นับถือศาสนาอิสลามต้องมีความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ทั้งในทางที่ลับและที่เปิดเผยเถิด การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันใน สังคมนั้น สิ่งที่จะขาดไม่ได้ คือ สามัคคีธรรมและการเสียสละเพื่อส่วนรวม คราใดที่สังคมขาดความสามัคคีธรรม ไร้การเสียสละ คราวนั้นสังคมจะเต็มไปด้วยความขัดแย้ง และความเห็นแก่ตัว เป็นสังคมที่ไม่มีความสุข ร้อนรุ่มสับสน ความสามัคคีเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการใช้ชีวิตร่วมกัน เพราะสาเหตุของความขัดแย้งมันเกิดขึ้นได้มากกมาย จนบางทีเราไม่รู้กันด้วยซ้ำ ว่ามันเกิดขึ้นและมีต้นต่อมาจากอะไร แต่นี่คือความจริง ความจริงที่คนหมู่มากย่อมหนีไม่พ้นความขัดแย้ง สำคัญที่สุดคือเมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้น ต้องรู้จักให้อภัยผ่อนหนักผ่อนเบา และประนีประนอมรอมชอมกัน ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ล้วนเป็นคำสอนที่มีอยู่ในศาสนาอิสลาม

ทางการเสริมสร้างความรักความสามัคคีในสังคมนั้น เป็นภารกิจที่ทุกคนจะต้องช่วยกัน ทำให้สังคมมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความรัก ความสามัคคี และความปรองดองจะเกิดขึ้นในสังคมได้เมื่อมีความรักอันบริสุทธิ์ใจให้กันและกัน ให้อภัยในความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในอดีตกาล และห่างไกลจากการใช้คำพูดและพฤติกรรมที่เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความแตกแยกในสังคม เพราะสาเหตุการขาดความไม่ระมัดระวังเกี่ยวกับการใช้คำพูด

หลักคำสอนของศาสนาอิสลามนั้นส่งเสริมให้มุสลิมทุกคน ได้กระทำคุณงามความดีในรูปแบบต่างๆมากมาย และห้ามปรามการกระทำความชั่วทั้งหลาย และมาตรแม้นว่าความดีนั้นจะกระทำได้ยากกว่าการทำความชั่ว แต่ทว่าสำหรับผู้ศรัทธาที่เชื่อมั่นในความดีงามอย่างเต็มเปี่ยมในหัวใจแล้วไซร้ ไม่ว่าจะพบกับอุปสรรคหรือการทดสอบในรูปแบบใด พวกเขาก็ยังคงยึดมั่น และยืนหยัดในการทำความดีมิเสื่อมคลาย เพราะผลแห่งการทำความดีนั้นมิได้ยังผลให้เกิดประโยชน์เพียงแค่ในโลกนี้เท่านั้น หากแต่ยังผลไปจนถึงโลกหน้าอีกด้วย อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานเกี่ยวกับการส่งเสริม

ให้กระทำความดี และละเว้นจากการกระทำความชั่ว ดังที่มีปรากฏอยู่ในบทเรียนจากอัลหะดิษได้อธิบายถึงสุจริตธรรม ไว้ดังนี้

1) สุจริตธรรม เป็นหลักคุณธรรมประการหนึ่ง ที่ศาสนาอิสลามต้องการให้มุสลิมทุกคนมีไว้เป็นคุณสมบัติประจำตัว ไม่ว่าจะเป็นการพูดหรือการกระทำ หรือแม้แต่การนึกคิด ซึ่งอิสลามได้เรียกร้องและเชิญชวนผ่านคำสอนจากอัลกุรอาน และอัลหะดิษ ตลอดจนแบบฉบับของบรรพชนรุ่นก่อนที่ได้เคยปฏิบัติมา

2) อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำชับให้มุสลิมมีอามานะฮ์ มีความซื่อสัตย์ สุจริตธรรม และมีความเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่ว่าจะอยู่ในสภาพใดก็ตาม

คำอธิบายอัลหะดิษ ในเรื่องสุจริตธรรมมีดังนี้

สุจริตธรรม หมายถึง ความประพฤติชอบ สุจริตใจ หมายถึง การมีจิตใจที่บริสุทธิ์ มีความจริงใจต่อการกระทำโดยไม่ปราถนาต่อสิ่งใด ไม่ว่าจะเป็นคำชมเชย หรือสิ่งตอบแทน ทำงานและประกอบศาสนกิจเพื่อหวังความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น

อันที่จริงแรงกระตุ้นที่จะทำให้บุคคลหนึ่งมุ่งสู่การทำงาน เร่งเร้าให้ปฏิบัติภารกิจอย่างวิจิตบรรจง อดทนเสียสละในหน้าที่การงานอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยนั้น มีปัจจัยจากหลายประการด้วยกัน บางประการเป็นปัจจัยโดยตรง ซึ่งอาจจะมองเห็นได้พร้อมๆ กับงานที่ได้ปฏิบัติบางอย่างเป็นปัจจัยทางอ้อมที่ซ่อนเร้นอยู่ในส่วนลึกของจิตใจ ซึ่งบางครั้งผู้ที่ปฏิบัติงานเองก็แทบจะไม่รู้สึกถึงอิทธิพลของปัจจัยตัวนี้ ทั้งที่ในความเป็นจริงมันคือสาเหตุสำคัญ ที่คอยกระตุ้นให้เขาเกิดปฏิกิริยาที่จะกระทำหรือละทิ้งในสิ่งนั้นๆ

อิสลามให้ความสำคัญกับหัวใจ เพราะมันคือฐานของการตั้งเจตนา ว่าจะสุจริตใจหรือไม่นั้นอยู่ที่หัวใจทั้งสิ้น ดังนั้นอิสลามจึงให้การควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดต่อเจตนาที่ควบคู่กับการกระทำ และให้ความ สำคัญต่อแรงกระตุ้นปฏิกิริยาที่เกี่ยวเนื่องกับการกระทำกิจการงานต่างๆ ของมนุษย์ และงานนั้นจะเกิดมรรค เกิดผล และมีคุณค่าในทัศนะของอัลลอฮ์ ﷻ จะต้องวางอยู่บนฐานของความบริสุทธิ์ใจเป็นสำคัญ

จิตใจที่บริสุทธิ์เพื่อพระเจ้าแห่งสากลโลกนั้น สามารถยกระดับกิจการงานแห่งโลกดุนยาที่เขากระทำขึ้นสู่ระดับกิจการงานทางศาสนา ซึ่งจะได้รับผลตอบแทน และในทางตรงข้ามการมีเจตนาที่ไม่บริสุทธิ์แอบแฝงนั้นจะลบล้างการปฏิบัติคุณงามความดี ผู้กระทำจะไม่ได้รับสิ่งใดตอบแทนเลยหลังจากที่ได้กระทำไปอย่างเหน็ดเหนื่อย นอกจากความล้มเหลวและขาดทุน อาจจะมีใครบางคนได้สร้างปราสาทที่สูงเสียดฟ้า กว้างขวาง โอ่อ่าล้อมรอบด้วยภูมิทัศน์ที่สวยงาม หากเขามีเจตนาในการก่อสร้างดังกล่าวด้วยความสุจริตธรรมเพื่อเป็นประโยชน์แก่มวลมนุษย์แล้ว เขาจะได้รับบุญกุศลที่หลั่งไหลไม่ขาดสาย แต่ในขณะเดียวกันจิตใจที่ขาดความบริสุทธิ์ใจ ไม่มีความสุจริตธรรม จะไม่ก่อให้เกิดผลตอบรับแก่การปฏิบัติในสิ่งที่เขาได้กระทำลงไป เปรียบได้ดั่งหินลื่นที่ปราศจากคราบดิน

จะไม่มีพืชพันธุ์ใดๆ งอกเงยขึ้นมาได้เลย เสมือนเปลือกนอกที่สุกใสสกาวไม่สามารถรักษาเนื้อในที่เน่าเสียได้

ความสุจริตธรรมนั้นเป็นรากฐานอันสำคัญของมนุษย์ที่มีต่อพระผู้เป็นเจ้า และต่อมนุษย์ร่วมโลก เพื่อรังสรรค์ค้ำจุนโลกให้เกิดสันติสุขอย่างแท้จริง ซึ่งคุณลักษณะของความสุจริตธรรมนั้น เป็นคุณธรรมทางศาสนาที่อิสลามประกาศยืนยัน ปรากฏอยู่ในหลักพื้นฐานทั่วๆไป ด้วยการอธิบายว่าบทบัญญัติที่พระเจ้าดำรัสใช้กับมนุษย์นั้นวางอยู่บนกฎเกณฑ์ที่แน่นอน นั่นคือการศรัทธา การปฏิบัติคุณงามความดีมีไมตรีจิต และสุจริตใจ

สุจริตธรรมในอิสลามเป็นศาสนบัญญัติ เป็นระบบที่ครอบคลุมวิถีชีวิตของมนุษย์ทั้งหมด ที่สอดคล้องกับผู้คนบนพื้นโลก เหล่าศาสนฑูตแห่งอัลลอฮ์ ﷻ ได้ร่วมกันก่อสร้างประภาคารแห่งความสุจริตธรรม และความสงบสุขบนโลกใบนี้ในทุกยุคทุกสมัย ในที่สุด สุจริตธรรมก็ได้หล่อหลอมบังเกิดขึ้นในจิตใจของบรรดาผู้ร่วมอุดมการณ์สารแห่งมุฮัมมัด ﷺ อย่างบริบูรณ์

สุจริตธรรมต่อสิ่งใดบ้าง

1. สุจริตธรรมต่อศาสนกิจ โดยการดำรงไว้ซึ่งความบริสุทธิ์ใจในการปฏิบัติศาสนกิจทั้งปวงบนพื้นฐานแห่งภารกิจที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงมอบหมายไว้อย่างครบถ้วน

2. สุจริตธรรมต่อของฝาก เมื่อมีผู้ไว้วางใจฝากของไว้ มุสลิมทุกคนมีหน้าที่ดูแลของฝากนั้นมิให้บกพร่องหรือสูญหาย และต้องคืนของนั้นให้ครบถ้วนแก่ผู้เป็นเจ้าของ หากเขาต้องการ หรือครบกำหนดฝากในสภาพที่สมบูรณ์

3. สุจริตธรรมต่อร่างกาย มุสลิมต้องระวังรักษาอวัยวะทุกส่วนให้ถูกใช้ไปตามสิทธิอันชอบธรรม มิให้ตกอยู่ในสิ่งที่ต้องห้าม

4. สุจริตธรรมต่อคำพูด คำพูดที่สุจริตธรรมนอกจากจะได้รับการตอบรับจากผู้ฟังด้วยดีแล้วยังถือเป็นการบริจาคทานที่เป็นผลให้ผู้พูดได้กุศลอันยิ่งใหญ่ด้วย

5. สุจริตธรรมต่อหน้าที่การงาน โดยที่เขาต้องรับผิดชอบต่อหน้าที่อย่างเคร่งครัด มีความซื่อสัตย์สุจริตในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

6. สุจริตธรรมต่อธุรกิจและการค้า ด้วยการรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์แห่งความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอารัดเอาเปรียบลูกค้าแต่อย่างใด[27]

การเอาชนะความชั่วด้วยความดี

ใน ซุเราะห์ 64 : 14 กล่าวไว้ว่า “ถ้าสูเจ้าให้อภัยและมองข้ามข้อบกพร่องเล็กน้อย และยกโทษให้ผู้อื่น จงรู้ไว้เถิดว่าพระอัลเลาะห์คือผู้ทรงอภัยและผู้ทรงเมตตาอยู่เสมอ”[28]

---

[27] ปริญญา ประหยัดทรัพย์, *สุจริตธรรมนำสู่สันติสุข*, หนังสือ"ที่นี่สำนักจุฬาราชมนตรี" ปีที่ 1 ฉบับที่ 5, มปป.

[28] ฟื้น ดอกบัว, *ศาสนาเปรียบเทียบ*, พิมพ์ครั้งที่ 2, อ้างแล้ว, หน้า 304.

2.7 สุจริตในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู

หลักจริยธรรมที่สำคัญในศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู นี้มีอยู่หลายประการ แต่ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะหลักสุจริตธรรมที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวฮินดู เช่น หลักจริยธรรมที่มุ่งเน้นให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยไม่มีความขัดแย้งกัน คือ หลักอหิงสา การไม่เบียดเบียนสิ่งมีชีวิตหรือชีวะ นอกจากนี้ในสังคมฮินดูยังได้แบ่งวรรณะ ถือเป็นการแบ่งงาน แบ่งหน้าที่ของคนในสังคม เพราะเชื่อว่าสังคมทุกสังคมจะเดินหน้าไปได้ก็ต่อเมื่อคนแต่ละคนในสังคมมีหน้าที่และทำหน้าที่ที่เหมาะสมของตน การแบ่งวรรณะไม่ใช่การแบ่งชนชั้นตามที่ชาวโลกเข้าใจกัน แต่เป็นการทำหน้าที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษดั้งเดิม[29]ฉะนั้นผู้ที่ปรารถนาจะบรรลุโมกษะรวมเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้าหรือพระพรหมได้นั้น จะต้องผ่านการประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ชาวฮินดูเชื่อว่าผู้ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ทุกคนควรจะทำตนให้เป็นไปตามวรรณะที่ได้กำหนดไว้ ถ้าทำได้เช่นนั้นหน้าที่การงานของตนก็จะสำเร็จลุล่วงไปได้อย่างสมบูรณ์ แรงจูงใจของความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ที่แสดงออกมาในพฤติกรรมต่างๆ นั้น ทำให้เกิดผลร้ายคือความเสื่อมโทรมทางสังคม ทำให้สังคมขาดความสันติสุขและเป็นบ่อเกิดของความชั่วต่าง ๆ

หลักคำสอนหรือหลักปฏิบัติพื้นฐานของชีวิตตามแนวทางของศาสนาฮินดู มี 4 ประการ คือ

1. อรถะ หรืออรรถะ การแสวงหาทรัพย์เพื่อการดำรงชีวิตภายใต้ กรอบคำสอนทางศาสนา
2. ธรมะ หรือธรรมะ การดำรงชีวิตภายใต้กรอบคำสอนทางศาสนา
3. กามะ การแสวงหาความสุขทางโลก ภายใต้กรอบคำสอนทางศาสนา
4. โมกษะ ในที่สุดต้องแสวงหาความหลุดพ้นจากการเวียนว่าย ตายเกิด

จะเห็นว่าจุดมุ่งหมาย 3 ข้อแรก ต้องการให้ศาสนิกดำรงชีวิตทางโลกเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล แต่ต้องอยู่ภายใต้กรอบคำสอนทางศาสนาของตน แต่เมื่อมีความสุขอย่างมีศีลธรรมในระดับโลกแล้ว ศาสนิกจะต้องแสวงหาเป้าหมายอันสุดของชีวิต คือ โมกษะ คือ ความพ้นไปจากการตายแล้วเกิด ซึ่งเป็นผลของกรรมหรือการกระทำทุกอย่างในโลก ที่ต้องคำนึงอยู่เสมอว่าทุกอย่างในโลกเป็นสิ่งไม่คงอยู่ชั่วนิรันดร อยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ ที่ว่าเกิดขึ้นคงอยู่ชั่วระยะหนึ่ง ในที่สุดก็สูญสลายไป สิ่งที่เป็นนิรันดรคือความจริงสูงสุดหรือพระเป็นเจ้า ซึ่งเราจะรู้ได้เมื่อเข้าถึงโมกษะ โดยมีข้อควรปฏิบัติของศาสนิกชน ข้อควรปฏิบัติของศาสนิกฮินดูที่เรียกรวมๆ ว่า นิยมะ หรือหลักสุจริต มี 10 ประการ คือ

1. หรี ความละอายต่อการทำความชั่ว โดยจำไว้เสมอว่าเคยทำผิดอะไรไว้ ยอมรับว่าสิ่งที่ทำนั้นผิดและพยายามแก้ไขสิ่งที่ทำผิดนั้น กล่าวขอโทษจากใจจริงต่อคนที่ตนทำผิด ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจไว้ ก่อนนอนจะต้องลืมความรู้สึกขัดแย้ง ความรู้สึกโกรธเคืองทุกประการ พยายามหาทาง

---

[29] วิทยา ศักยาภินันท์. *ศาสนาฮินดู*. (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2549), 70.

แก้ไขสิ่งที่เคยทำผิด และเลิกนิสัยที่ไม่ดี ที่ทำอยู่เป็นประจำ ทำตัวให้ดีขึ้นด้วยการแก้ไขสิ่งที่เคยทำไม่ถูกต้อง อย่าคุยว่าตัวเองเก่ง หลีกเลี่ยงความหยิ่ง และการเสแสร้ง

2. สันโตษะ ความสันโดษ ดำเนินชีวิตด้วยความพึงพอใจ ดำรงชีวิตที่ราบเรียบ ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ยิ้มเสมอ ช่วยเหลือผู้อื่น ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณ ที่ตนมีสุขภาพดีรู้สึก เป็นหนี้บุญคุณเพื่อน รู้สึกเป็นหนี้บุญคุณทรัพย์สมบัติ ไม่รู้สึกขัดข้องใจในสิ่งที่ตนไม่มี คิดว่าตัวเองที่แท้คือสิ่งเป็นนิรันดร ที่อยู่ภายใน ไม่ใช่ใจ ไม่ใช่ร่างกาย ไม่ใช่ความรู้สึกที่ขึ้นๆ ลงๆ เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

3. ทาน การให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ถือว่าเงิน 1 ใน 10 ส่วน ของเงินได้ทั้งหมดเป็นเงินของพระเป็นเจ้า จงบริจาคเงินส่วนนี้ให้แก่วัด อาศรม และองค์กรที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อจุดประสงค์ในการพัฒนาจิตใจ มีคติประจำใจว่า ไปวัดพร้อมด้วยของถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไปพบอาจารย์ (ทางศาสนา) ด้วยของบูชาคุณครูอาจารย์บริจาคคัมภีร์ทางศาสนา ให้อาหารและให้สิ่งของแก่คนยากไร้ ให้เวลา และความรู้ของตนโดยไม่หวังคำสรรเสริญเยินยอ โดยถือว่าแขกผู้มาเยือนนั้นเหมือนดังเทพ

4. อัสติกยะ มีศรัทธาแนบแน่น เชื่อในพระเป็นเจ้าอย่างไม่มี ความเคลือบแคลงสงสัย เชื่อมั่นในอาจารย์ (ทางศาสนา) เชื่อในเส้นทางที่จะดำเนินไปสู่โมกษะ หรือความพ้นไปจากการเวียนว่ายตายเกิด เชื่อในคำสอนของอาจารย์ (ทางศาสนา) เชื่อในคัมภีร์ทางศาสนา เชื่อในประเพณีทางศาสนาที่สืบทอดกันต่อๆ มา ปฏิบัติตามวิถีทางแห่งภักดีต่อพระเป็นเจ้า และตามวิถีทางที่จะสร้างประสบการณ์อันจะทำให้มีศรัทธาในระดับที่สูงขึ้น ศรัทธาในสิ่งที่วงศ์ตระกูลเคยเคารพนับถือ หลีกเลี่ยงคนที่พยายามให้ตนเลิก นับถือสิ่งที่ตนนับถือโดยใช้หลักเหตุผลและการกล่าวหาว่าสิ่งที่ตนนับถือนั้นว่าไม่ดี

5. อีศวรปูชนะ ปลูกฝังความภักดีต่อพระเป็นเจ้าด้วยการบูชา และทำสมาธิทุกวัน มีห้องพระไว้ในบ้าน 1 ห้อง ถวายดอกไม้ผลไม้ หรืออาหารแด่พระเป็นเจ้าเป็นประจำทุกวัน ท่องจำบทสวดสำหรับบูชาให้ได้ ทำสมาธิหลังจากการบูชา ก่อนออกจากบ้านให้ไปไหว้พระที่ห้องพระก่อน บูชาพระเป็นเจ้าด้วยใจที่เต็มไปด้วยความภักดี เปิดช่องภายในใจของตนให้พระเป็นเจ้า ให้เทพ และให้อาจารย์ (ทางศาสนา) ส่งความกรุณาเข้ามาที่ตน และคนที่ตนรักได้

6. สิทธานตศรวณะ ฟังคำสอนจากคัมภีร์ทางศาสนา ศึกษาคำสอนและรับฟังจากอาจารย์ (ทางศาสนา) ที่วงศ์ตระกูลของตนเคารพ นับถือ เลือกอาจารย์แล้วดำเนินตามเส้นทางที่อาจารย์นั้นสอน อย่าเสียเวลาลองผิดลองถูกในเส้นทางอื่นๆ

7. มติพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นโดยพึ่งอาจารย์(ทางศาสนา) ให้เป็นผู้นำทาง แสวงหาความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับพระเป็นเจ้าจนกระทั่งเกิดความสว่างขึ้นในภายใน

8. วรตะ ปฏิบัติพรตทางศาสนาโดยไม่พยายามหลีกเลี่ยง ต้องอดอาหารตามวันที่กำหนดไว้ทางศาสนา เดินทางไปไหว้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ปีละครั้ง

9. ชปะ ท่องมนตร์เป็นประจำทุกวัน สวดบทสวดที่อาจารย์ให้ไว้เป็นประจำทุกวัน อาบน้ำก่อนแล้วจึงสงบจิตสงบใจ ทำสมาธิพร้อมกับท่องมนตร์จนใจจดจ่ออยู่ที่มนตร์นั้น ซึ่งจะทำให้ใจมีความสะอาดผุดผ่อง จงท่องมนตร์และสวดบทสวดตามคำสั่งของอาจารย์โดยเคร่งครัด ดำรงชีวิตโดยปราศจากความโกรธ การท่องมนตร์ของตนทำให้ธรรมชาติภายในใจ มีความแข็งแกร่งขึ้น จงให้การท่องมนตร์นั้นขจัดอารมณ์ที่ขึ้นๆ ลงๆ ออกไปจนทำให้ใจหยุดนิ่ง

10. ตปัส บำเพ็ญตบะตามคำแนะนำของอาจารย์เพื่อขจัดความชั่ว หรือกิเลสออกไปจากใจ และเพื่อจุดไฟภายในให้ลุกขึ้น ทำให้ตนภายในเปลี่ยนเป็นตนใหม่ (เข้าถึงโมกษะ)

การเอาชนะความชั่วด้วยความดี

คัมภีร์มหาภารตะ ของศาสนาพราหมณ์ ได้แสดงไว้ว่า

“จงอดทนต่อคำล่วงเกิน ไม่พึงด่าตอบใคร ไม่พึงเป็นศัตรูของใคร อย่าแสดงอาการโกรธตอบบุคคลที่โกรธ จงให้พรแก่คนที่สาปแช่ง และอย่าเปล่งวาจาที่ไร้สาระ”[30]

2.8 สุจริตในแนวคิดศาสนาซิกซ์

ศาสนาซิกข์ มีคำสอนว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมา ทรงให้จิตและวิญญาณเพื่อฝึกอบรมจิตใจ น้อมนำพระธรรมมาปฏิบัติในการดำรงชีวิต ยึดเหนี่ยวในการที่จะเอาชนะความชั่วร้ายที่จะมาครอบงำจิตใจ และประกอบสัมมาชีวะโดยสุจริตธรรมในรูปของฆราวาส เพื่อรับใช้บริการสังคม และเพื่อมวลมนุษย์ด้วยกาย วาจา ใจ และทรัพย์ โดยไม่หวังผลตอบแทน แต่การที่มนุษย์ไม่สามารถนำพาตัวเองได้สูงส่งนั่นก็เพราะตกอยู่ในอำนาจกิเลส และกำหนดระเบียบวินัยให้ปฏิบัติตามไว้ 3 ทาง คือ

1. วินัยทางกาย ได้แก่ การให้บริการคนอื่นทางกายและทางวาจา เป็นการให้ทาน

2. วินัยทางศีลธรรม ได้แก่ การหาเลี้ยงชีพโดยชอบธรรม ไม่มีความเห็นแก่ตัว

3. วินัยทางจิตใจ ได้แก่ ความเชื่อมั่นในพระเจ้าองค์เดียว และมีจิตใจตั้งมั่นอยู่กับพระเจ้า

โดยมีศาสนวินัย (กูราเฮ็ต) คือ ข้อห้ามที่ไม่ควรปฏิบัติ 4 ประการ คือ

1) ห้ามกระทำสิ่งใดต่อเกศา

2) ห้ามรับประทานอาหารที่ทำจากสัตว์ที่ได้รับการทรมาน

3) ห้ามล่วงเกินทางเพศบุคคลอื่น

4) ห้ามเสพสิ่งเสพติด[31]

สัจธรรมในพระมหาคัมภีร์ศรีคุรุครันถ์ซาฮิบ ของศาสนาซิกข์ 8 ประการ คือ

1. สวดภาวนา “นาม-วาเฮ่คุรุ” ทุกขณะจิต

---

[30] ฟื้น ดอกบัว, *ศาสนาเปรียบเทียบ*, พิมพ์ครั้งที่ 2, อ้างแล้ว, หน้า 303.

[31] กรมการศาสนา, *ความรู้ศาสนาเบื้องต้น*, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2554), หน้า 151.

2. ศึกษาปฏิบัติตามพระธรรมในพระมหาคัมภีร์ศรีคุรุครันถ์ซาฮิบและศาสนวินัยของซิกข์

3. ประกอบสัมมาชีวะโดยสุจริตธรรมในรูปของฆราวาส

4. รับใช้บริการสังคมและเพื่อมนุษย์ด้วยกาย วาจา ใจ และทรัพย์โดยไม่หวังผลตอบแทน

5. ดำรงชีวิตในรูปของฆราวาส ไม่ล่วงเกินสามี ภรรยา หรือหญิงผู้อื่น

6. นับถือและเคารพในสิทธิของสตรีอื่นเสมือนมารดา พี่สาว น้องสาว บุตรีของตน

7. ฝึกอบรมจิตใจ นำพระธรรมมาปฏิบัติยึดเหนี่ยวในการที่จะเอาชนะมาร (ความชั่วร้าย) ที่จะมาครอบงำจิตใจ และการดำรงชีวิต

8. มารทั้ง 5 ในศาสนาซิกข์ คือ ตัณหา (กาม) ความโกรธ ความโลภ ความหลง (โมหะ) และความอหังการ[32]

โดยการเข้าถึงสุขอันเป็นนิรันดร์ หรือนิรวาณ 5 ประการ มี

1) ธรรมขันฑ์ คือ การประกอบกรรมดี

2) คิอาณขัณฑ์ คือ การมีปัญญา

3) สรันขัณฑ์ คือ การปีติอิ่มเอิบใจในธรรม

4) กรรมขัณฑ์ คือ การมีกำลังจิตแน่วแน่มั่นคงไม่หวาดกลัว

5) สัจขัณฑ์ คือ การเข้าถึงสัจจะ หรือการหลอมรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระเจ้า

จึงเห็นได้ว่าการเสียสละหรือการสงเคราะห์เป็นระเบียบวินัยในการปฏิบัติตน ในเรื่องของวินัยทางกาย คือ การบริการผู้อื่นทางกายและวาจา เช่น การให้ทาน และหลักสัจธรรมในพระมหาคัมภีร์ศรีคุรุครันถ์ซาฮิบ และศาสนวินัยของศาสนาซิกข์ในข้อที่ 4 รับใช้บริการสังคม และเพื่อมนุษย์ด้วยกาย วาจา ใจ และทรัพย์โดยไม่หวังผลตอบแทน

การเอาชนะความชั่วด้วยความดี

ไม่มีบุญใดจะยิ่งกว่าความกรุณา ไม่มีอาวุธใดจะยิ่งกว่าการให้อภัย คนเราดีด้วยกันทุกคน กิเลสและบาปต่างหากที่จะมาเคลือบและครอบงำให้วิญญาณเป็นอสูรกาย[33]

2.9 บทสรุป

ศาสนาแม้จะมีมากมายหลายประเภท และแตกแยกออกมาเป็นศาสตร์ต่างๆ หลายสำนักแต่เมื่อพิจารณาดูแล้วจะเห็นว่ามีการนำหลักคำสอนมาประยุกต์ใช้สนับสนุนในศาสตร์ของตนให้เกิดความ

---

[32] กรมการศาสนา, *ศาสนาในประเทศไทย,* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2561), หน้า 205.

[33] ฟื้น ดอกบัว, *ศาสนาเปรียบเทียบ*, พิมพ์ครั้งที่ 2, อ้างแล้ว, หน้า 305.

เชื่อถือเพิ่มมากขึ้น แต่เมื่อว่าด้วยคุณลักษณะร่วมรวบยอดที่ครอบคลุมหมดทุกศาสนาแล้ว นั่นคือ ศาสนาจะว่าด้วยคำสั่งสอนซึ่งมีทั้งศีลธรรมและปรมัตถธรรมอันเป็นไปเพื่อประโยชน์ชาตินี้และชาติหน้า ดังนั้นคำสั่งสอนของศาสนาจึงมีทั้งกว้างและลึก ยิ่งกว่าคำสอนในศาสตร์ใดๆ และคงเป็นทุกอย่างของศาสนิกในศาสนานั้นๆ นับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ลักษณะคำสอนที่เป็นพื้นฐานทางจริยธรรม ศีลธรรมทั่วไป คือคำสอนที่ให้ละความชั่ว ทำความดี หรือคำสอนที่เป็นไปเพื่อความสงบสุขของสังคม ถือได้ว่าเป็นคุณธรรม จริยธรรม พื้นฐานของ 5 ศาสนา ที่ส่งเสริมให้คนเป็นคนดี จึงเห็นได้ว่าในพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงเน้นให้มนุษย์แต่ละคนพัฒนาองค์ธรรมความสุจริตทั้ง 3 มิติ คือ กายสุจริต วาจาสุจริต และจิตใจสุจริต ซึ่งสุจริตในแนวคิดศาสนาคริสต์มีแนวคิดการเอาชนะความชั่วด้วยความดี นั่นคือความรัก เพราะความรักนั้นย่อมอดทนและกระทำคุณให้มีใจเอื้อเฟื้อไม่อิจฉา ไม่โอ้อวดตนเอง ไม่จองหอง ไม่หยาบคาย ไม่เห็นแก่ ตนเองฝ่ายเดียว สุจริตในแนวคิดศาสนาอิสลามมีแนวคิดการสุจริตธรรมเป็นศาสนบัญญัติ เป็นระบบที่ครอบคลุมวิถีชีวิตของมนุษย์ทั้งหมด นั่นคือสุจริตธรรมต่อศาสนกิจ สุจริตธรรมต่อของฝาก สุจริตธรรมต่อร่างกาย สุจริตธรรมต่อคำพูด สุจริตธรรมต่อหน้าที่การงาน และสุจริตธรรมต่อธุรกิจและการค้า สุจริตในศาสนาพราหมณ์ – ฮินดูมีแนวคิดในการแสวงหาเป้าหมายอันสุดของชีวิต คือ โมกษะ หมายถึงความพ้นไปจากการตายแล้วเกิด ซึ่งเป็นผลของกรรมหรือการกระทำทุกอย่างในโลก ที่ต้องคำนึงอยู่เสมอว่าทุกอย่างในโลกเป็นสิ่งไม่คงอยู่ชั่วนิรันดร อยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ ที่ว่าเกิดขึ้นคงอยู่ชั่วระยะหนึ่ง ในที่สุดก็สูญสลายไป และสุจริตในศาสนาซิกซ์มีแนวคิดการเสียสละหรือการสงเคราะห์เป็นระเบียบวินัยในการปฏิบัติตน ในเรื่องของวินัยทางกาย คือ การบริการผู้อื่นทางกายและวาจา เช่น การให้ทาน

สุจริตเป็นพื้นฐานในการประพฤติชอบตามคลองธรรม การประพฤติด้วยตั้งใจดี ประพฤติซื่อตรง สุจริตเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้และเป็นนามธรรม ไม่มีความหมายเฉพาะทาง เทคนิคหรือคำจำกัดความตามบทบัญญัติของศาสตร์แต่ประการใด มีขอบเขตความเชื่อโดยสุจริต ได้แก่สิ่งที่ไม่ประสงค์มุ่งร้ายและไม่ประสงค์จะไปฉ้อฉลบุคคลใด หรือการไปแสวงหาเอาเปรียบคนอื่นเพราะ ขาดความสำนึก ดังนั้นจึงเห็นว่าความสุจริตของบุคคลแต่ละคน เป็นความคิดส่วนตัวของแต่ละคน ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดจากสภาพในจิตใจของบุคคล ดังนั้นในการพัฒนาตนจึงไม่สามารถที่จะเน้นเฉพาะหลักการทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น นั่นเพราะตามสถานภาพที่เป็นจริงของบุคคลต่างมีจิตใต้สำนึกที่แตกต่างกันออกไป แต่ถ้านำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์พัฒนาปรับใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง กับการควบคุมทางด้านจิตใจของบุคคลให้มีการบูรณาการในการพัฒนาตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลสำหรับตนอย่างเต็มที่ จึงเป็นประเด็นที่ขอนำเสนอหลักการนำสุจริตธรรมเข้าสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป หลักสุจริตธรรมและหลักการพัฒนาเพื่อความเข้าใจในหลักสุจริตที่มีผลต่อการพัฒนาตน โดยสร้างบรรทัดฐานเข้ากับสังคมให้เกิดการข่มใจ กระทำแต่สิ่งที่ดีงาม

ละเว้นสิ่งที่ควรเว้น โดยมีขั้นตอนในการพัฒนาสุจริตทั้งสาม ของตนคือ ความประพฤติดี ความประพฤติชอบ ใน 3 ประการ ได้แก่

1. กายสุจริต ความสุจริตทางกาย คือทำสิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย
2. วจีสุจริต ความสุจริตทางวาจา คือพูดสิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจา
3. มโนสุจริต ความสุจริตทางใจ คือคิดสิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ

โดยการนำหลักสุจริตธรรมมาบูรณาการเพื่อการพัฒนาตนนั้น จะสามารถบูรณาการได้อย่างหลากหลาย ปัจจัยที่อาจมีความแตกต่างกันขึ้นจะอยู่กับสถานการณ์ในการทำงาน เพราะในหลักการพัฒนาแล้วนั้นจะเห็นว่า การพัฒนาตนเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ซึ่งเป็นการจัดระเบียบอย่างมีระบบ กล่าวคือ มีหลักการ กฎเกณฑ์ และทฤษฎีที่เชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาตน คน และงาน โดยลักษณะเช่นที่กล่าวมานี้เห็นว่าการพัฒนาตนเป็นศาสตร์ทางสังคม ซึ่งอยู่ในกลุ่มเดียวกันกับวิชาจิตวิทยาและสังคมวิทยาโดยผ่านหลักคำสอนในศาสนา

บทที่ 3
หลักสุจริต 3 ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

การศึกษาเรื่อง “ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท” เป็นการวิจัยเชิงเอกสารจากพระไตรปิฎกเป็นหลัก ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาจากหลักคำสอนในพระสูตรต่างๆ และคำอธิบายเกี่ยวกับเรื่องกุศลกรรมบถในพระไตรปิฎกมาประกอบการวิเคราะห์เป็นพื้นฐานในประเด็นดังต่อไปนี้ คือ

3.1 ความหมายของหลักสุจริต 3 ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

3.2 ประเภทของหลักสุจริต 3 ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

3.3 ความสำคัญของความสุจริตในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

3.4 คำสอนที่เกี่ยวข้องกับความสุจริตในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

3.5 การพัฒนาพฤติกรรมความสุจริตในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

3.6 หลักคำสอนที่เป็นพื้นฐานของความสุจริตในพุทธศาสนาเถรวาท

3.1 ความหมายของหลักสุจริต 3 ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

การศึกษาค้นคว้าความหมายของสุจริตในพุทธศาสนาเถรวาทนั้น มีคำที่ใช้กันอยู่หลายอย่างตามที่มี ปรากฏหลายแห่งดังนี้คือ

3.1.1 ความหมายของสุจริตตามรากศัพท์และพจนานุกรม

คัมภีร์อภิธานัปปทีปิกา ได้ให้ความหมายของสุจริตว่า

คำว่า สุจิรต คือ (สุ+จร จรเณ+อิ+ต) บุญ, กุศล, ความสุจริต, กรรมดี. สุนฺทรํ จรณมสฺสาติ สุจริตํ กรรมที่มีการประพฤติที่ดี ชื่อว่าสุจริต

“โส กาเยน สุจริตํ จริตฺวา วาจาย สุจริตํ จริตฺวา มนสา สุจริตํ จริตฺวา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺเชยฺย เทวานํ ตาวตึงสานํ สหพฺยตํ

เขา ประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริตแล้ว หลังจากตายไป จะพึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ร่วมกับเทวดา ชั้นดาวดึงส์”[1]

---

[1] พระมหาโมคัลลานเถระ, คัมภีร์อภิธานัปปทีปิกา, พระมหาสมปอง มุทิโต วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์, (แปลเรียบเรียง), *คัมภีร์อภิธานวรรณนา*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2542), หน้า 132 – 133.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของสุจริตว่า สุจริต แปลว่า ความประพฤติดี, ประพฤติชอบ, ประพฤติถูกต้องตามคลองธรรม มี 3 อย่าง คือ

1) กายสุจริต ประพฤติชอบด้วยกาย

2) วจีสุจริต ประพฤติชอบด้วยวาจา

3) มโนสุจริต ประพฤติชอบด้วยใจ[2]

พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) ได้ให้ความหมายของสุจริตว่า สุจริต แปลว่า ความสุจริต ความประพฤติดี

ดังประโยคที่ว่า “สุนฺทรํ จริตํ จรณมสฺสาติ สุจริตํ กรรมที่มีการประพฤติดี” (สุ+จริต)[3]

3.1.2 ความหมายของสุจริตตามคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

ใน ลักขณสูตร พระพุทธเจ้าได้แสดงความสุจริตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์สมาทานในกุศลธรรม สมาทานมั่นคงในกายสุจริต (ประพฤติชอบด้วยกาย), ในวจีสุจริต (ประพฤติชอบด้วยวาจา) ในมโนสุจริต (ประพฤติชอบด้วยใจ), ในการจำแนกทาน ในการสมาทานศีล ในการรักษาอุโบสถ ในความเกื้อกูลมารดา ในความเกื้อกูลบิดา ในความเกื้อกูลสมณะ ในความเกื้อกูลพราหมณ์ ในความประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล และในกุศลธรรมอันยิ่งอื่นๆ อีก เพราะตถาคตได้ทำสั่งสมพอกพูนกรรมนั้น ทำกรรมนั้นให้ไพบูลย์แล้ว หลังจาก ตายแล้วตถาคตจึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ครอบงำเทพเหล่าอื่นในเทวโลกนั้นด้วยฐานะ 10 คือ อายุ ทิพย์ วรรณะทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ ความเป็นใหญ่ทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์ โผฏฐัพพะทิพย์ จุติจากเทวโลกนั้นแล้ว มาสู่ความเป็นอย่างนี้[4]

นอกจากนั้นในลักขณสูตรได้ขยายความอีกว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงลักษณะของความประพฤติสุจริตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์เป็นผู้นำของคนหมู่มากในกุศลธรรม เป็นประมุขของคนหมู่มากในกายสุจริต ในวจีสุจริต ในมโนสุจริต ในการจำแนกทาน ในการสมาทานศีล ในการรักษาอุโบสถ ในความเกื้อกูลมารดา ในความเกื้อกูลบิดา ในความเกื้อกูลสมณะ ใน ความเกื้อกูลพราหมณ์ ในความประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูลและในกุศลธรรมอันยิ่งอื่นๆ อีก เพราะตถาคตได้ทำสั่งสมพอกพูนกรรมนั้น ฯลฯ จุติจากเทวโลกนั้นแล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ ได้ลักษณะมหาบุรุษนี้ คือ มีพระเศียรดุจประดับด้วยกรอบพระ

---

[2] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์,* (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ครั้งที่ 21, บริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, 2556), หน้า 456.

[3] พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ.9, ราชบัณฑิต, *ศัพท์วิเคราะห์ พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี่ยงเชียง, 2558), หน้า 953.

[4] ที.ปา. (ไทย) 11/201/163-164.

พักตร์[5]

ใน สัตตกวารสูตร ได้แสดงความหมายของสุจริตว่า หมู่สัตว์ที่ประกอบด้วย กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ สัตว์เหล่านั้นหลังจากตายแล้วไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์[6]

ใน อัคคัญญสูตร ได้แสดงเรื่องการประพฤติสุจริตเป็นต้นว่า แม้กษัตริย์ผู้ประพฤติกาย สุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ แม้พราหมณ์ แม้แพศย์ แม้ศูทร แม้สมณะผู้ประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์[7]

ใน ปุราเภทสุตตนิทเทสสูตร ได้แสดงเรื่องการสำรวมวาจา ว่า คำว่า บุคคล เป็นผู้สำรวมวาจา นั้นแล ชื่อว่าเป็นมุนี อธิบายว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ละการกล่าวเท็จ เว้นขาดจากการกล่าวเท็จได้แล้ว คือเป็นคนพูดจริง ตั้งมั่นในความสัตย์ มีถ้อยคำมั่นคง เชื่อถือได้ ไม่กล่าวคำหลอกลวงชาวโลก ละวาจาส่อเสียด เว้นขาดจากวาจาส่อเสียดได้แล้ว ฟังจากข้างนี้แล้ว ไม่ไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลายคนหมู่นี้ ฟังจากข้างโน้นแล้ว ไม่ไปบอกข้างนี้ เพื่อทำลายคนหมู่โน้น เป็นผู้สมานคนที่แตกแยกกัน หรือส่งเสริมคนที่มีประโยชน์ร่วมกัน มีความสามัคคีเป็นที่ชื่นชมยินดีในความสามัคคี รื่นเริงในสามัคคีธรรม เป็นผู้กล่าววาจาก่อให้เกิดความสามัคคี ละวาจาหยาบ เว้นขาดจากวาจาหยาบได้แล้ว วาจาใดไร้โทษ สบายหู น่ารัก จับใจ แบบชาวเมือง คนส่วนใหญ่ชอบใจ พอใจ ก็กล่าววาจาเช่นนั้น ละการพูดเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อได้แล้ว พูดถูกเวลา พูดจริง พูดอิงอรรถ พูดอิงธรรม พูดอิงวินัย กล่าววาจาเป็นหลักฐาน มีที่อ้างอิง มีต้นมีปลายประกอบด้วยประโยชน์ตามกาลอันสมควร ประกอบด้วยวจีสุจริต 4 กล่าววาจาปราศจากโทษ 4 สถาน เป็นผู้งดแล้ว งดเว้นแล้ว เว้นขาดแล้ว ออกแล้ว สลัดออกแล้ว หลุด พ้นแล้ว ไม่เกี่ยวข้องแล้วกับเดรัจฉานกถา 32 ประการ มีใจเป็นอิสระ (จากกิเลส) อยู่ ภิกษุย่อมกล่าวกถาวัตถุ 10 ประการ คือ

1) ย่อมกล่าวอัปปิจฉกถา (ถ้อยคำที่ชักนำให้มีความปรารถนาน้อย)

2) สันตุฏฐิกถา (ถ้อยคำที่ชกนำให้มีความสันโดษ)

3) ปวิเวกกถา (ถ้อยคำที่ชักนำให้มีความสงัดกายใจ)

4) อสังสัคคกถา (ถ้อยคำที่ชักนำให้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่)

---

[5] ที.ปา. (ไทย) 11/230/187.

[6] วิ.ป. (ไทย) 8/327/484.

[7] ที.ปา. (ไทย) 11/136/100.

5) วิริยารัมภกถา (ถ้อยคำที่ชักนำให้มุ่งมั่นทำความเพียร)

6) สีลกถา (ถ้อยคำที่ชักนำให้ตั้งอยู่ในศีล)

7) สมาธิกถา (ถ้อยคำที่ชักนำให้ทำจิตมั่น)

8) ปัญญากถา (ถ้อยคำที่ชักนำให้เกิดปัญญา)

9) วิมุตติกถา (ถ้อยคำที่ชักนำให้ทำใจให้พ้นจากกิเลสและความทุกข์)

10) วิมุตติญาณทัสสนกถา (ถ้อยคำที่ชักนำให้สนใจและเข้าใจเรื่องความรู้ ความเห็นใน ภาวะที่หลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์) ย่อมกล่าวสติปัฏฐานกถา นิพพานกถา

คำว่า ผู้สำรวมวาจา ได้แก่ ผู้สำรวม เคร่งครัด คุ้มครอง ปกปัก รักษาสังวร สงบ[8]

3.1.3 ความหมายของสุจริตตามทัศนะของนักปราชญ์

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) ได้นิพนธ์ในหนังสือเรื่อง “หลักพระพุทธศาสนา” ว่า การประกอบความดี (สุจริต) หมายถึงการประกอบกระทำในปัจจุบัน ถ้าประกอบกระทำกรรมที่ดีที่ชอบอยู่ในปัจจุบัน กรรมชั่วที่ทำไว้ในอดีตก็อาจระงับผลลงได้ แต่ถ้าในปัจจุบันนี้ประกอบกรรมชั่วเสียหายก็จะตัดผลของกรรมดีที่เคยทำมาแล้วด้วย เหมือนอย่างข้าราชการที่ทำงานโดยสุจริต แต่มาทำทุจริตขึ้นก็ตัดผลของกรรมดีที่เคยทำมา ในเมื่อการทำทุจริต ในหน้าที่นั้นปรากฏขึ้น[9]

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง“คนไทยหลงทางหรือไร” เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการประพฤติกายสุจริต ว่า พระพุทธศาสนาให้ถือการกระทำของเราเป็นหลัก ส่วนฤทธิ์หรือเทพเจ้านั้น จะมาเป็นตัวประกอบหรือช่วยเสริมการกระทำของเรา[10]

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช, ราชบัณฑิต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “คำวัด“ ในเรื่องของการประพฤติว่า สุจริต แปลว่า การประพฤติดี การประพฤติงาม หมายถึงการทำความดี การทำถูกต้อง สุจริตเป็นสิ่งดีงาม ควรประพฤติให้มีในตน เพราะผู้ประพฤติย่อมได้รับผลดีที่เกิดขึ้นในตน

จึงกล่าวได้ว่า สุจริต 3 หมายถึง ความประพฤติดี, ประพฤติชอบ, ประพฤติถูกต้องตามคลองธรรม มี 3 อย่าง คือ กายสุจริต ประพฤติชอบด้วยกายสุจริต ประพฤติชอบด้วยวาจาสุจริต และประพฤติชอบด้วยใจสุจริต

---

[8] ขุ.ม. (ไทย) 29/85/257.

[9] สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน), **หลักพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุรวัฒน์, 2552), หน้า 162.

[10] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *คนไทยหลงทางหรือไร,* พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, 2528), หน้า 64.

3.2 ประเภทของความสุจริตในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

ความสุจริตมี 3 ประเภท คือ ประพฤติชอบด้วยกาย เรียก กายสุจริต ประพฤติชอบด้วยวาจา เรียก วจีสุจริต ประพฤติชอบด้วยใจ เรียก มโนสุจริต ดังนี้

3.2.1 กายสุจริต

ความประพฤติชอบด้วยกายสุจริต คือ การเว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักขโมยสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ เว้นจากการประพฤติผิดในกาม ซึ่งเปรียบเสมือนการรักษาศีล ป้องกันมิให้อกุศลกรรมเป็นเหตุให้เกิดกิเลส ว่าลำดับนั้น มนุษย์เหล่านั้นจักปรึกษากัน อย่างนี้ว่า พวกเราสูญสิ้นญาติมากมายเช่นนี้ เพราะยึดถืออกุศลธรรมเป็นเหตุ ทางที่ดีพวกเราควรทำกุศล ควรทำกุศลอย่างไรดี ทางที่ดี พวกเราควรงดเว้นจากปาณาติบาต (การฆ่าสัตว์) ควรสมาทานประพฤติกุศลธรรมนี้ แล้วจึงพากันงดเว้นจากปาณาติบาต สมาทานประพฤติกุศลธรรมนี้ เพราะสมาทานกุศลธรรมเป็นเหตุ พวกเขาจักเจริญด้วยอายุบ้าง เจริญด้วยวรรณะบ้าง เมื่อพวกเขาเจริญด้วยอายุบ้าง เจริญด้วยวรรณะบ้าง บุตรของมนุษย์ทั้งหลายที่มีอายุขัย 10 ปี จักมีอายุขัยเพิ่มขึ้นเป็น 20 ปี ลำดับนั้นมนุษย์เหล่านั้นจักปรึกษากันอย่างนี้ว่า พวกเราเจริญด้วยอายุบ้าง เจริญด้วยวรรณะบ้าง เพราะสมาทานกุศลธรรมเป็นเหตุ ทางที่ดีพวกเราควรทำกุศลธรรมยิ่งๆ ขึ้นไปควรทำกุศลอย่างไรบ้าง พวกเราควรงดเว้นจากอทินนาทาน (การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้) ควรงดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร (การประพฤติผิดในกาม) ฯลฯ เป็นต้น ดังที่มีแสดงไว้เช่น

ใน วิมานวัตถุสูตร มีข้อความตอนหนึ่งที่พระมหากัจจายนเถระทูลถามสุชาตกุมาร ทำให้สุชาตกุมารมีความเลื่อมใสได้สมาทานประพฤติกายสุจริตว่า พระมหามุนีวาจาของท่านงามจริงหนอน่าฟัง ไม่มีโทษ มีแต่ประโยชน์ไพเราะ ท่านมีปัญญากล่าวแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ท่านยินดีอะไรจึงอยู่แต่ในป่า พระ ฤาษีผู้องอาจข้าพเจ้าถามแล้วท่านโปรดบอกด้วยเถิด ข้าพเจ้าพิจารณาถ้อยคำของท่านแล้วจะประพฤติ อย่างสมำเสมอตามครรลองแห่งธรรมอันนำมาซึ่งประโยชน์ พระมหากัจจายนเถระทูลว่า พระราชกุมาร อาตมภาพชอบการไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งปวง เว้นจากการลักขโมย การประพฤติผิดประเวณี และการดื่มน้ำเมาความงดเว้นความประพฤติชอบความเป็นพหูสูตความกตัญญู ธรรมเหล่านี้เป็นธรรมอันกุลบุตรพึง หวังในปัจจุบันอันวิญญูชนพึงสรรเสริญแท้พระราชโอรส พระองค์ทรงทราบเถิดว่า พระองค์ใกล้สวรรคต เหลืออีกไม่ถึง 5 เดือน โปรดรีบเปลื้องตนเสียเถิด พระราชกุมารตรัสถามว่า ข้าพเจ้านั้นพึงไปชนบทไหน ทำการงานอะไรและทำหน้าที่ของบุรุษอย่างไร หรือใช้วิชาอะไรจึงจะไม่แก่ไม่ตาย พระมหากัจจายนเถระ ทูลว่า พระราชโอรส ไม่มีสถานที่ที่สัตว์ไปแล้วไม่พึงแก่ไม่พึงตาย ทั้งการงาน วิชา และหน้าที่ของบุรุษที่สัตว์ทำแล้ว จะไม่พึงแก่ไม่พึงตายก็ไม่มี แม้ชนทั้งหลายที่มีทรัพย์มาก มีโภคสมบัติมากถึงจะเป็นกษัตริย์ผู้ ครองแว่นแคว้น มีทรัพย์และธัญญาหารมากมาย จะไม่แก่ไม่ตายก็ไม่มีเลย ถึงท่านผู้เป็นบุตรของชาวอันธกเวณฑุผู้ได้ศึกษาแล้ว มีความสามารถแกล้วกล้าประหารข้าศึกได้ แม้ท่านเหล่านั้นซึ่งเสมอด้วยสิ่งที่ยั่งยืน ก็ต้องถึงความสิ้น

อายุสลายไป แม้เหล่าชนที่เป็นกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร จัณฑาล ปุกกุสะ และชนประเภทอื่น โดยชาติกำเนิดซึ่งจะไม่แก่ ไม่ตายไม่มี แม้เหล่าชนผู้ร่ายมนตร์พรหมจินดา และเหล่าชนที่ใช้วิชาอื่นๆ จะไม่แก่ไม่ตายก็ไม่มี

อนึ่ง แม้ฤษีทั้งหลายผู้สงบสำรวมตนบำเพ็ญตบะ ก็ยังต้องละทิ้งร่างกายไปตามกาลอันสมควร แม้พระอรหันต์ทั้งหลาย ผู้อบรมตนแล้ว ทำกิจเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะสิ้นบุญและบาปก็ยังต้องทอดทิ้งร่างกายนี้ไป พระราชกุมารตรัสว่า พระมหามุนีคาถาทั้งหลายของท่านเป็นสุภาษิต มีประโยชน์ ข้าพเจ้าโล่งใจ เพราะเหตุเนื้อความที่เป็นสุภาษิต และขอท่านโปรดเป็นที่พึ่งที่ระลึกของข้าพเจ้าด้วย พระมหากัจจายนเถระทูลว่า ขอพระองค์จงอย่าทรงถึงอาตมภาพว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึกเลย ขอจงทรงถึงพระพุทธเจ้าผู้เป็นศากยะบุตร ผู้มีความเพียรยิ่งใหญ่ ผู้ซึ่งอาตมภาพถือเป็นที่พึ่งที่ระลึกแล้วพระองค์นั้น แหละว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึกเถิด พระราชกุมารตรัสถามว่า ท่านผู้นิรทุกข์พระศาสดาของท่านพระองค์นั้น ประทับอยู่ ณ ชนบทไหน ถึงข้าพเจ้าก็จักไปเฝ้าพระชินเจ้าผู้หาบุคคลใดเสมอเหมือนมิได้ พระเถระถวายพระพรว่า พระศาสดาผู้เป็นบุรุษอาชาไนย ทรงสมภพในราชวงศ์ของพระเจ้าโอกกากราชในชนบท ด้านทิศตะวันออก พระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานเสียแล้ว พระราชกุมารตรัสว่า ท่านผู้นิรทุกข์ ถ้าพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าของท่านยังทรงพระชนม์อยู่ ถึงไกลหลายพันโยชน์ ข้าพเจ้าก็จะพึงไปเฝ้าใกล้ๆ ให้จงได้ ท่านผู้นิรทุกข์ แต่เพราะพระบรมศาสดาของท่านเสด็จดับขันธปรินิพพานเสียแล้ว ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงขอถึงพระองค์ผู้มีความเพียรยิ่งใหญ่ ซึ่งเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วว่า เป็นที่พึ่งที่ระลึก ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้ากับทั้งพระธรรมที่ยอดเยี่ยม และพระสงฆ์ซึ่งเป็นที่พึ่งที่ระลึกของเทวดาและมนุษย์ว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึก ข้าพเจ้าของดเว้นจากการฆ่าสัตว์โดยพลัน ของดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่ เจ้าของมิได้ให้ในโลก ยินดีเฉพาะภรรยาของตน ไม่กล่าวเท็จและไม่ดื่มน้ำเมา[11]

3.2.2 วจีสุจริต

การประพฤติชอบด้วยวจีสุจริต คือ ควรที่งดเว้นจากมุสาวาท (การพูดเท็จ) ควรที่งดเว้นจากปิสุณาวาจา (การพูดส่อเสียด) ควรที่งดเว้นจากผรุสวาจา (การพูดคำหยาบ) ควรที่งดเว้นจากสัมผัปปลาปะ (การพูดเพ้อเจ้อ) ฯลฯ เป็นต้น ดังที่มีแสดงไว้เช่น

ใน ลักขณสูตร ได้แสดงลักษณะการประพฤติวจีสุจริตของพระพุทธเจ้าว่า ภิกษุทั้งหลาย ในชาติก่อน ภพก่อน กำเนิดก่อน ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ละเว้นขาดจากการพูดเท็จ คือ พูดแต่คำสัตย์ดำรง ความสัตย์ มีถ้อยคำเป็นหลักเชื่อถือได้ ไม่หลอกลวงชาวโลกเพราะตถาคตได้ทำสั่งสมพอกพูนกรรมนั้น ฯลฯ จุติจากเทวโลกนั้นแล้วมาสู่ความเป็นอย่างนี้ได้ลักษณะมหาบุรุษ 2 ประการนี้ คือ (1) มีพระโลม ชาติเดี่ยว (2) มีพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนนุ่น มหาบุรุษนั้นทรง

[11] ขุ.วิ. (ไทย) 26/986-1006/121-124.

สมบูรณ์ด้วยลักษณะ 2 ประการนั้น ถ้าอยู่ครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้ อะไรเมื่อเป็นพระราชาจะเป็นผู้ที่คนหมู่มาก คือ พราหมณ์คหบดีชาวนิคมชาวชนบทโหราจารย์และมหาอำมาตย์ แม่ทัพนายกอง ราชองครักษ์ อำมาตย์ บริษัทราชา เศรษฐี กุมารประพฤติตาม เมื่อเป็นพระราชาจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้อะไร เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะเป็นผู้ที่คนหมู่มาก คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ประพฤติตาม เมื่อเป็นพระพุทธเจ้าจะทรงได้สิ่งดังกล่าวมานี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสแสดงเนื้อความนี้ไว้แล้ว

พระโบราณเถระทั้งหลายจึงกล่าวคาถาประพันธ์นี้ในเรื่องลักษณะมหาบุรุษนั้นว่า ในชาติก่อนๆ มหาบุรุษมีสัจปฏิญาณ มีพระวาจาไม่เป็นสอง เว้นคำเหลวไหลไม่ตรัสให้คลาดเคลื่อนแก่ใครๆ ตรัสตามความจริงแท้แน่นอน มีพระอุณาโลมสีขาวอ่อนเหมือนนุ่น เกิดในระหว่างพระโขนง และไม่มีพระโลมชาติเกิดขึ้นในขุมเดียวกัน 2 เส้น ทั่วพระสรีระสะพรั่งด้วยพระโลมชาติเดี่ยว พวกผู้รู้พระลักษณะฉลาดในลาง และนิมิตจำนวนมากมาประชุมกันแล้ว ทำนายมหาบุรุษนั้นว่า พระอุณาโลมตั้งอยู่ในตำแหน่งที่บ่งชัดว่า คนหมู่มากจะประพฤติตามพระองค์ผู้มีลักษณะเช่นนี้มหาบุรุษ แม้ทรงเป็นคฤหัสถ์ ผู้เช่นนี้มหาชนก็ประพฤติตาม เพราะกรรมที่ทรงกระทำไว้มากในชาติก่อน แม้ทรงเป็นพระพุทธเจ้า ผู้ไม่มีความกังวลเป็นบรรพชิตผู้ยอดเยี่ยม ประชาชนก็ย่อมประพฤติตาม[12]ใน **จตุกกวารสูตร** ได้แสดงถึงวจีสุจริต มี 4 อย่าง คือ 1. พูดจริง 2. พูดไม่ส่อเสียด 3. พูดคำสุภาพ 4. พูดพอประมาณ[13]

3.2.3 มโนสุจริต

ความประพฤติชอบด้วยใจ คือ ควรละอภิชฌา (ความเพ่งเล็งอยากได้ของของเขา) ควรละพยาบาท (ความคิดร้ายผู้อื่น) ควรละมิจฉาทิฏฐิ (ความเห็นผิด) ควรละธรรม 3 ประการ คือ อธัมมราคะ วิสมโลภะ และมิจฉาธรรม ทางที่ดีพวกเราควรเกื้อกูลมารดา ควรเกื้อกูลบิดา ควรเกื้อกูลสมณะ ควรเกื้อกูลพราหมณ์ และควรประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล ควรสมาทานประพฤติกุศลธรรมนี้ ดังนี้เขาเหล่านั้นจักเกื้อกูลมารดา เกื้อกูลบิดา เกื้อกูลสมณะ เกื้อกูลพราหมณ์ และประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล จักสมาทานประพฤติกุศลธรรมนี้ เพราะสมาทานกุศลธรรมเป็นเหตุ พวกเขาจักเจริญ ด้วยอายุบ้าง จักเจริญด้วยวรรณะบ้าง เมื่อพวกเขาเจริญด้วยอายุบ้าง เจริญด้วยวรรณะบ้าง บุตรของมนุษย์ที่มีอายุขัย 20 ปี จักมีอายุขัยเพิ่มขึ้นเป็น 40 ปี บุตรของมนุษย์ผู้มีอายุขัย 40 ปีจักมีอายุขัย เพิ่มขึ้นเป็น 80 ปี บุตรของมนุษย์ผู้มีอายุขัย 80 ปี จักมีอายุขัยเพิ่มขึ้นเป็น 160 ปี บุตรของมนุษย์ผู้มี อายุขัย 160 ปี จักมีอายุขัยเพิ่มขึ้นเป็น 320 ปีบุตรของมนุษย์ผู้มีอายุขัย 320 ปี จักมี

---

[12] ที.ปา. (ไทย) 11/232/189.

[13] วิ.ป. (ไทย) 8/324/457.

อายุขัยเพิ่มขึ้น เป็น 640 ปี บุตรของมนุษย์ผู้มีอายุขัย 640 ปี จักมีอายุขัยเพิ่มขึ้นเป็น 2,000 ปี บุตรของมนุษย์ผู้มี อายุขัย 2,000 ปี จักมีอายุขัยเพิ่มขึ้นเป็น 4,000 ปี บุตรของมนุษย์ผู้มีอายุขัย 4,000 ปี จักมีอายุขัย เพิ่มขึ้นเป็น 8,000 ปี บุตรของมนุษย์ผู้มีอายุขัย 8,000 ปี จักมีอายุขัยเพิ่มขึ้นเป็น 20,000 ปี บุตรของมนุษย์ผู้มีอายุขัย 20,000 ปี จักมีอายุขัยเพิ่มขึ้นเป็น 40,000 ปี บุตรของมนุษย์ผู้มีอายุขัย 40,000 ปี จักมีอายุขัยเพิ่มขึ้นเป็น 80,000 ปี เมื่อมนุษย์มีอายุขัย 80,000 ปี เด็กหญิงมีอายุ 500 ปี จึงจักสมควรมีสามีได้[14]

กล่าวได้ว่าความสุจริตมี 3 ประเภท คือ ประพฤติชอบด้วยกาย เรียกว่า กายสุจริต, ประพฤติชอบด้วยวาจา เรียก วจีสุจริต, และประพฤติชอบด้วยใจ เรียก มโนสุจริต

3.3 ความสำคัญของความสุจริตในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

ความสุจริตเป็นพื้นฐานของความดีทุกอย่าง คนจะดีหรือไม่ดีให้ดูที่การประพฤติว่ามีความสุจริตหรือไม่ สังคมใดก็ตามถ้าหากขาดความสุจริตแล้วสังคมนั้นก็ไม่ต่างอะไรจากสัตว์ทั้งหลาย ถือได้ว่า เป็นยุคที่เสื่อมที่สุดก็ได้ ความทุจริตผิดศีลธรรมเป็นสิ่งที่เลยร้ายที่สุด ไม่รู้ว่าอะไรดี อะไรไม่ดี อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ ไม่มีความละอายต่อความชั่ว กลัวบาป ขาดจิตสำนึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น เรียกว่า ประพฤติชั่ว ทางกาย วาจา และใจ

กล่าวโดยสรุปว่า ความประพฤติสุจริต 3 เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของสังคมที่เจริญแล้ว เพราะความมีศีลธรรม เกรงกลัวละชั่ว และละอายต่อผลของบาปกรรม สังคมนั้นย่อมมีแต่ความสุขความสงบ และความเจริญ

3.4 คำสอนที่เกี่ยวข้องกับความสุจริตในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

3.4.1 คำสอนที่เกี่ยวกับความสุจริต

ใน มหาสีหนาทสูตร ได้แสดงผลของความประพฤติสุจริตและทุจริตว่า ตถาคตเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติ (เคลื่อน) กำลังเกิดทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า หมู่สัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะมีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำตามความเห็นผิด พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบายทุคติ วินิบาต นรก แต่หมู่สัตว์ที่ประกอบกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบและชักชวนผู้อื่นให้ทำตามความเห็นชอบ พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์[15]

---

[14] ที.ปา. (ไทย) 11/105/75-77.

[15] ม.มู. (ไทย) 12/148/147.

3.4.2 คุณแห่งการปฏิบัติชอบ

ใน อปัณณกสูตร ได้แสดงคุณแห่งการประพฤติชอบว่า พราหมณ์และคหบดีทั้งหลาย บรรดาสมณพราหมณ์ 2 จำพวกนั้น สมณพราหมณ์เหล่าใดผู้มีวาทะอย่างนี้ มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า ทานที่ให้แล้วมีผล ฯลฯ สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วสอนให้ผู้อื่นรู้แจ้งมีอยู่ในโลก สมณพราหมณ์เหล่านั้นพึงหวังข้อนี้ได้ คือ จักเว้นอกุศลธรรม 3 ประการนี้ ได้แก่

1) กายทุจริต

2) วจีทุจริต

3) มโนทุจริต

จักสมาทานกุศลธรรม 3 ประการนี้ ได้แก่

1) กายสุจริต

2) วจีสุจริต

3) มโนสุจริต

แล้วประพฤติอยู่ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสมณพราหมณ์เหล่านั้นเห็นโทษความต่ำทรามความเศร้าหมองแห่งอกุศลธรรม เห็นอานิสงส์ในเนกขัมมะอันเป็นฝ่ายผ่องแผ้วแห่งกุศลธรรม อนึ่ง โลกหน้ามี เขาเห็นว่า โลกหน้ามีจริง ความเห็นนั้นของเขา จึงเป็นสัมมาทิฏฐิ โลกหน้ามีจริง เขาดำริว่าโลกหน้ามีจริง ความดำรินั้นของเขาจึงเป็นสัมมาสังกัปปะ โลกหน้ามีจริงเขากล่าวว่า โลกหน้ามีจริง วาจานั้นของเขาจึงเป็นสัมมาวาจา โลก หน้ามีจริงเขากล่าวว่า โลกหน้ามีจริง ผู้นี้ชื่อว่าไม่ทำตนเป็นข้าศึกกับพระอรหันต์ผู้รู้แจ้งโลกหน้า โลก หน้ามี เขาทำให้ผู้อื่นเข้าใจว่า โลกหน้ามีจริงการที่เขาทำให้ผู้อื่นเข้าใจเช่นนั้นเป็นการทำให้เข้าใจถูกตาม ความเป็นจริง และเขาย่อมไม่ยกตนข่มผู้อื่นด้วยการทำให้เข้าใจถูกตามความเป็นจริงนั้น โดยนัยนี้ เริ่มต้นเขาก็ละทิ้งความเป็นผู้ทุศีลแล้วตั้งตนเป็นคนมีศีลดีงาม เพราะสัมมาทิฏฐิเป็นปัจจัยกุศลธรรมเป็น อเนกเหล่านี้ คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา ความไม่เป็นข้าศึกกับพระอริยะการทำให้เข้าใจ ถูกตามความเป็นจริงการไม่ยกตน การไม่ข่มผู้อื่นย่อมเกิดขึ้นด้วยประการอย่างนี้

พราหมณ์และคหบดีทั้งหลายในลัทธิของสมณพราหมณ์เหล่านั้นวิญญูชนย่อมเห็นประจักษ์ชัดดังนี้ว่า ถ้าโลกหน้ามีเมื่อเป็นอย่างนี้บุรุษบุคคลนี้ หลังจากตายแล้วจักไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ถ้าโลกหน้าไม่มีจริง คำของสมณพราหมณ์เหล่านั้นจะจริงหรือไม่ก็ช่างเถิด เมื่อเป็นเช่นนั้น บุรุษบุคคลนี้ก็ ย่อมได้รับคำสรรเสริญจากวิญญูชนในปัจจุบันว่า เป็นบุรุษบุคคลผู้มีศีล เป็นสัมมาทิฏฐิ เป็นอัตถิกวาทะ ถ้าโลกหน้ามีจริงบุรุษบุคคลนี้ก็จะได้รับคุณในโลกทั้ง 2 คือ

1) ในปัจจุบันวิญญูชนย่อมสรรเสริญ

2) หลังจากตายแล้วจักไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

อย่างนี้ อปัณณกธรรมนี้ ที่บุคคลนั้นสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว แพร่ดิ่งไปทั้งสองฝ่ายย่อมละเหตุที่เป็นอกุศลได้ ด้วยประการอย่างนี้[16]

3.4.3 โทษแห่งการปฏิบัติผิด

ใน อปัณณกสูตร ได้แสดงโทษของความประพฤติผิดว่า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พราหมณ์และคหบดีทั้งหลาย บรรดาสมณพราหมณ์ 2 จำพวกนั้น สมณพราหมณ์เหล่าใดผู้มีวาทะอย่างนี้ มีทิฏฐิ อย่างนี้ว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเซ่นสรวงก็ไม่มีผล ฯลฯ สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว สอนให้ผู้อื่นรู้แจ้งก็ไม่มีในโลก สมณพราหมณ์เหล่านั้น พึงหวังข้อนี้ได้ คือ จักเว้นกุศลธรรม 3 ประการนี้ ได้แก่

1) กายสุจริต

2) วจีสุจริต

3) มโนสุจริต

จักสมาทานอกุศลธรรม 3 ประการนี้ ได้แก่

1) กายทุจริต

2) วจีทุจริต

(3) มโนทุจริต

แล้วประพฤติอยู่ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสมณพราหมณ์เหล่านั้นไม่เห็นโทษความต่ำทรามความเศร้าหมองแห่งอกุศลธรรม ไม่เห็นอานิสงส์ในเนกขัมมะอันเป็นฝ่ายผ่องแผ้วแห่งกุศลธรรม อนึ่ง โลกหน้ามี แต่เขากลับเห็นว่าโลกหน้าไม่มี ความเห็นนั้นของเขาจึงเป็นมิจฉาทิฏฐิ โลกหน้ามี แต่เขาดำริว่า โลกหน้าไม่มี ความดำรินั้นของเขาจึงเป็นมิจฉาสังกัปปะ โลกหน้ามี แต่เขากล่าวว่า โลกหน้าไม่มี วาจานั้นของเขาจึงเป็นมิจฉาวาจา โลกหน้ามีเขากล่าวว่า โลกหน้าไม่มี ผู้นี้ย่อมทำตนเป็นข้าศึกต่อพระอรหันต์ผู้รู้แจ้งโลกหน้า โลกหน้ามีเขาทำให้ผู้อื่นเข้าใจว่าโลกหน้าไม่มี การที่เขาทำให้ผู้อื่นเข้าใจเช่นนั้น เป็นการทำให้เข้าใจผิดจากความเป็นจริง และเขายังจะยกตนข่มผู้อื่นด้วยการทำให้เข้าใจผิดจากความเป็นจริงนั้นโดยนัยนี้

เริ่มต้นเขาก็ละทิ้งความเป็นผู้มีศีลดีงามแล้ว ตั้งตนเป็นคนทุศีลเพราะมิจฉาทิฏฐิเป็นปัจจัย บาปอกุศลธรรมเป็นอเนกเหล่านี้ คือ มิจฉาทิฏฐิ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวาจา ความเป็นข้าศึกกับพระอริยะ การทำให้ผู้อื่นเข้าใจผิดจากความเป็นจริง การยกตนการข่มผู้อื่นย่อมเกิดขึ้นด้วยประการอย่างนี้ พราหมณ์และคหบดีทั้งหลายในลัทธิของสมณพราหมณ์เหล่านั้น วิญญูชนย่อมเห็นประจักษ์ชัดดังนี้

---

[16] ม.ม. (ไทย) 13/96/99-100.

ว่า ถ้าโลกหน้าไม่มี เมื่อเป็นอย่างนี้บุรุษบุคคลนี้หลังจากตายแล้วจักทำตนให้มีความสวัสดีได้ ถ้าโลกหน้ามีจริง เมื่อเป็นอย่างนี้บุรุษบุคคลนี้หลังจากตายแล้วจักไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ถ้าโลกหน้าไม่มีจริง คำของสมณพราหมณ์เหล่านั้นจะจริงหรือไม่ก็ช่างเถิด เมื่อเป็นเช่นนั้น บุรุษบุคคลนี้ย่อมถูกวิญญูชนติเตียนได้ในปัจจุบันว่า เป็นบุรุษบุคคลผู้ทุศีล เป็นมิจฉาทิฏฐิ เป็นนัตถิกวาทะ ถ้าโลกหน้ามีจริง บุรุษบุคคลนี้จะได้รับโทษในโลกทั้ง 2 คือ

1) ในปัจจุบันถูกวิญญูชนติเตียนได้

2) หลังจากตายแล้วจักไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรกอย่างนี้[17]

ใน สมณมุณฑิกสูตร ได้แสดงสุจริตอันประกอบด้วยศีลว่า ศีลที่เป็นอกุศล เป็นอย่างไร คือ กายกรรมที่เป็นอกุศล วจีกรรมที่เป็นอกุศล การเลี้ยงชีพที่เป็นบาปเหล่านี้ เราเรียกว่า ศีลที่เป็นอกุศล ศีลที่เป็นอกุศลเหล่านี้มีอะไรเป็นสมุฏฐาน คือ แม้สมุฏฐานแห่งศีลที่เป็นอกุศลเหล่านั้น เราก็ได้กล่าวไว้แล้ว สมุฏฐานแห่งศีลนี้ควรกล่าวว่า มีจิตเป็นสมุฏฐาน จิตดวงไหนเล่า แท้จริงจิตมีหลายดวงมีหลาย อย่างมีหลายประการ คือ จิตที่มีราคะ จิตที่มีโทสะ และจิตที่มีโมหะ ศีลที่เป็นอกุศลมีจิตเหล่านี้เป็นสมุฏฐาน ศีลที่เป็นอกุศลเหล่านี้ดับไปโดยไม่เหลือในที่ไหน คือ แม้ความดับแห่งศีลที่เป็นอกุศลเหล่านั้น เราก็ได้กล่าวไว้แล้ว ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ละกายทุจริต เจริญกายสุจริต ละวจีทุจริต เจริญวจีสุจริต ละ มโนทุจริต เจริญมโนสุจริต ละมิจฉาอาชีวะเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ ศีลที่เป็นอกุศลเหล่านี้ดับไป โดยไม่เหลือในธรรมเหล่านี้[18]

ใน เมตตคูมาณวปัญหานิทเทส ว่าด้วย โมเนยยธรรม (ธรรมที่ทำให้เป็นมุนี) ว่า ธรรม 3 ประการ คือ

1) โมเนยยธรรมทางกาย

2) โมเนยยธรรมทางวาจา

3) โมเนยยธรรมทางใจ

โมเนยยธรรมทางกาย เป็นอย่างไร คือ การละกายทุจริต 3 อย่าง ชื่อว่าโมเนยยธรรมทางกาย กายสุจริต 3 อย่าง ชื่อว่าโมเนยยธรรมทางกาย ญาณมีกายเป็นอารมณ์ ชื่อว่าโมเนยยธรรมทางกาย โมเนยยธรรมทางกาย การละความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจในกาย ชื่อว่าโมเนยยธรรมทางกาย ความดับแห่งกายสังขาร การบรรลุจตุตถฌาน ชื่อว่าโมเนยยธรรมทางกาย นี้ชื่อว่าโมเนยยธรรมทางกาย

โมเนยยธรรมทางวาจา เป็นอย่างไร คือ การละวจีทุจริต 4 อย่าง ชื่อว่าโมเนยยธรรมทางวาจา วจีสุจริต 4 อย่าง ชื่อว่าโมเนยยธรรมทางวาจา ญาณมีวาจาเป็นอารมณ์ ชื่อว่าโมเนยยธรรมทาง

---

[17] ม.ม. (ไทย) 13/96/98-99.

[18] ม.ม. (ไทย) 13/264/311-312.

วาจา วาจาปริญญา (การกำหนดรู้วาจา) ชื่อว่าโมเนยยธรรมทางวาจา มรรคที่สหรคต ด้วยปริญญา ชื่อว่าโมเนยยธรรมทางวาจา การละความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจในวาจา ชื่อ ว่าโมเนยยธรรมทางวาจา ความดับแห่งวจีสังขาร การบรรลุทุติยฌาน ชื่อว่าโมเนยยธรรมทางวาจา นี้ชื่อว่าโมเนยยธรรมทางวาจา

โมเนยยธรรมทางใจ เป็นอย่างไร คือ การละมโนทุจริต 3 อย่าง ชื่อว่าโมเนยยธรรมทางใจ มโนสุจริต 3 อย่างชื่อว่าโมเนยยธรรมทางใจ ญาณมีใจเป็นอารมณ์ ชื่อว่าโมเนยยธรรมทางใจ จิตตปริญญา (การกำหนดรู้จิต) ชื่อว่าโมเนยยธรรมทางใจ มรรคที่สหรคตด้วยปริญญาชื่อว่าโมเนยยธรรมทาง ใจ การละความกำหนัดด้วยอำนาจความพอใจในจิต ชื่อว่าโมเนยยธรรมทางใจ ความดับแห่งจิตตสังขาร การบรรลุสัญญาเวทยิตนิโรธ ชื่อว่าโมเนยยธรรมทางใจ นี้ชื่อว่าโมเนยยธรรมทางใจ[19]

ใน ขัคควิสาณสุตตนิทเทสสูตร ว่าด้วยความเพียรที่ประกอบสุจริตที่พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ได้เคยประพฤติมาแล้ว ว่า คำว่ามีความพากเพียรมั่นคงเข้าถึงเรี่ยวแรงและกำลังแล้ว อธิบายว่า พระปัจเจกสัมพุทธเจ้านั้น สมาทานมั่นคงสมาทานแน่วแน่ในกุศลธรรม คือ กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต การจำแนกทาน การสมาทานศีล การรักษาอุโบสถ ความเกื้อกูลมารดา ความเกื้อกูลบิดา ความเกื้อกูล สมณะ ความเกื้อกูลพราหมณ์ ความเป็นผู้อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูลฯ[20]

ใน อัฏฐารสเถรีสหัสสานมปทานสูตร ว่าด้วย ผู้ประพฤติธรรมสุจริต ว่า บุคคลควรประพฤติธรรมให้สุจริตไม่ควรประพฤติธรรมให้ทุจริต เพราะบุคคลผู้ประพฤติธรรม ย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า[21]

ใน ทุกนิกเขปะสูตร ว่าด้วยธรรมที่ขาว สุจริต ไม่ทำให้เดือดร้อน ว่า ธรรมที่ขาว เป็นไฉน ความละอายบาปและความเกรงกลัวบาป ธรรมเหล่านี้ชื่อว่าธรรมที่ขาว กุศลธรรมแม้ทั้งหมดชื่อว่าธรรมที่ขาว ธรรมที่ทำให้เร่าร้อน เป็นไฉน กายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต ธรรมเหล่านี้ชื่อว่าทำให้เร่าร้อน อกุศลธรรมแม้ทั้งหมดชื่อว่าทำให้เร่าร้อน ธรรมที่ไม่ทำให้เร่าร้อนเป็นไฉน กายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต ธรรมเหล่านี้ชื่อว่าไม่ทำให้เร่าร้อน กุศลธรรมแม้ทั้งหมดชื่อว่าไม่ทำให้เร่าร้อน

ใน ทสกนิทเทสสูตร ว่าด้วยหลักธรรมสุจริต ว่า พระตถาคตในโลกนี้ทรงทราบว่า ข้อที่กายทุจริตจะพึงเกิดผลที่น่าปรารถนาน่าใคร่ น่าพอใจ นี้ไม่ใช่ฐานะไม่ใช่โอกาสที่จะมีได้ พระองค์ทรงทราบ ว่า ข้อที่กายทุจริตจะพึงเกิดผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ นี้แลเป็นฐานะที่มีได้

---

[19] ขุ.จู. (ไทย) 30/21/127.

[20] ขุ.จู. (ไทย) 30/154/489.

[21] ขุ.อป. (ไทย) 33/476/516.

เป็นได้[22]

พระตถาคตในโลกนี้ทรงทราบว่า ข้อที่วจีทุจริต ฯลฯ มโนทุจริตจะพึงเกิดผลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ นี้ไม่ใช่ฐานะไม่ใช่โอกาสที่จะมีได้ พระองค์ทรงทราบว่า ข้อที่วจีทุจริตฯลฯ มโนทุจริตจะพึงเกิดผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ นี้แลเป็นฐานะที่มีได้เป็นได้

พระตถาคตในโลกนี้ทรงทราบว่า ข้อที่กายสุจริตจะพึงเกิดผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ไม่น่าพอใจ นี้ไม่ใช่ฐานะไม่ใช่โอกาสที่จะมีได้ พระองค์ทรงทราบว่าข้อที่กายสุจริตจะพึงเกิดผลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ นี้แลเป็นฐานะที่มีได้

พระตถาคตในโลกนี้ทรงทราบว่า ข้อที่วจีสุจริต ฯลฯ มโนสุจริตจะพึงเกิดผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ นี้ไม่ใช่ฐานะไม่ใช่โอกาสที่จะมีได้พระองค์ทรงทราบว่า ข้อที่วจีสุจริต ฯลฯ มโนสุจริตจะพึงเกิดผลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ นี้แลเป็นฐานะที่มีได้เป็นได้

พระตถาคตในโลกนี้ทรงทราบว่า ข้อที่บุคคลผู้มีความพรั่งพร้อมด้วยกายทุจริต หลังจาก ตายแล้วจะพึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกายทุจริตนั้นเป็นเหตุเป็นปัจจัย นี้ไม่ใช่ฐานะไม่ใช่โอกาสที่ จะมีได้ พระองค์ทรงทราบว่า ข้อที่บุคคลผู้มีความพรั่งพร้อมด้วยกายทุจริต หลังจากตายแล้วจะพึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะกายทุจริตนั้นเป็นเหตุเป็นปัจจัย นี้แลเป็นฐานะที่มีได้เป็นได้

พระตถาคตในโลกนี้ทรงทราบว่า ข้อที่บุคคลผู้มีความพรั่งพร้อมด้วยวจีทุจริต ฯลฯ บุคคลผู้มีความพรั่งพร้อมด้วยมโนทุจริต หลังจากตายแล้วจะพึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะวจีทุจริตและมโน ทุจริตนั้นเป็นเหตุเป็นปัจจัย นี้ไม่ใช่ฐานะไม่ใช่โอกาสที่จะมีได้ พระองค์ทรงทราบว่า ข้อที่บุคคลผู้มีความ พรั่งพร้อมด้วยวจีทุจริต ฯลฯ บุคคลผู้มีความพรั่งพร้อมด้วยมโนทุจริต หลังจากตายแล้วจะพึงเข้าถึง อบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะวจีทุจริตและมโนทุจริตนั้นเป็นเหตุเป็นปัจจัย นี้แลเป็นฐานะที่มีได้เป็นได้

พระตถาคตในโลกนี้ทรงทราบว่า ข้อที่บุคคลผู้มีความพรั่งพร้อมด้วยกายสุจริตหลังจากตายแล้วจะพึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะกายสุจริตนั้น เป็นเหตุเป็นปัจจัย นี้ไม่ใช่ฐานะไม่ใช่โอกาสที่จะมีได้ พระองค์ทรงทราบว่า ข้อที่บุคคลผู้มีความพรั่งพร้อมด้วยกายสุจริต หลังจากตายแล้วจะ พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกายสุจริตนั้นเป็นเหตุเป็นปัจจัยนี้แลเป็นฐานะที่มีได้เป็นได้

พระตถาคตในโลกนี้ทรงทราบว่า ข้อที่บุคคลผู้มีความพรั่งพร้อมด้วยวจีสุจริต ฯลฯ บุคคลผู้มีความพรั่งพร้อมด้วยมโนสุจริต หลังจากตายแล้วจะพึงเข้าถึงอบายทุคติ วินิบาต นรก เพราะวจีสุจริต และมโนสุจริตนั้นเป็นเหตุเป็นปัจจัย นี้ไม่ใช่ฐานะไม่ใช่โอกาสที่จะมีได้ พระองค์ทรงทราบว่าข้อที่บุคคล ผู้มีความพรั่งพร้อมด้วยวจีสุจริต ฯลฯ บุคคลผู้มีความพรั่งพร้อมด้วยมโนสุจริต หลังจากตายแล้วจะพึง เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะวจีสุจริตและมโนสุจริตนั้นเป็นเหตุเป็นปัจจัย นี้แลเป็น

---

[22] อภิ.วิ. (ไทย) 34/1310-1312/329.

ฐานะที่มีได้เป็นได้[23]

ใน บุคคลบัญญัติสูตร ว่าด้วยบุคคลผู้มืดมาแต่สว่างไป ว่า บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจัณฑาล ตระกูลนายพราน ตระกูลช่างสานตระกูลช่างรถ หรือตระกูลคนเทขยะ เป็น ตระกูลยากจน มีข้าว น้ำ และสิ่งของเครื่องใช้น้อย เป็นไปอย่างฝืดเคือง เป็นแหล่งที่หาของกินและ เครื่องนุ่งห่มได้ยาก และเขามีผิวพรรณหม่นหมอง ไม่น่าดู ต่ำเตี้ย มีความเจ็บป่วยมาก ตาบอด เป็นง่อย เป็นคนกระจอก หรือเป็นโรคอัมพาต มักไม่ได้ข้าว น้ำ ผ้ายาน ดอกไม้ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก เครื่องประทีป แต่เขาประพฤติกายสุจริต วจีสุจริตมโนสุจริต ครั้นประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต แล้ว หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ บุคคลผู้มืดมาแต่สว่างไป เป็นอย่างนี้

บุคคลผู้สว่างมาและสว่างไป เป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลสูง คือ ตระกูลขัตติยมหาศาล ตระกูลพราหมณ์มหาศาล หรือตระกูลคหบดีมหาศาล เป็นตระกูลมั่งคั่งมีทรัพย์ มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินมากมาย มีเครื่องใช้ที่น่าปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์และธัญชาติมากมาย และเขามีรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มีฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนัก ได้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก เครื่องประทีปและเขาประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ครั้นประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริตแล้ว หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ บุคคลผู้สว่างมาและสว่างไปเป็นอย่างนี้[24]

จากข้อความในพระไตรปิฎกจะเห็นได้ว่าบุคคลผู้มีความพรั่งพร้อมด้วยกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต หลังจากตายแล้วย่อมจะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ และตรงกันข้ามหากกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริตแล้ว หลังจากตายแล้วย่อมจะเข้าถึงทุคติภูมิอันมี อบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะทุจริตนั้นเป็นเหตุเป็นปัจจัย นี้แลเป็นฐานะที่มีได้เป็นได้

3.5 การพัฒนาพฤติกรรมความสุจริตในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

3.5.1 การประพฤติสุจริตอันมีสัมมาทิฏฐิเป็นเบื้องต้น

ใน พหุธาตุกสูตร พระพุทธเจ้าได้แสดงหลักแห่งการประพฤติสุจริต อันมีสัมมาทิฏฐิเป็นเบื้อง หน้าแก่พระอานนท์ว่า อานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้ชัดว่า เป็นไปไม่ได้ที่กายทุจริตจะพึงเกิดผลที่น่าปรารถนาน่าใคร่น่าพอใจ แต่เป็นไปได้ที่กายทุจริตจะพึงเกิดผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ

รู้ชัดว่า เป็นไปไม่ได้ที่วจีทุจริต ฯลฯ เป็นไปไม่ได้ที่มโนทุจริตจะพึงเกิดผลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ แต่เป็นไปได้ที่วจีทุจริตฯลฯ แต่เป็นไปได้ที่มโนทุจริตจะพึงเกิดผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่

---

[23] อภิ.วิ. (ไทย) 34/1310-1312/329.

[24] อภิ.ปุ. (ไทย) 36/168/201-202.

น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ

รู้ชัดว่า เป็นไปไม่ได้ที่กายสุจริตจะพึงเกิดผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ แต่เป็นไปได้ที่กายสุจริตจะพึงเกิดผลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ รู้ชัดว่า เป็นไปไม่ได้ที่วจีสุจริต ฯลฯ เป็นไปไม่ได้ที่มโนสุจริตจะพึงเกิดผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ แต่เป็นไปได้ที่วจีสุจริต ฯลฯ แต่เป็นไปได้ที่มโนสุจริตจะพึงเกิดผลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ รู้ชัดว่า เป็นไปไม่ได้ที่บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยกายทุจริต หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะความเพียบพร้อมด้วยกายทุจริต เป็นเหตุเป็นปัจจัย แต่เป็นไปได้ที่บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยกายทุจริตหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะความเพียบพร้อมด้วยกายทุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัยรู้ชัดว่า เป็นไปไม่ได้ที่บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยวจีทุจริตหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะความเพียบพร้อมด้วยวจีทุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย แต่เป็นไปได้ที่บุคคลผู้เพียบ พร้อมด้วยวจีทุจริต ฯลฯ แต่เป็นไปได้ที่บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยมโนทุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะความเพียบพร้อมด้วยมโนทุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย รู้ชัดว่า เป็นไปไม่ได้ที่บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยกายสุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดใน อบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะความเพียบพร้อมด้วยกายสุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย แต่เป็นไปได้ที่บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยกายสุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะความเพียบพร้อมด้วย กายสุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย รู้ชัดว่า เป็นไปไม่ได้ที่บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยวจีสุจริต ฯลฯ เป็นไปไม่ได้ที่บุคคลผู้ เพียบพร้อมด้วยมโนสุจริตหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะความ เพียบพร้อมด้วยมโนสุจริตนั้นเป็นเหตุเป็นปัจจัย แต่เป็นไปได้ที่บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยวจีสุจริต ฯลฯ แต่เป็นไปได้ที่บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยมโนสุจริต หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะ ความเพียบพร้อมด้วยมโนสุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย[25]

3.5.2 บัณฑิตย่อมเสวยสุขโสมนัสเพราะประพฤติสุจริต

ใน พาลปัณฑิตสูตร ได้แสดงความโสมนัสของผู้ประพฤติสุจริตว่า ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิต ย่อมเสวยสุขโสมนัสประการนี้ในปัจจุบัน อีกประการหนึ่ง ในสมัยนั้นกรรมดีที่บัณฑิตทำ คือ การประพฤติกายสุจริต การประพฤติวจีสุจริต การประพฤติมโนสุจริตไว้ในกาลก่อน ย่อมคุ้มครองป้องกัน บัณฑิตผู้อยู่บนตั่ง บนเตียง หรือนอนบนพื้น เปรียบเหมือนเงาของยอดภูเขาใหญ่ ย่อมบดบัง ครอบคลุมแผ่นดินใหญ่ในเวลาเย็น แม้ฉันใด กรรมดีที่บัณฑิตทำ คือ การประพฤติกายสุจริต การประพฤติวจีสุจริต การประพฤติมโนสุจริตไว้ในกาลก่อน ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมคุ้มครองป้องกันบัณฑิตผู้อยู่บนตั่ง บนเตียง หรือนอนบนพื้นดินในสมัยนั้น ในเรื่องนั้นบัณฑิตมีความคิดอย่างนี้ว่า เราไม่ได้ทำความชั่วไว้หนอ ไม่ได้ทำกรรมหยาบช้าไว้ ไม่ได้ทำกรรมเศร้าหมองไว้ เราทำแต่ความดี ทำแต่กุศล ทำแต่ที่

[25] ม.อุ. (ไทย) 14/127-131/166-169.

ป้องกันสิ่งน่ากลัวไว้ เราตายแล้วจะไปสู่คติของผู้ไม่ได้ทำความชั่วไว้ ไม่ได้ทำกรรมหยาบช้าไว้ ไม่ได้ทำกรรมเศร้าหมองไว้ ทำแต่ความดี ทำแต่กุศล ทำแต่ที่ป้องกันสิ่งน่ากลัวไว้ เขาย่อมไม่เศร้าโศก ไม่ลำบากใจ ไม่ร่ำไร ไม่ทุบอกคร่ำครวญ ไม่ถึงความหลงใหล

ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตย่อมเสวยสุขโสมนัสนี้ในปัจจุบัน ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตนั้นยังประพฤติกายสุจริต ประพฤติวจีสุจริต ประพฤติมโนสุจริต หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูกต้อง พึงกล่าวถึงสวรรค์นั่นแหละว่า เป็นสถานที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่า พอใจโดยส่วนเดียว ภิกษุทั้งหลาย แม้การเปรียบเทียบว่าสวรรค์เป็นสุขก็ไม่ใช่ทำได้ง่าย[26]

3.6 หลักคำสอนที่เป็นพื้นฐานของความสุจริตในพุทธศาสนาเถรวาท

3.6.1 คำสอนที่เป็นพื้นฐานของความสุจริต

ใน อวิชชาสูตร ได้แสดงไว้เกี่ยวกับธรรมที่เป็นอาหารของสุจริต ว่า ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าววิชชาและวิมุตติว่ามีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร ก็อะไรเป็นอาหารของวิชชาและวิมุตติ ควรกล่าวว่า โพชฌงค์ 7 แม้โพชฌงค์ 7 เราก็กล่าวว่ามีอาหารมิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร ก็อะไรเป็นอาหารของโพชฌงค์ 7 ควรกล่าวว่า สติปัฏฐาน 4 แม้สติปัฏฐาน 4 เราก็กล่าวว่ามีอาหารมิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร ก็อะไรเป็นอาหารของสติปัฏฐาน 4 ควรกล่าวว่า สุจริต 3 แม้สุจริต 3 เราก็กล่าวว่ามีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร ก็อะไรเป็นอาหารของสุจริต 3 ควรกล่าวว่า การสำรวมอินทรีย์ แม้การสำรวมอินทรีย์เรา ก็กล่าวว่ามีอาหารมิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร ก็อะไรเป็นอาหารของการสำรวมอินทรีย์ ควรกล่าวว่า สติสัมปชัญญะ แม้สติสัมปชัญญะเราก็กล่าวว่ามีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร ก็อะไรเป็นอาหารของ สติสัมปชัญญะ ควรกล่าวว่า การทำไว้ในใจโดยแยบคาย แม้การทำไว้ในใจโดยแยบคายเราก็กล่าวว่ามี อาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร ก็อะไรเป็นอาหารของการกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ควรกล่าวว่า ศรัทธา แม้ศรัทธาเราก็กล่าวว่ามีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร ก็อะไรเป็นอาหารของศรัทธาควรกล่าว ว่า การฟังสัทธรรม แม้การฟังสัทธรรมเราก็กล่าวว่ามีอาหาร มิได้กล่าวว่าไม่มีอาหาร ก็อะไรเป็นอาหาร ของการฟังสัทธรรม ควรกล่าวว่า การคบสัตบุรุษ

“.....ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการดังนี้ การคบสัตบุรุษที่บริบูรณ์ย่อมยังการฟังสัทธรรมให้บริบูรณ์ การฟังสัทธรรมที่บริบูรณ์ ย่อมยังศรัทธาให้บริบูรณ์ ศรัทธาที่บริบูรณ์ ย่อมยังการทำไว้ในใจโดยแยบคายให้บริบูรณ์ การทำไว้ในใจโดยแยบคายที่บริบูรณ์ ย่อมยังสติสัมปชัญญะให้บริบูรณ์ สติสัมปชัญญะที่บริบูรณ์ ย่อมยังการสำรวมอินทรีย์ให้บริบูรณ์ การสำรวมอินทรีย์ที่บริบูรณ์ ย่อมยังสุจริต 3 ให้บริบูรณ์ สุจริต 3 ที่บริบูรณ์ ย่อมยังสติปัฏฐาน 4 ให้บริบูรณ์สติปัฏฐาน 4 ที่บริบูรณ์ ย่อมยังโพชฌงค์ 7 ให้ บริบูรณ์ โพชฌงค์ 7 ที่บริบูรณ์ย่อมยังวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ วิชชาและวิมุตตินี้

[26] ม.อุ. (ไทย) 14/253/299-300.

มีอาหารอย่างนี้ และบริบูรณ์อย่างนี้...”[27]

3.6.2 คำสอนที่เป็นพื้นฐานของความสุจริตอีกหมวดหนึ่ง

ใน กุณฑลิยสูตร ได้แสดงเกี่ยวกับการทำให้สุจริต 3 ให้บริบูรณ์ ว่า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอัญชนวัน สถานที่พระราชทานอภัยแก่หมู่เนื้อ เขตเมืองสาเกต ครั้งนั้น กุณฑลิย ปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจพอเป็นที่ระลึกถึง กันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ท่านพระโคดมข้าพเจ้าเที่ยวไปในอาราม เข้า ไปหาบริษัทเมื่อข้าพเจ้าบริโภคอาหารเช้าเสร็จแล้วในเวลาหลังอาหารเดินเที่ยวไปทางอารามสู่อาราม ทางอุทยานสู่อุทยาน ณ ที่นั้นข้าพเจ้าเห็นสมณพราหมณ์พวกหนึ่งกำลังกล่าวกถาซึ่งมีวิธีเปลื้องวาทะ เป็นอานิสงส์และมีวิธีโต้วาทะเป็นอานิสงส์ ส่วนท่านพระโคดมมีอะไรเป็นอานิสงส์อยู่

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า กุณฑลิยะ ตถาคตมีวิชชาและวิมุตติเป็นผลานิสงส์ ท่านพระ โคดม ธรรมเหล่าไหนที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ กุณฑลิยะโพชฌงค์ 7 ประการที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้วทำวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ ท่านพระโคดม อนึ่ง ธรรมเหล่าไหนที่ บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำโพชฌงค์ 7 ประการให้บริบูรณ์ กุณฑลิยะ สติปัฏฐาน 4 ประการที่ บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำโพชฌงค์ 7 ประการให้บริบูรณ์ ท่านพระโคดม อนึ่ง ธรรมเหล่าไหนที่ บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้วทำสติปัฏฐาน 4 ประการให้บริบูรณ์ กุณฑลิยะ สุจริต 3 ประการที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ทำสติปัฏฐาน 4 ประการให้บริบูรณ์ ท่านพระโคดม อนึ่ง ธรรมเหล่าไหนที่บุคคล เจริญ ทำให้มากแล้ว ทำสุจริต 3 ประการให้บริบูรณ์ กุณฑลิยะ อินทรีย์สังวรที่บุคคลเจริญ ทำให้มาก แล้วทำสุจริต 3 ประการให้บริบูรณ์ อินทรีย์สังวรที่บุคคลเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงทำสุจริต 3 ประการให้บริบูรณ์ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เห็นรูปที่น่าชอบใจทางตาแล้ว ไม่หลงใหล ไม่ เพลิดเพลินรูปที่น่าชอบใจ ไม่ให้เกิดความกำหนัด กายของเธอก็คงที่ และจิตที่คงที่ในภายในก็มั่นคงดีหลุดพ้นดีแล้ว

อนึ่ง เธอเห็นรูปที่ไม่น่าชอบใจทางตาแล้วก็ไม่เก้อเขิน มีจิตไม่ติดอยู่ ไม่เสียใจ มีใจไม่พยาบาท ทั้งกายของเธอก็คงที่ และจิตที่คงที่ในภายในก็มั่นคงดี หลุดพ้นดีแล้ว อีกประการหนึ่ง ภิกษุฟัง เสียงทางหู ฯลฯ ดมกลิ่นทางจมูก ลิ้มรสทางลิ้น ถูกต้องโผฏฐัพพะทางกาย รู้แจ้งธรรมารมณ์ที่น่าชอบใจ ทางใจแล้วไม่หลงใหลไม่เพลิดเพลิน ไม่ให้เกิดความกำหนัด กายของเธอก็คงที่และจิตที่คงที่ในภายในก็ มั่นคงดีหลุดพ้นดีแล้ว อนึ่ง เธอรู้แจ้งธรรมารมณ์ที่ไม่น่าชอบใจทางใจแล้วก็ไม่เก้อเขิน มีจิตไม่ติดอยู่ ไม่ เสียใจ มีใจไม่พยาบาท ทั้งกายของเธอก็คงที่ และจิตที่คงที่ในภายในก็มั่นคงดี หลุดพ้นดีแล้วเพราะเหตุ ที่ภิกษุเห็นรูปทางตาแล้วมีกายคงที่และมีจิตที่คงที่ในภายในมั่นคงดี หลุดพ้นดีแล้วในรูปทั้งที่น่าชอบใจ และไม่น่าชอบใจ ฟังเสียงทางหู ฯลฯ ดมกลิ่นทางจมูก ลิ้มรสทางลิ้น ถูกต้อง

---

[27] องฺ.ทสก. (ไทย) 24/61/104-105.

โผฏฐัพพะทางกาย รู้แจ้ง ธรรมารมณ์ทางใจแล้ว มีกายคงที่ และมีจิตที่คงที่ในภายในมั่นคงดี หลุดพ้นดีแล้วในธรรมที่น่าชอบใจ และไม่น่าชอบใจ อินทรีย์สังวรที่บุคคลเจริญอย่างนี้แลทำให้มากแล้วอย่างนี้จึงทำสุจริต 3 ประการให้ บริบูรณ์ สุจริต 3 ประการนั้นที่บุคคลเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงทำสติปัฏฐาน 4 ประการ ให้บริบูรณ์ คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ละกายทุจริต เจริญกายสุจริต ละวจีทุจริตเจริญวจีสุจริต ละมโนทุจริต เจริญมโนสุจริต สุจริต 3 ประการที่บุคคลเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงทำสติปัฏฐาน 4 ประการให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน 4 ประการที่บุคคลเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงทำโพชฌงค์ 7 ประการให้บริบูรณ์ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายฯลฯ พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่มีความเพียรมีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ สติปัฏฐาน 4 ประการที่บุคคลเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงทำโพชฌงค์ 7 ประการให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ 7 ประการที่บุคคลเจริญอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไรจึงทำวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญสติสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโวสสัคคะฯลฯ เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวกอาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในโวสสัคคะ โพชฌงค์ 7 ประการที่บุคคลเจริญอย่างนี้ แลทำให้มากแล้วอย่างนี้ จึงทำวิชชาและวิมุตติให้บริบูรณ์[28]

3.6.3 การประพฤติสุจริตชื่อว่ารักตน

ใน ปิยสูตร ที่ 4 ได้แสดงไว้เกี่ยวกับหลักของความประพฤติสุจริต ว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ ประทับได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญวันนี้ ข้าพระองค์เข้าที่ลับพักผ่อนอยู่ได้เกิดความนึกคิดอย่างนี้ว่า ชนเหล่าไหนหนอแลชื่อว่ารักตน ชนเหล่า ไหน ชื่อว่าไม่รักตน ข้าพระองค์จึงได้เกิดความคิดต่อไปว่า ก็ชนเหล่าใดแลย่อมประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจ ชนเหล่านั้นชื่อว่าไม่รักตน ถึงแม้ชนเหล่านั้นจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เรารักตน ถึงเช่นนั้น ชน เหล่านั้นก็ชื่อว่าไม่รักตน ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร ก็เพราะเหตุว่า ชนผู้ไม่รักใคร่กันย่อมทำความเสียหาย ให้แก่ผู้ไม่รักใคร่กันได้โดยประการใด ชนเหล่านั้นย่อมทำความเสียหายให้แก่ตนด้วยตนเอง ได้โดยประการนั้น ฉะนั้นชนเหล่านั้นจึงชื่อว่าไม่รักตน ส่วนว่าชนเหล่าใดแลย่อมประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา ใจ ชนเหล่านั้นชื่อว่ารักตน ถึงแม้ชนเหล่านั้นจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่รักตน ถึงเช่นนั้นชนเหล่านั้นก็ ชื่อว่ารักตน ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร ก็เพราะเหตุว่า ชนผู้ที่รักใคร่กันย่อมทำความดีความเจริญให้แก่ผู้ที่ รักใคร่กันได้โดยประการใด ชนเหล่านั้นย่อมทำความดีความเจริญ ให้แก่ตนด้วยตนเองได้โดยประการ นั้น ฉะนั้น ชนเหล่านั้นจึงชื่อว่ารักตน ฯ

---

[28] ส.ม. (ไทย) 19/187/120-122.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ถูกแล้วๆ มหาบพิตร เพราะว่าชนบางพวกย่อมประพฤติทุจริตด้วย กาย วาจา ใจ ชนเหล่านั้นไม่ชื่อว่ารักตน ถึงแม้พวกเขาจะกล่าวอย่างนี้ว่าเราทั้งหลายมีความรักตน ถึง เช่นนั้นพวกเขาก็ชื่อว่าไม่มีความรักตน ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร ก็เพราะเหตุว่า ชนผู้ไม่รักใคร่กัน ย่อมทำความเสียหายให้แก่ผู้ไม่รักใคร่กันได้โดยประการใด พวกเขาเหล่านั้นย่อมทำความเสียหายแก่ตนด้วย ตนเองได้โดยประการนั้น พวกเขาเหล่านั้นจึงชื่อว่าไม่รักตน ส่วนว่าชนบางพวกย่อมประพฤติสุจริตด้วย กาย วาจา ใจ พวกเหล่านั้นชื่อว่ารักตน ถึงแม้พวกเขาจะกล่าวอย่างนี้ว่า เราไม่รักตน ถึง เช่นนั้นพวก เหล่านั้นก็ชื่อว่ารักตน ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร ก็เพราะเหตุว่าชนผู้ที่รักใคร่กันย่อมทำความดีความเจริญ ให้แก่ชนผู้ที่รักใคร่กันได้โดยประการใด พวกเหล่านั้นย่อมทำความดีความเจริญแก่ตนด้วยตนเองได้โดย ประการนั้น ฉะนั้น พวกเหล่านั้นจึงชื่อว่ารักตน ฯ

พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้วจึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไป อีกว่า ถ้าบุคคลพึงรู้ว่าตนเป็นที่รัก ไม่พึงประกอบด้วยบาป เพราะว่าความสุขนั้นไม่เป็น ผลที่บุคคลผู้ทำชั่วจะพึงได้โดยง่าย ฯ เมื่อบุคคลถูกมรณะครอบงำ ละทิ้งภพมนุษย์ไปอยู่ ก็อะไรเป็น สมบัติของเขา และเขาย่อมพาเอาอะไรไปได้ อนึ่ง อะไรเล่าจะติดตามเขาไปประดุจเงาติดตามตนไป ฉะนั้น ผู้ที่มาเกิดแล้วจำจะต้องตายในโลกนี้ ย่อมทำกรรมอันใดไว้ คือ เป็นบุญและเป็นบาปทั้งสอง ประการ บุญและบาปนั้นแลเป็นสมบัติของเขา และเขาจะพาเอาบุญและบาปนั้นไป (สู่ปรโลก) อนึ่ง บุญและบาปนั้น ย่อมเป็นของติดตามเขาไปประดุจเงาติดตามตนไป ฉะนั้น ฯเพราะฉะนั้น บุคคลพึงทำกัลยาณกรรมสะสมไว้เป็นสมบัติในปรโลก (เพราะว่า) บุญทั้งหลายย่อมเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในปรโลก[29]

3.6.4 ธรรมที่ทำให้เป็นคนพาลและบัณฑิต

ใน ลักขสูตร ว่าด้วยลักษณะคนพาลและบัณฑิตว่า คนพาลมีกรรมเป็นเครื่องกำหนด บัณฑิตมีกรรมเป็นเครื่องกำหนดปัญญาเมื่อใช้เป็นประจำจึงงดงาม บุคคลประกอบด้วยธรรม 3 ประการพึงทราบว่า เป็นคนพาล ธรรม 3 ประการอะไรบ้าง คือ

1) กายทุจริต (ความประพฤติชั่วด้วยกาย)

2) วจีทุจริต (ความประพฤติชั่วด้วยวาจา)

3) มโนทุจริต (ความประพฤติชั่วด้วยใจ)

บุคคลประกอบด้วยธรรม 3 ประการนี้แลพึงทราบว่าเป็นคนพาล บุคคลประกอบด้วยธรรม 3 ประการพึงทราบว่าเป็นบัณฑิต คือ

1) กายสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยกาย)

2) วจีสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยวาจา)

---

[29] ส.ส. (ไทย) 15/334-339/90292.

3) มโนสุจริต (ความประพฤติชอบด้วยใจ)

บุคคลประกอบด้วยธรรม 3 ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต[30]

ใน ขตสูตร ว่าด้วยการบริหารตนให้ถูกกำจัดและไม่ถูกกำจัดว่า คนพาลผู้ไม่เฉียบแหลมเป็นอสัตบุรุษประกอบด้วยธรรม 3 ประการย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ติเตียนและประสพสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก ธรรม 3 ประการ อะไรบ้าง คือ

1) กายทุจริต

2) วจีทุจริต

3) มโนทุจริต

คนพาลผู้ไม่เฉียบแหลม เป็นอสัตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม 3 ประการนี้แลย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ติเตียน และประสพสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก

บัณฑิตผู้เฉียบแหลมเป็นสัตบุรุษประกอบด้วยธรรม 3 ประการ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน และประสพบุญเป็นอันมาก ธรรม 3 ประการนั้น อะไรบ้าง คือ

1) กายสุจริต

2) วจีสุจริต

3) มโนสุจริต

ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตผู้เฉียบแหลม เป็นสัตบุรุษประกอบด้วยธรรม 3 ประการนี้แล ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ติเตียนประสพบุญเป็นอันมาก[31]

ใน ปฐมขตสูตร ว่าด้วยเหตุให้ตนถูกทำลาย สูตรที่ 1 ว่า

คนพาลผู้ไม่เฉียบแหลม เป็นอสัตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม 3 ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้ติเตียน และประสพสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก ธรรม 3 ประการอะไรบ้าง คือ

1) กายกรรมฝ่ายอกุศล

2) วจีกรรมฝ่ายอกุศล

3) มโนกรรมฝ่ายอกุศล

บัณฑิตผู้เฉียบแหลม เป็นสัตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม 3 ประการ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน และประสพบุญเป็นอันมากธรรม 3

---

[30] องฺ.ติก. (ไทย) 20/2/140-141.

[31] องฺ.ติก. (ไทย) 20/9/146-147.

ประการ อะไรบ้าง คือ

1) กายกรรมฝ่ายกุศล

2) วจีกรรมฝ่ายกุศล

3) มโนกรรมฝ่ายกุศล[32]

ใน ทุติยขตสูตร ว่าด้วยเหตุให้ตนถูกทำลาย สูตรที่ 2 ผู้ประกอบด้วยธรรม 3 ประการ คือ

1) กายกรรมที่มีโทษ (กายทุจริต)

2) วจีกรรมที่มีโทษ (วจีทุจริต)

3) มโนกรรมที่มีโทษ (มโนทุจริต)

การประพฤติที่ไม่มีโทษไม่ถูกทำลาย 3 ประการคือ

1) กายกรรมที่ไม่มีโทษ ไม่ถูกทำลาย (กายสุจริต)

2) วจีกรรมที่ไม่มีโทษ ไม่ถูกทำลาย (วจีสุจริต)

3) มโนกรรมที่ไม่มีโทษ ไม่ถูกทำลาย (มโนสุจริต)

ใน ตติยขตสูตร ว่าด้วยเหตุให้ตนถูกทำลาย สูตรที่ 3 ผู้ประกอบด้วยธรรม 3 ประการคือ

1. กายกรรมที่ไม่สม่ำเสมอ (กายทุจริต)

2. วจีกรรมที่ไม่สม่ำเสมอ (วจีทุจริต)

3. มโนกรรมที่ไม่สม่ำเสมอ (มโนทุจริต)

การประพฤติที่สม่ำเสมอไม่ถูกทำลาย 3 ประการคือ

1. กายกรรมที่สม่ำเสมอ ไม่ถูกทำลาย (กายสุจริต)

2. วจีกรรมที่สม่ำเสมอ ไม่ถูกทำลาย (วจีสุจริต)

3. มโนกรรมที่สม่ำเสมอ ไม่ถูกทำลาย (มโนสุจริต)

ใน จตุตถขตสูตร ว่าด้วยเหตุให้ตนถูกทำลาย สูตรที่ 4 ผู้ประกอบด้วยธรรม 3 ประการ คือ

1) กายกรรมที่ไม่สะอาด (กายทุจริต)

2) วจีกรรมที่ไม่สะอาด (วจีทุจริต)

3) มโนกรรมที่ไม่สะอาด (มโนทุจริต)

การประพฤติที่สะอาดไม่ถูกทำลาย 3 ประการคือ

1) กายกรรมที่สะอาด ไม่ถูกทำลาย (กายสุจริต)

2) วจีกรรมที่สะอาด ไม่ถูกทำลาย (วจีสุจริต)

---

[32] องฺ.ติก. (ไทย) 20/151/397.

3) มโนกรรมที่สะอาด ไม่ถูกทำลาย (มโนสุจริต)

บัณฑิตผู้เฉียบแหลม เป็นสัตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม 3 ประการนี้แล ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ไม่มีความเสียหาย ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน และประสพบุญเป็นอันมาก[33]

ใน เกสิสูตร หมวดว่าด้วยเกสีสารถีผู้ฝึกม้า ได้สนทนากับพระผู้มีพระภาคเจ้าเกี่ยวกับการ ฝึกบุคคลผู้ที่ควรฝึกได้ และฝึกไม่ได้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคเป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม พระผู้มีพระภาคทรงฝึกบุรุษที่ควรฝึกอย่างไร พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า เกสี เราฝึกผู้ ที่ควรฝึกได้ด้วยวิธีแบบสุภาพบ้างวิธีแบบรุนแรงบ้าง วิธีทั้งแบบสุภาพและแบบรุนแรงบ้าง บรรดาวิธี 3 อย่างนั้น ต่อไปนี้เป็นถ้อยคำในวิธีแบบสุภาพ คือ กายสุจริตเป็นอย่างนี้ วิบากแห่งกายสุจริตเป็นอย่างนี้ วจีสุจริตเป็นอย่างนี้ วิบากแห่งวจีสุจริตเป็นอย่างนี้ มโนสุจริตเป็นอย่างนี้ วิบากแห่งมโนสุจริตเป็นอย่าง นี้ เทวดาเป็นอย่างนี้ มนุษย์เป็นอย่างนี้ต่อไปนี้เป็นถ้อยคำในวิธีแบบรุนแรง คือ

กายทุจริตเป็นอย่างนี้ วิบากแห่งกายทุจริตเป็นอย่างนี้ วจีทุจริตเป็นอย่างนี้ วิบากแห่งวจีทุจริตเป็นอย่างนี้ มโนทุจริตเป็นอย่างนี้ วิบากแห่งมโนทุจริตเป็นอย่างนี้ นรกเป็นอย่างนี้กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานเป็นอย่างนี้แดนเปรตเป็นอย่างนี้ ต่อไปนี้เป็นถ้อยคำในวิธีทั้งแบบสุภาพและแบบรุนแรง คือ กายสุจริตเป็นอย่างนี้ วิบากแห่งกายสุจริตเป็นอย่างนี้ กายทุจริตเป็นอย่างนี้ วิบากแห่งกายทุจริตเป็นอย่างนี้ วจีสุจริตเป็นอย่างนี้ วิบากแห่งวจีสุจริตเป็นอย่างนี้ วจีทุจริตเป็นอย่างนี้ วิบากแห่งวจีทุจริตเป็น อย่างนี้ มโนสุจริตเป็นอย่างนี้ วิบากแห่งมโนสุจริตเป็นอย่างนี้ มโนทุจริตเป็นอย่างนี้วิบากแห่งมโนทุจริต เป็นอย่างนี้ เทวดาเป็นอย่างนี้ มนุษย์เป็นอย่างนี้ นรกเป็นอย่างนี้ กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานเป็นอย่างนี้แดน เปรตเป็นอย่างนี้ เกสีสารถีผู้ฝึกม้าทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญถ้าบุรุษผู้ที่ควรฝึกได้ของพระองค์ฝึก ไม่ได้ด้วยวิธีแบบสุภาพ วิธีแบบรุนแรง วิธีทั้งแบบสุภาพและแบบรุนแรงพระผู้มีพระภาคจะทำกับเขาอย่างไร พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า เกสี ถ้าบุรุษผู้ที่ควรฝึกได้ของเราฝึกไม่ได้ด้วยวิธีแบบสุภาพ วิธีแบบรุนแรง วิธีทั้งแบบสุภาพและแบบรุนแรง เราก็ฆ่าเขาเสีย เกสีสารถีผู้ฝึกม้าทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ การฆ่าสัตว์ไม่สมควรแก่พระผู้มีพระภาคเลย ไฉนพระผู้มีพระภาคจึงตรัสอย่างนี้ว่า เราก็จะฆ่าเขาเสีย พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า เกสี ความจริงการฆ่าสัตว์ไม่สมควรแก่ตถาคตแต่บุรุษผู้ที่ควรฝึกใด ฝึกไม่ได้ด้วยวิธีแบบสุภาพ วิธีแบบรุนแรง

วิธีทั้งแบบสุภาพและแบบรุนแรง ตถาคตย่อมกำหนดบุรุษนั้นว่าไม่ควรว่ากล่าวสั่งสอนเพื่อนพรหมจารี ผู้รู้ต่างกำหนดว่าเขาเป็นผู้ไม่ควรว่ากล่าวสั่งสอน เกสี เพราะข้อที่ว่าตถาคตย่อมกำหนดบุรุษนั้นว่าไม่ ควรว่ากล่าวสั่งสอน แม้เพื่อนพรหมจารีผู้รู้ต่างกำหนดว่าเขาเป็นผู้ไม่ควรว่ากล่าวสั่งสอนดังนี้นั้นถือว่า เป็นการฆ่าในอริยะวินัยเกสีสารถีผู้ฝึกม้ากราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่ตถาคตกำหนดผู้นั้นว่า เป็นผู้ไม่ควรว่ากล่าวสั่งสอน แม้เพื่อนพรหมจารีผู้รู้ก็กำหนดว่าเขาเป็นผู้ไม่ควร

---

[33] องฺ.ติก. (ไทย) 20/152-154/398-399.

ว่ากล่าวสั่งสอน ชื่อว่า เป็นการฆ่าอย่างดีแน่นอน[34]

ใน อัปปมาทสูตร ได้แสดงเกี่ยวกับหลักแห่งความไม่ประมาท ว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอ ควรทำความไม่ประมาทโดยฐานะ 4 ประการ คือ

1. จงละกายทุจริต บำเพ็ญกายสุจริต และอย่าประมาทในการละกายทุจริต บำเพ็ญกายสุจริต

2. จงละวจีทุจริต บำเพ็ญวจีสุจริต และอย่าประมาทในการละวจีทุจริต บำเพ็ญวจีสุจริต

3. จงละมโนทุจริต บำเพ็ญมโนสุจริต และอย่าประมาทในการละมโนทุจริต บำเพ็ญมโนสุจริต

4. จงละมิจฉาทิฏฐิ บำเพ็ญสัมมาทิฏฐิ และอย่าประมาทในการละมิจฉาทิฏฐิ บำเพ็ญสัมมาทิฏฐินั้น ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดภิกษุละกายทุจริตบำเพ็ญกายสุจริต ละวจีทุจริตบำเพ็ญวจีสุจริต ละมโนทุจริต บำเพ็ญมโนสุจริต ละมิจฉาทิฏฐิ บำเพ็ญสัมมาทิฏฐิ เมื่อนั้นเธอย่อมไม่กลัวความตายที่จะมาถึงในวันข้างหน้า[35]

สรุปได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีคำสอนที่มุ่งให้มนุษย์มีหลักที่พึ่งทางใจ และมีแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่จะทำให้เกิดมงคลแก่ชีวิต อันเป็นหลักให้มนุษย์สามารถอยู่รวมกันได้เป็นอย่างดีในสังคม เมื่อบุคคลประพฤติปฏิบัติตามหลักสุจริต 3 แล้วย่อมนำสุขมาให้อย่างถาวร

3.7 บทสรุป

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่บังเกิดขึ้นเพื่อช่วยเหลือมนุษย์ในโลกนี้ให้หลุดพ้นจากความทุกข์ เพราะมนุษย์ต้องอยู่กันเป็นกลุ่มในสังคม ที่ทุกคนยอมรับว่าเป็นสังคมที่มีความเจริญรุ่งเรืองเพียบพร้อมไปด้วยอุปกรณ์อำนวยความสะดวกสบายในการดำรงชีพ แต่ขณะเดียวกันก็เกิดความไม่สงบ ขาดความมั่นคงทางด้านกาย วาจา และจิตใจ การขาดหลักที่พึ่งทางจิตใจนี้ทำให้มีปัญหาต่อการดำรงชีวิตของตนเอง และส่วนรวมเป็นอย่างมาก ซึ่งจะส่งให้เกิดผลมีขึ้นในปัจจุบันและในอนาคตเป็นอย่างยิ่ง หลักสุจริต 3 เป็นคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งสอนให้มนุษย์มีหลักที่พึ่งทางใจ และมีแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่จะทำให้เกิดมงคลแก่ชีวิต อันเป็นหลักให้มนุษย์สามารถอยู่รวมกันได้เป็นอย่างดีในสังคม ด้วยความสงบสุขและยังความเจริญก้าวหน้า เป็นหลักการนำทางในการดำเนินชีวิตที่ดี และหากปฏิบัติตามอย่างจริงจังแล้วจะเป็นประโยชน์แก่ชีวิตอย่างมาก ซึ่งหลักสุจริตมีองค์ประกอบ

---

[34] องฺ.จตุกฺก. (ไทย) 21/111-112/169-171.

[35] องฺ.จตุกฺก. (ไทย) 21/116/178-179.

3 ประการ คือ กายสุจริต 3 การประพฤติชอบด้วยกาย วจีสุจริต 4 การประพฤติชอบด้วยวาจา และมโนสุจริต 3 การประพฤติชอบด้วยใจ

การทำ การพูด การคิด ของบุคคลที่ประกอบด้วยเจตนา เช่น จงใจทำ จงใจพูด จงใจคิด ลักษณะอย่างนี้ เรียกว่า ประพฤติ การประพฤติในทางที่ดีงาม ถูกต้อง ชื่อว่า สุจริต เกิดขึ้นได้ 3 ทาง ตามความประพฤติ คือประพฤติชอบด้วยกายเรียก กายสุจริต ประพฤติชอบด้วยวาจาเรียก วจีสุจริต อันสุจริตทั้ง 2 กลุ่มนี้ มีเจตนาในการงดเว้น ในการประพฤติชอบทางกาย ทางวาจา หมายถึง การตั้งใจหลีกเลี่ยง งดที่จะไม่ทำความชั่วทางกาย ทางวาจา การงดเว้น เรียก วิรัติ มี 3 อย่าง คือ สัมปัตตวิรัติ งดเว้นได้เฉพาะหน้า แม้สบโอกาสที่จะทำความชั่ว ก็ยับยั้งใจไม่ให้ทำได้ สมาทานวิรัติ งดเว้นได้ด้วยการสมาทาน ด้วยเจตนาที่ตั้งใจไว้ว่าจะไม่ทำความชั่ว สมุจเฉทวิรัติ งดเว้นได้เด็ดขาด ไม่ทำความชั่วตลอดชีวิต เป็นการงดเว้นได้ของบุคคลผู้ที่ไม่กระทำโดยเด็ดขาด ประพฤติชอบด้วยใจเรียก มโนสุจริต คำว่าไม่ในการประพฤติชอบทางใจ หมายถึง ไม่คิดอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน ไม่คิดมุ่งร้ายจองผลาญผู้อื่น เห็นชอบตามคลองธรรม หมายถึง มีความเห็นที่ถูกต้องในความเห็น 10 อย่าง เช่น เห็นว่าการให้ทานมีผลจริง การบูชาคุณธรรมมีผลจริง

สุจริตทั้ง 3 เป็นสิ่งที่ควรประพฤติ เป็นทางนำไปสู่ความสุขความเจริญ ผู้ทำความดีย่อมได้รับประโยชน์ คือ ตนตำหนิตนเองไม่ได้ ได้รับการสรรเสริญยกย่องจากผู้รู้ ชื่อเสียงดีงามย่อมพัดไป เวลาใกล้สิ้นใจมีสติไม่หลงเพ้อ และเสียชีวิตแล้วไปเกิดในสุคติ

บทที่ 4
วิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท

การ“ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท” บทนี้ผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์ถึงการประพฤติหลักสุจริต 3 คือ การประพฤติชอบด้วยกาย การประพฤติชอบด้วยวาจา และการประพฤติชอบด้วยใจเพื่อพัฒนาชีวิตที่ดีโดยอาศัยหลักการสร้างคุณงามความดีให้เป็นประจำสม่ำเสมอ เพื่อเป็นเหตุให้เกิดความสุขในปัจจุบัน และส่งเป็นผลในอนาคตสู่สุคติภูมิในภายข้างหน้า โดยการที่บุคคลได้กระทำสุจริต 3 เป็นประจำในชีวิตประจำวันของตนเอง หรือการที่บุคคลมีเจตนาอันแรงกล้าในการทำกุศลใดๆ แม้เพียงการกระทำกุศลนั้นเพียงแค่ครั้งเดียวแต่การกระทำนั้นรู้สึกประทับใจ และหวนคิดเป็นประจำแล้วย่อมจัดเป็นกุศลอาจิณณกรรม การประกอบกุศลเป็นประจำหรือหวนคิดถึงสิ่งที่เป็นกุศลที่ได้กระทำขึ้นนี้ เป็นการสั่งสมคุณงามความดีไว้ในขณะที่เป็นมนุษย์ เมื่อสิ้นอายุขัยแล้วบุคคลที่สั่งสมบุญกุศลเป็นประจำจะไปเกิดในภพภูมิที่ดี โดยในบทที่ 4 นี้ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างพระสูตรหรือบุคคลที่ได้ประพฤติชอบทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ อันได้แก่ สุจริต 3 ซึ่งปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา โดยวิเคราะห์ในแต่ละข้อให้เชื่อมโยงกัน ให้เห็นความเชื่อมโยงของวิธีการประพฤติปฏิบัติสุจริตไว้เป็นแนวทางพัฒนาชีวิตในแต่ละข้อ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติในปัจจุบันสำหรับที่ผู้สนใจ โดยผู้วิจัยศึกษาและอ้างอิงคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเป็นหลักดังนี้

1. การประพฤติชอบทางกายสุจริต 3 เพื่อการพัฒนาชีวิตที่ดี
2. การประพฤติชอบทางวจีสุจริต 4 เพื่อการพัฒนาชีวิตที่ดี
3. การประพฤติชอบทางมโนสุจริต 3 เพื่อการพัฒนาชีวิตที่ดี

4.1 การประพฤติชอบทางกายสุจริต 3 เพื่อการพัฒนาชีวิตที่ดี

การทำความดีทางกายเป็นประจำ เป็นเหตุให้กายของบุคคลนั้นสงบ และถ้าบุคคลนั้นไม่เคยหยุดทำในชีวิตประจำวันย่อมเป็นเหตุให้บุคคลมีความสุข เช่น บุคคลที่ช่วยเหลือบุคคลอื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน บุคคลที่มีจิตอาสาพัฒนาสาธารณะประโยชน์ บุคคลที่สร้างศาสนสถานเพื่อการปฏิบัติธรรม ทำบุญตักบาตรแก่พระสงฆ์สามเณร ปฏิบัติสมาธิเป็นประจำ หรือสอนกรรมฐานแก่บุคคลอื่นเป็นต้น การกระทำความดีทางกายเหล่านี้ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ได้ทำให้ผู้ ใดเดือดร้อน ดังข้อความในพระไตรปิฎกที่บันทึกเกี่ยวกับเกณฑ์การตัดสินความดีมีข้อความว่า “บุคคลทำกรรมใดแล้ว ย่อมไม่

เดือดร้อนใจในภายหลัง อิ่มเอิบ ดีใจ เสวยผลกรรมอยู่ กรรมนั้นชื่อว่า เป็นกรรมดี”[1]จะเห็นได้ว่าการทำความดีนั้นที่จะเรียกว่าความดี หรือบุญนั้นเป็นการกระทำที่ตนเองมีความสุข เพราะหลังจากที่ทำไปแล้ว คนอื่นก็มีความสุขไปด้วย เช่นการให้สิ่งของแก่บุคคล ผู้ให้ย่อมเป็นที่รักของผู้รับ ไม่ว่าจะให้อาหาร ให้เครื่องนุ่งห่ม ให้ที่พักอาศัย ให้ยารักษาโรค หรือแม้แต่การให้ธรรม ซึ่งหากทำเป็นประจำเรียกว่า กุศลอาจิณณกรรม หรือความดีที่ทำจนเป็นอุปนิสัยของบุคคลนั้น ดังในพระไตรปิฎกมีแสดงไว้เกี่ยวกับการให้ว่า “บุคคลให้ข้าวชื่อว่าให้กำลัง ให้ผ้าชื่อว่าให้วรรณะ ให้ยานพาหนะชื่อว่าให้ความสุข ให้ประทีปชื่อว่าให้จักษุ และผู้ให้ที่พักอาศัยชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนผู้ที่พร่ำสอนธรรม ชื่อว่าให้อมตะ”[2]

การประพฤติชอบทางกายที่ดี ที่เรียกว่ากายสุจริตนั้น ผู้วิจัยขอยกความประพฤติชอบทางกายสุจริตในหลักสุจริต 3 คือ กายสุจริต 3 อันได้แก่ การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ และการไม่ประพฤติผิดในกาม ทั้ง 3 ประการนี้จัดเป็นสัมมากัมมันตะ หรือเรียกว่า กายสุจริต ซึ่งเป็นหนึ่งในมรรคมีองค์ 8 ประการ โดยสัมมากัมมันตะที่บัญญัติเป็นหลักสุจริต 3 ในมหาจัตตารีสกสูตร[13] และในมงคล 38 ประการนั้น กายสุจริตจัดอยู่ในมงคลสูตรด้วย การประกอบกายสุจริตทางกาย 3 ประการเป็นการพัฒนาชีวิต ดังนั้นหากนำทั้ง 3 ข้อนี้มาปฏิบัติให้เกิดเป็นการพัฒนาชีวิตแล้ว ย่อมต้องปฏิบัติธรรมทั้ง 3 ข้อนี้เป็นประจำสม่ำเสมอจนเป็นความเคยชิน เป็นนิสัยของตนและพัฒนาชีวิตไปในทางที่ดีได้ ดังเช่น การไม่ฆ่าสัตว์ย่อมต้องมีเจตนาไม่เบียดเบียนสัตว์และมีความเมตตาต่อสัตว์ หากประพฤติปฏิบัติทุกวันจนเป็นนิสัย ถือว่าเป็นกฎที่ตนต้องปฏิบัติประจำเหมือนกับการปฏิบัติตามกฎหมาย เป็นต้น การไม่ลักทรัพย์สิ่งของผู้อื่น ข้อนี้เป็นสิ่งสำคัญที่ทางกฎหมายถือว่าการลักทรัพย์ผู้อื่นนั้นผิด และกฎหมายย่อมมีบทลงโทษ ส่วนการประพฤติผิดในกาม เป็นการมีสัมพันธ์กันคนที่มีคู่ครองแล้วไม่ว่าหญิงหรือชายย่อมมีความผิดทางกฎหมายเช่นกัน แต่เมื่อได้พิจารณาให้ดีแล้วกายสุจริตทั้ง 3 ข้อนี้ หากได้ละเมิดแล้วย่อมผิดศีลธรรม มีผลทำให้จิตเศร้าหมองจัดเป็นอกุศลกรรมที่เป็นไปในชาตินี้ และยังมีความผิดในทางกฎหมายที่ต้องได้รับโทษ หากผู้ปฏิบัติยึดถือเป็นหลักปฏิบัติประจำเพื่องดเว้นทั้ง 3 ประการนี้แล้ว จนเป็นความเคยชิน เป็นนิสัยทำประจำแล้วย่อมส่งผลในด้านจิตใจ คือจิตมีความสุข เพราะไม่ได้เบียดเบียนผู้อื่นหรือสัตว์อื่นในทางกาย

หลักกายสุจริตตามที่ผู้วิจัยได้ศึกษามี 3 ประการคือ การงดเว้นจากการฆ่าทำร้ายสัตว์ การงดเว้นจากการลักขโมยสิ่งของของบุคคลอื่น และการไม่ประพฤติผิดในภรรยาหรือสามีของผู้อื่น ซึ่งทั้ง 3 ประการนี้ เมื่อนำมาพิจารณาให้ดีแล้วจะพบว่าเป็นสิ่งเดียวกับสัมมากัมมันตะ เป็นข้อปฏิบัติใน

---

[1] ขุ.ธ. (ไทย) 25/68/48.

[2] สำ.ส. (ไทย) 15/42/58.

อริยมรรคมีองค์ 8 หมายถึงการกระทำชอบ นั่นคือการงดเว้นจากกายทุจริต 3 ประการนั้นเป็นกุศลทางกายกรรม 3 นั่นเอง ซึ่งทั้ง 3 ข้อนี้ผู้วิจัยจะศึกษาในแต่ละข้อว่ามีวิธีการนำกุศลกายกรรมในแต่ละข้อนั้นมาปฏิบัติได้อย่างไรจนเกิดเป็นนิสัยประจำ ที่จะทำให้เกิดเป็นความเคยชิน และขอยกตัวอย่างบุคคลที่ได้รับผลจากการประกอบสุจริตทางกายจนก่อเกิดเป็นกุศลอาจิณณกรรม ซึ่งเป็นการทำความดีเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางการปฏิบัติสุจริตทางกายเพื่อพัฒนาชีวิตที่ดีได้ในปัจจุบัน

4.1.1 หลักกายสุจริตในการปฏิบัติตนงดเว้นจากการฆ่าสัตว์

หลักกายสุจริต 3 ข้อที่ 1 คือ การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ที่เรียกว่า ปาณาติบาตวิรัติ นั้น ต้องใช้หลักธรรมที่งดเว้นจากการฆ่า การทำร้ายเบียดเบียนกัน ซึ่งเป็นสิ่งตรงกันข้ามกับการฆ่าสัตว์ นั่นคือความมีเมตตากรุณา เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตและฝึกฝนจิตให้เป็นนิสัย เป็นกิจทำประจำ ซึ่งหลักเมตตากรุณานี้เป็นธรรมอันตรงกันข้ามกับการเบียดเบียน การข่มเหงรังแก รวมถึงการฆ่าสัตว์ ฉะนั้นการปฏิบัติตนด้วยการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์เพื่อพัฒนาชีวิตที่ดีคือ การมีจิตเมตตา มีความรักต้องการให้เป็นสุข และการมีจิตกรุณา มีความคิดสงสารต้องการให้พ้นจากความทุกข์ ในการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์นั้นคือการกระทำสิ่งตรงข้ามกับการฆ่าสัตว์ คือการให้ชีวิตสัตว์ โอบอ้อมอารีต่อสัตว์ ไม่ใช้ความรุนแรงต่อสัตว์ ด้วยหลักการงดเว้นคือ วิรัติ 3 ประการคือ การงดเว้นการฆ่าด้วยตนเอง การสมาทานงดเว้นการฆ่าด้วยการรับศีลจากพระภิกษุ หรือการงดเว้นแบบประจวบเข้า คือมีสติงดเว้นจากการฆ่าทั้งทางตรงและทางอ้อม แม้จะไม่ตั้งใจไว้ก่อนก็ตาม แต่เมื่อจะฆ่าสัตว์ย่อมสามารถงดเว้นได้ และการงดเว้นแบบเด็ดขาดนั้นเป็นแบบพระอริยบุคคล

ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างของความเป็นปกตินิสัย มีความเมตตากรุณาที่จะงดเว้นจากการทำร้ายเบียดเบียน ข่มเหงรังแกสัตว์ และงดเว้นการใช้ความรุนแรงทั้งปวงของพระพุทธเจ้าในอดีตชาติที่ท่านเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ โดยจะขอยกตัวอย่างการประพฤติปฏิบัติเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งมวล แต่เนื่องจากการบำเพ็ญเมตตาบารมีของพระองค์มีมากมาย จึงขอยกตัวอย่างในสมัยที่ท่านบำเพ็ญบารมีในทศชาติ ในชาติที่เป็นพระเตมีย์ใบ้ พระองค์ทรงมีอุปนิสัยงดเว้นจากการฆ่าสัตว์อย่างเด็ดขาดและมีเมตตากรุณาเป็นอาจิณณกรรม ซึ่งท่านบำเพ็ญเมตตาบารมีมาหลายภพหลายชาตินับไม่ถ้วน ทรงสั่งสอนชาวโลกให้มีเมตตากรุณา และงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ตลอดชีวิตของพระองค์ ดังตัวอย่างที่ยกมาแสดงในสมัยที่พระองค์เสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์เตมีย์ เพื่อให้เห็นความต่อเนื่องเมตตากรุณาเป็นอาจิณของพระพุทธองค์

เรื่องพระเตมีย์[3]เป็นชาดกหนึ่งในสิบชาติของทศชาติชาดก หมายถึงสิบชาติสุดท้ายของพระ

---

[3] ขุ.ชา.อ. (ไทย) 9/39/27-28.

โพธิสัตว์ ก่อนจะมาเกิดเป็นเจ้าชายสิทธัตถะที่ทรงบำเพ็ญเพียรจนบรรลุสัมโพธิญาณตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งหมายถึงการละจากทุกข์ทั้งปวง อันเป็นกามคุณทั้ง 5 ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสที่น่าปรารถนา ดังมีความว่า เมื่อพระเตมีย์อายุได้เพียง 1 เดือน ท่านสามารถระลึกชาติได้หลังจากที่เห็นพระเจ้ากาสิกราช พระราชบิดา ผู้ครองเมืองพาราณสี ลงโทษประหารชีวิตโจร 4 คน จึงทรงระลึกได้ว่า ก่อนตนจะมาเกิดได้เสวยสุขอยู่ในสวรรค์ แต่ก่อนหน้านั้นตนเคยตกนรกอยู่นานถึงแปดหมื่นปี เนื่องจากเคยเกิดเป็นพระราชาและได้ลงโทษตัดสินประหารชีวิตคนมาไม่ใช่น้อย ด้วยเหตุนี้จึงตั้งใจว่าจะไม่ขึ้นครองราชย์ต่อจากพระราชบิดา จึงแกล้งทำเป็นคนพิการ หูหนวก และเป็นใบ้อยู่นานถึง 16 ปี จนถูกพวกพราหมณ์โหราจารย์กล่าวใส่ร้ายว่าเป็นกาลกิณีแก่บ้านเมือง ต้องนำไปฝังทั้งเป็น เมื่อไปถึงป่ารกครึ้มพ้นจากพระนครแล้ว พระเตมีย์จึงแสดงตนว่าเป็นคนปกติ แล้วตรัสสั่งสอนนายสุนันทะคนขับรถผู้ที่จะฝังตน จนเลื่อมใสขอออกบวชติดตามพระองค์ หลังจากนั้นพระเตมีย์ได้แสดงธรรมให้พระราชบิดาและผู้คนอีกเป็นจำนวนมากจนเกิดความเลื่อมใสพากันออกบวช

ในเรื่องนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ตามหลักสุจริต 3 ได้ว่า พระเตมีย์มีการปฏิบัติตนด้วยการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์เพื่อพัฒนาชีวิตที่ดีคือ มีความประพฤติปฏิบัติตนเว้นจากการฆ่าสัตว์ทุกชนิด โดยเฉพาะการฆ่ามนุษย์ เพราะรู้ว่าต้องขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์ต่อจากพระราชบิดาแน่นอน เมื่อได้เป็นกษัตริย์แล้วจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องสั่งประหารโจร หรือผู้ที่กระทำความผิดร้ายแรง ดังเห็นได้จากการปฏิบัติตนด้วยความอดทนที่ทรงอธิษฐานจิตให้มั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อการปฏิบัติตามอุบายที่ทรงอธิษฐานนั้น คือ แสร้งทำเป็นคนง่อย เป็นคนหูหนวกและเป็นใบ้ แม้จะถูกทดสอบอย่างไรก็ไม่แสดงพิรุธให้ปรากฏ ยอมทนทุกข์ทรมานโดยไม่แสดงออกนานถึง 16 ปี ท่านจึงได้งดเว้นชนิดที่เรียกว่าเอาชีวิตเป็นเดิมพัน เพื่อจะงดเว้นจากการฆ่าทั้งปวง ในหลักสุจริต 3 เป็นการงดเว้น คือวิรัติทั้ง 3 ประการ คือเว้นได้ซึ่ง สิ่งที่ประจวบเข้า (สัมปัตตวิรัติ) หมายถึงไม่ได้ตั้งสัจจะปฏิญาณไว้ก่อน แม้ว่าจะไม่ได้สมาทานศีลในข้องดเว้นจากการฆ่าไว้ก่อน แต่เมื่อเกิดมีเหตุการณ์ขึ้นหิริโอตัปปะย่อมทำให้ใจสามารถละเว้น ชื่อว่ารักษาศีลงดเว้นจากการฆ่าด้วยจิตที่มุ่งมั่นภายในใจประกอบด้วยสติ ในกรณีนี้พระเตมีย์ได้ระลึกถึง อดีตชาติที่เคยเป็นกษัตริย์ และสั่งประหารชีวิตคน เป็นเหตุให้ตนต้องตกนรกนานถึง 80,000 ปีในอดีตชาติ ทำให้ได้ระลึกถึงสิ่งที่ตนทำจนเกิดหิริโอตตัปปะ มีความละอายในการฆ่าและเกรงกลัวต่อบาป เมื่อเกิดในชาตินี้แม้จะไม่ได้สมาทานไว้ก่อน แต่เมื่อระลึกถึงบาปที่ตนเคยทำในอดีตชาติได้ก็มีสติ ระลึกรู้ จึงเรียกได้ว่าเว้นได้จากสิ่งที่ประจวบเข้า ประการต่อมาคือการงดเว้นจากการฆ่าโดยสมาทาน (สมาทานวิรัติ) นั่นคือพระเตมิยกุมารหรือพระเตมีย์ ขณะที่มีพระชันษา 1 เดือน ทรงทอดพระเนตรเห็นพระราชบิดารับสั่งลงโทษประหารพวกมหาโจร จึงทรงดำริว่า “ในอนาคตถ้าเราได้เป็นกษัตริย์ก็คงต้องสั่งให้เฆี่ยนตี หรือฆ่าฟันผู้อื่นเช่นเดียวกัน และเมื่อตายไปก็จะต้องตกนรกอย่างแน่นอน” จึงทรงอธิษฐานจิตให้มั่นคง ไม่หวั่นไหวที่จะปฏิบัติตามอุบายนั้น คือ

แสร้งทำเป็นคนง่อย เป็นคนหูหนวก และเป็นใบ้ เพื่อที่จะไม่ขึ้นครองราชย์ต่อจากพระราชบิดา แม้จะถูกทดสอบอย่างไรก็ไม่แสดงพิรุธให้ปรากฏ ยอมทนทุกข์ทรมานโดยไม่ปริปาก ประการที่ 3 เว้นได้โดยเด็ดขาด (สมุจเฉทวิรัติ หรือ เสตุฆาตวิรัติ) คือมีความเพียรอดทน มีจิตมุ่งมั่นเพราะโทษในการฆ่าจึงปฏิบัติต่อเนื่องเป็นประจำติดต่อกันนานถึง 16 ปี เมื่อวิเคราะห์ในเรื่องกายสุจริตแล้วจะเห็นได้ว่าการกระทำของพระเตมีย์เป็นการปฏิบัติที่ต่อเนื่องจนเป็นนิสัย เพื่อจะงดเว้นจากการฆ่าจนเป็นส่วนหนึ่งของจิต และถ้าจะวิเคราะห์ถึงองค์ประกอบแห่งการฆ่าสัตว์นั้นมี 5 ประการคือ

1. สัตว์มีชีวิต (ปาโณ) ท่านรู้ว่าพวกโจนที่ท่าความผิดที่ถูกพระราชาสั่งประหาร เป็นสิ่งมีชีวิตรักตัวกลัวตาย เหมือนกัน

2. รู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต (ปาณสญฺญิตา) ท่านรู้ว่าเมื่อตนได้เป็นพระราชาจะต้องสั่งฆ่าพวกโจนนั้นซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตเป็นบาปมากกว่าฆ่าสัตว์

3. มีจิตคิดจะฆ่าให้ตาย (จวธกจิตฺตํ) ท่านไม่มีจิตคิดจะฆ่าโดยสิ้นเชิง แต่มีจิตคิดจะงดเว้นจากการฆ่าโดยใช้การ สมาทาน อธิฐานจิตอย่างมันคงและปฏิบัติโดยใช้สมาทานวิรัติ

4. พยายามลงมือฆ่า (อุปกฺกโม) ท่านไม่มีความพยายามฆ่า แต่ในทางกลับกันคือ การงดเว้นความพยายามหรือลงมือฆ่าอย่างเด็ดขาด ด้วยการแสดงเป็นคนพิการเพื่อที่จะไม่ได้เป็นกษัตริย์เพื่อที่จะไม่ต้องสั่งให้ลงโทษทัณฑ์และประหารชีวิตมนุษย์ ท่านจึงอดทนปฏิบัติอย่างต่อเนื่องนานถึง 16 ปี เรียกว่าการงดเว้นอย่างเด็ดขาด (สมุจเฉทวิรัติ หรือ เสตุฆาตวิรัติ)

5. สัตว์นั้นตายด้วยความพยายามฆ่านั้น (เตนมรณ์) ท่านไม่มีจิตความพยายามฆ่า สัตว์นั้นจึงไม่ตายด้วยความพยายามนั้น แต่ในทางกลับกันคือ ท่านงดเว้นการฆ่า การทำร้ายอย่างเด็ดขาด ด้วยการแสดงเป็นคนพิการนานถึง 16 ปี เพื่อที่จะไม่ต้องเป็นกษัตริย์ ไม่ต้องสั่งลงโทษทัณฑ์และประหารชีวิตผู้ใด เป็นการงดเว้นอย่างเด็ดขาดเรียกว่า สมุจเฉทวิรัติ

เมื่อพิจารณาการงดเว้นจากการฆ่า 5 ประการนี้ อันเป็นหลักกายสุจริต 3 ในข้อที่ 1 ซึ่งมีในพระไตรปิฎก พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต กัมมปถวรรค ในปาณาติปาตีสูตร มีความว่า “เจตนาที่งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ 5 ประการ ในบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญประดิษฐานไว้”[4]

เมื่อวิเคราะห์ในกรณีของพระเตมีย์แล้ว ท่านมีเจตตาละเว้นจากการฆ่าสัตว์ เพราะท่านรู้โทษของการฆ่า และทราบประโยชน์ของการงดเว้นจากการฆ่า ดังนี้

1. เพราะพระเตมีย์ รู้โทษของการฆ่าไม่ดี มีโทษต่อตัวเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นการท่าลายผู้อื่นให้พินาศและตัวเองย่อมมีจิตเศร้าหมอง ส่งผลให้ในปัจจุบันเกิดความทุกข์ในใจ ไม่เบิก

[4] องฺ.จตุกฺก. (ไทย) 21/265/382.

2. บานใจ และในภพ

3. ต่อไปต้องไปสู่ทุคติภูมิ

2. เพราะพระเตมีย์ รู้ประโยชน์ของการงดเว้นจากการฆ่า คือไม่ก่อให้เกิดเวรภัยในปัจจุบัน เป็นเหตุให้บรรลุธรรมได้ง่าย และเมื่อสู่ภพต่อไปก็ไปสู่สุคติ

เมื่อท่านเห็นโทษและประโยชน์อย่างชัดเจนแล้ว จึงตั้งจิตอยู่ในการปฏิบัติตนเพื่องดเว้นจากการฆ่าอย่างเป็นประจำสม่ำเสมอโดยไม่ย่อท้อ ดังนี้

1) เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เพราะเห็นพระราชบิดาสั่งลงโทษผู้กระทำผิดจึงเกิดความหวาดกลัวต่อกรรม

2) ชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ในช่วงพระเตมีย์อายุได้ 16 ปี ได้ถูกใส่ร้ายจากพราหมณ์ทูลใส่ร้ายต่อพระราชบิดาให้สารถีนำไปฝังที่ชายป่า เมื่อพระองค์ได้บอกความจริงว่าไม่ได้เป็นคนงอยเปลี้ย หูหนวกหรือเป็นใบ้ แต่เหตุที่ทำนั้นเพื่องดเว้นจากการฆ่า การทำร้ายชีวิตแล้วได้แสดงธรรมจนสารถีขอบวชร่วมสำนักกับพระองค์ แต่พระเตมีย์อยากให้พระราชบิดาและพระราชมารดาบรรลุธรรมจึงต้องการให้มาหาตนในป่า ดังนี้จึงตรัสอุบายให้สารถีรเอารถเปล่าไปคืนที่วัง เพื่อทูลความจริงต่อพระราชบิดาและพระราชมารดาได้มาหาตนเพื่อฟังธรรม

3. เป็นผู้พอใจในการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เห็นได้จากการที่พระเตมีย์อดทนอยู่ถึง 16 ปี คืออดทนให้ตนเองเจ็บปวดจากการถูกทดสอบด้วยวิธีต่างๆ โดยไม่แสดงพิรุธให้ปรากฏยอมทนทุกข์ทรมานโดยไม่ปริปากดีกว่า เพราะหากตนไม่ได้เป็นกษัตริย์แล้วย่อมจะไม่ต้องสั่งลงโทษทรมานหรือสั่งฆ่ามนุษย์ จึงอดทนทรมานถึง 16 ปีในโลกมนุษย์ ดีกว่าฆ่าสัตว์แล้วตกนรกซึ่งทรมานกว่า

4. กล่าวสรรเสริญและประโยชน์ของการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เห็นได้จากการที่สารถีกลับไปทูลพระราชบิดาในวังว่าพระองค์ไม่ได้เป็นคนพิการและได้บวชอยู่ในป่า เมื่อพระราชบิดาเสด็จไปพบพระเตมีย์เพื่อขอให้กลับไปครองราชย์สมบัติในวัง และดูแลทรัพย์สินทั้งหมด จะอนุญาตให้บวชได้เมื่อแก่แล้ว เพราะการบวชเป็นเรื่องของคนแก่ แต่พระเตมีย์ตอบว่าการบวชเป็นเรื่องของคนหนุ่ม เพราะเราไม่รู้ว่าจะตายตอนไหน ควรเร่งท่ากุศลงดเว้น บาปกรรมทั้งปวง รวมถึงการงดเว้นฆ่าสัตว์ด้วย เพราะเมื่อเราตายลงสมบัติก็เอาไปไม่ได้ ไม่มีประโยชน์ไม่เหมือนบุญกุศลจนพระราชบิดาและพระราชมารดาเห็นโทษของการครองเรือน ตลอดจนประชาชนเป็นอันมากขอบวชตามในสำนักของพระเตมีย์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประโยชน์ในการงดเว้นการฆ่าสัตว์ ในข้อนี้เมื่อพิจารณาองค์ธรรมทั้งหมดแล้ว การกระทำของพระเตมีย์เพื่อที่จะงดเว้นจากการฆ่าถึง 16 ปีนั้น จัดว่าเป็นการปฏิบัติตนตามหลักกายสุจริตเพื่องดเว้นจากการฆ่าสัตว์

แนวทางการปฏิบัติหลักกายสุจริตในการงดเว้นการฆ่าสัตว์เพื่อการพัฒนาชีวิตที่ดี ถือว่าเป็นการพัฒนาทางกายกรรมเพื่องดเว้นจากการเบียนเบียนทำร้าย ซึ่งการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์นั้นเป็นการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ โดยเป็นการปฏิบัติที่ต่อเนื่องจนเป็นนิสัยดังขั้นตอนต่อไปนี้

1. มีเจตนางดเว้นจากการฆ่า โดยสร้างนิสัยของตนไม่เบียนเบียนสัตว์ ให้คิดว่าสัตว์ทุกชนิดเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บตายเหมือนกัน เพราะเราอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์เหมือนกันกับมนุษย์ และสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกเช่นเดียวกัน

2. ไม่พยายามทำให้เกิดการทำลาย งดความรุนแรง โดยไม่เบียดเบียน ข่มเหงรังแก โดยจะไม่ใช้ความรุนแรงทุกชนิด จนถึงการฆ่าสัตว์มีชีวิตทุกชนิด ย่อมทำให้จิตใจสงบ ไม่มีความรุนแรง

3. มีเมตตาทางกายกรรม คือมองว่าสิ่งมีชีวิตทั้งหมดต่างมีจิตรักตัวกลัวตายเหมือนกันกับเรา ต่างชอบสุขเกลียดทุกข์ทั้งนั้น เราควรมีความรักโดยมีเมตตาต่อสัตว์และเพื่อนมนุษย์ทั่วไป จะทำให้จิตใจเรามีความสุข ไม่โกรธแค้นชิงชังต่อสิ่งที่ทำให้เราไม่พอใจ

4. หมั่นทำอย่างเนืองนิตย์ โดยนำหลักกายสุจริต 3 มาใช้โดยทำให้เป็นประจำทุกวันจนเป็นนิสัย การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ให้เป็นประจำย่อมจะเกิดขึ้นด้วยการใช้หลักเมตตากรุณานั้นจะทำให้เรามีจิตใจที่อ่อยโยน ไม่ใช้ความรุ่นแรงทุกชนิดแก่สัตว์หรือกับบุคคลรอบข้างเป็นประจำ จึงเป็นสิ่งที่ควรที่จะปฏิบัติให้ต่อเนื่องจนคุ้นเป็นนิสัย เป็นเครื่องระลึกให้งดเว้นจากการเบียดเบียน ข่มเหงรังแก จนถึงการฆ่าสัตว์

4.1.2 หลักกายสุจริตในการปฏิบัติตนงดเว้นจากการลักทรัพย์

หลักกายสุจริต 3 ข้อที่ 2 คือ การงดเว้นจากการลักทรัพย์ ที่เรียกว่า อทินนาทานวิรัติ นั้นต้องใช้หลักธรรมที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับอทินนาทาน นั่นคือ หลักจาคะ หมายถึง การบริจาคหรือความเสียสละจากความสุขและผลประโยชน์ของตน เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตและฝึกฝนจิตให้เป็นนิสัย เป็นกิจทำประจำ รวมถึงการละจากกิเลส ทำให้เป็นผู้มีใจกว้าง รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และพร้อมที่จะเผชิญกับความทุกข์ร่วมกับผู้อื่น ได้แก่ การบริจาคทานเป็นเรื่องสำคัญ และควรพิจารณาให้เกิดจาคะบ่อยๆ จนเป็นชีวิตประจำวัน เพราะจะเห็นได้ว่าความเสียสละ ความเห็นอกเห็นใจของคนในสังคมยิ่งน้อยลง แต่การเอาเปรียบกันที่ส่งผลทำให้เกิดอทินนาทานนั้นเพิ่มขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ตัวอย่างบุคคลที่บำเพ็ญจาคะเป็นกิจวัตรประจำวัน จนเป็นนิสัยก่อให้เกิดผลในปัจจุบัน และเป็นแนวทางการประพฤติสุจริตทางกายในด้านการงดเว้นจากการลักทรัพย์ ดังตัวอย่างเช่น

เรื่องอนาถบิณฑิกเศรษฐี[5]อนาถบิณฑิกเศรษฐี หรือ สุทัตตอนาถปิณฑิกคฤหบดี เป็นชาวเมืองสาวัตถีในสมัยพุทธกาล มีชีวิตร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า เดิมท่านมีนามว่าสุทัตตะเศรษฐี เกิดในตระกูลของสุมนะเศรษฐีผู้เป็นบิดา ท่านเป็นเศรษฐีที่ใจบุญ ชอบช่วยเหลือคนตกยาก ทำให้ท่านถูกเรียกจากชาวเมืองสาวัตถีว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐี แปลว่า เศรษฐีผู้เป็นที่พึ่งของคนยาก

อนาถบิณฑิกเศรษฐี ได้ไปค้าขายและได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าที่เมืองราชคฤห์จนบรรลุ

---

[5] ขุ.ธ.อ. (ไทย) 2/98/9-14.

เป็นพระโสดาบัน ท่านจึงมีศรัทธาสร้างวัดเชตวันมหาวิหารถวายแก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยเงินจำนวนมาก ท่านได้เป็นผู้ให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์อย่างดีมาก เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พระพุทธเจ้าเสด็จประทับจำพรรษาที่วัดพระเชตวันที่ท่านสร้างมากกว่าที่อื่นๆ ถึง 19 พรรษา ท่านได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็น อุบาสกผู้เลิศในการเป็นผู้ถวายทาน เอตทัคคะในฝ่ายผู้เป็นทายก เมื่อการก่อสร้างพระอารามเสร็จแล้วได้กราบทูลอาราธนาพระบรมศาสดาพร้อมด้วย พระภิกษุสงฆ์เสด็จเข้าประทับจัดพิธีฉลองพระอารามอย่างมโหฬารนานถึง 9 เดือน ได้จัดถวายอาหารบิณฑบาตอันประณีตแก่พระบรมศาสดาและพระภิกษุสงฆ์ เมื่อพิธีฉลองพระอารามเสร็จสิ้นลงแล้วได้กราบอาราธนาพระภิกษุจำนวนประมาณ 200 รูป ไปฉันภัตตาหารที่บ้านของตนทุกวันตลอดกาล อนาถบิณฑิกเศรษฐีทำบุญ ให้ทานแก่คนยากจน และการถวายทานแด่พระภิกษุสงฆ์ จนทรัพย์สินเงินทองที่เก็บสะสมไว้ลดน้อยลงไปโดยลำดับ ทรัพย์ที่หาได้มาใหม่ก็ไม่เท่ากับจ่ายออกไป ภัตตาหารที่จัดถวายพระภิกษุสงฆ์ก็ลดลงทั้งคุณภาพและปริมาณ จนที่สุดข้าวที่หุงถวายพระสงฆ์ก็จำเป็นต้องใช้ข้าวปลายเกวียน ส่วนกับข้าวก็เป็นเพียงน้ำผักเสี้ยนดอง และตนเองต้องอดยากลำบากไปด้วย ถึงกระนั้นเศรษฐียังไม่ลดละการทำบุญถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ได้ แต่กราบเรียนให้พระภิกษุสงฆ์ทราบว่าตนไม่สามารถจะจัดถวายอาหารอันประณีตมีรสเลิศเหมือนเมื่อก่อนได้ เพราะขาดปัจจัยที่จะจัดหา พระภิกษุสงฆ์ที่เป็นปุถุชนก็พากันไปรับอาหารบิณฑบาตที่ตระกูลอื่น ที่ถวายอาหารมีรสเลิศกว่า ขณะนั้นเทวดาตนหนึ่งผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิซึ่งสิงสถิตอยู่ที่ซุ้มประตูบ้านของท่าน อนาถบิณฑิกเศรษฐี เทวดานั้นไม่เลื่อมใสพระพุทธศาสนา เบื่อระอาที่พระภิกษุสงฆ์เดินรอดซุ้มประตูเข้า ออกทุกวัน เพราะในขณะที่ภิกษุสงฆ์เดินรอดซุ้มประตูนั้นตนไม่สามารถจะอยู่บนซุ้มประตูได้ เพราะพระภิกษุมีศีลมากกว่า เมื่อเห็นเศรษฐีกลับกลายมีฐานะยากจนลง เพราะทำบุญแก่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา จึงปรากฏกายต่อหน้าท่านเศรษฐี กล่าวห้ามปรามให้เศรษฐีเลิกทำบุญเสียเถิด แล้วทรัพย์สินเงินทองก็จะเพิ่มพูนขึ้นเหมือนเดิม ท่านเศรษฐีจึงถามว่า“ท่านเป็นใคร” “ข้าพเจ้าเป็นเทวดาผู้สิงสถิตอยู่ที่ซุ้มประตูเรือนของท่าน” “ดูก่อนเทวดาอันธพาล เราไม่ต้องการเห็น ไม่ต้องการฟังคำพูดของท่าน ขอท่านจงออกไปจากซุ้มประตูเรือนของเรา อย่ามาให้ข้าพเจ้าเห็นอีกเป็นอันขาด” เทวดาตกใจ ไม่สามารถจะอยู่ที่ซุ้มประตูเรือนของเศรษฐีได้อีกต่อไป กลายเป็นเทวดาไร้ที่สิงสถิต ได้รับความเดือดร้อนอย่างหนัก จึงเข้าไปหาเทวดาผู้มีศักดิ์สูงกว่าตนให้ช่วยเหลือ แต่ไม่มีเทวดาองค์ใดสามารถช่วยได้ เพียงแต่บอกอุบายให้ว่า “ทรัพย์เก่าของเศรษฐีจำนวน 80 โกฏิ ซึ่งใส่ภาชนะฝังไว้ที่ริมฝั่งแม่น้ำถูกน้ำเซาะตลิ่งพังจมหายไปในสายน้ำ ท่านจงไปนำทรัพย์เหล่านั้นกลับคืนมา มอบให้ท่านเศรษฐี แล้วท่านเศรษฐีจะหายโกรธ ยกโทษให้ และอนุญาตให้อยู่อาศัยที่ซุ้มประตูบ้านดังเดิมได้” เทวดาทำตามนั้น ได้นำทรัพย์เหล่านั้นมามอบให้เศรษฐีด้วยอำนาจฤทธิ์เทวดา เมื่อเศรษฐียกโทษให้แล้วได้อยู่ ณ สถานที่เดิมของตนสืบไป

ในเรื่องนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ตามหลักสุจริต 3 ได้ว่า ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีมีการปฏิบัติตนด้วยการงดเว้นจากการการลักทรัพย์ หรือได้ทรัพย์มาโดยมิชอบจากผู้อื่น เพื่อการพัฒนาชีวิตที่ดีคือ ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีมีจิตที่บำเพ็ญทานเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เมื่อเอาเรื่องการทำกุศลเป็นประจำอย่างต่อเนื่องมาพิจารณาแล้ว จะเห็นว่าท่านได้ถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์เป็นประจำวันละ 2 เวลา เป็นการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา และท่านได้ตั้งโรงทานสำหรับให้อาหารแก่คนยากจน ซึ่งเป็นแบบอย่างโรงทานที่พบเห็นกันในปัจจุบัน ท่านตั้งใจให้ทานตลอดเวลาทั้งชีวิตของท่าน จนเป็นนิสัยความเคยชิน ซึ่งการให้ทานนั้นเป็นเรื่องที่ท่านต้องทำอย่างปกติทุกวัน จนชื่อเสียงการเป็นผู้บริจาคทานทำให้ท่านได้รับสมญาณามว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐี แปลว่า เศรษฐีผู้เป็นที่พึ่งของคนยาก (แปลตามศัพท์ว่า เศรษฐีผู้มีก้อนข้าวให้กับคนไม่มีที่พึ่ง) ทั้งที่ท่านเองมีชื่อว่า สุทัตต อนาถปิณฑิกคฤหบดี แต่เป็นเพราะท่านมีจาคะเป็นปกติ ให้ทานเป็นอาจิณ จนชาวเมืองทั่วไปตั้งชื่อให้ท่านใหม่ เป็นเพราะท่านมีอุปนิสัยชอบทำบุญบำรุงพระพุทธศาสนา และช่วยเหลือให้ทานแก่คนยากจน แม้ในขณะที่ท่านยากจนลงก็ยังไม่หยุดถวายทาน เพราะท่านได้ทำทานจนเป็นนิสัยเคยชินจัดว่าเป็นกายสุจริตในการบริจาคทาน ซึ่งเป็นสิ่งตรงข้ามกับการลักทรัพย์ผู้อื่น เพราะท่านประพฤติตน ตามหลักจาคะ และบำเพ็ญทานเป็นอาจิณ จึงจัดว่าเป็น อทินนาทานวิรัติ คือการงดเว้นจากการลักทรัพย์จนเป็นสุจริตกรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับอทินนาทานโดยสิ้นเชิง และเมื่อวิเคราะห์ตามหลัก 4 ประการของกรรมบถคือ

1. บริจาคทานด้วยตนเอง คือท่านทำเป็นนิสัย เป็นกิจวัตร

2. แนะนำให้ผู้อื่นทำทาน คือท่านได้แนะนำครอบครัวและเพื่อนฝูงในการทำทานตลอดชีวิต และมอบหมายงานดูแลพระสงฆ์ให้ลูกสาวทั้ง 2 คนชื่อ มหาสุภัททา และ จุลสุภัททา

3. กล่าวถึงประโยชน์การบริจาคทาน คือแม้ว่าเทวดาจะคัดค้านท่าน แต่กลับไล่เทวดาไปเสีย เพราะท่านเห็นประโยชน์ในการบริจาคทาน

4. มีความยินดีในการทำทาน คือท่านมีความยินดีในการทำทานเป็นปกติ เรียกว่ามีใจมุ่งมั่นในการดูแลภัตราหารให้กับพระสงฆ์ ทั้งๆที่ใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้า มีโอกาสฟังธรรมให้บรรลุธรรมชั้นสูงได้ แต่ท่านปฏิบัติในการเป็นทายกผู้อุปภัมถ์อย่างเคร่งครัด เมื่อท่านใกล้สิ้นลมได้ฟังธรรมจากพระสารีบุตรจนน้ำตาไหลไม่หยุด เพราะไม่เคยฟังธรรมอันประณีตมาก่อน ส่งผลให้ท่านได้โสดาบัน เพราะความที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นผู้มีศรัทธามั่นคง ไม่หวั่นไหว ฝักใฝ่ในการทำบุญให้ทาน ไม่มีผู้ใดจะเทียบได้ พระพุทธองค์ทรงยกย่องท่านในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลายในฝ่ายผู้เป็นทายก

แนวทางปฏิบัติในการงดเว้นจากการลักทรัพย์เพื่อให้เป็นการพัฒนาชีวิตทางกายสุจริต โดยการงดเว้นจากการลักทรัพย์นั้นสามารถใช้ในการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ โดยอาศัยการปฏิบัติที่ต่อเนื่องจนเป็นนิสัยความเคยชิน ตามขั้นตอนต่อไปนี้คือ

1. ปฏิบัติตนโดยใช้หลักวิรัติ คือการงดเว้นโดยการตั้งสัจจะ คือสมาทานวิรัติเพื่องดเว้นทุจริตทางกาย ท่าให้อิ่มใจ ระลึกนึกถึงอานิสงส์ของการงดเว้นจากลักทรัพย์เป็นประจำ จะทำให้มีจิตใจเบิกบานในกุศลของตน และเป็นที่ระลึกถึงคุณงามความดีของตน

2. ปฏิบัติตนโดยใช้หลักจาคะ คือการเสียสละ การบริจาคทานเพื่อขจัดความเห็นแก่ตัวออกจากจิตใจ โดยทำอย่างสม่ำเสมอให้เป็นนิสัยจนเคยชินตามฐานะที่ตนทำได้ เมื่อรู้จักเสียสละให้ผู้อื่นความอยากได้ในทรัพย์สินของผู้อื่นก็จะไม่เกิดขึ้น โดยยึดหลักเจตนา 3 ประการในหลักกรรมบถ คือ เจตนาก่อนการกระทำ เจตนาขณะกระทำ และเจตนาหลังกระทำ

3. ปฏิบัติตนโดยการหาเลี้ยงชีพโดยชอบ คือการใช้หลักสัมมาอาชีวะมาประยุกต์และประกอบอาชีพที่ไม่เป็นมิจฉาอาชีพ ได้แก่ เว้นจากการค้าขาย 5 ชนิด คือ ไม่ค้ามนุษย์ ไม่ค้าสัตว์เพื่อฆ่าทำอาหาร ไม่ค้าอาวุธหรือยาพิษสำหรับคร่าชีวิต ไม่ค้าสุราและยาเสพติดให้โทษทุกชนิด

4.1.3 หลักกายสุจริตในการปฏิบัติตนงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม

หลักกายสุจริต 3 ข้อที่ 3 คือ การงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ที่เรียกว่า กาเมสุมิจฉาจารวิรัติ นั้น ต้องใช้หลักธรรมที่งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ซึ่งเป็นสิ่งตรงกันข้ามกับกาเมสุมิจฉาจาร เพื่อก่อให้เกิดการงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตและฝึกฝนจิตให้เป็นนิสัย เป็นกิจทำประจำ ซึ่งหลักธรรมนี้คือ สทารสันโดษ หมายถึงความพอใจด้วยภรรยาของตน หรือความยินดีเฉพาะภรรยาของตน สทารสันโดษเป็นหลักของการครองเรือนของผู้ชายที่มีภรรยาแล้ว เป็นคุณธรรมของคู่สมรสที่อยู่ด้วย กัน ด้วยความสันโดษแล้วจะไม่มีเรื่องทะเลาะหรือผิดใจกัน อันเป็นชนวนของการหย่าร้างที่ถือเป็นความล่มสลายของสถาบันครอบครัว คู่สมรสที่ถือสันโดษในคู่ของตนจะมีแต่ความสุข เพราะต่างคนต่างพอใจในคู่ครองของตน สามีพอใจในภรรยาภรรยาพอใจในสามี จึงอยู่ด้วยกันอย่างมั่นคงและมีความสุข สทารสันโดษนี้เป็นพรหมจรรย์อย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา และการที่จะประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่งดเว้นจากการประพฤติผิดในกามจนเป็นประจำสม่ำเสมอได้นั้น จะต้องมีความสุขในคู่ครอง ซึ่งมีหลักการปฏิบัติการสงเคราะห์สำหรับสามี-ภรรยาตามหลักทิศ 6 เป็นต้น ดังตัวอย่างหญิงผู้ที่ซื่อสัตย์ต่อสามี ในอรรถกถาปฐมปติพพตาวิมาน[6]ความว่า

ในสมัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน กรุงสาวัตถี ในกรุงสาวัตถีนั้น สตรีผู้หนึ่งได้เป็นผู้ปฏิบัติสามี นางคล้อยตามสามี อดทน ถือโอวาทสามีโดยเคารพ แม้โกรธก็ไม่หุนหัน พลันแล่น ไม่พูดคำหยาบ พูดแต่เรื่องจริง มีความเชื่อและเลื่อมใส และให้ทานตามควรแก่ทรัพย์สมบัติ นางเกิดเป็นโรคบางอย่าง ก็ตายไปบังเกิดในภพดาวดึงส์ ต่อมาท่านพระมหาโมคคัลลานะเที่ยวจาริก

[6] ขุ.วิ. (ไทย) 26/93-100/16-17.

ไปในเทวโลก พบเทวธิดาองค์นั้นซึ่งกำลังเสวยสมบัติอย่างใหญ่ จึงเข้าไปใกล้ๆ เทวธิดาองค์นั้นมีอัปสรพันหนึ่งแวดล้อม มีอัตภาพประดับด้วยเครื่องอลังการ มีภาระประมาณ 60 เล่มเกวียน ไหว้ด้วยเศียรเกล้า ใกล้ๆ เท้าพระเถระ แล้วยืน ณ ที่สมควรส่วนหนึ่ง แม้พระเถระเมื่อจะถามบุญกรรมที่นางทำไว้ จึงกล่าวว่า นกกระเรียน นกยูง หงส์ และดุเหว่า ล้วนเป็นทิพย์ ส่งเสียงไพเราะ ชุมนุมกันอยู่ วิมานนี้เต็มไปด้วยปุปผชาติน่ารื่นรมย์วิจิตรเป็นอันมาก ทั้งเทพบุตรทั้งเทพธิดาก็มาคบหาสมาคมกัน ท่านจึงถามเทพีผู้มีอานุภาพมาก เหล่าเทพผู้มีฤทธิ์ก็สำแดงฤทธิ์ มีรูปเป็นอันมาก และเทพอัปสรเหล่านี้ก็ฟ้อนรำขับร้อง และรื่นเริงกันรอบๆ เทพีผู้มีอานุภาพมาก ท่านก็บรรลุเทวฤทธิ์แล้ว ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ ท่านได้ทำบุญอะไร เพราะบุญอะไรท่านจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และวรรณะของท่านจึงสว่างไสวไปทุกทิศ เทวดาองค์นั้นดีใจ ถูกท่านพระโมคคัลลานะถามแล้ว ก็พยากรณ์ปัญหาโดยอาการที่ท่านถามถึงกรรมที่มีผลดังนี้ เทวดาองค์นั้นกล่าวตอบว่า ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ในหมู่มนุษย์ ดีฉันซื่อตรงต่อสามี ไม่นอกใจ ถนอมใจสามีเหมือนมารดาถนอมบุตร ดีฉันแม้โกรธก็ไม่กล่าวคำหยาบ ดีฉันตั้งอยู่ในสัจจะ ละคำเท็จ ยินดีในทาน ชอบอุทิศตน สงเคราะห์คนอื่น มีจิตเลื่อมใสในพระรัตนตรัย เมื่อบริจาคข้าวน้ำก็ได้ถวายเป็นทานอย่างไพบูรณ์โดยเคารพ เพราะบุญนั้นวรรณะของดีฉันจึงเป็นเช่นนั้น เพราะบุญนั้นผลนี้จึงสำเร็จแก่ดีฉัน และโภคะทุกอย่างที่น่ารักจึงเกิดแก่ดีฉัน ข้าแต่ท่านภิกษุผู้มีอานุภาพมาก ดีฉันขอบอกแก่ท่าน ดีฉันครั้งเกิดเป็นมนุษย์ไม่เคยนอกใจสามี ดีฉันจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองเช่นนี้ และวรรณะของดีฉันจึงสว่างไสวไปทุกทิศ

ในเรื่องนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ตามหลักสุจริต 3 ได้ว่า หญิงผู้ที่ซื่อสัตย์ต่อสามีปฏิบัติตนด้วยการงดเว้นจากการประพฤติผิดในกามเพื่อการพัฒนาชีวิตที่ดีคือ เมื่อนางมีชีวิตอยู่ได้ปฏิบัติกายสุจริตในข้องดเว้นจากการประพฤติผิดในกามตลอดชีวิต โดยยึดหลักสทารสันโดษ คือพอใจในคู่ครองของตน และไม่ละเมิดคู่ครองคนอื่น จัดเป็นกายสุจริต 3 ในข้องดเว้นจาการประพฤติผิดในกาม และหากมองในทางกรรมบถคือ ต้องใช้องค์ธรรมของกาเมสุมิจฉาจารทั้ง 4 ประการเป็นเครื่องตัดสินนั้น ได้แก่

1. วัตถุที่ไม่ควรถึงหรือบุคคลต้องห้าม (อคมนียวตฺถุ) เมื่อนางเป็นผู้ซื่อสัตว์ต่อสามีตัวเองแล้วไม่มีใจไปข้องแวะกับชายอื่นอันบุรุษต้องห้ามนั้นก็ไม่เกิดขึ้น เพราะนางถือหลักสัจจะตลอดชีวิตตามที่ตอบกับพระโมคคัลลานะ

2. มีจิตคิดจะเสพในบุคคลต้องห้าม (ตสฺสึ เสวนจิตฺตํ) นางไม่มีจิตคิดจะเสพบุคคลต้องห้ามคือชายอื่นที่ไม่ใช่สามี เพราะนางถือหลักสัมปัตติวิรัติ คือมีสติงดเว้นด้วยตนเองแม้เกิดเห็นเฉพาะ จึงทำให้นางรักษาสทารสันโดษได้เป็นประจำตลอดชีวิต ดังข้อความที่ตอบกับพระโมคคัลลานะว่า “ดีฉันซื่อตรงต่อสามี ไม่นอกใจ ถนอมใจสามีเหมือนมารดาถนอมบุตร” เห็นได้ว่าความรักที่นางมอบให้สามี

เป็นความรักเปรียบเหมือนแม่มีต่อลูก ในประเภทภรรยาทั้ง 7 ประเภทตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ในพระสูตรชื่อภริยาสูตร[7]ภรรยาที่เปรียบเสมือนแม่นั้นประเสริฐที่สุดใน 7 จำพวก

3. ความพยายามในอันเสพหรือลงมือทำ (เสวนปฺป โยโค) นางไม่มีความพยายามในการที่จะนอกใจสามี เพราะนางถือเจตนา 3 ของกรรมบถทางกาย คือ เจตนาไม่ประพฤติผิดในกามทั้งก่อนหน้าในระหว่าง และลับหลัง

4. การร่วมประเวณีนั้นสำเร็จ (มคฺเคน มคฺคปฺปฏิปตฺติ) การร่วมประเวณีกับชายอื่นนั้นย่อมไม่สามารถสำเร็จได้ ไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้เลย เพราะไม่มีปัจจัย 3 ข้อข้างต้นสนับสนุน การกระทำของนางจึงเป็นกายสุจริต เพราะได้ประพฤติงดเว้นการประพฤติผิดในกามคือ กาเมสุมิจฉาจารวิรัติ และเจตนา 3 ของกายสุจริต และนางได้ปฏิบัติต่อสามีอย่างสม่ำเสมอเรื่อยมา จึงเรียกได้ว่าเป็นการงดเว้นจากการประพฤติผิดในกามเป็นอาจิณ คือ กระทำเป็นประจำ ส่งผลให้มีชีวิตเป็นปกติสุขในการครองเรือน เมื่อในปัจจุบันมีความสุขเพราะไม่นอกใจและซื่อสัตว์ต่อสามีทั้งต่อหน้าและลับหลัง ย่อมส่งผลให้ครอบครัวอบอุ่นมีความสุข แม้สิ้นชีวิตไปแล้วสิ่งที่นางกระทำอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย จึงส่งผลให้นางไปเกิดในเทวโลก ตามที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกกาย วิมานวัตถุ ปฐมปติพพตาวิมานที่ได้ยกตัวอย่างแสดงมานี้

แนวทางปฏิบัติในการงดเว้นจากการประพฤติผิดในกามเพื่อพัฒนาชีวิตทางกายสุจริตนั้นสามารถกระทำได้โดยอาศัยการปฏิบัติที่ต่อเนื่องจนเป็นนิสัยความเคยชิน ตามหลักการต่อไปนี้

1.ปฏิบัติตนเป็นผู้เคร่งครัดในสทารสันโดษในจิตใจ คำว่า สทารสันโดษ มิได้มุ่งถึงเฉพาะยินดีด้วยภรรยาของตนซึ่งเป็นธรรมปฏิบัติสำหรับฝ่ายชายเท่านั้น แต่ท่านหมายความถึงฝ่ายหญิงด้วย คือหมายเอาความยินดีด้วยภรรยาและสามีของตนนั่นเอง ที่ท่านสอนอย่างนี้เพราะต้องการให้เว้นจากหนทางแห่งความเสื่อม ในเมื่อไม่มีคุณธรรมข้อนี้แล้วนอกจากจะทำให้ละเมิดศีลข้อกาเมสุมิจฉาจารแล้ว ยังเป็นเหตุให้ถลำลงไปสู่อบายมุข คือ ความเป็นนักเลงหญิง หรือฝ่ายหญิงริคบชู้สู่ชายอื่นนอกจากสามีตน ในการประพฤติปฏิบัติสทารสันโดษให้เป็นนิสัยเคยชิน เป็นประจำสม่ำเสมอแล้วจะไม่มีปัญหาครอบครับแตกแยก นอกจากนี้ในมหาธรรมปาลชาดก ยังกล่าวว่าจะมีอานิสงค์ไม่เสียชีวิตในวัยหนุ่มสาวเข้าถึงวัยชราเท่านั้นจึงตาย ดังข้อความที่ปรากฏว่า “เราทั้งหลาย ไม่นอกใจภรรยาและภรรยาก็ไม่นอกใจพวกเรา เราประพฤติพรหมจรรย์ คือไม่ข้องแวะในหญิงอื่นนอกจากภรรยาของเรา เพราะฉะนั้นพวกเราจึงไม่ตายตั้งแต่ยังหนุ่มสาว”[8]

2. การปฏิบัติให้ความรักยั่งยืนโดยการสงเคราะห์ซึ่งกันและกันตามหลักหลักทิศ 6 ได้แก่ ทิศ

---

[7] องฺ.สตฺตก. (ไทย) 23/63/124.

[8] ขุ.ชา. (ไทย) 27/97/339.

เบื้องหลัง การที่สามีและภรรยาดูแลซึ่งกันและกัน มีปรากฏในมงคลข้อที่ 13 เป็นการสงเคราะห์ภรรยาและสามีในมงคลชีวิต 38 ประการ โดยสามีพึงประพฤติต่อภรรยาของตนด้วยหลัก 5 ประการ ดังนี้คือ นับถือยกย่องสมฐานะภรรยา ไม่ดูหมิ่น ไม่นอกใจ มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้านให้ หาเครื่องประดับมาให้เป็นของขวัญตามโอกาส ส่วนภรรยาพึงปฏิบัติต่อสามีด้วยหลัก 5 ประการดังนี้คือ เมื่อสามียกความเป็นใหญ่ในบ้านให้จัดการ ย่อมต้องจัดการงานบ้านให้เรียบร้อย สงเคราะห์ญาติมิตรฝ่ายสามีและฝ่ายตนด้วยดี ไม่นอกใจ รักษาสมบัติที่สามีหามาได้ ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง[9]

3. ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อคู่ครอง คือช่วยเหลือกันทางด้านแรงกาย และทางด้านใจคือการเตือนสติให้สำนึกในความผิดชอบชั่วดี หากต่างฝ่ายมีความรู้ความสามารถก็น่าความรู้ความสามารถที่มีอยู่นั้นมาช่วยเหลือกัน ประพฤติตนเป็นประโยชน์ต่อกันในทุกด้าน เมื่อรู้ว่าอะไรดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร ก็นำมาเล่าสู่กันฟัง พยายามศึกษาหาความรู้ทางธรรม เอาใจมาฝักใฝ่กับการประพฤติปฏิบัติธรรม

4. ประพฤติตัวให้เหมาะสมเสมอต้นเสมอปลาย เป็นพ่อบ้านก็ประพฤติปฏิบัติตัวให้สมกับเป็นพ่อบ้านตามหลักการสงเคราะห์ภรรยา 5 ประการในมงคลสูตรข้อที่ 13 เป็นแม่บ้านก็ประพฤติตัวให้สมกับเป็นแม่บ้าน หลักการสงเคราะห์สามี 5 ประการเช่นกัน ต่างคนต่างวางตัวให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทั้งในบ้านและนอกบ้านด้วยกันทั้ง 2 ฝ่าย จะทำให้เกิดความรักซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ควรใช้หลักวิรัติ 3 ประการควบคู่กันด้วย

5. ใช้หลักหิริโอตตัปปะในชีวิตคู่ เป็นการเกรงกลัวและละอายต่อบาปในการใช้ชีวิตคู่ ซึ่งจะนำมาเป็นคุณธรรมของผู้ครองเรือน ไม่ให้คิดนอกใจในสามีหรือภรรยา เมื่อจิตจะคิดก็ก่อให้เกิดความละอายและเกรงกลัวต่อบาป และนึกถึงสิ่งไม่ดีหรือทุกข์ที่จะตามมา

4.2 การประพฤติชอบทางวจีสุจริต 4 เพื่อการพัฒนาชีวิตที่ดี

การประพฤติชอบทางวาจาที่ดี ที่เรียกว่าวจีสุจริตนั้น ผู้วิจัยขอยกความประพฤติชอบทางวจีสุจริตในหลักสุจริต 3 คือ วจีสุจริต 4 อันได้แก่ การไม่พูดโกหก การไม่พูดส่อเสียด การไม่พูดคำหยาบ และการไม่พูดเพ้อเจ้อ ทั้ง 4 ประการนี้จัดเป็นสัมมาวาจา หรือเรียกว่า วจีสุจริต ซึ่งเป็นหนึ่งในมรรคมีองค์ 8 ประการ โดยสัมมาวาจาที่บัญญัติเป็นกุศลกรรมบถ 10 ในมหาจัตตารีสกสูตร[13] และ ในมงคล 38 ประการนั้น วจีสุจริตจัดอยู่ในมงคลข้อที่ 10 คือวาจาสุภาษิตด้วยการประกอบวจีสุจริตทางวาจา 4 ประการ เป็นการพัฒนาชีวิต ดังนั้นหากนำทั้ง 4 ข้อนี้มาปฏิบัติให้เกิดเป็นการพัฒนาชีวิตแล้วย่อมต้องปฏิบัติธรรมทั้ง 4 ข้อเป็นประจำสม่ำเสมอจนเป็นความเคยชิน เป็นนิสัยของตนและพัฒนา

[9] มง.ที.อ. (ไทย) 1/386/377-378.

ชีวิตไปในทางที่ดีได้

1. ละมุสาวาท โดยเว้นจากการพูดเท็จ เมื่อไม่รู้ก็บอกว่าไม่รู้ เมื่อรู้ก็บอกว่ารู้ไม่เป็นผู้กล่าวเท็จทั้งที่รู้ไม่ว่าเพราะเหตุแห่งตนเอง เหตุเพราะผู้อื่นหรือเหตุเพราะเห็นแก่อามิสสินจ้างใดๆ จะเป็นการพัฒนาชีวิตให้เป็นผู้ที่งดเว้นจากการโกหก เป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือในสังคม เพราะทำให้ผู้อื่นรู้เป็นผู้ที่มีวาจาสัตย์ คือเป็นคนที่พูดจริงทำจริง

2. ละปิสุณวาจา โดยเว้นจากการพูดส่อเสียด ไม่พูดเพื่อทำลายคน พูดให้คนที่แตกร้าวกันมีความสมัครสมานกัน ยินดีในความสามัคคีชอบกล่าวถ้อยคำที่ทำให้คนสามัคคีกัน เป็นการพัฒนาชีวิตให้เป็นผู้ที่มีวาจาเป็นไปในทางสามัคคีปรองดอง สมานรอยร้าวของกลุ่มคนไม่ให้แตกแยกกัน เพื่อประโยชน์ของกลุ่มคนในระดับต่างๆ ที่อยู่ร่วมกัน

3. ละผรุสวาจา โดยเว้นจากวาจาหยาบคาย กล่าวถ้อยคำที่ไม่มีโทษ น่ารักน่าฟัง สุภาพ เป็นที่พอใจและชื่นชมของพหูชน จะเป็นการพัฒนาชีวิตให้ผู้ปฏิบัติเป็นคนที่มีความน่ารักน่าใคร่แก่ผู้อื่น เพราะพูดด้วยคำสุภาพอ่อนหวาน ก่อให้เกิดเมตตาจิตต่อบุคคลอื่น ทั้งทำให้บุคคลที่พูดมีความอ่อนโยน พูดด้วยความเมตตาไม่มีความผูกโกรธในจิตใจ

4. ละสัมผัปปลาปะ โดยเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ พูดถูกกาล เป็นคำจริง เป็นธรรม เป็นวินัย และเป็นประโยชน์ จะเป็นการพัฒนาชีวิตให้ผู้ปฏิบัติได้พัฒนาตน เพราะพูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ทำให้ไม่เสียเวลาเปล่า เพราะมีความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริง และพัฒนาชีวิตตนเองในการพูดในธรรมต่อประโยชน์ตนเองและผู้อื่น เช่น การแสดงธรรม เป็นต้น

และเป็นการงดจากการพูดมาก ซึ่งการพูดมากย่อมจะมีโทษ 5 อย่างคือ

1) ย่อมต้องเผลอพูดปดแน่นอน

2) ย่อมต้องเผลอพูดส่อเสียดยุยงให้แตกร้าว

3) ย่อมต้องเผลอพูดคำหยาบทั้งโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม

4) ย่อมต้องพูดเพ้อเจ้อ

5) เมื่อคราวสิ้นชีพแล้วย่อมเข้าถึงอบายภูมิทุคคติ วินิบาต ถึงนรก คือความล่มจมตกต่ำ ยิ่งพูดมากย่อมต่ำมากไปเรื่อยๆ[10]

วจีสุจริต หรือ กุศลกรรมบถทางวาจานั้นจัดเป็นสัมมาวาจา เป็นการพัฒนาชีวิตของตนให้อยู่ในขอบเขตของการไม่พูดเท็จ ไม่โกหก ไม่หลอกลวง พูดอย่างไม่มีมารยาสาไถย แสร้งแกล้งพูด ไม่พูดคำหยาบคาย ไม่พูดคำส่อเสียดให้เกิดความร้าวฉานสามัคคี ไม่พูดจาเพ้อเจ้อหาสาระมิได้ เข้าทำนอง

---

[10] พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, *สัมมาวาจา"พูดดี ดูดี สังคมดี"*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ 21 เซ็นจูรี่, 2554), หน้า 35-37.

ว่า “พูดได้ แต่ทำไม่ได้” เป็นต้น การดำรงชีวิตไม่ถูกต้องย่อมเป็นโทษกับตัวเอง ในแต่ละวันหนีไม่พ้นที่ต้องใช้คำพูดในการสื่อสารกัน เป็นการสื่อความหมายซึ่งกันและกันในสังคม การพูดต้องอาศัยการฝึกฝนให้เกิดความชำนาญจึงจะใช้ประโยชน์ได้ดียิ่ง ชำนาญมากเท่าใดก็ยิ่งพูดดีขึ้นเท่านั้น ถึงแม้ว่าจะเรียนรู้ทฤษฎีและมีศิลปะในการพูดมาแล้ว แต่ถ้าขาดการฝึกฝนก็จะพูดดีไม่ได้เลย แค่เราพยายามที่จะลด ละ เลิกการพูดจาที่ไม่ดี พูดแต่สัมมาวาจาก่อนออกจากบ้านก็เป็นกุศลอย่างมหาศาล[11]

ในการทำวิจัยด้านวาจาสุจริตนี้ หากจะนำกุศลกรรมบถทางวาจามาใช้ก็ควรที่จะนำมาประยุกต์ให้เห็นเป็นรูปธรรมทั้ง 4 ข้อ เพราะเราต้องปฏิบัติให้เกิดเป็นนิสัยในชีวิตประจำวัน จนเกิดความเคยชินขึ้นก่อน เพื่อที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนเองทางวาจา ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาขั้นตอนการปฏิบัติในแต่ละข้อ ทั้ง 4 ข้อ รวมทั้งยกตัวอย่างบุคคลที่ประกอบวาจาสุจริตเป็นประจำจนก่อเป็นกุศลอาจิณณกรรม รวมทั้งวิเคราะห์และเสนอแนวทางการปฏิบัติที่สามารถนำมาใช้ได้ในปัจจุบัน ส่งผลให้เกิดวาจาสุจริต 4 เพื่อการพัฒนาชีวิตที่ดีได้อย่างไร ดังต่อไปนี้

4.2.1 หลักวาจาสุจริตในการปฏิบัติตนงดเว้นจากการพูดโกหก

หลักวาจาสุจริต 4 ข้อที่ 1 คือ การงดเว้นจากการพูดโกหก ที่เรียกว่า มุสาวาท หมายถึงคำพูดที่ไม่ตรงกับความจริง หรือการโกหกนั้น มีเจตนาพูดคำเท็จให้ผู้ฟังเข้าใจผิดจากความเป็นจริง โดยมีจุดมุ่งหมายให้เข้าใจตรงกันข้าม เช่นเรื่องจริงบอกว่าไม่จริง เรื่องไม่จริงบอกว่าจริง ดังข้อความในหนังสือกัมมจตุกกะ อธิบายแสดงจวนัตถะว่า “มุสา วทนฺติ เอเตนา ติ มุสาวาโท” คนทั้งหลายย่อมกล่าวซึ่งวัตถุสิ่งของเรื่องราวที่ไม่จริง กล่าวให้เป็นจริงด้วยเจตนาอันนั้น ฉะนั้นเจตนาที่เป็นเหตุแห่งการกล่าวไม่จริงนั้นชื่อว่า มุสาวาท[12] โดยองค์ของมุสาวาท คือ

1. เรื่องไม่จริง (อตถํ วตฺถุ)
2. มีจิตคิดจะพูดออกไป (วิสำวาทนจิตฺตํ)
3. พูดเรื่องไม่จริงออกไป (ตชฺโช วายาโม)
4. คนอื่นเข้าใจความนั้น[13](ปรสฺส ตทตฺถวิชานนํ)

ฉะนั้นการปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่งดเว้นจากการพูดโกหก คือ มุสาวาทวิรัติ ย่อมต้องทำตรงกันข้ามกับองค์ของมุสาวาท คือ

1. เรื่องจริง

---

[11] เรื่องเดียวกัน, หน้า 39.

[12] พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, *มหาอภิธัมมัตถสังคหะ ปริจเฉทที่ 5 เล่ม 2 กัมมจตุกกะ และ มรณุปปัตติจตุกกะ*, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพระอภิธรรมวัดมหาธาตุฯ), หน้า 131.

[13] ม.มู.อ. (ไทย) 1/308.

2. มีจิตคิดจะพูดออกไป

3. ได้พูดเรื่องจริงออกไป

4. คนอื่นเข้าใจความนั้น

โดยจะต้องประกอบด้วยเจตนา 3 ประการของการปฏิบัติตนให้เว้นจากการพูดโกหก คือ

1) เจตนาที่เกิดก่อนการกระทำในการงดเว้นการพูดโกหก

2) เจตนาที่เกิดขึ้นในขณะที่กระทำในการงดเว้นการพูดโกหก

3) เจตนาที่เกิดขึ้นในเมื่อกระทำไปแล้วในการงดเว้นการพูดโกหก

และต้องประกอบด้วยลักษณะ 4 ประการของการปฏิบัติตนให้เว้นจากการพูดโกหก คือ

1) การงดเว้นการพูดโกหกด้วยตนเอง

2) การชักชวนให้ผู้อื่นงดเว้นจากการพูดโกหก

3) การกล่าวประโยชน์ของการงดเว้นการพูดโกหก

4) มีความพอใจในการงดเว้นการพูดโกหก

เมื่อทราบองค์ประกอบ เจตนา และลักษณะการปฏิบัติตนให้เว้นจากการพูดโกหกแล้ว จำเป็นต้องกระทำให้เกิดผลในชีวิตประจำวัน ให้ถูกต้องตามกาล และทำสม่ำเสมอจึงจะจัดว่าเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อพัฒนาชีวิตที่ดีได้ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างบุคคลที่ประกอบวจีสุจริตข้อการงดเว้นการพูดโกหกเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังตัวอย่างนี้

เรื่อง “สตรีผู้รักษาคำสัตย์”[14]ในอดีตกาลก่อนมีสตรีผู้หนึ่งในขณะที่มีชีวิตอยู่นั้นไม่เคยให้ทาน ไม่ทำการบูชา ไม่สดับธรรมใดๆ เลย จะมีก็แต่เพียงรักษาคำสัตย์ของตนเท่านั้น จนเมื่อถึงคราวตายจากโลกนี้ไปแล้ว ได้ไปบังเกิดในเทวโลก ครั้นเมื่อคราวที่พระมหาโมคคัลลานะจาริกไปยังเทวโลกและยืนอยู่ที่ประตูวิมานของเทพธิดา พระมหาโมคคัลลานะได้เห็นเทพธิดาผู้นั้นมีสมบัติมากมาย จึงสงสัยว่านางทำกุศลอะไรเมื่อยามมีชีวิตจึงได้สมบัติมากมายเยี่ยงนี้ แล้วถามเทพธิดาว่า “สมบัติของท่านมากมายท่านได้เพราะทำกรรมอะไร” เทพธิดาละอายด้วยกรรมอันเล็กน้อยของตนจึงตอบพระเถระว่า ท่านอย่าถามดิฉันเลย เมื่อพระเถระกล่าว “จงบอกเถิด” เทพธิดาจึงพูดว่า “ท่านผู้เจริญทานดิฉันก็มิได้ถวายทาน การบูชาก็มิได้ทำ พระธรรมก็มิได้ฟัง รักษาเพียงคำสัตย์อย่างเดียวเจ้าข้า” พระมหาโมคคัลลานะฟังแล้วเกิดข้อสงสัยจึงนำไปกราบเรียนถามพระพุทธเจ้าว่า “บุคคลอาจได้ทิพย์สมบัติด้วยคุณแห่งการพูดแต่คำสัตย์ได้จริงหรือ” พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่าเทพธิดาผู้นั้นได้ให้คำตอบแก่เธอแล้ว สัตว์ทั้งหลายแม้กล่าวแต่เพียงคำสัตย์ย่อมไปเทวโลกได้เหมือนกัน แม้ไม่ได้ทำบุญ ไม่ได้ฟังธรรม ไม่ได้บูชาใดๆ มีเพียงการรักษาแค่คำสัตย์ของตนเท่านั้น ก็สามารถขึ้นสวรรค์เสวยสุขได้

ในตัวอย่างข้างต้นผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์เรื่องของสตรีผู้รักษาคำสัตย์ได้ดังนี้ สตรีผู้นี้

---

[14] ขุ.ธ.อ. (ไทย) 2/224/299.

ประพฤติปฏิบัติโดยถือคำสัตย์เพียงอย่างเดียวในชีวิต โดยคุณธรรมข้ออื่นๆ ก็ไม่ได้รักษา แต่เพียงว่าได้ปฏิบัติตนให้เป็นคนที่ไม่พูดโกหกจนเป็นนิสัยความเคยชิน โดยกระทำบ่อยๆ คือทั้งชีวิตยึดถือคำสัตย์เป็นเครื่องดำเนินชีวิต ในกรณีผู้รักษาคำสัตย์นี้จัดว่าได้ทำกุศล กล่าวคือเป็นการรักษาศีลทางวาจา ยึดถือการพูดคำสัตย์จริงเป็นหลักในการดำเนินชีวิต คือ มุสาวาทวิรัติ การงดเว้นจากการพูดเท็จ จนเป็นนิสัย ซึ่งการกระทำอย่างต่อเนื่องบ่อยๆ จนเคยชินในการงดเว้นการโกหกนั้น ถือว่าเป็นการพัฒนาชีวิตที่ดี ให้เป็นผู้ที่น่าเชื่อถือ ประพฤติปฏิบัติตลอดชีวิต แม้ไม่ได้ทำความดีอื่นเลยก็จัดว่าได้ทำวาจาสุจริตเป็นอาจิณในกุศล คือการงดเว้นการพูดเท็จให้เป็นอาจิณณกรรม ส่งผลให้เมื่อมีชีวิตอยู่ก็มีความสุข เพราะถือสุจริตทางรักษาคำสัตย์ เมื่อตายไปแล้วก็เข้าสู่สุคติโลกสวรรค์[15]

การประพฤติปฏิบัติการงดเว้นจากการพูดเท็จให้เป็นแนวทางปฏิบัติสู่หลักวาจาสุจริตได้นั้น เพื่อสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ต้องใช้หลัก สัจจะ ซึ่งเป็นข้อแรกในหลักฆราวาสธรรม 4 หมายถึง ธรรมะของฆราวาส หรือ ธรรมะสำหรับผู้ครองเรือน ในข้อสัจจะนี้เป็นธรรมที่ตรงกันข้ามกับมุสาวาท จึงจัดว่าเป็นการปฏิบัติ มุสาวาทวิรัติ การปฏิบัติตนให้เป็นคนที่น่าเชื่อถือ พูดคำจริงซึ่งผู้ปฏิบัติควรละลักษณะที่จัดเป็นมุสาวาท มี 7 ลักษณะ อันได้แก่ ปด ทนสาบาน ทำเจ้าเล่ห์ ทำมารยา ทำเลสอุบาย อำความ เสริมความ ซึ่งเป็นลักษณะของบุคคลที่ชอบโกหก และในสมัยปัจจุบันเป็นยุคที่ผู้คนเสพข่าวสารในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรืออินเทอร์เน็ตมากกว่าสื่อโทรทัศน์และสิ่งพิมพ์ ทำให้เกิดความเร็วในการรับสื่อ การรับข้อความทางไลน์ หรือเฟสบุคส์จึงควรใช้วิจารณญานให้ดี เพราะอาจท่าให้เกิดส่งข้อความเท็จโดยไม่รู้ตัว ก่อให้เกิดโทษภายหลัง ซึ่งแนวทางการประพฤติปฏิบัติการงดเว้นจากการพูดเท็จให้เป็นวาจาสุจริต ผู้วิจัยขอสรุปไว้ดังนี้

1. ประพฤติตนโดยใช้หลักสัจจะ เพราะสัจจะนี้เป็นธรรมตรงกันข้ามกับมุสาวาท ต้องมีสัจจะต่อวาจา รักษาคำสัตย์เป็นวาจาตามที่ตกลงกันไว้มิให้คลาดเคลื่อน พูดจริงทำจริง คนที่กล่าววาจาเท็จต่อตนเองจะไปจริงใจต่อคนอื่นได้อย่างไร เพราะฉะนั้นคนไม่จริงต่อวาจานั่นคือ คนที่ไม่จริงต่อตนนั่นเอง และเพื่อเป็นการพัฒนาตนจึงควรมีสัจจะต่อความดี หมายถึงมุ่งประพฤติความดีจนเป็นนิสัย ทั้งต่อหน้าและลับหลังเสมอต้นเสมอปลาย มุ่งทำความดีเพื่อความดี อย่าทำความดีเพื่อให้ได้ลาภยศสรรเสริญหรือเพื่อวัตถุอื่นใด ฉะนั้นหากมีสัจจะคือความสัตย์จริงในทุกๆ ด้าน และปฏิบัติให้เคยชินเป็นนิสัยในจิตใจของการประพฤติตน เป็นผู้ละอายต่อการพูดเท็จย่อมทำให้เกิดนิสัยเคยชินเป็นเหตุให้พัฒนาชีวิตที่ดีได้

2. งดเว้นการทำพฤติกรรมที่เป็นไปในทางก่อให้เกิดการโกหก เช่น ปด และทนสาบาน เป็นลักษณะการพูดไม่ตรงกับความจริง และใช้การสาบานตนเพื่อให้คนอื่นเชื่อว่าตนพูดจริงนั้นเป็นลักษณะของคนที่มักพูดโกหก และพฤติกรรมทำเล่กะเท่ห์ คือพูดอวดอ้างเกินความจริง เช่นการ

---

[15] ขุ.ธ.อ. (ไทย) 2/224/298.

โฆษณาสินค้าเกินความจริง และมารยา คือแสดงอาการหลอกคนอื่นให้เชื่อ เช่นตื่นสายไม่อยากไปทำงานก็อ้างว่าไม่สบายเป็นต้น งดเว้นพฤติกรรมทำเลส คือการพูดเล่นสำนวนให้ผู้ฟังเข้าใจเองโดยไม่บอกให้ชัดเจน เสริมความ คือการอำความซึ่งในปัจจุบันอาจเรียกว่าเป็นสำนวน การพูดใส่ไข่ คือพูดโดยการเสริมเติมแต่งจากความเป็นจริง เช่น ทำงานหาเงินได้วันละ 300 บาท แต่บอกได้วันละ 3,000 บาท และการอำความเป็นการเติมแต่งจากความเป็นจริง เช่น ใช้เงินผู้อื่นไป 3,000 บาท เมื่อเขารู้ก็บอกว่าใช้ไป 300 บาทเป็นต้น พฤติกรรมดังที่กล่าวมานี้เป็นองค์ประกอบของอาการของผู้ที่มีพฤติกรรมไปในทางวาจาทุจริต และหากผู้ปฏิบัติงดเว้นการโกหกเป็นประจำสม่ำเสมอแล้ว ย่อมเป็นการพัฒนาชีวิตที่ดีในปัจจุบัน จะเป็นคนที่มีความน่าเชื่อถือเพราะเว้นจากลักษณะการโกหกทั้งปวง

4.2.2 หลักวาจาสุจริตในการปฏิบัติตนงดเว้นจากการพูดส่อเสียด

หลักวาจาสุจริต 4 ข้อที่ 2 คือ การงดเว้นจากการพูดส่อเสียด ที่เรียกว่า ปิสุณาวาจา แปลว่าคำพูดที่บดความสามัคคีให้แตกกระจาย[16]นั้น คือมีเจตนาพูดให้แตกแยกหรือให้เขารัก ซึ่งข้อความในหนังสือกัมมจตุกกะ แสดงวัจนัตถะว่า“ปีสติสามคฺคึ สญฺจุณฺเณตีติปิสุณา”วาจาอันได้บดความสามัคคีคือทำให้กระจัดกระจายไป ฉะนั้นวาจานั้นชื่อว่า ปิสุณา ซึ่งการเว้นขาดจากการไม่พูดส่อเสียดนั้นคือปิสุณาวาจาวิรัติ ในการปฏิบัติตนโดยการงดเว้นการพูดส่อเสียดให้เป็นวาจาสุจริตนี้จะต้องมีองค์ธรรมที่เป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับการพูดส่อเสียด เพราะการพูดส่อเสียดนั้นมีเป้าหมายเพื่อทำลายให้คนในหมู่คณะ หรือองค์การนั้นแตกความสามัคคีกัน ซึ่งองค์ประกอบการพูดส่อเสียดนั้น คือ

1. ผู้อื่นที่จะถูกทำลาย (ภินฺทิตพฺโพ ปโร)
2. มีจิตคิดจะทำให้เขาแตกแยก หรือทำให้เขารักตน (เภทปุเรกฺขารตา วา ปิยกมฺยตา วา)
3. พยายามพูดออกไป (ตชฺโช วา ยาโม)
4. ผู้อื่นเข้าใจตามที่พูดนั้น (ตถตฺถวิชานนํ)

ฉะนั้นเมื่อต้องการที่จะงดเว้นการพูดส่อเสียดนั้น ต้องหาธรรมที่ตรงกันข้ามกับการส่อเสียดนั่นคือหลักธรรมที่ตรงข้าม คือ คำพูดสมานสามัคคี ความสามัคคีปรองดอง โดยมีองค์ประกอบดังนี้

1. ผู้อื่นที่จะถูกทำให้สามัคคีปรองดองกัน
2. มีจิตคิดจะให้เขามีความสามัคคีปรองดองกัน
3. พยายามพูดคำสมานไมตรีออกไป
4. ผู้อื่นเข้าใจตามที่พูดนั้น

โดยจะต้องประกอบด้วยเจตนา 3 ประการของการปฏิบัติตนให้เว้นจากการพูดส่อเสียด คือ

1) เจตนาที่เกิดก่อนการกระทำในการงดเว้นการพูดส่อเสียด

---

[16] พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, *มหาอภิธัมมัตถสังคหะ ปริจเฉทที่ 5 เล่ม 2*, อ้างแล้ว, หน้า 137.

2) เจตนาที่เกิดขึ้นในขณะที่กระทำในการงดเว้นการพูดส่อเสียด

3) เจตนาที่เกิดขึ้นในเมื่อกระทำไปแล้วในการงดเว้นการพูดส่อเสียด

และประกอบด้วยลักษณะ 4 ประการของการปฏิบัติตนให้เว้นจากการพูดส่อเสียด คือ

1) การงดเว้นการพูดส่อเสียดด้วยตนเอง

2) การชักชวนให้ผู้อื่นงดเว้นจากการพูดส่อเสียด

3) การกล่าวประโยชน์ของการงดเว้นการพูดส่อเสียด

4) มีความพอใจในการงดเว้นการพูดส่อเสียด

เมื่อทราบองค์ประกอบ เจตนา และลักษณะการปฏิบัติตนให้เว้นจากการพูดส่อเสียดแล้ว จำเป็นต้องกระทำให้เกิดผลในชีวิตประจำวัน ให้ถูกต้องตามกาล และทำสม่ำเสมอ จึงจะจัดว่าเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อพัฒนาชีวิตที่ดี ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างบุคคลที่ประกอบวจีสุจริตข้อการงดเว้นการพูดส่อเสียด เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาดังในอรรถกถา ขุททกนิกาย คาถาธรรมบทยมกวรรค 1 ว่า

เรื่องภิกษุชาวเมืองโกสัมพี[17][21]ในสมัยพุทธกาล ณ โฆษิตาราม ใกล้กับเมืองโกสัมพี มีภิกษุอยู่สองกลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มธรรมกถึกที่แสดงธรรมเก่งกับกลุ่มวินัยธรที่เคร่งครัดในพระวินัย มีประมาณกลุ่มละ 500 รูป ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีอุปัชฌาของตนเอง อยู่มาวันหนึ่งพระอุปัชฌาฝ่ายธรรมกถึกไปทำภาระกิจในถาน (สุขา) เมื่อตักน้ำล้างที่ถานแล้วเหลือน้ำค้างไว้ในภาชนะ การเหลือน้ำไว้ในภาชนะนั้นหลังจากที่ตักไปล้างถานแล้ว ทางพระวินัยถือว่าผิด (เป็นอาบัติ) เพราะจะทำให้เป็นที่ฟักไข่ของยุงหรือสัตว์อื่นๆ ได้ เป็นต้น เมื่อพระรูปอื่นไปใช้ถานภายหลัง ก็จะเป็นการท่าลายชีวิตสัตว์ให้ หลังจากที่พระอาจารย์ฝ่ายธรรมกถึกออกจากถานไป พระอาจารย์ฝ่ายวินัยธรได้เข้าไปใช้ถานนั้น เมื่อเห็นน้ำแล้ว ก็ออกมาถามพระอุปัชฌาฝ่ายธรรมกถึกว่า เมื่อครู่ท่านเหลือน้ำไว้ในภาชนะหรือ พระธรรมกถึกยอมรับว่าใช่ พระวินัยธรถามต่อว่า แล้วที่ทำเช่นนั้นท่านไม่รู้หรือว่าเป็นอาบัติ พระธรรกถึกตอบตามตรงว่าไม่ทราบ พร้อมทั้งบอกกับพระวินัยธรว่า ถ้าอย่างนั้นผมขอปลงอาบัตินะครับ ฝ่ายพระวินัยธรก็ยับยั้งว่า ไม่เป็นไรหรอก ในเมื่อท่านไม่ทราบว่าเป็นอาบัติ ท่านไม่ได้แกล้งทำ ไม่ต้องปลงอาบัติหรอก ซึ่งการปลงอาบัติเป็นการขอขมา และสัญญาว่าจะไม่ทำเช่นนั้นอีกในความผิดที่ไม่รุนแรง แต่เมื่อเวลาผ่านไปพระอาจารย์ฝ่ายวินัยธรได้ไปบอกกล่าวลูกศิษย์ของตนว่า พระอาจารย์ธรรมกถึกเหลือน้ำไว้ในภาชนะหลังจากที่เข้าไปในถาน ต้องอาบัติขนาดนั้นยังไม่รู้ตัวอีก ฝ่ายลูกศิษย์ของพระวินัยธรก็นำเรื่องการไม่รู้อาบัตินั้นไปพูดในทางเสียหายแก่ลูกศิษย์ของพระธรรมกถึก ทำนองว่าพระอาจารย์ของท่านไม่รู้เลยว่าอะไรเป็นอาบัติหรือไม่เป็น ฝ่ายลูกศิษย์ได้ฟังก็ไม่พอใจ นำเอาความไปฟ้องกับพระอาจารย์ฝ่ายธรรมกถึก เมื่อท่านฟังก็คงจะอารมณ์เสียเลยพูดว่า พระอาจารย์ฝ่ายวินัยธรรูปนี้พูดมุสาเสียแล้ว

[17] ขุ.ธ.อ. (ไทย) 1/53-64.

เพราะเคยพูดกับเราแล้วว่าไม่เป็นอาบัติ ครั้นเราจะขอปลงอาบัติก็ห้าม ว่าไม่ต้อง แล้วทำไมตอนนี้มาพูดเช่นนี้ ทำให้เราเสียหายมากนะ ตั้งแต่นั้นมาพวกภิกษุในกรุงโกสัมพีต่างบาดหมางกัน ทะเลาะกัน ใช้หอกคือปากทิ่มแทงกันอยู่ ไม่ทำความเข้าใจกัน ไม่ทำความปรองดองกัน ทะเลาะกัน แบ่งกันเป็นสองกลุ่ม ไม่พูดจากปราศรัยกัน ไม่ช่วยเหลือกัน แม้พระพุทธเจ้าตรัสห้าม แล้วเรียกมาสอนก็ไม่มีผล แต่มีพระภิกษุรูปหนึ่งที่กล้าพูด ได้กราบทูลพระพุทธเจ้าว่า เรื่องนี้จะขอจัดการกันเอง ขอให้พระองค์อย่าได้กังวลเลย โปรดเสด็จกลับไปปฏิบัติธรรมเถิด เมื่อพระพุทธเจ้าเห็นทีว่าจะสอนไม่ได้แล้ว จึงเข้าไปจำพรรษาในป่าโดยมีช้างและลิงคอยดูแล ต่อมาชาวบ้านเห็นว่าเพราะพระภิกษุพวกนี้พระพุทธเจ้าจึงไม่จำพรรษาด้วย พวกชาวบ้านต่างพากันไม่ใส่บาตรพระชาวโกสัมพี พวกภิกษุได้รับความลำบากนานเข้าจึงขอโทษขอขมาปลงอาบัติซึ่งกันและกัน กลับมาปรองดองกัน พวกชาวบ้านบอกว่าหากจะยกโทษให้ต้องนิมนต์พระพุทธเจ้ากลับมาที่ ณ โฆษิตาราม ภิกษุพวกนั้นเกิดความละอายใจ แต่ต้องรอจนออกพรรษา และทราบว่าพระพุทธเจ้าเสด็จเข้าเมืองสาวัตถีจึงไปขอขมาพระพุทธเจ้า

ในเรื่องนี้วิเคราะห์จากตัวอย่างได้ว่า การพูดส่อเสียด (ปิสุณาวาจา) คือการพูดให้ร้ายลับหลัง เพื่อจุดประสงค์ 2 ประการ คือเพื่อทำให้ผู้อื่นแตกสามัคคี และเพื่อทำให้เขารักตน ชื่อว่า ปิสุณาวาจา การพูดส่อเสียดเพื่อจุดประสงค์อื่นนอกจาก 2 ประการข้างต้นไม่จัดว่าเป็นปิสุณาวาจา ซึ่งในกรณีกลุ่มพระภิกษุชาวโกสัมพี อาจจะไม่มีเจตนาให้แตกความสามัคคีกันในตอนแรก แต่หากเป็นเพราะว่าภิกษุทั้งสองฝ่ายนั้นต่างเป็นพระเกจิอาจารย์มีลูกศิษย์ลูกหามากมาย ฝ่ายพระวินัยธรนั้นที่ได้เล่าเรื่องพระธรรมกถึกทำอาบัติให้พระลูกศิษย์ฟัง อาจไม่มีเจตนาทำให้แตกกันทั้งสอง แต่หากเป็นเพราะว่าตนนั้นเป็นผู้เชี่ยวชาญทางวินัยอาจทำการสอนวินัยให้ลูกศิษย์ฟัง โดยยกตัวอย่างพระธรรมกถึก หรืออาจสอนให้พระลูกศิษย์นั้นรักตนมากขึ้น เพราะเห็นว่าอาจารย์ของตนเป็นผู้มีความรู้ในพระธรรมวินัย พอพระลูกศิษย์ฝ่ายวินัยธรไปพูดให้พระลูกศิษย์ฝ่ายธรรมกถึกฟัง จึงทำให้เสียเพราะอาจารย์ฝ่ายธรรมกถึกไม่ได้มีเจตนาล่วงอาบัติ และตนเป็นอาจารย์ฝ่ายธรรมกถึกจึงเสียหน้า จากเรื่องเล็กก็กลายเป็นเรื่องใหญ่ จากนั้นทั้งสองฝ่ายเกิดความไม่พอใจที่อาจารย์ของตนถูกกล่าวหา จึงใช้วาจาส่อเสียดใส่ร้ายซึ่งกันและกัน จนเกิดเป็นความแตกแยกทางความคิด และการปฏิบัติตัว เรียกว่า ความแตกต่างกันทางทิฏฐิสามันญญตา เหตุของความขัดแย้งเกิด เพราะไม่ได้ปฏิบัติตามหลักวิรัติ 3 ซึ่งวิธีแก้ไขไม่ให้เกิดความขัดแย้งตั้งแต่ตนนั้น หากวิเคราะห์ตามหลักวิรัติ 3 ข้อการงดเว้นจากการพูดส่อเสียดนั้น แต่เป็นเพราะภิกษุทั้ง 2 ฝ่ายนั้นไม่ได้ปฏิบัติตามหลักวิรัติ 3 นี้ จึงเป็นเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน ดังนี้

1. เว้นได้สิ่งที่ประจวบเข้า คือสัมปัตตวิรัติ เพราะเห็นได้จากพระทั้งสองฝ่ายเมื่อฟังความจาก

อาจารย์ของตนแล้วไม่หยุดคิดพิจารณาโดยแยบคายเสียก่อน แต่นำกลับไปพูดต่อก่อให้เกิดความขัดแย้ง

2. เว้นด้วยการสมาทาน คือสมาทานวิรัติ เพราะภิกษุเหล่านี้ไม่ได้สมาทานไว้ในเรื่องนี้จึงทำให้เกิดปัญหา ตามมา

3. เว้นได้โดยเด็ดขาด คือสมุจเฉทวิรัติ เพราะภิกษุชาวโกสัมพีเหล่านี้ในเวลานั้นท่านไม่สามารถงดเว้นได้โดยเด็ดขาด เพราะจิตมีกิเลส ยังมีความอยาก จึงไม่สามารถกระทำได้ เพราะการงดเว้นแบบเด็ดขาด เป็นการงดเว้นแบบผู้สิ้นกิเลส ในกรณีความขัดแย้งกันของภิกษุชาวโกสัมพีหากท่านยึดถือหลักการปฏิบัติตามหลัก “กาลามสูตร” ไม่ให้เชื่ออะไรง่ายๆแล้วก็จะเป็นการก่อไม่ให้เกิดความขัดแย้ง ที่เกิดจากคำพูดส่อเสียดได้ เพราะหลักกาลามสูตรคือหลักให้พิจารณาความเชื่อ 10 ประการ ซึ่งข้อที่ 10 นั้นว่า มา สมโณ โน ครูติ คืออย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่าท่านสมณะนี้ เป็นครูของเรา ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าหลักกาลามสูตร 10 ประการนี้เป็นประโยชน์ในการนำมาพิจารณา เพื่อไม่ให้เกิดความแตกแยกสามัคคีอันเกิดจากการพูดส่อเสียด

ในตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ว่า การสร้างวาจาสุจริตโดยการงดเว้นจากการพูดส่อเสียด คือการที่ภิกษุชาวโกสัมพีควรงดเว้นจากการพูดส่อเสียดกัน เพื่อระงับความขัดแย้งแตกสามัคคี ซึ่งทำให้เกิดผลเสียมากมาย คำพูดส่อเสียดนี้มีผลร้ายต่อทุกระดับนับแต่ครอบครัว สังคม ไปจนถึงระดับประเทศชาติ ฉะนั้นการจะงดเว้นการพูดส่อเสียดให้เป็นประจำได้นั้นต้องยึดหลัก คือโยนิโสมนสิการ คิดโดยแยบคายตามหลักกาลามสูตรเป็นเกณฑ์การตัดสินไม่ให้หลงเชื่ออะไรง่ายๆ และใช้หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสมัครมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพองค์การ หรือสังคมของผู้ปฏิบัติ ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอแนวทางเพื่อป้องกันงดเว้นการพูดส่อเสียดเป็นแนวเพื่อพัฒนาชีวิตที่ดี โดยนำมาใช้ให้เกิดความเคยชินในชีวิตไม่ให้เกิดความแตกแยกด้วยวิธีดังต่อไปนี้

1. ประพฤติตนตั้งมั่นอยู่ในเมตตากายกรรม ทำให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน[18]เมตตาวจีกรรม ช่วยบอกสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำ ตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง และเมตตามโนกรรม เพื่อความสมานสามัคคีกัน

2. พูดในทางสมานสามัคคี โดยตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ไม่พูดในสิ่งที่ทำให้แตกแยกกันในหมู่คณะเพียงเพื่อต้องการให้คนอื่นพอใจตน หรือหากเกิดการขัดแย้งกันควรปรับความเข้าใจ พูดโดยเหตุผล มุ่งหมายเพื่อความสมานสามัคคีเป็นหลัก

3. ประพฤติปฏิบัติตามหลักที่ก่อให้เกิดความพร้อมเพียง อันได้แก่

1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์

2) พร้อมเพรียงกันประชุม และพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม

---

[18] ม.มู. (ไทย) 12/491/529-531.

3) เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ที่อาวุโสมีประสบการณ์ และให้ไตร่ตรองพิจารณาไม่ให้เชื่อคำพูดที่จะนำไปสู่ความแตกแยกในหมู่คณะได้

หลักการทั้งหมดนี้หากผู้ประพฤติได้ กระทำอย่างต่อเนื่องเสมอๆ ในปัจจุบันจะทำให้เป็นผู้ที่มีอัธยาศัย เป็นผู้นำที่เห็นประโยชน์ต่อส่วนรวม สมานคนที่ไม่ลงรอยกันได้ พูดในทางสามัคคี ปรองดองให้รักใคร่กัน ซึ่งเป็นการพัฒนาชีวิตที่ดีให้ผู้นั้นเป็นคนที่น่ายกย่อง เป็นผู้นำความสามัคคีในหมู่คณะ เมื่อปฏิบัติจนเป็นนิสัยแล้วจะเป็นผลดีต่อตนเอง และเป็นแนวปฏิบัติให้เว้นจากการพูดส่อเสียดจนเป็นนิสัยได้

4.2.3 หลักวาจาสุจริตในการปฏิบัติตนงดเว้นจากการพูดคำหยาบ

หลักวาจาสุจริต 4 ข้อที่ 3 คือ การงดเว้นจากการพูดคำหยาบ ที่เรียกว่า ผรุสวาจา แปลว่า คำพูดที่หยาบ ในหนังสือกัมมจตุกกะ ให้ความหมายจากบาลีว่า “หทยं ผรมานา อุสติ ทหตีติ ผรุสา” แปลว่า คำพูดอันใดย่อมกระทำความเดือดร้อนให้แผ่ไปในหัวใจ[19]ฉะนั้นคำพูดผรุสา ซึ่งเป็นอย่างหยาบ วาจาหยาบที่เรียกว่า ผรุสาวาจานี้ ผู้ที่ฟังแล้วย่อมทนอยู่นิ่งไม่ได้ เพราะทำให้จิตใจของผู้ฟังนั้นไม่สบายใจ เหมือนหนึ่งถูกเลื่อยฟันฉะนั้น คำด่าหรือคำสาปแช่งต่างๆ จึงจัดว่าเป็นผรุสาวาจา ในองค์ที่ 3 คือ “กล่าววาจาด่า” โดยวัตถุที่ตั้งแห่งการด่านั้น ได้แก่ ด่าเรื่องเชื้อชาติต่ำ ชื่อต่ำ สกุลต่ำ การงานต่ำ วิชาต่ำ รูปร่างต่ำ อาบัติต่ำ และคำหยาบคายต่างๆ มีด่าพ่อ ด่าแม่เป็นต้น เพราะคำหยาบเป็นสิ่งที่ไม่มีใครอยากได้ยิน แม้แต่กระทั่งสัตว์เดรัชฉาน การงดเว้นการพูดคำหยาบให้เป็นอาจิณณกรรมนั้น ผู้ปฏิบัติต้องมีความเข้าใจในองค์ประกอบของคำหยาบ ซึ่งได้แก่ มีความโกรธ มีผู้ถูกด่า กล่าววาจาด่า และใช้หลักวิรัติ 3 ประการ คือการงดเว้นเข้าไปทำให้เกิดการระงับคำที่ก่อให้เกิดคำหยาบคาย การที่จะงดเว้นจากคำพูดหยาบนั้น โดยนำองค์ธรรมที่ตรงกันข้ามกับคำหยาบ คือคำพูดที่อ่อนหวาน สุภาพ เป็นมธุรสวาจา เป็นปิยวาจามาใช้ในการประพฤติปฏิบัติให้เกิดความเคยชิน

ซึ่งองค์ประกอบการพูดคำหยาบนั้น คือ

1. ผู้อื่นที่ตนจะด่า (อกฺโกสิตพฺโพ ปโร)
2. มีจิตประกอบด้วยความโกรธแค้น (กุปิตจิตฺตํ)
3. พยายามด่าออกไป (อกฺโกสนา)

ฉะนั้นเมื่อต้องการที่จะงดเว้นการพูดคำหยาบนั้น ต้องหาธรรมที่ตรงกันข้ามกับการพูดหยาบนั่นคือหลักธรรมที่ตรงข้าม คือ คำพูดชื่นชม มีเมตตา วาจาไพเราะ โดยมีองค์ประกอบดังนี้

1. ผู้อื่นที่ตนจะสรรเสริญชื่นชม
2. มีจิตประกอบด้วยความยินดีแจ่มใส ไม่โกรธ มีเมตตา

---

[19] พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, *มหาอภิธัมมัตถสังคหะ ปริจเฉทที่ 5 เล่ม 2*, อ้างแล้ว, หน้า 141.

3. พูดคำไพเราะอ่อนหวานออกไป

ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเรื่องการงดเว้นวาจาหยาบที่ก่อให้เกิดประโยชน์ และเพื่อเป็นตัวอย่างให้เห็นโทษภัยของคำหยาบคายพร้อมวิเคราะห์ ดังนี้

เรื่องโคนันทิวิสาล[20]ความว่า ในอดีตกาลพระโพธิสัตว์บังเกิดในกำเนิดโค ชื่อโคนันทิวิสาล ในกรุงตักกสิลา โดยพราหมณ์นำมาเลี้ยงตั้งแต่ยังเล็ก เมื่อโคนันทิวิสาลเจริญวัยแล้วสงสารพราหมณ์ จึงกล่าวกับพราหมณ์ว่าให้ไปพนันด้วยทรัพย์พันหนึ่งกับโควินเศรษฐี ว่าโคของข้าพเจ้าสามารถลากเกวียนได้ 100 เล่มซึ่งผูกติดกันไปได้ ครั้นแล้วจึงทำการพนันกัน เมื่อพร้อมแล้วเอาเชือกที่ผูกกับเกวียนทั้ง 100 เล่มจึงเทียมโคนันทิวิสาลกับเกวียนทั้งหมดแล้ว พราหมณ์ขึ้นนั่งคร่อมบนเกวียนเงื้อปะฏักขึ้น ร้องตวาด ซึ่งโคนั้นไม่โกง ด้วยวาทะว่าโกง ว่า “เจ้าโคโกง จงไป เจ้าโคโกง จงเข็นไป” ดังนี้ เมื่อโคนันทิวิสาลได้ยินเสียงที่ไม่น่าพอใจจึงยืนนิ่งอยู่ที่นั้นเอง ทำให้พราหมณ์แพ้พนันด้วยทรัพย์หนึ่งพัน เมื่อกลับเรือนแล้วเห็นพราหมณ์นั้นเศร้าเสียใจจึงบอกให้พราหมณ์ไปท้าพนันกับโควินเศรษฐีอีกครั้งด้วยทรัพย์ 2 พัน แต่มีข้อแม้ว่าอย่าเรียกข้าพเจ้าด้วยวาทะโกง เมื่อถึงเวลาเดิมพันพราหมณ์จึงกล่าวว่า “พ่อผู้เจริญ จงไป จงเข็นไป” โคนันทิวิสาลเมื่อได้ฟังเสียงอันน่าพอใจ จึงลากเกวียน 100 เล่มที่ผูกติดกันไปด้วยเรี่ยวแรงของตนตัวเดียว พราหมณ์จึงชนะเดิมพันได้เงิน 2 พัน พระพุทธเจ้าครั้นทรงนำอดีตนิทานมาอย่างนี้ แล้วตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ขึ้นชื่อว่าคำหยาบ ไม่เป็นที่พอใจของใครๆ เลย” จึงตรัสคาถานี้ในนันทิวิสาลชาดก ในตติวรรค เอกนิบาต ว่า “บุคคลพึงกล่าววาจาเป็นที่เจริญใจเท่านั้น ไม่พึงกล่าววาจาที่ไม่เจริญใจ ในกาลไหนๆ เมื่อพราหมณ์กล่าววาจาเป็นที่เจริญใจ โคนันทิวิสาลจึงเข็นภาระที่หนักไปได้ ทั้งยังพราหมณ์นั้นให้ได้ทรัพย์แล้ว ด้วยการนั้นโคนันทิวิสาลได้มีใจเบิกบานแล้ว”[21]จะเห็นได้ว่าการไม่พูดคำหยาบ พูดแต่วาจาไพเราะอ่อนหวานสามารถเปลี่ยนสถานการณ์ที่เลวร้ายให้กลายเป็นดีได้ เพราะขึ้นชื่อว่าคำหยาบแล้ว อย่าว่าแต่มนุษย์เลย แม้แต่สัตว์เดรัชฉานก็ไม่ชอบ ฉะนั้นเราควรพูดแต่คำที่ไพเราะเพื่อก่อให้เกิดความรักและสันติ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การไม่พูดคำหยาบนี้จัดว่าเป็นวาจาสุจริต เป็นเหตุให้ไปสู่สุคติภูมิ

ในเรื่องนี้วิเคราะห์ได้ว่า ในขณะที่พราหมณ์นั้นกำลังขี่โคนันทิวิสาลออกไปได้กระทำองค์ของการพูดคำหยาบ คือผรุสวาจาครบทั้ง 3 ประการคือ ผู้อื่นที่ตนจะด่า มีจิตประกอบด้วยความโกรธแค้น และด่าออกไป ดังนี้ในขณะที่พรามหณ์เริ่มนำโคนันทิวิสาลเข้าแข่งขัน เพราะต้องการที่จะ

ชนะพนันจึงใช้ความเป็นนายสั่งโคนันทิวิสาลที่เป็นเสมือนกับทาสรับใช้ให้วิ่งไป ในองค์ประกอบข้อแรกของทุจริต คือข้อแรกผู้อื่นที่ตนจะด่า นั่นคือโคนันทิวิสาลที่พรามหณ์เห็นว่าเป็นสัตว์เดรัชฉาน

---

[20] ขุ.ชา. (ไทย) 27/28/12.

[21] ขุ.ชา.อ. (ไทย) 3/1/309-311.

เป็นทาส ข้อสองมีจิตด้วยความโกรธแค้น นั่นคือพราหมณ์ในขณะที่แข่งขันมีจิตเครียดแค้นเพราะกลัวเสียหน้าและเสียทรัพย์ในการพนัน เพราะตนมีฐานะยากจนกว่าผู้แข่งขัน จึงใช้วาจาหยาบคายและร้องตะวาดข่มขู่โคนันทิวิสาล ข้อสามด่าออกไป นั่นคือเมื่อโคนันทิวิสาลได้ยินคำด่าว่าก็ไม่หมดกำลังใจ แม้ว่าตนจะมีกำลังแต่กลับไม่วิ่งไป ยืนแน่นิ่ง ทำให้พราหมณ์ยิ่งโกรธเพราะกลัวแพ้พนันจึงด่าว่า โคโกงจงเข็นไป แต่โคไม่พอใจคำพูดหยาบจึงไม่วิ่งไป ทำให้พราหมณ์แพ้พนันได้รับความอับอายอันว่าคำหยาบคายนั้น ผู้พูดด่าไปแล้วกระทบผู้ฟังทำให้บั่นทอนจิตใจ รู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ หมดก่าลังใจ จึงเป็นคำพูดที่ตัดกำลังใจ ไม่ควรพูดออกไป และเมื่อการพนันครั้งที่ 2 พราหมณ์นั้นพูดจาอ่อนหวานออกไป โดยการเว้นทุจริตนั่นคือ ผู้อื่นที่ตนจะด่าเปลี่ยนเป็นผู้อื่นที่ตนจะสรรเสริญชื่นชม หมายถึงพราหมณ์เห็นว่าโคนันทิวิสาลที่เป็นที่พึ่ง เป็นผู้มีคุณกับตน มีจิตด้วยความโกรธแค้นเปลี่ยนเป็นมีจิตยินดีแจ่มใส ไม่โกรธ มีจิตใจที่เมตตา เพราะพราหมณ์ในขณะที่แข่งขันมีจิตที่อ่อนโยน มีเมตตาและท้ายสุด ด่าออกไปเปลี่ยนเป็นพูดคำไพเราะออกไป พราหมณ์จึงกล่าวว่า “พ่อผู้เจริญ พ่อจงไป จงเข็นไป โคนันทิวิสาลเมื่อได้ฟังเสียงอันน่าพอใจจึงลากเกวียน 100 เล่มที่ผูกติดกันไปด้วยเรี่ยวแรงตัวเดียว พราหมณ์จึงชนะเดิมพันได้เงิน 2 พัน ฉะนั้นการที่งดจากการพูดคำหยาบนั้นมีประโยชน์มากสามารถเปลี่ยนเหตุการณ์ที่เลวร้ายให้กลายเป็นดีได้ เพราะคำสุภาพย่อมชักจูงใจผู้ฟัง ซึ่งในมงคลสูตรท่านจัดว่าเป็นวาจาสุภาษิตด้วย

แนวทางปฏิบัติในการงดเว้นการพูดคำหยาบเพื่อพัฒนาชีวิตที่ดีได้ดังต่อไปนี้

1. ปฏิบัติตนให้เป็นคนพูดไพเราะอ่อนหวาน ซึ่งเป็นที่ชอบใจของคนทุกชั้น มารดาบิดาเจรจากับบุตรธิดาด้วยคำ คำนั้นย่อมจับใจของบุตรธิดา ทำให้เกิดความรักบุตรธิดาผู้รู้จักพูดก็ย่อมเป็นที่รักของมารดาบิดา ท่านเป็นใหญ่ผู้ฉลาดในการปฏิสันถาร กล่าวคำทักทายปราศรัยแก่ผู้น้อยทั่วหน้า ย่อมยังตนให้เป็นที่รักนับถือของคนทั้งหลาย และอาจยังผู้น้อยให้มีแก่ใจทำงานด้วยความภักดี ซึ่งวาจาไพเราะอ่อนหวานนี้เปรียบดังอาหารโอชารส ยังผู้กินให้พอใจติดใจต้องการกินอีก

2. ละเว้นลักษณะที่ก่อให้เกิดผรุสวาจา ได้แก่ งดเว้นคำพูดที่เป็นคำด่า คือ พูดให้เขาต่ำลง เช่น เขาเป็นคนว่าเป็นควาย เขาเป็นนายว่าเขาเป็นขี้ข้า เป็นต้น งดเว้นคำพูดที่เป็นคำประชด คือพูดแดกดันด้วยความไม่พอใจ หรือคำพูดที่ยกให้สูงเกินเหตุ เช่น พ่อเทวดา ลูกเทวดา แม่คุณหญิง งดเว้นคำพูดคำกระทบ คือการพูดให้กระเทือนไปถึงผู้อื่น ตรงกับสำนวนไทยว่า ตีวัวกระทบคราด งดเว้นคำพูดคำแดกดัน คือพูดด้วยเจตนาจะให้เขาเกิดความไม่สบายใจ เช่น บอกให้กินข้าว ก็พูดว่า เชิญยัดเข้าไปให้พอ แดกห่าเข้าไป งดเว้นคำพูดคำสบถ คือการพูดสาปแช่งต่างๆ นานา คำแช่งชักหักกระดูกให้มีอันเป็นไป เช่น ไอ้ห่า เมื่องดเว้นจากลักษณะที่ก่อให้เกิดผรุสวาจา คือคำพูดที่เป็นคำหยาบคายได้

แล้ว ให้พูดในทางที่อ่อนหวานน่าฟัง ปราศจากโทสะ เป็นพูดที่ถนอมใจผู้ฟัง เมื่อทำเป็นประจำบ่อยๆ ขึ้น จะเป็นการพัฒนาชีวิตที่ดีให้ผู้ประพฤติมีวาจาเป็นไปในทางสุภาพอ่อนหวานน่าฟังในปัจจุบัน

4.2.4 หลักวาจาสุจริตในการปฏิบัติตนงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

หลักวาจาสุจริต 4 ข้อที่ 4 คือ การงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ที่เรียกว่า สัมผัปปลาปะ[22] คำพูดเพ้อเจ้อจึงชื่อว่าสัมผัสปลาปะ หมายถึงการกล่าวเรื่องราวเหลวไหลไม่เป็นสาระ เช่นเล่าเรื่องหนัง ละคร พูดจา ตลกขบขันต่างๆ เพราะทำให้ผู้ฟัง ผู้อ่าน ไม่ได้รับประโยชน์แต่อย่างได เพียงแต่ทำให้เพลิดเพลินไปชั่วคราวเท่านั้น ฉะนั้นการพูดเพ้อเจ้อคือเจตนาที่เป็นเหตุในการกล่าววาจาที่ทำลายประโยชน์และความสุขต่างๆ ซึ่งหมายถึง การกล่าวเรื่องราวเหลวไหลไม่เป็นสาระ ส่วนสัมผัปปลาปะวิรัติ นั้นคือ การงดเว้นจากการพูดเหลวไหลไร้สาระ ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ บุคคลที่ไม่พูดเพ้อเจ้อ คือบุคคลที่พูดแต่ความจริง ที่มีสาระและก่อให้เกิดประโยชน์เท่านั้น ไม่พูดในเรื่องที่หาสาระไม่ได้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ทั้งรู้กาลในการกล่าวหรือพูดออกไป โดยผู้วิจัยขอยกตัวอย่างในพระไตรปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ อภยราชกุมารสูตร เรื่องอภัยกุมารมาเป็นตัวอย่างให้เห็นถึงการงดเว้นจากเรื่องที่เพ้อเจ้อเหลวไหลไม่เป็นสาระ ที่ไม่ก่อให้ประโยชน์ ถึงแม้เรื่องนั้นจะมีมูลความจริงหรือไม่มีมูลจริงก็ตาม เป็นเรื่องที่ทำให้เป็นที่รัก หรือชอบใจของบุคคลอื่นหรือไม่ก็ตาม หากคำพูดนั้นหรือเรื่องนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ ไม่มีสาระ เป็นสิ่งที่เหลวไหล เพ้อเจ้อ จึงเป็นเรื่องที่ไม่ควรกล่าวหรือพูดออกไป ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเรื่องการงดเว้นการพูดเพ้อเจ้อที่ก่อให้เกิดประโยชน์ และเพื่อเป็นตัวอย่างให้เห็นโทษภัยของการพูดเพ้อเจ้อพร้อมวิเคราะห์ ดังนี้

เรื่องพระราชกุมารนามว่าอภัย[23]สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันเขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้นนิครนถ์นาฏบุตรผู้ซึ่งเป็นนักบวชนอกศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสดาของศาสนาเชน ได้คิดคำถามขึ้นมาหนึ่งข้อ โดยใช้เวลาครุ่นคิดนานถึง 4 เดือนเต็ม เพื่อถามพระพุทธเจ้า โดยคาดหวังว่าคำถามนี้จะทำให้พระพุทธเจ้าตอบไม่ได้ และจะทรงกลืนไม่เข้าคายไม่ออก และเมื่อนั้นคนทั้งหลายก็จะเลิกนับถือพระพุทธเจ้า

ครั้งนั้น นิครนถ์นาฏบุตรได้ไปกราบทูลอภัยราชกุมารผู้เป็นศิษย์ ถึงคำถามนี้ และได้ให้อภัยราชกุมารนำคำถามนี้ไปถามแก่พระพุทธเจ้าว่า“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระตถาคตจะพึงตรัสพระวาจาอันไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่นบ้างหรือหนอ” โดยที่นิครนถ์นาฏบุตรได้อธิบายคำถามนี้ไว้ว่า ถ้าพระพุทธเจ้าตอบว่า พึงกล่าววาจาอันไม่เป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนอื่น ก็ให้พระกุมารตอบกลับไปว่า แล้วเช่นนั้นพระองค์จะต่างอะไรจากคนธรรมดา เพราะคนธรรมดาต่างก็กล่าววาจาอันไม่เป็นที่รัก

ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ถ้าพระพุทธเจ้าตอบว่า ไม่พึงกล่าววาจาอันไม่เป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ก็ให้พระกุมารตอบกลับไปว่า พระพุทธเจ้าโกหก พระองค์เคยทรงพยากรณ์พระเทวทัตว่าจะ

---

[22] พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, *มหาอภิธัมมัตถสังคหะ ปริจเฉทที่ 5 เล่ม 2*, อ้างแล้ว, หน้า 145.

[23] ม.ม. (ไทย) 13/83/84-89.

ไปเกิดในอบาย ไปเกิดในนรกอเวจี ซึ่งวาจานั้นได้ทำให้พระเทวทัตเสียใจ เมื่อพระพุทธเจ้าเจอคำถามสองเงื่อนนี้เข้าไปแล้ว ก็จะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก และอภัยราชกุมารก็จะเป็นฝ่ายมีชัยเหนือพระพุทธเจ้า และชื่อเสียงของพระองค์จะระบือไปไกล อภัยกุราชมารได้เดินทางไปหาพระพุทธเจ้าและทูลถามคำถามนั้นกับพระองค์ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบว่า “ราชกุมารในปัญหาข้อนี้จะวิสัชนาโดยส่วนเดียวมิได้” เมื่อได้ยินคำตอบเพียงเท่านี้ อภัยราชกุมารก็อุทานขึ้นว่า “คำถามของพวกนิครนถ์ได้ฉิบหายแล้ว”

พระพุทธเจ้าทรงถามกลับว่า “เหตุใดพระกุมารถึงอุทานเช่นนั้น” ซึ่งพระกุมารได้อธิบายที่มาของคำถามนี้ทั้งหมดแก่พระพุทธเจ้าว่า นิครนถ์นาฏบุตรได้สอนคำถามนี้มา พร้อมทั้งจุดมุ่งหมายของคำถามนี้ ขณะนั้นอภัยราชกุมารได้อุ้มเด็กอ่อนนอนไว้บนไว้ตัก พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับอภัยกุมารไว้ว่า “ถ้ากุมารน้อยนี้เผลอเอาไม้เอากรวดมาใส่ในปาก พระองค์จะทำอย่างไร” อภัยราชกุมาร “กระหม่อมจะนำออกเสีย ถ้านำไม่ออกก็จะใช้กำลังเอามือควักออกมา แม้ว่าจะต้องทำให้กุมารนี้ต้องเลือดออกก็ตาม ทั้งหมดนี้ก็เพราะหม่อมฉันรักและเอ็นดูพระกุมาร” พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า “ตถาคตก็เช่นกัน” โดยพระพุทธเจ้าทรงกล่าววาจาที่ประกอบด้วยประโยชน์ดังนี้

1. วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ วาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

2. วาจาที่จริง ที่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ วาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

3. วาจาที่จริง ที่แท้ ประกอบด้วยประโยชน์ วาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตย่อมรู้กาลที่จะกล่าววาจานั้น

4. วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

5. วาจาที่จริง ที่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

6. วาจาที่จริง ที่แท้ ประกอบด้วยประโยชน์ วาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตย่อมรู้กาลที่จะกล่าววาจานั้น

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะตถาคตมีความเอ็นดูในสัตว์ทั้งหลาย เมื่อจบการสนทนาอภัยราชกุมารได้ประกาศตนเป็นอุบาสก มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต

ในตัวอย่างเรื่องนี้วิเคราะห์ได้ว่า คำถามที่นิครนถ์นาฏบุตรคิดมาเป็นเวลา 4 เดือน เพื่อที่จะ

มาฝึกให้ลูกศิษย์ได้ใช้ถามพระพุทธเจ้า โดยหวังให้พระองค์จนปัญญาในการตอบคำถามนี้ โดยหวังว่าพระพุทธเจ้าจะกินไม่เข้าคายไม่ออกในคำถามนี้ และจะเป็นเหตุให้ไม่มีคนนับถือพระองค์ คำถาม

ชนิดนี้จึงจัดเป็นเรื่องเพ้อเจ้อเหลวไหลไร้สาระ โดยปัญหานี้มีชื่อว่า โอวัฏฏิกสาระ คือปัญหาวนเวียน เมื่อพระพุทธเจ้าตอบคำถามว่า “เรื่องนี้จะตอบโดยด้านเดียวไม่ได้” อภัยราชกุมารจึงเข้าใจความหมายของพระองค์ทันที ซึ่งอธิบายได้ว่า เพราะตถาคตมองเห็นประโยชน์ของคำถาม จึงตอบ หากมองไม่เห็นประโยชน์พระองค์ก็ทรงไม่ตอบ พระองค์ทรงย่อยปัญหาที่นิครนถ์แต่งมา 4 เดือนด้วยพระดำรัสเพียงคำเดียวเปรียบเสมอฟ้าฝ่าลงบนยอดเขา เพราะลักษณะการตอบปัญหาของพระพุทธเจ้านั้น มี 4 วิธี คือ

1. ตอบแบบตรงไปตรงมา (เอกังสพยากรณ์) เช่น คำถามว่ารูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง ก็ทรงตอบว่า “เที่ยง” เป็นต้น

2. ตอบแบบแยกตอบเป็นส่วนๆ (วิภัชชพยากรณ์) เช่น คำถามว่าคนตายแล้วเกิดหรือไม่ พระองค์จะตอบจำแนกไปตามเหตุผลว่ากรณีไหนกลับมาเกิด กรณีไหนไม่กลับมาเกิด โดยทรงให้เหตุผลประกอบ

3. ตอบแบบย้อนถามแล้วจึงตอบ (ปฏิปุจฉาพยากรณ์) เช่น ย้อนถามเรื่องที่เทียบเคียงกันได้ ซึ่งจะทำให้คนที่เข้ามาเฝ้าเข้าใจคำตอบได้ง่าย

4. ไม่ทรงตอบ (ฐปนีย์พยากรณ์) ไม่ใช่ว่าพระองค์ไม่ทรงทราบ แต่การตอบนั้น เป็นเรื่องที่เสียเปล่า ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ถามบ้าง หรือไม่ใช่ทางพ้นทุกข์ เช่น เรื่องโลกและจักรวาล

ฉะนั้นในเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า เรื่องที่เหลวไหลไร้สาระ ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ ถึงแม้เรื่องนั้นจะเป็นเรื่องที่จริงหรือไม่ก็ตาม ถึงแม้เรื่องนั้นจะทำให้เป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจหรือไม่ก็ตาม สิ่งนั้นไม่ควรพูด เพราะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ แต่ถ้าเรื่องนั้นเป็นเรื่องจริง มีสาระ ก่อให้เกิดประโยชน์ ถึงแม้ว่าเรื่องนั้นจะทำให้เป็นที่รัก เป็นที่พอใจหรือไม่ก็ตาม สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ควรพูด แต่ต้องรู้เวลาที่จะพูดให้เหมาะสมกันสถานการณ์ หรือบุคคลนั้นๆ ได้รับรู้ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ฟัง เพราะสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ไม่มีโทษแก่ผู้อื่น เหมือนลักษณะการกล่าววาจาของพระพุทธเจ้านั้น สรุปได้ว่าเรื่องที่เป็นประโยชน์ เป็นเรื่องจริง เป็นเรื่องที่ควร พระพุทธองค์รู้กาลที่จะกล่าว นอกนั้นไม่ทรงกล่าว ถึงแม้จะเป็นเรื่องจริงก็ตาม ถ้าเรื่องนั้นไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ เพราะจะมีแต่โทษ เป็นสิ่งที่เหลวไหล เพ้อเจ้อ นั่นเอง

แนวทางปฏิบัติในการงดเว้นการพูดเพ้อเจ้อเพื่อพัฒนาชีวิตที่ดีได้ดังต่อไปนี้

1. ปฏิบัติตนโดยใช้วาจาที่ประกอบด้วยประโยชน์ ซึ่งวาจาที่จริงทำให้ผู้พูดมีความน่าเชื่อถือและเป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญบุคคลที่พูดความจริงและเป็นประโยชน์แก่
2. มหาชน ดังข้อความที่พระองค์ตรัสใน อภยราชกุมารสูตร[24]ความว่า

---

[24] ม.ม. (ไทย) 13/86/87.

1) ตถาคตรู้ว่า วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

2) ตถาคตรู้ว่า วาจาที่จริง ที่แท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่นตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

3) ตถาคตย่อมรู้ว่าวาจาที่จริง ที่แท้ และประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตย่อมรู้กาลที่จะกล่าววาจานั้น

4) ตถาคตย่อมรู้วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รักเป็นที่พอใจของผู้อื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

5) ตถาคตย่อมรู้วาจาที่จริง ที่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

6) ตถาคตย่อมรู้วาจาที่จริง ที่แท้ ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นเป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตย่อมรู้กาลที่จะกล่าววาจานั้น

โดยการที่จะงดเว้นการพูดเพ้อเจ้อให้เป็นนิสัยปกติในชีวิตประจำวันได้นั้น จะต้องอาศัยเกณฑ์การตรัสวาจาของพระพุทธเจ้าในอภยราชยกุมารสูตรมาประยุกต์ใช้ และให้ระลึกถึงอยู่เสมอ เพื่อเป็นการงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อจะทำให้บุคคลที่ปฏิบัติเป็นผู้ที่รู้กาลเวลาที่จะพูด พูดแต่สิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ไม่พูดในสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ เพราะสิ่งเหล่านั้นทำให้พูดเพ้อเจอ และก่อให้เกิดอกุศลตามมา เมื่อประพฤติเป็นประจำบ่อยๆ จนเคยชิน แล้วจะเป็นการพัฒนาชีวิตที่ดีแก่ผู้นั้นกล่าวคือ วาจาเป็นกุศล เป็นไปในความเห็นที่ถูกต้องตามสภาวะเป็นจริง และชี้แนะประโยชน์ในทางที่เป็นกุศลแก่ผู้อื่นจัดว่าเป็นบุญอย่างยิ่ง

4.3 การประพฤติชอบทางมโนสุจริต 3 เพื่อการพัฒนาชีวิตที่ดี

ในการประพฤติมโนสุจริตเพื่อก่อให้เกิดเป็นสิ่งที่ทำเป็นปกตินิสัยให้ระลึกถึงนั้น ในกรรมบถทางใจนี้ประกอบด้วย การไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น (อนภิชฌา), ความคิดไม่พยาบาทผู้อื่นด้วยความโกรธ (อพยาปาท) และความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริง (สัมมาทิฏฐิ) เมื่อพิจารณาให้ดีแล้วมโนสุจริตนี้ คือ องค์ธรรมทั้ง 3 อันเป็นกุศลมูล หมายถึงรากเหง้าแห่งกุศล ได้แก่ อโลภะ คือความไม่โลภ อโทสะ คือความไม่คิดประทุษร้าย อโมหะ คือความไม่หลง ซึ่งความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงนี้หมายถึงความมีสติ มีปัญญาในขณะกระทำกรรม ซึ่งการทำดีทางกาย ทางวาจาและทางใจนั้น ทางใจหรือมโนสุจริตนั้นถือว่าสำคัญที่สุด เพราะเกี่ยวกับเจตนาโดยตรง ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ตปัสสี บรรดา

กรรมทั้ง 3 ประการ ที่จำแนกแยกเป็นอย่างนี้ เราบัญญัติมโนกรรมว่ามีโทษมากกว่า ในการท่าความ

ชั่ว ในการประพฤติกรรมชั่ว มิใช่กายกรรมหรือวจีกรรม”[25]ฉะนั้นในทางตรงกันข้ามกับกรรมชั่วคือกรรมดี คือมโนสุจริตนั้น เป็นกุศลทางใจที่สำคัญที่สุดในฝ่ายดี และมีผลดีมากกว่าทางกายและทางวาจา เพราะมโนสุจริตหรือกุศลทางใจนั้นมีเจตนาที่อยู่เบื้องหลังการกระทำทางกายและทางวาจา จึงควรประพฤติมโนสุจริตทั้ง 3 ข้อนั้นอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำจนเกิดเป็นนิสัย ทำให้คุ้นเคยหรือระลึกถึงอยู่ในใจตลอดเวลา ซึ่งในการปฏิบัตินั้นต้องใช้องค์ธรรมที่เป็นไปในทางเดียวกับกรรมบถทางใจแต่ละข้อ ซึ่งมโนสุจริตนี้มีหลักการประพฤติอยู่ในหลักมรรคมีองค์ 8 ในหมวดสมาธิ และปัญญา อันได้แก่ อนภิชฌา เป็นองค์ธรรมหนึ่งในสัมมาสติ ส่วน อพยาปาท นั้นเป็นองค์ธรรมหนึ่งในสัมมาสังกัปปะ และ ความเห็นถูก คือสัมมาทิฐิทั้งหมด โดยในแต่ละข้อผู้วิจัยจะยกตัวอย่างในพระไตรปิฎกและพระสูตรต่างๆ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และมาวิเคราะห์ตามหลักมโนสุจริต 3 โดยอาศัยการปฏิบัติเป็นประจำต่อเนื่องจนเคยชินที่เรียกว่า อาจิณณกรรม และใช้ธรรมะที่สนับสนุนเพื่อก่อให้เกิดแนวทางปฏิบัติมโนสุจริตเพื่อเป็นการพัฒนาชีวิตที่ดี

4.3.1 หลักมโนสุจริตในการปฏิบัติตนไม่ให้มีความโลภอยากได้ของผู้อื่น

ในการปฏิบัติตนไม่ให้มีความโลภอยากได้ของผู้อื่น ต้องมีความเข้าใจในเรื่องและองค์ธรรมฝ่ายตรงข้ามคือ อภิชฌา คือ คิดเพ่งเล็งในทรัพย์ของผู้อื่นเฉพาะหน้า องค์ธรรมได้แก่ โลภะ โดยตามธรรมชาติความพอใจของบุคคลแบ่งได้ 2 ประเภท บุคคลประเภทหนึ่งมีความพอใจอยากได้สิ่งของนั้นๆ แล้วพยายามแสวงหาให้ได้มาด้วยความสุจริต เช่น ด้วยการขอ ด้วยการซื้อ หรือแลกเปลี่ยน แต่บุคคลอีกประเภทหนึ่งมีความพอใจอยากได้ในสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว มีความเพ่งเล็งอยากได้สิ่งของนั้นมาเป็นของของตนโดยไม่ชอบธรรม คิดหาทางที่จะขโมยหรือโกงเพื่อให้ได้สิ่งนั้นมาเป็นของตน บุคคลประเภทนี้คือ อภิชฌาเมื่อเข้าครอบงำผู้ใดแล้ว ย่อมทำให้จิตใจของผู้นั้นเกิดความละโมบอยากได้ในสิ่งของผู้อื่น โดยไม่คำนึงถึงความเสียหายเดือดร้อนของผู้อื่นแต่อย่างใด ในการที่จะระงับความโลภในสิ่งของผู้อื่น เรียกว่า อนภิชฌา คือความไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ต้องถือหลักวิรัติ 3 ประการ และต้องปฏิบัติองค์ธรรมที่ตรงข้าม ซึ่งมีอยู่หลักสัมมาสติ ในมรรค 8 เป็นองค์ธรรมที่สามารถระงับความโลภในโลภะได้ และหากนำมาปฏิบัติให้เกิดความชำนาญต้องอาศัยหลักสัมมาสติ ซึ่งมีตัวอย่างบุคคลในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ที่ยกมา

เรื่องพราหม์จูเฬกสาฎก[26]มีความว่า สมัยหนึ่งพระศาสดาเมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวัน ทรงปรารถพราหมณ์ชื่อจูเฬกสาฎกได้ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า ควรรีบเร่งทำบุญ (อภิตฺถเรถ กลฺยาเณ)

เรื่องมีอยู่ว่าในกาลแห่งพระวิปัสสีทศพล มีพราหมณ์คนหนึ่งชื่อ มหาเอกสาฎก แต่ในกาลนี้พราหมณ์

---

[25] ม.ม. (ไทย) 13/57/55.

[26] ขุ.วิ.อ. (ไทย) 2/95/1-5.

นั้นได้เป็นพราหมณ์ ชื่อจูเฬกสาฎกในกรุงสาวัตถี พราหมณ์นั้นมีผ้าสาฎกสำหรับนุ่งห่มเพียง 1 ผืน แม้แต่พราหมณีที่เป็นภรรยาก็มี 1 ผืนเช่นกัน ทั้ง 2 คนมีผ้าห่มเพียงผืนเดียวเท่านั้น จึงตกลงกันว่าใครจะไปฟังธรรมที่สำนักของพระวิปัสสีพุทธเจ้า เพราะทั้งคู่ไม่สามารถไปพร้อมกันได้ เนื่องจากมีผ้าห่มเพียงผืนเดียว ทางนางพราหมณีผู้เป็นภรรยาจึงขอไปตอนกลางวัน ส่วนตอนกลางคืนพราหมณ์จึงได้ไปฟังธรรม เมื่อปฐมยามครั้งนี้เขาได้มีปีติ 5 ประการ ซาบซ่านทั่วสรีระของพราหมณ์ คิดจะถวายผ้าสาฎกแก่พระพุทธเจ้า แต่ก็เกิดความตระหนี่ครอบนำไว้ เพราะหากว่าถวายไปผ้าห่มสำหรับนางพราหมณีก็จะไม่มี เวลาผ่านไปจนถึงมัชฌิมยามเขาก็มิอาจถวายในยามนั้นได้ เนื่องจากจิตประกอบด้วยสัทธาและตระหนี่ต่อสู้กัน โดยมีจิตประกอบด้วยความตระหนี่ 1,000 จิตประกอบด้วยสัทธา 1 ดวงจนเวลาล่วงเลยมาถึงใกล้รุ่งช่วงปัจฉิมยาม แล้วทำสัทธาจิตแน่วแน่ ถือผ้าสาฎกไปวางไว้ใกล้พระบาทของพระศาสดา และได้เปล่งเสียงดังขึ้น 3 ครั้งว่า เราชนะแล้ว ขณะที่พระเจ้าประเสนทิโกศลกำลังฟังธรรมอยู่ได้ยินเสียงของพราหมณ์ จึงตรัสให้พวกราชบุรุษไปถามว่าเขาชนะอะไร เมื่อทราบเรื่องจึงตรัสว่า พราหมณ์ทำสิ่งที่ทำได้ยากจึงพระราชทานผ้าสาฎกให้ 1 คู่แก่เขา เขาได้ถวายผ้านั้นแก่พระพุทธเจ้าเหมือนกัน พระราชาจึงรับสั่งให้พระราชทานเป็นทวีคูณอีก คือ 2 คู่ 4 คู่ 8 คู่ 16 คู่ เขานำผ้าเหล่านั้นถวายแด่พระพุทธเจ้า ต่อมาพระราชาถวายผ้าสาฎกให้อีกเป็น 32 คู่แก่พราหมณ์ เพื่อจะป้องกันวาทะว่า "พราหมณ์ไม่ถือเอาเพื่อตน สละผ้าที่ได้แล้วๆ เสียสิ้น" จึงถือเอาผ้าสาฎก 2 คู่จากผ้า 32 คู่นั้นคือ เพื่อตน 1 คู่ เพื่อนางพราหมณี 1 คู่ พราหมณ์จึงเก็บไว้เพียง 2 คู่ และถวายผ้าสาฎก 30 คู่แด่พระพุทธเจ้า ฝ่ายพระราชาเมื่อเห็นพราหมณ์นั้นถวายถึง 7 ครั้ง ได้มีพระราชประสงค์ที่จะพระราชทานอีก พราหมณ์ชื่อมหาเอกสาฎกในกาลก่อนได้ถือเอาผ้าสาฎก 2 คู่ในจำนวนผ้าสาฎก 64 คู่ ส่วนพราหมณ์ชื่อจูเฬกสาฎกนี้ได้ถือเอาผ้าสาฎก 2 คู่ ในเวลาที่ตนได้ผ้าสาฎก 32 คู่ พระราชาเห็นว่าพราหมณ์ทำสิ่งที่ทำได้ยาก จึงสั่งพวกราชบุรุษให้นำผ้ากัมพล 2 ผืนภายในวังมาให้ และทรงรับสั่งให้พระราชทานแก่พราหมณ์ผ้ากัมพล 2 ผืนมีค่า 100,000 ให้แก่เขาพราหมณ์คิดว่าผ้านั้นไม่คู่ควรแก่ตน ผ้าเหล่านั้นควรแก่พระพุทธศาสนาเท่านั้น จึงได้ขึงผ้ากัมพล 1 ผืนให้เป็นเพดานไว้เบื้องบนที่บรรทมของพระศาสดาภายในพระคันธกุฎี ขึงผ้าอีกผืนหนึ่งทำให้เป็นเพดานในที่ทำภัตกิจของภิกษุผู้ฉันเป็นนิตย์ในเรือนของตน ในเวลาเย็นพระราชาเสด็จไปยังสำนักของพระศาสดาทรงจำผ้าของตนได้จึงตรัสถามว่า “ใครทำการบูชาพระพุทธเจ้า” พระตถาคตตอบว่า “พราหมณ์ชื่อว่า เอกสาฎก” พระราชาเห็นว่าพราหมณ์ทำสิ่งที่สมควรทำในฐานะที่เราสมควรทำเช่นกัน จึงสั่งพระราชทานหมวด 4 แห่งวัตถุทุกอย่างจนถึง 100 แห่งวัตถุทั้งหมด ทำเป็นอย่างละ 4 ให้แก่พราหมณ์นั้น คือ ช้าง 4 เชือก ม้า 4 ตัว กหาปณะ 4,000 สตรี 4 นาง ทาสี 4 นาง บุรุษ 4 คน บ้านส่วย 4 ตำบล ภิกษุทั้งหลายพากันสนทนากันในโรงทานว่า โอ้กรรมของจูเฬกสาฎก น่าอัศจรรย์ ชั่วครู่เดียวเท่านั้น เขาได้หมวด 4 แห่งวัตถุทุก

อย่าง เมื่อพระพุทธเจ้าสอบถามว่าภิกษุสนทนากันด้วยเรื่องอันใด จึงทราบว่าเป็นเรื่องของพราหมณ์

จูเฬกสากฎในสมัยที่เกิดเป็นพราหมณ์ชื่อ เอกสาฎก พระพุทธองค์จึงตรัสว่าหากพราหมณ์เอกสาฎกถวายทานในช่วงปฐมยามเขาจะได้วัตถุอย่างละ 16 ถ้าเขาถวายทานในช่วงมัชฌิมยามเข้าจะได้วัตถุอย่างละ 8 แต่เพราะถวายในช่วยใกล้รุ่งคือปัจฉิมยาม เขาจึงได้วัตถุอย่างละ 4 กรรมอันงาม อันบุคคลควรทำไม่ให้จิตเสื่อมเสีย ควรท่าในขณะนั้น กุศลที่บุคคลทำช้า เมื่อให้สมบัติย่อมให้ช้าเหมือนกัน[27]

ในเรื่องนี้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้ เมื่อพิจารณาองค์ธรรมของอภิชฌาแล้ว ถ้าจะเป็นกรรมบถได้ต้องมีองค์ประกอบ คือ

1. สิ่งของของผู้อื่น (ปรภณฺฑ)

2. การน้อมมาเพื่อตน กล่าวคือ มีจิต คิดอยากได้เอามาเป็นของตน (อตฺตโน ปริณามน่)

เมื่อทำให้องค์ธรรมนั้นเป็นฝ่ายกุศล คือตรงกันข้ามกันที่เรียกว่า อนภิชฌา ต้องให้องค์ธรรม 2 ข้อนั้นเป็นตรงกันข้ามคือ

1. ไม่มีสิ่งของผู้อื่น

2. ไม่มีจิตคิดอยากได้เอาเป็นของตน จึงจัดว่าเป็น อนภิชฌา

แต่การกระท่าของพราหมณ์จูเฬกสาฎกนั้นเป็นการกระท่าโดย

1) การถวายสิ่งของของตนให้พระพุทธเจ้า

2) มีจิตยินดีในการสละสิ่งของของตนที่จำเป็นในการด่ารงชีวิต

ซึ่งเป็นการกระทำที่ทำได้โดยยาก เพราะตนเองและภรรยานั้นมีสิ่งของที่ใช้ร่วมกันเพียงชิ้นเดียวนั่นคือ ผ้าห่ม ในหลักสัมมาสตินั้นการพิจารณาเห็นจิตในจิต คือการมีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา ซึ่งพราหมณ์นั้นทำสิ่งที่ตรงกันข้ามกับอภิชฌา นอกจากนั้นยังสามารถชนะมัจเฉรจิตด้วยสัทธาจิต บูชาผู้ควรบูชา ไม่มีความโลภเพื่อตนเอง และมีความพอเพียง ไม่สะสม วิเคราะห์ได้ดังนี้ แม้ว่าพราหมณ์จะมีผ้าห่มเพียงผืนเดียวใช้ห่มออกจากบ้าน ใช้ร่วมกันกับภรรยา จึงไม่สามารถออกไปฟังธรรมได้พร้อมกันได้ เพราะไม่มีผ้าห่มจึงต้องผลัดกันไป โดยพราหมณ์จูเฬกสาฎกไปฟังธรรมตอนกลางคืน ส่วนภรรยาจะไปฟังธรรมตอนกลางวัน เมื่อเริ่มต้นฟังธรรมช่วงปฐมยาม เขาเกิดศรัทธาคิดจะนำผ้าห่มที่มีเพียงผืนเดียวเพื่อบูชาธรรม แต่หากถวายไปนางพราหมณีก็จะไม่มีผ้าห่ม เมื่อผ่านมัชฌิมยามเขาไม่อาจถวายในมัชฌิมยาม แม้มีจิตเข้าครุ่นคิดว่า "จักถวาย จักไม่ถวาย" เมื่อเขาเอาชนะใจของตัวเองได้แล้วจึงตัวสินใจถวายผ้าห่มที่มีเพียงผืนเดียวในช่วงปัจฉิมยามใกล้สว่าง เมื่อถวายเสร็จแล้วจึงเปล่งวาจาว่า เราชนะแล้ว 3 หน ความนั้นไปเข้าหูพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงทราบว่าพรามหณ์ทำสิ่งที่ทำได้ยาก จึงให้ผ้าแก่พราหมณ์นั้น จาก 2 คู่ไปจนถึง 32 คู่ พราหมณ์จูเฬกสาฎกได้ถวายพระพุทธเจ้าทั้งหมด 30 ผืน เก็บไว้ใช้เองเพียง 2 ผืนส่าหรับตนและภรรยาเท่านั้น ซึ่งตนเองไม่สะสม หากแต่นำไป

---

[27] ขุ.ธ.อ. (ไทย) 2/4.

ถวายเพื่อใช้ในพระพุทธศาสนา จัดว่าเป็นการสร้างกุศลอาจิณณกรรมในปัจจุบัน เพราะมีจิตศรัทธาถวายสิ่งที่ตนได้มาจากพระเจ้าปเสนทิโกศลถึง 7 หน เมื่อพระองค์สังเกตดังนั้นจึงจัดผ้าที่มีค่ามาก คือ ผ้ากัมพลมีค่า 100,000 ให้พราหมณ์จูเฬกสาฎก 2 ผืน พราหมณ์เห็นว่าผ้านั้นสมควรบ่ารุงไว้ในพระพุทธศาสนาจึงนำผ้าผืนหนึ่งขึงไว้บนเพดานในที่บรรทมของพระศาสดาภายในพระคันธกุฎี ขึงผ้าอีกผืนหนึ่งทำเป็นเพดานในที่ทำภัตกิจของภิกษุผู้ฉันเป็นนิตย์ในเรือนของตน ซึ่งแสดงในเห็นถึงการที่พราหมณ์มีความไม่โลภ เป็น อโลภะ ซึ่งมีความหมายเหมือนกันกับ อนภิชฌา นั้นหมายความว่าพราหมณ์จูเฬกสาฎกได้ปฏิบัติการงดเว้นจากความโลภอยากได้ของผู้อื่นจนเป็นอาจิณณกรรมในปัจจุบัน และสามารถวิเคราะห์ต่อไปได้อีกว่า ในการที่พราหมณ์ตัดสินใจจะถวายทาน คือผ้าผืนแรกของเขานั้น จิตเขาต้องต่อสู่อยู่กับความตระหนี่กับความศรัทธาตั้งแต่ปฐมยามถึงมัชฌิมยามนั้น แม้ว่าจะได้ถวายทานในตอนปัจฉิมยาม คือช่วงใกล้เช้าแล้ว แต่การที่ตัดสินใจที่จะถวายทานแก่พระพุทธเจ้าแล้วเอาชนะจิตใจตนเองนั้น ได้เป็นอานิสงค์ของเขา อันเป็นเหตุให้พระเจ้าปเสนทิโกศลทราบความ จึงพระราชทานผ้าให้เขาอีกหลายสิบคู่ การที่เขาเอาชนะจิตใจของตนเองถวายทานที่ทำได้ยาก ถือว่าเป็นอานิสงค์ที่ได้สร้างกุศลที่จิตปราศจากอภิชฌา หรือโลภะ ซึ่งในอดีตพราหมณ์จูเฬกสาฎกได้เคยถวายทานแบบเดียวกันนี้กับพระพุทธเจ้าวิปัสสี ในสมัยนั้นพราหมณ์จูเฬกสาฎก มีชื่อว่า มหาเอกสาฎก การเป็นกุศลที่เหมือนกันในอดีตส่งผลมาถึงปัจจุบัน จัดเป็นกุศลอาจิณณกรรมของพรามณ์ในข้องดเว้นจากความโลภ พระพุทธองค์จึงตรัสว่าหากพราหมณ์ถวายทานในช่วงปฐมยามเขาจะได้วัตถุอย่างละ 16 ถ้าพราหมณ์ถวายทานในช่วงมัชฌิมยามเข้าจะได้วัตถุอย่างละ 8 แต่เพราะถวายในช่วยใกล้รุ่งคือ ปัจฉิมยาม พราหมณ์จึงได้วัตถุอย่างละ 4 กรรมอันงามอันบุคคลควรทำไม่ให้จิตเสื่อมเสีย ควรทำในขณะนั้นเอง กุศลที่บุคคลทำช้า เมื่อให้สมบัติย่อมให้ช้าเหมือนกัน จึงทรงตรัสพระคาถานี้ว่า “บุคคลควรรีบเร่งทำบุญ ควรห้ามจิตจากบาป เพราเมื่อทำบุญช้าไป ใจจะยินดีในบาป”[28]

การปฏิบัติตนไม่ให้อยากได้ของผู้อื่นด้วยความโลภเพื่อพัฒนาชีวิตที่ดี จะต้องอาศัยการกำจัดความโลภ โดยมีสัมมาสติคอยระลึกอยู่เสมอ[29]ด้วยหลักที่ตรงข้ามกัน คือการบริจาคทานซึ่งเป็นวิธีที่จะงดเว้นจากความโลภ ให้เป็นประจำสม่ำเสมอจนเกิดเป็นนิสัย สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมแต่ละบุคคลได้ ดังนี้

1. ปฏิบัติในหลักในความพอเพียง คือความไม่โลภ อโลภะ เป็นธรรมเดียวกันกับ อนภิชฌา ที่เกื้อกูลไม่ให้ความโลภ คือ โลภะเข้าครอบงำจิตใจ โดยที่ผู้ปฏิบัติต้องมีความยินดีกับสิ่งที่มี อยู่ตามอัตภาพ ไม่สะสมทรัพย์มากเกินไปจนเกิดความทุกข์ โดยใช้หลักพอเพียงพอดีกับตน ซึ่งอาจจะแตกต่าง

---

[28] ขุ.ธ.อ. (ไทย) 2/116/4.

[29] ขุ.ป. (ไทย) 31/36/56.

กันบ้างในแต่ละบุคคล เมื่อไม่โลภก็จะไม่เกิดทุกข์ อย่างพราหมณ์จูเฬกสาฎก ซึ่งได้ผ้ามากมายหลายสิบผืนจากพระเจ้าปเสนทิโกศล แต่กลับเอาไว้ใช้เพียง 2 ผืน คือคนละผืนกับภรรยาเท่านั้น จึงเป็นตัวอย่างของความพอเพียงนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับตน และปฏิบัติให้เป็นประจำสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย เมื่อจิตเป็นสุขไม่โลภ ก็หมั่นระลึกคุณงามความดีของตนในความพอดี ไม่ทำให้คนอื่นเดือนร้อน

2. ประพฤติตนให้มีจิตสาธารณะ คือนำหลักการให้ทาน เช่น ตักบาตรแก่พระภิกษุผู้มีศีล ให้วัตถุทาน ข้าวปลาอาหาร ยารักษาโรค แบ่งปันแก่ผู้ยากไร้เป็นประจำตามกำลังที่เรามี หรือให้คำปรึกษาแก่ผู้ที่เป็นทุกข์ เช่น ให้ธรรมเป็นทาน มีจิตอาสาในโครงการต่างๆ เป็นต้น เช่น ทำความสะอาด สร้างโรงเรียน สร้างโรงพยาบาล สร้างถนน เป็นต้น

3. ข้อปฏิบัติในการบริจาคทานเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ การเสียสละของตนตามฐานะอันควร ซึ่งเป็นการเสียสละสิ่งของของตนแก่ผู้มีศีลหรือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เช่น

1) ให้ทานด้วยความศรัทธา

2) ให้ทานด้วยความเคารพ

3) ให้ทานตามกาลอันสมควร

4) เป็นผู้มีจิตอนุเคราะห์ให้ทาน

5) ให้ทานโดยไม่กระทบตนเอง[30]

จึงเห็นได้ว่าผู้ให้ต้องมีความเคารพนอบน้อม ให้ด้วยมือตนเอง และสิ่งของเหล่านั้นต้องเป็นของใหม่ ไม่ใช่ของเหลือใช้ เหลือกินหรือเน่าเสีย ผู้ปฏิบัติควรทำสิ่งเหล่านี้จนเป็นนิสัย และระลึกนึกถึงเสมอ จะทำให้จิตใจผ่องใสเมื่อได้ให้ทาน เมื่อให้ทานกับพระภิกษุสงฆ์ ผู้ทรงศีล หรือผู้อื่น ควรให้ทานในลักษณะต่อไปนี้ คือ ให้ของที่สะอาด ให้ของประณีต ให้ตามกาล ให้ของที่สมควรให้ เลือกให้แต่สิ่งที่ดี ให้เป็นนิตย์ เมื่อขณะให้ก็ทำจิตให้ผ่องใส ให้แล้วก็ดีใจ โดยใช้หลัก 8 ประการ[31]ในการปฏิบัตินี้มาปฏิบัติเป็นประจำสม่ำเสมอ เช่น การอุทิตตนเป็นจิตอาสาต่างๆ โดยทำเป็นประจำ และให้ระลึกถึงเป็นประจำ ก็จัดได้ว่าเป็นการงดเว้นจากความโลภเพื่อพัฒนาชีวิตที่ดี ทำให้ผู้ประพฤติมีจิตใจที่เป็นสุขในปัจจุบัน เพราะจิตที่เป็นผู้ให้และเสียสละ เมื่อละโลกนี้ไปแล้ว นิสัยเคยชินในการให้จนเป็นอาจิณ ก็ส่งผลให้สู่สุคติ

4.3.2 หลักมโนสุจริตในการปฏิบัติตนไม่ให้คิดปองร้ายผู้อื่นด้วยความโกรธ

หลักมโนสุจริตในการไม่คิดปองร้ายผู้อื่นด้วยความโกรธ หรือเรียกว่า อพยาปาท คือการงดเว้นจากการพยาบาท คือการปองร้ายด้วยการผูกโกรธ อพยาปาท ต้องอาศัยธรรมที่เป็นไปในฝ่าย

---

[30] องฺ.ปญฺจก. (ไทย) 22/148/244.

[31] องฺ.อฏฺฐก. (ไทย) 23/37/296.

เดียวกับธรรมนี้จึงสามารถเป็นแนวปฏิบัติได้ ซึ่งองค์ธรรมนี้เป็นองค์ธรรมหนึ่งที่อยู่ในสัมมาสังกัปปะ[32] ความดำริชอบในมรรค 8 ได้แก่ เนกขัมมะสังกัปปะ ความดำริออกจากกาม อพยาปาทสังกัปปะ ความดำริออกจากความพยาบาท และ อวิหิงสาสังกัปปะ ความดำริในการไม่เบียดเบียน ซึ่งหลักธรรม อพยาปาท เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับมโนสุจริตนี้

ผู้วิจัยจึงขอยกตัวอย่างในอรรถกถาธรรมบทเรื่องนางอุตตราอุบาสิกา ผู้ประกอบมโนสุจริต โดยการไม่คิดปองร้ายผู้อื่นด้วยความโกรธเป็นกุศลอาจิณณกรรม ผู้วิจัยนำมาศึกษาเพื่อให้เห็นถึงการประพฤติมโนสุจริตเป็นประจำ เมื่อประสบกับอันตรายที่เกิดจากบุคคลอื่นนางสามารถที่จะไม่ตอบโต้ เพราะนางเป็นผู้ที่ละจากความพยาบาทเบียดเบียนมีสัมมาสังกัปปะอยู่มีจิตใจ

เรื่องอุตตราอุบาสิกา[33]นางอุตตราเป็นลูกสาวของเศรษฐีชื่อว่าปุณณเศรษฐี นางได้แต่งงานกับลูกชายตระกูลเศรษฐีเหมือนกัน แต่ตระกูลสามีนั้นไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา เมื่อนางเข้ามาอยู่ในบ้านสามีนางต้องดูแลสามีตามธรรมเนียมศาสนาพราหมณ์ เนื่องจากนางนับถือพระพุทธศาสนา นางจึงมีปกติเข้าวัดทำบุญหลังจากแต่งงานนางก็ไม่ได้ทำ เพราะต้องปฏิบัติดูแลสามี ดังนั้นนางจึงส่งข่าวไปบอกบิดาแจ้งความประสงค์อยากจะทำบุญ แต่ไม่มีเวลาปลีกตัวจากสามี ปุณณเศรษฐีได้ทราบความทุกข์ของธิดาตนจึงได้ส่งทรัพย์ไป 15,000 กหาปณะ เพื่อจ้างนางสิริมาเป็นหญิงคณิกา โดยให้วันละ 1,000 กหาปณะเป็นเวลาครึ่งเดือน โดยให้มาบำเรอสามีของนางอุตตราและเพื่อให้นางอุตตราธิดาของตนได้มีโอกาสถวายทานและฟังธรรมตลอดครึ่งเดือนนี้ เมื่อสามีของนางอุตตราเห็นเรือนร่างของนางสิริมาแล้วยินดีให้นางมาบำเรอตนตลอดครึ่งเดือน ส่วนนางอุตตราเมื่อหมดภาระที่ต้องดูแลสามีของตนแล้ว นางจึงได้นิมนต์พระภิกษุที่มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ให้มารับบาตรที่บ้านของนางตลอดครึ่งเดือน นางสิริมาแม้เป็นเพียงหญิงที่บิดาของนางอุตตราจ้างมาเพื่อบำเรอสามีของนางเพียงแค่ครึ่งเดือน แต่กลับสำคัญตนว่าเป็นเจ้าเรือน จึงผูกอาฆาตต่อนางอุตตราว่า “จักต้องยังทุกข์ให้เกิดแก่นาง” จึงลงจากปราสาทเข้าไปยังโรงครัวใหญ่ เอาทัพพีตักเนยใสอันเดือดพล่านในที่ทอดขนมแล้วเดินมุ่งหน้าไปหานางอุตตรา นางอุตตราเห็นนางสิริมานั้นเดินมา จึงแผ่เมตตาไปถึงนางว่า “หญิงสหายของเราทำอุปการะแก่เรามาก จักรวาลก็แคบเกินไป พรหมโลกก็ต่ำนัก ส่วนคุณของหญิงสหายเราใหญ่กว่ามาก เราอาศัยนางจึงได้ถวายทานและฟังธรรม ถ้าเรามีความโกรธเหนือนางสิริมานั้น เนยใสจึงลวกเราเถิด ถ้าไม่มีอย่าลวกเราเลย”เนยใสซึ่งเดือดพล่านที่นางสิริมารดลงเบื้องบนนางอุตตรานั้น ได้เป็นเหมือนน้ำเย็น ล่าดับนั้นพวกทาสีของนางอุตตราจึงเข้ามารุมนางสิริมา ทุบถีบให้ล้มลงอยู่

กับพื้น แต่นางอุตตรากลับห้ามนางทาสีเหล่านั้น ไม่ให้ทำร้ายนางสิริมา กลับบอกให้ทาสีเหล่านั้นดูแล

---

[32] ขุ.ป. (ไทย) 31/36/55.

[33] ขุ.ธ.อ. (ไทย) 2/176/293.

นางสิริมาอย่างดี เมื่อนางสิริมาสำนึกผิดถึงกรรมที่ทำต่อนางอุตตรา จึงกราบขออภัยนางอุตตรา และขอให้ยกโทษให้ตน นางอุตตราจึงบอกว่าหากพระพุทธเจ้ายกโทษให้ นางก็จะยกโทษให้นางสิริมา นางสิริมานั้นดีใจและได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าในวันถัดไปเพื่อขอขมาตามที่นางอุตตราบอกไว้

ในตัวอย่างเรื่องนางอุตตราวิเคราะห์ได้ว่า ผู้ที่ได้ทำมโนสุจริตเป็นปกตินิสัย เป็นประจำเคยชิน กล่าวคือนางอุตตรานั้นได้ว่าจ้างนางสิริมาเพื่อมาทำหน้าที่ภรรยาแทนนางในช่วงครึ่งเดือน เนื่องจากนางได้แต่งานกับสามีที่ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา ทำให้นางไม่มีโอกาสทำบุญและฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า เมื่อได้ว่าจ้างนางสิริมาซึ่งเป็นหญิงคณิกาเป็นเงิน 15,000 กหาปณะ โดยให้วันละ 1,000 กหาปณะ จนครบครึ่งเดือนเพื่อที่นางจะได้ทำบุญและฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า เมื่อวิเคราะห์ตามหลักอาจิณณกรรมแล้ว นางอุตตรานั้นปกติเป็นคนที่ชอบทำบุญทำกุศลและฟังธรรมอยู่เสมอทำจนเป็นนิสัยตั้งแต่เด็กจนโต โดยทำบุญถวายทานแด่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ มีการฟังธรรมมิได้ขาด แต่เมื่อนางต้องมาแต่งงานกับตระกูลที่ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนาตามความต้องการของบิดา และด้วยหน้าที่ของภรรยาที่ต้องดูแลสามี นางจึงไม่สามารถที่จะทำบุญในพระพุทธศาสนาได้ นางจึงได้บอกความทุกข์ของตนให้แก่บิดาทราบ จึงได้ตกลงว่าจ้างนางสิริมาหญิงคณิกามาทำหน้าที่ดูแลสามีของนางเพียงครึ่งเดือน และตกลงว่าจ้างกันอย่างถูกต้อง ซึ่งทางสามีของนางอุตตราก็เห็นชอบด้วย แต่เมื่อนางสิริมาได้มาทำหน้าที่ภรรยาชั่วคราวเพียงครึ่งเดือน กลับมีความมักใหญ่ใฝ่สูง มีความริษยาคิดว่าตนเป็นภรรยาของสามีของนางอุตตรา จึงต้องการที่จะกำจัดนางอุตตราผู้เป็นภรรยาตัวจริงโดยการนำน้ำมันเนยที่เดือดมาสาดราดนางอุตตราให้เสียโฉมนั้น การกระทำของนางสิริมานั้นเป็นการล่วงกายสุจริตทั้ง 3 ข้ออย่างชัดเจน แต่นางอุตตรากลับไม่โกรธตอบ เพราะคิดว่าการที่นางสิริมาได้มาทำหน้าที่แทนนางแม้เพียงครึ่งเดือน ถือว่าเป็นผู้มีพระคุณทำให้นางได้มีโอกาสถวายทานแด่พระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นกุศลที่ตนได้กระทำมาเป็นประจำตั้งแต่เด็ก

แต่ในข้อนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ว่า นางอุตตรานั้นเด่นเรื่องจิตใจมาก คือการที่นางมีปกติถวายทานเป็นประจำ ต่อเนื่อง จนเป็นนิสัย เพราะนางมีอุปนิสัยที่ถูกปลูกฝังมาอย่างถูกต้องจนเป็นนิสัยเป็นความเคยชิน เป็นการกระทำมาอย่างต่อเนื่อง เพราะนางอยู่ในครอบครัวที่นับถือพระพุทธศาสนา แต่มโนสุจริตในข้อไม่คิดปองร้ายผู้อื่นด้วยความโกรธจนเป็นอาจิณนั้นเด่นกว่าเป็นอุปนิสัยที่เป็นกุศลของนางในเรื่องนี้ เพราะนางเห็นนางสิริมากำลังเข้ามาทำร้ายนาง นางไม่คิดปองร้ายนางสิริมาด้วยความโกรธ เพราะนางอุตตรานั้นได้สะสมอบรมจิตใจความเป็นผู้มีอพยาปาท จึงจัดเป็นสัมปัตตวิรัติ คือความไม่คิดปองร้ายผู้อื่นด้วยความโกรธ และการที่นางอยู่ในครอบครัวนับถือพระพุทธศาสนา ที่มีความเห็นถูกได้ถูกปลูกฝังความคิดถูกตั้งแต่เด็ก นางจึงมีสัมมาสังกัปปะคอยระลึกนึกถึงให้เห็นความคิดถูกอยู่ตลอดเวลา ซึ่งในสัมมาสังกัปปะนั้นข้อที่ว่า อพยาปาทสังกัปปะ ความไม่คิดปองร้าย

ผู้อื่นด้วยความโกรธ เพราะถูกปลูกฝังความคิดที่ถูกต้องจนเป็นนิสัยในทางฝ่ายดี

เพื่อให้ความชัดเจนในเรื่องนี้ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างองค์ธรรมในข้อ อพยาบาท มาวิเคราะห์ โดย พยาบาท คือเป็นกรรมที่มีโทษ ต้องประกอบด้วย 2 ประการ คือ

1. สัตว์หรือบุคคลอื่น (ปรสตฺโต)

2. คิดจะทำร้ายสัตว์หรือให้บุคคลนั้นเสียหาย (ตสฺส วินาสจินฺตา)

แต่เมื่อมาเป็น อพยาปาท แล้วก็ต้องใช้ วิรติ คือในทางตรงกันข้ามให้ก่อกุศลนั้นคือ

1. สัตว์หรือบุคคลอื่น

2. ไม่มีจิตคิดท่าร้ายหรือให้บุคคลนั้นเสียหายพยาบาท

การผูกใจเจ็บที่จัดเป็นพยาบาทนั้นต้องประกอบด้วยเจตนามุ่งให้เกิดความฉิบหายเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะให้ฉิบหายทรัพย์ ชื่อเสียง ความสุข หรือชีวิตก็ตาม ถ้าผูกใจเจ็บเฉยๆ ไม่คิดทำให้เขาฉิบหาย ไม่จัดเป็นพยาบาท ซึ่งเห็นได้ชัดว่านางสิริมานั้นมีความพยาบาทต่อนางอุตตรา เพราะต้องการให้นางถูกน้ำมันราด แต่นางอุตตรานั้นกลับไม่โกรธตอบ เพราะนางเป็นผู้มีศีล มีความเป็นอพยาปาท เพราะปกตินางมีนิสัยเป็นผู้รักษาศีลอยู่เป็นประจำ เพื่อเป็นการให้เห็นภาพในเรื่องการไม่คิดปองร้ายด้วยความโกรธ (อพยาปาท) จึงขอยกเจตนา 3 ประการ และลักษณะ 4 ประเภท เพื่อมาวิเคราะห์การไม่คิดป้องร้ายด้วยความโกรธของนางอุตตรานั้น จะต้องประกอบด้วยเจตนา 3 ลักษณะ คือ

1. เจตนาที่เกิดก่อนกระทำ การไม่คิดปองร้ายผู้อื่นด้วยความโกรธ (ปุพพเจตนา อพยาปาท) จะเห็นว่าเมื่อนางสิริมาเดินเข้ามาเพื่อจะทำร้ายนาง นางก็ไม่คิดปองร้ายนางสิริมากลับด้วยความโกรธ

2. เจตนาที่เกิดขึ้นในขณะกระทำ การไม่คิดปองร้ายผู้อื่นด้วยความโกรธ (มุญจเจตนา อพยาปาท) จะเห็นว่าในขณะที่นางสิริมากำลังสาดน้ำมันเนยร้อนใส่นางอุตตรา แทนที่นางจะโกรธตอบนางกลับนึกถึงคุณของนางสิริมา และแผ่เมตตาไปถึงนางว่า “หญิงสหายของเราทำอุปการะแก่เรามาก จักรวาลก็แคบเกินไป พรหมโลกก็ต่ำนัก ส่วนคุณของหญิงสหายเราใหญ่มาก ก็เราอาศัยนางจึงได้ถวายทานและฟังธรรม ถ้าเรามีความโกรธเหนือนางสิริมานั้น เนยใสจงลวกเราเถิด ถ้าไม่มีอย่าลวกเราเลย”

3. เจตนาที่เกิดขึ้นในเมื่อกระทำไปแล้ว การไม่คิดปองร้ายผู้อื่นด้วยความโกรธ (อรป เจตนา อพยาปาท) จะเห็นว่าขณะที่นางทาสีที่เป็นลูกน้องของนางอุตตราเห็นการกระทำของนางสิริมาแล้วได้เข้าไปทำร้ายนางสิริมา แต่นางอุตตราไม่โกรธตอบแล้วยังสั่งทาสีไม่ให้ทำร้ายนางสิริมากลับบอกให้นางทาสีเหล่านั้นพานางไปดูแลให้ดี

การไม่คิดปองร้ายผู้อื่นด้วยความโกรธนั้นยังสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การที่ตนเองไม่คิดปองร้ายผู้อื่นด้วยความโกรธ (สาหัตถิกสุจริต อพยาปาท) ในข้อนี้เห็นได้ว่า นางอุตตรานั้นไม่มีความคิดปองร้ายด้วยความโกรธตอบนางสิริมาในที่นางเริ่มต้นจะทำร้าย

ในขณะทำร้าย และเมื่อหลังทำเสร็จ เพราะว่านางอุตตราเป็นผู้มีศีล มีจิตเมตตาซึ่งเป็นธรรมที่ เป็น

ฝ่ายตรงกันข้ามกับพยาบาท หรือโทสะ

2. การที่ชักชวนให้ผู้อื่นไม่คิดปองร้ายผู้อื่นด้วยความโกรธ (อาฌัติติกสุจริต อพยาปาท) ในข้อนี้เห็นได้ว่า เมื่อเหล่าทาสีที่เป็นลูกน้องของนางอุตตราเห็นการกระทำของนางสิริมาแล้ว ช่วยกันจับนางสิริมาแล้วทำร้าย แต่นางอุตตรากลับสั่งให้ทาสีไม่ทำร้าย และให้พานางสิริมาไปดูแลให้ดี ข้อนี้แสดงให้เห็นถึงการที่ชักชวนผู้อื่นไม่ให้คิดปองร้าย

3. การกล่าวประโยชน์ของการไม่คิดปองร้ายผู้อื่นด้วยความโกรธ (วัณณภาสนสุจริต อพยาปาท) ในข้อนี้เห็นได้ว่า นางอุตตรามีจิตที่มีความเมตตาสูง เพราะตนเองได้ประกอบมโนสุจริตในด้านจิตใจมาโดยตลอด นางเห็นว่าการที่นางสิริมาได้รับจ้างมาทำหน้าที่ปรนนิบัติสามีแทนตนนั้น ทำให้เกิดประโยชน์คือ นางได้ทำบุญและฟังธรรมกับพระพุทธเจ้าติดต่อกันเป็นเวลาครึ่งเดือน ซึ่งเป็นอุปนิสัยเดิมที่นางทำอย่างเป็นปกติในช่วงที่ยังไม่ได้แต่งงาน สิ่งนี้จัดเป็นหลักสุจริต นางจึงกล่าวถึงประโยชน์ของนางสิริมา และไม่พยาบาทด้วยความโกรธ ในกรณีนี้ดูเหมือนเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก แต่สำหรับนางอุตตราแล้วผู้ที่ได้สะสมความคิดถูกต้อง หรือสัมมาสังกัปปะมาจนเป็นนิสัยความเคยชินเป็นอาจิณเป็นกุศลด้วยแล้วย่อมสามารถละพยาบาท จนมีอุปนิสัยเป็น อพยาปาท ติดตัวนางเป็นปกติแล้ว ประกอบกับนางเป็นผู้มีศีล ทำให้นางมีจิตใจที่สงบประกอบด้วยเมตตาอยู่เสมอ

4. มีความพอใจในการไม่คิดปองร้ายผู้อื่นด้วยความโกรธ (สมนุญญาสุจริต อพยาปาท) ในข้อนี้เห็นได้ว่า นางสิริมาเมื่อสำนึกผิดแล้วว่าตนเองเป็นผู้มีความหยาบช้า และไม่สามารถทำร้ายผู้ที่มีศีลอย่างสม่ำเสมอเป็นปกติอย่างนางอุตตราได้ เมื่อนางสิริมาสำนึกโทษที่ล่วงเกินแล้วขอให้นางยกโทษให้ นางอุตตราจึงบอกว่าหากพระพุทธเจ้ายกโทษให้ นางก็จะยกโทษให้ นางอุตตรานั้นไม่โกรธตอบ ซึ่งแสดงว่านางมีความพอใจในการไม่ปองร้ายด้วยความโกรธ และมีความปรารถนาดีต่อนางสิริมาให้นางสิริมาได้ขอขมาต่อพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นการให้นางได้พบกับพระพุทธเจ้าเพื่อที่จะได้ฟังธรรมและบรรลุธรรม จัดว่านางอุตตราเป็นผู้ที่เป็นกัลยามิตรต่อนางสิริมาผู้ที่ประสงค์ร้ายต่อนาง เพราะความเห็นผิด ในตัวอย่างนี้แสดงในเห็นชัดว่านางอุตตรานั้นเป็นผู้มีความไม่คิดปองร้ายผู้อื่นด้วยความโกรธจนเป็นมโนสุจริต

ผู้ที่รักษาจิตไม่ให้โกรธนั้น ในขณะที่มีชีวิตอยู่ที่เป็นสุขอย่างในกรณีนางอุตตรานั้นสามารถเปลี่ยนสถานการที่เลวร้ายให้กลายเป็นดี และเมื่อได้ละสังขารจากโลกนี้ไปแล้วจะส่งผลให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ดังนางอุตตราเมื่อสิ้นชีวิตได้เกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ดังมีปรากฏในขุททกนิกาย วิมานวัตถุ อุตตราวิมาน ว่าด้วยวิมานที่เกิดขึ้นแก่นางอุตตรา ในขณะที่พระโมคัลลาได้ไปท่องเที่ยวไปในเทวโลก และพบนางอุตตราซึ่งเป็นเทพธิดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เห็นนางมีผิวพรรณงามยิ่งนักเปล่งรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ จึงถามนางอุตตราเทพธิดาว่า เทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก อาตมาขอถามว่า

“เมื่อเธอเกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้ เพราะบุญอะไร เธอจึงมีอานุภาพรุ่งเรือง และมีรัศมีกาย

สว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้”[34]“อุตตราเทพธิดาตอบว่า ดิฉันยังครองเรือนอยู่ มิได้มีความริษยา ความตระหนี่ ความตีเสมอ ดิฉันมีนิสัยไม่มักโกรธ ประพฤติตามคำสั่งสามี และไม่ประมาทในการรักษาศีลอุโบสถเป็นนิตย์”

ผู้ที่ไม่โกรธนั้นถึงแม้ในชีวิตไม่รู้จักการรักษาศีล ทำบุญทำทาน สวดมนต์นั่งสมาธิ หรืออาจจะไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา ก็เป็นเหตุให้ไปสุคติโลกสวรรค์ได้ หากได้ประพฤติปฏิบัติโดยการไม่โกรธจนเป็นนิสัยเคยชินเมื่อครั้งมีชีวิตอยู่ โดยที่จิตใจของเขามี “ความไม่คิดปองร้ายผู้อื่นด้วยความโกรธ (อพยาปาท)”เมื่อละโลกนี้ไปแล้วก็เข้าสู่สุคติโลกสรรค์ ดังหลักฐานในสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก เมื่อครั้งพระโมคคัลลาเถระไปยังเทวจาริกในเทวโลก เมื่อพระเถระไปยังประตูวิมานหนึ่งแล้วก็ถามเทพธิดาผู้หนึ่งว่า“สมบัติของท่านมากมายท่านได้เพราะท่ากรรมอะไร”เทพธิดาพูดว่า “ท่านผู้เจริญบรรดาบุญกรรมมีทานเป็นต้น ดิฉันไม่เคยได้ทำเลย แต่ในสมัยของพระพุทธเจ้านามว่ากัสสปะ ดิฉันเกิดเป็นทาสีของคนอื่น นายของดิฉันมีนิสัยดุร้าย ย่อมเอาไม้บ้าง ฟืนบ้างตีศีรษะดิฉัน เมื่อดิฉันโกรธก็นึกว่านายของเราเป็นใหญ่เหนือเรา หากตัดอวัยวะของเราให้เสียโฉมเช่นจมูกก็ท่าได้ แล้วดิฉันก็ไม่ทำความโกรธจึงได้สมบัตินี้”[35]จะเห็นได้ว่าผู้ที่ประพฤติปฏิบัติงดเว้นจากความไม่คิดปองร้ายผู้อื่นจนเป็นนิสัยเคยชิน เมื่อมีชีวิตอยู่ก็มีความสุข เพราะกุศลที่ประพฤติอยู่เป็นประจำ เมื่อตายไปแล้วย่อมไปเกิดในสุคติโลกสรรค์

การนำหลักอพยาปาท (การไม่คิดปองร้ายผู้อื่นด้วยความโกรธ) มาใช้ในชีวิตประจำวันของตนได้โดยการปฏิบัติให้เป็นประจำทุกวัน จนจิตคุ้นชินกับสภาวะที่ปราศจากความโกรธเพื่อพัฒนาชีวิตที่ดีได้ดังนี้

1. ให้เห็นว่าความโกรธเป็นเรื่องไม่เป็นประโยชน์ ทำให้จิตเศร้าหมองและมีอายุสั้น วิธีละความโกรธ คือให้เห็นว่าเป็นโลกธรรม มีมานานแล้วในทุกยุคทุกสมัย เช่น ความโกรธที่เกิดจากถูกนินทาว่าร้ายพระพุทธเจ้าทรงสอนว่า “นตฺถิ โลเก อนินฺทิโต”คนไม่ถูกนินทาไม่มีในโลก หน้าที่ของเรา คือ สำรวมกาย วาจา ใจ ไม่ให้ก่าเริบ มีศีลมั่นคง ดำรงชีวิตให้ปราศจากข้อที่ควรต่าหนิ ถ้ามีคนโกรธพึงปฏิบัติตามธรรมบทที่ว่า อกฺโกเธน ชิเน โกธ่ อสาธุ สาธุนา ชิเน ชิเน กทริยํ ทาเนนสจฺเจนาสิกวาทินำ “บุคคลพึงชนะคนโกรธด้วยความไม่โกรธ พึงชนะคนไม่ดีด้วยความดี พึงชนะคนตระหนี่ด้วยการให้ พึงชนะคนพูดไม่น่าเชื่อถือด้วยคำสัตย์”[36]ธรรมนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสสรรเสริญนางอุตตรา

ซึ่งมีคุณธรรมไม่มีความพยาบาทนางสิริมาที่ทำร้ายตน แต่กลับมีความเมตตา และอยากให้นางสิริมา

---

[34] ขุ.วิ. (ไทย) 26/126/22.

[35] ขุ.ธ.อ. (ไทย) 2/224/299.

[36] ขุ.ชา. (ไทย) 27/2/62.

ได้พ้นทุกข์ ซึ่งคุณธรรมข้อนี้ของนาง คือความไม่คิดปองร้ายผู้อื่นด้วยความโกรธจนเป็นนิสัย เป็นไปในทางมโนสุจริตอันเป็นกุศลยิ่ง

2. รู้จักการให้อภัยและเสียสละ วิธีการให้อภัยทางใจในลักษณะนี้ ต้องเริ่มต้นด้วยการตระหนักรู้ว่า การเอาความโกรธ ความเกลียด ความชิงชัง ความอาฆาตมาขังเอาไว้ในใจนั้น ก่อให้เกิดผลร้ายแก่จิตใจของตัวเอง โดยเฉพาะเป็นการบั่นทอนศักยภาพแห่งความสุขสงบเย็นที่เกิดขึ้นในใจเรา และยังเป็นการบั่นทอนศักยภาพในการทำงาน หรือความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน นอกจากนี้การตระหนักรู้ว่าการเกิดเป็นมนุษย์นั้นไม่มีใครที่ไม่ทำผิดพลาดและบกพร่อง ฉะนั้นการมีท่าทีในลักษณะนี้ย่อมเป็นตัวแปรสำคัญที่จะไปสู่การขออภัย

3. ใช้การประยุกต์วิธีปฏิบัติสัมมาสังกัปปะ คือ อพยาปาทสังกัปปะ คือความดำริออกจากความพยาบาท โดยรู้เท่าทันความโกรธและปล่อยวางความโกรธทิ้งไป เพราะถ้าเราไม่รู้เท่าทันความโกรธแล้ว ย่อมจะก่อตัวเป็นพยาบาท คนที่พยาบาทอาฆาตแค้นมักถูกโมหะครอบงำปัญญา ทำให้หลงผิดจิตขาดความเป็นอิสระ ผู้ที่ผูกพยาบาทก็จะเอาใจของตนไปผูกติดกับความอาฆาตแค้น ดิ้นรนพยายามจะทำร้ายเขา เมื่อไม่สบโอกาสก็ดิ้นรนมากขึ้น จนในที่สุดใจก็เกี่ยวพันจดจ่ออยู่กับความพยาบาท ขาดความเป็นอิสระ ใจที่ไม่เป็นอิสระย่อมทุกข์ทรมาน ไม่มีโอกาสจะทำความดีอย่างอื่น พยาบาทจึงชื่อว่าทำใจให้ขาดความอิสระ สิ่งที่ถูกทำลายเป็นอันดับแรก คือคุณความดี ความมีเมตตากรุณา อันเป็นคุณธรรมของมนุษย์ให้หมดไป ดังนั้นคนดีจึงไม่ควรผูกพยาบาท

4.3.3 หลักมโนสุจริตในการปฏิบัติตนให้เห็นถูกต้องตามครองธรรม

มโนสุจริตข้อที่ 3 นี้ เป็นความเห็นอย่างถูกต้องตามธรรม เป็นสัมมาทิฏฐิ ซึ่งความเห็นถูกนั้นจำแนกได้ 10 ประการคือ เห็นว่าการทำบุญทำทานมีผล เห็นว่าการบูชาต่างๆ มีผล เห็นว่าการเชื้อเชิญต้อนรับต่างๆ มีผล เห็นว่าการทำดีและทำชั่วได้รับผล เห็นว่าภพนี้มี เห็นว่าภพหน้ามี คือภพที่เวียนว่ายตายเกิดหลังจากภพนี้ย่อมมี เห็นว่าการทำดีทำชั่วกับมารดามีผล เพราะมารดาเป็นผู้มีคุณต่อบุตร เห็นว่าการทำดีทำชั่วกับบิดามีผล เพราะบิดาเป็นผู้มีคุณต่อบุตร เห็นว่าสัตว์ที่ผุดเกิดโตขึ้นโดยไม่มีการสืบพันธุ์จากพ่อแม่ เช่น สัตว์นรก เปรต เทวดา พรหม มีจริง เห็นว่าสมณะพราหมณ์เหล่าใดมีการรู้แจ้งโลกนี้โลกหน้าด้วยตนเอง แล้วสามารถชี้แจงแนะนำให้ผู้อื่นเข้าใจได้ เป็นผู้ที่ทำสมถะวิปัสสนาได้ฌาน มรรค ผล มีอยู่จริง มีความเห็นถูกตามที่กล่าวมานี้เป็นต้น หรือที่เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างบุคคลที่ประกอบมโนสุจริตในข้อสัมมาทิฏฐินี้จนเป็นอาจิณณกรรม ซึ่งมีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก พระสุตตันตปิฎก ขุทกกนิกาย วิมานวัตถุ ทาสีวิมาน[37][44]ว่าด้วยวิมานที่เกิดขึ้นแก่

หญิงคนใช้ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ วัดพระเชตวัน อุบาสกคนหนึ่งชาวกรุงสาวัตถี ไป

---

[37] ขุ.วิ. (ไทย) 26/157/29.

พระวิหารในเวลาเย็นพร้อมด้วยอุบาสกเป็นอันมาก เพื่อฟังธรรมแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อบริษัทออกไปแล้วจึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แต่วันนี้ไปข้าพระองค์จักถวายภัตตาหารประจำ 4 สำรับแก่พระสงฆ์ ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสธรรมกถาอันสมควรแก่เขา ทรงปล่อยเขากลับไป อุบาสกนั้นเรียนพระภัตตุทเทสก์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าจัดภัตตาหารประจำไว้ 4 สำรับเพื่อถวายสงฆ์วันพรุ่งนี้ ขอพระผู้เป็นเจ้าโปรดมาเรือนของข้าพเจ้าเถิด ดังนี้แล้วเมื่อกลับไปถึงเรือนของตน บอกเรื่องนี้แก่ทาสีแล้ว สั่งกำชับว่าเจ้าไม่พึงลืมเรื่องนี้ตลอดเวลาเป็นนิตย์นะ ทาสีนั้นรับคำ ตามปกตินางมีศรัทธาสมบูรณ์ อยากได้ทำบุญและมีศีล ฉะนั้นจึงตื่นเช้าทุกวัน ตระเตรียมข้าวและน้ำอันประณีต กวาดที่นั่งของพวกภิกษุ จัดเครื่อง เรือนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ปูอาสนะ นิมนต์ภิกษุผู้เข้าไปก่อนให้นั่งบนอาสนะเหล่านั้น แล้วจึงไหว้บูชาด้วยของหอมดอกไม้ธูปและเทียน อังคาสโดยเคารพ ต่อมาวันหนึ่งนางเข้าไปหาภิกษุผู้ฉันเสร็จ ไหว้แล้วจึงถามอย่างนี้ว่า ท่านเจ้าขา จะหลุดพ้นจากทุกข์มีชาติคือความเกิดเป็นต้นนี้ได้อย่างไรเจ้าคะ ภิกษุทั้งหลายให้สรณะและศีล 5 แก่นางแล้ว ประกาศให้รู้สัจจะในสภาพของร่างกาย สั่งสอนนางไว้ในปฏิกูลมนสิการ คือการใส่ใจกำหนดหมายร่างกายว่าเป็นปฏิกูล ภิกษุอีกพวกหนึ่งได้กล่าวธรรมมีกถาที่เกี่ยวด้วยความไม่เที่ยงให้แก่นางฟังอีก นางรักษาศีลอยู่ 16 ปี ทำโยนิโสมนสิการติดต่อกันมาตลอดวันหนึ่งคืนหนึ่ง ได้ความสบายใจในการฟังธรรมและเจริญวิปัสสนา เพราะญาณแก่กล้าทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล

สมัยต่อมาหลังจากที่นางตายจากโลกมนุษย์แล้วไปเกิดเป็นเทพธิดาในเทวโลก นางอันดุริยเทพหกหมื่นบำเรออยู่ มีอัปสรแสนหนึ่งแวดล้อม เสวยทิพย์สมบัติใหญ่ ร่าเริงบันเทิง พร้อมด้วยบริวาร เที่ยวไปในอุทยาน เป็นต้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะเห็นนางแล้ว ได้ถามโดยนัยที่กล่าวในหนหลังนั่น เพราะบุญอะไร ท่านจึงมีอย่างนี้ และรัศมีของท่านจึงสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ นางเทพธิดานั้นถูกพระโมคคัลลานะถามแล้ว ดีใจ ก็พยากรณ์ปัญหาของกรรมที่มีผลอย่างนี้ว่า ครั้งเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในหมู่มนุษย์ ดีฉันได้เป็นทาสีหญิงรับใช้ในตระกูลอื่น ดีฉันนั้นเป็นอุบาสิกาของพระโคดม ผู้มีพระจักษุและพระเกียรติยศพากเพียรออกไปจากกิเลส ในศาสนาของพระโคดมผู้ทรงพระคุณอันคงที่ เพราะมีมนสิการมันอยู่ใน แม้ถึงร่างกายนี้จะแตกทำลายไปก็ตามที การจะหยุดความเพียรในการเจริญกัมมัฏฐานนี้ไม่มีเป็นอันขาด

ในเรื่องนี้วิเคราะห์ได้ว่าความเห็นที่ถูกต้องหรือสัมมาทิฏฐินั้น คือความเห็น 10 ประการ ดังนี้

1) เห็นว่าการทำบุญทำทานมีผล

2) เห็นว่าการบูชาต่างๆ มีผล

3) เห็นว่าการเชื้อเชิญ ต้อนรับต่างๆ มีผล

4) เห็นว่าการทำดีและทำชั่วได้รับผลทั้งทางตรงและทางอ้อม

5) เห็นว่าภพนี้มี คือผู้ที่กำลังปรากฏอยู่ในภพนี้ย่อมมี

6) เห็นว่าภพหน้ามี คือภพที่เวียนว่ายตายเกิดหลังจากภพนี้ย่อมมี

7) เห็นว่าการทำดีทำชั่วกับมารดามีผล เพราะมารดาเป็นผู้มีคุณต่อบุตร

8) เห็นว่าการทำดีทำชั่วกับบิดามีผล เพราะบิดาเป็นผู้มีคุณต่อบุตร

9) เห็นว่าสัตว์ที่ผุดเกิดโตขึ้นโดยไม่มีการสืบพันธุ์จากพ่อแม่มี เช่น สัตว์นรก เปรต เทวดา พรหม มีจริง

10) เห็นว่าสมณพราหมณ์เหล่าใดมีการรู้แจ้งโลกนี้โลกหน้าด้วยตนเองแล้ว สามารถชี้แจงแนะนำให้ผู้อื่นเข้าใจได้ เพราะผู้ที่ทำสมถะวิปัสสนาแล้วได้ฌาน มรรคผล มีอยู่จริง

หญิงทาสีนั้นเมื่อยังมีชีวิตอยู่ได้ตั้งอยู่ในหลักสัมมาทิฐิ ข้อที่ 1) ว่าการทำบุญทำทานมีผล ข้อที่ 4) เห็นว่าการทำดีทำชั่วมีผล ข้อที่ 5) และข้อที่ 6) ซึ่งนางทาสีมีความเชื่อเรื่องโลกนี้และโลกหน้าด้วย จึงวิเคราะห์ได้ว่านางเป็นทาสีในตระกูลเศรษฐีที่เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อนายสั่งให้เตรียมอาหารทุกวันในตอนเช้าเพื่อที่จะถวายพระภิกษุ นางก็เต็มใจยินดีทำไม่ใช่ทำเพราะหน้าที่ เมื่อดูหลักเจตนาของกรรมบถซึ่งนางมีเจตนา 3 ประการครบถ้วน คือมีเจตนายินดีก่อนทำบุญ เจตนายินดีขณะท่าบุญ และเจตนายินดีหลังท่าบุญ เมื่อนางได้ฟังธรรมจากพระภิกษุว่าต้องทำอย่างไรจึงเกิดมาในชาติหน้าจะเป็นผู้ที่ไม่ลำบาก ไม่เป็นทาสีเขาเหมือนชาตินี้ แสดงว่านางมีความเชื่อเรื่องชาตินี้และชาติหน้าอย่างแน่นอน คือความเห็นที่ถูก เมื่อภิกษุได้แนะนำให้ถือศีล 5 และปฏิบัติสมาธิกรรมฐาน นางเชื่อมั่นในพระภิกษุจึงเป็นสัมมาทิฐิข้อที่ 10 หากกล่าวโดยสรุปในมโนสุจริตของนางทาสีแล้ว ทราบว่านางนั้นทำทานแก่พระภิกษุด้วยความยินดี คือจัดเตรียมภัตตาหารตามคำสั่งของนาย เตรียมอาหารใส่บาตรพระ จึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับการให้ทาน นางได้ทำอย่างเป็นประจำ สิ่งที่นางทำทั้งหมดจึงเป็นกุศล และเมื่อนางได้สนทนาสอบถามถึงเรื่องทางแห่งกุศลแก่พระภิกษุแล้วนางจึงเริ่มต้นถือศีล ปฏิบัติสมาธิอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องกันเป็นเวลา 16 ปีเต็ม แสดงให้เห็นว่านางมีการปฏิบัติถือศีล 5 อย่างต่อเนื่องเป็นนิสัยประจำ และทำกรรมฐานเป็นประจำด้วย สิ่งที่นางทำทั้งหมดจึงเป็นกุศล โดยมีตัวปัญญาเข้าไปช่วยในการดำเนินชีวิตของนาง คือ สัมมาทิฏฐิ นางทาสีจึงได้ชื่อว่าประพฤติปฏิบัติตามความเห็นถูกต้องตามมโนสุจริต

การปฏิบัติตนตามความเห็นถูกตามความเป็นจริงเพื่อพัฒนาชีวิตที่ดีนั้น เป็นจริงเป็นแนวทางอันเกษมในการดำเนินชีวิตที่เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ เป็นมรรคข้อแรกในมรรค 8 ประการ ที่ทำให้มนุษย์ดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้องไม่หลงทาง สามารถจำแนกได้ดังนี้

1. ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักสัมมาทิฐิเป็นประจำ คือหมั่นทำบุญสร้างกุศลอยู่เสมอ บูชาผู้ที่ควรบูชา เช่น พระภิกษุผู้มีศีล ให้การต้องรับผู้ควรต้อนรับ ผู้มีศีลธรรมปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีความเห็นว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว และหมั่นทำความดีอยู่เสมอ เห็นว่าชาตินี้มีจริงชาติหน้ามีจริง ต้องเวียนว่ายตายเกิดตามภพภูมิ ต่างๆ มีความกตัญญูกตเวทีต่อบิดาและมารดา เชื่อว่าสัตว์ที่ผุดเกิดเองได้มีจริง ไม่ต้องสืบพันธุ์ เช่น สัตว์นรก เปรต เทวดา พรหม เห็นว่าบุคคลล่วงจากความทุกข์ได้ด้วยตนเอง สามารถบรรลุ

ธรรมได้ด้วยตัวเอง และสั่งสอนผู้อื่นให้รู้ตามมีอยู่จริง

2. หลักสัมมาทิฏฐิเป็นมโนสุจริตที่สำคัญ ที่ทำให้ตนสามารถพัฒนาชีวิตไปสู่จุดหมายสูงสุดได้ เพราะเมื่อมีความเห็นถูกต้องแล้วย่อมสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องตามหลักสัมมาทิฏฐิ ส่งผลให้เป็นสุขในปัจจุบันและสู่ภพภูมิสุขคติเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้ว เมื่ออยู่ในภพภูมิสุคติย่อมเป็นเหตุปัจจัยให้พัฒนาชีวิตมุ่งสู่เป้าหมายสูงสุด คือการดับทุกข์เข้าสู่ความหลุดพ้นอันเป็นเป้าหมายสูงสุดได้ต่อไปในอนาคต

4.4 บทสรุป

การประพฤติหลักสุจริต 3 คือ การประพฤติชอบด้วยกาย การประพฤติชอบด้วยวาจา และการประพฤติชอบด้วยใจเพื่อพัฒนาชีวิตที่ดีโดยอาศัยหลักการสร้างคุณงามความดีให้เป็นประจำสม่ำเสมอ เพื่อเป็นเหตุให้เกิดความสุขในปัจจุบัน และส่งเป็นผลในอนาคตสู่สุคติภูมิในภายข้างหน้า โดยการที่บุคคลได้กระทำสุจริต 3 เป็นประจำในชีวิตประจำวันของตนเอง หรือการที่บุคคลมีเจตนาอันแรงกล้าในการทำกุศลใดๆ แม้เพียงการกระทำกุศลนั้นเพียงแค่ครั้งเดียวแต่การกระทำนั้นรู้สึกประทับใจ และหวนคิดเป็นประจำแล้วย่อมจัดเป็นกุศลอาจิณณกรรม การประกอบกุศลเป็นประจำหรือหวนคิดถึงสิ่งที่เป็นกุศลที่ได้กระทำขึ้นนี้ เป็นการสั่งสมคุณงามความดีไว้ในขณะที่เป็นมนุษย์ เมื่อสิ้นอายุขัยแล้วบุคคลที่สั่งสมบุญกุศลเป็นประจำจะไปเกิดในภพภูมิที่ดี

ในการประพฤติชอบทางกายที่ดี ที่เรียกว่ากายสุจริตนั้น เป็นความประพฤติชอบทางกายสุจริตในหลักสุจริต 3 คือ กายสุจริต 3 อันได้แก่ การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ และการไม่ประพฤติผิดในกาม ทั้ง 3 ประการนี้จัดเป็นสัมมากัมมันตะ หรือเรียกว่า กายสุจริต ซึ่งเป็นหนึ่งในมรรคมีองค์ 8 ประการ โดยสัมมากัมมันตะที่บัญญัติเป็นหลักสุจริต 3 หลักกายสุจริตตามที่ศึกษามี 3 ประการคือ การงดเว้นจากการฆ่าทำร้ายสัตว์ การงดเว้นจากการลักขโมยสิ่งของของบุคคลอื่น และการไม่ประพฤติผิดในภรรยาหรือสามีของผู้อื่น ซึ่งทั้ง 3 ประการนี้ เมื่อนำมาพิจารณาให้ดีแล้วจะพบว่าเป็นสิ่งเดียวกับสัมมากัมมันตะ เป็นข้อปฏิบัติในอริยมรรคมีองค์ 8 หมายถึงการกระทำชอบ นั่นคือการงดเว้นจากกายทุจริต 3 ประการนั้นเป็นกุศลทางกายกรรม 3 นั่นเอง

ในการประพฤติชอบทางวาจาที่ดี ที่เรียกว่าวจีสุจริตนั้น เป็นความประพฤติชอบทางวจีสุจริตในหลักสุจริต 3 คือ วจีสุจริต 4 อันได้แก่ การไม่พูดโกหก การไม่พูดส่อเสียด การไม่พูดคำหยาบ และการไม่พูดเพ้อเจ้อ ทั้ง 4 ประการนี้จัดเป็นสัมมาวาจา หรือเรียกว่า วจีสุจริต เป็นการงดเว้นจากการพูดโกหก พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพ้อเจ้อ จะทำให้บุคคลที่ปฏิบัติเป็นผู้ที่รู้กาลเวลาที่จะพูด

พูดแต่สิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ไม่พูดในสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ เพราะสิ่งเหล่านั้นทำให้พูดเพ้อเจอ

และก่อให้เกิดอกุศลตามมา เมื่อประพฤติเป็นประจำบ่อยๆ จนเคยชิน แล้วจะเป็นการพัฒนาชีวิตที่ดี แก่ผู้นั้นกล่าวคือ วาจาเป็นกุศล

ในการประพฤติชอบทางมโนสุจริตที่ดี เพื่อก่อให้เกิดเป็นสิ่งที่ทำเป็นปกตินิสัยให้ระลึกถึงนั้น ในกรรมบถทางใจนี้ประกอบด้วย การไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น (อนภิชฌา), ความคิดไม่พยาบาทผู้อื่นด้วยความโกรธ (อพยาปาท) และความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริง (สัมมาทิฏฐิ) เมื่อพิจารณาให้ดีแล้วมโนสุจริตนี้ คือ องค์ธรรมทั้ง 3 อันเป็นกุศลมูล หมายถึงรากเหง้าแห่งกุศล ได้แก่ อโลภะ คือ ความไม่โลก อโทสะ คือความไม่คิดประทุษร้าย อโมหะ คือความไม่หลง ซึ่งความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงนี้ หมายถึงความมีสติ มีปัญญาในขณะกระทำกรรม ซึ่งการทำดีทางกาย ทางวาจาและทางใจนั้น ทางใจ หรือมโนสุจริตนั้นถือว่าสำคัญที่สุด หลักมโนสุจริตในการไม่คิดปองร้ายผู้อื่นด้วยความโกรธ หรือเรียกว่า อพยาปาท คือการงดเว้นจากการพยาบาท คือการปองร้ายด้วยการผูกโกรธ อพยาปาทต้องอาศัยธรรมที่เป็นไปในฝ่ายเดียวกับธรรมนี้จึงสามารถเป็นแนวปฏิบัติได้ ซึ่งองค์ธรรมนี้เป็นองค์ธรรมหนึ่งที่อยู่ในสัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบในมรรค 8 ได้แก่ เนกขัมมะสังกัปปะ ความดำริออกจากกาม อพยาปาทสังกัปปะ ความดำริออกจากความพยาบาท และ อวิหิงสาสังกัปปะ ความดำริในการไม่เบียดเบียน ความโกรธเป็นเรื่องไม่เป็นประโยชน์ ทำให้จิตเศร้าหมองและมีอายุสั้น การประยุกต์วิธีปฏิบัติสัมมาสังกัปปะ คือ อพยาปาทสังกัปปะ คือความดำริออกจากความพยาบาท โดยรู้เท่าทันความโกรธและปล่อยวางความโกรธทิ้งไป เพราะถ้าเราไม่รู้เท่าทันความโกรธแล้ว ย่อมจะก่อตัวเป็นพยาบาท คนที่พยาบาทอาฆาตแค้นมักถูกโมหะครอบงำปัญญา ทำให้ หลงผิดจิตขาดความเป็นอิสระ การปฏิบัติตนตามความเห็นถูกตามความเป็นจริงเพื่อพัฒนาชีวิตที่ดีนั้น เป็นจริงเป็นแนวทางสัมมาทิฏฐิเป็นมโนสุจริตที่สำคัญ ที่ทำให้ตนสามารถพัฒนาชีวิตไปสู่จุดหมายสูงสุดได้ เพราะเมื่อมีความเห็นถูกต้องแล้วย่อมสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 5
สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีหลักสุจริตในศาสตร์อื่นๆ

2) เพื่อศึกษาหลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท

3) เพื่อวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท

ผู้วิจัยได้ตั้งปัญหาที่ต้องการทราบไว้ว่าแนวคิดหลักสุจริตในศาสตร์อื่นๆ เป็นอย่างไร, หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร และวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อการพัฒนาตนเป็นอย่างไร สามารถสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 หลักสุจริตในศาสตร์อื่นๆ

การศึกษาเรื่องหลักสุจริตพัฒนามาจากระบบการควบคุมสังคม โดยการนำหลักศาสนาความเชื่อและความศรัทธามาเกี่ยวข้อง เนื่องจากมนุษย์เริ่มเปลี่ยนแปลงมุมมองจากการต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนเพื่อความอยู่รอด เป็นการฝ่าฝืนความไว้วางใจกัน ทำให้ต้องนำหลักศาสนาความเชื่อและความศรัทธามาใช้เพื่อปรามพฤติกรรมเช่นว่านี้ ซึ่งเมื่อมนุษย์ได้อ้อนวอนหรือสาบานต่อสิ่งที่ตนเคารพเชื่อถือศรัทธา ก็ไม่กล้าที่จะผิดคำพูดเพราะกลัวการถูกลงโทษ ต่อมาแนวคิดเกี่ยวกับหลักสุจริตมีบทบาทและพัฒนาขึ้นในระบบกฎหมายโรมันเกี่ยวกับการรักษาคำพูด เมื่อบุคคลใดไม่ปฏิบัติตามคำสัตย์ที่ให้ไว้ย่อมถือว่าทำผิดหลักปฏิบัติต่อกันแม้จะมิได้ถือเป็นกฎหมาย แต่การไม่รักษาคำสัตย์ในสมัยนั้นถือว่าเป็นมลทินในสังคม ดังนั้นความหมายและขอบเขตของหลักสุจริตจึงเป็นเรื่องของความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของคนในสังคมมาก กว่าที่จะเป็นผลโดยกฎหมาย ในยุคต่อมาจึงได้มีการพัฒนาหลักสุจริตเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายสัญญาโรมัน และระบบกฎหมายโรมันนี้เองเป็นต้นแบบของระบบกฎหมายแบบ Civil Law อันเป็นหลักการพื้นฐานของกฎหมายแพ่งทั้งระบบในยุคปัจจุบันที่สืบเนื่องมาจากหลักสุจริต

คำว่า “สุจริต” เป็นคำที่มีความหมายกว้างและมีลักษณะเป็นนามธรรมจึงเป็นการยากที่จะกำหนดความหมาย หรือหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความสุจริตที่แน่นอนลงไปให้ชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามเมื่อ

พิจารณาจากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว อาจแบ่งหลักสุจริตออกเป็น 2 กรณีคือ หลักสุจริตเฉพาะเรื่องและหลักสุจริตทั่วไป โดยหลักสุจริตเป็นบทกฎหมายยุติธรรม (jus aequum) ซึ่งมิได้กำหนดข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบ หรือผลทางกฎหมายไว้อย่างแน่ชัด ในการใช้และตีความจึงจำต้องใช้ดุลพินิจประกอบเพื่อเสริมเนื้อความให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเป็นหลักกฎหมายทั่วไป (General Principle) ซึ่งมิใช่เป็นกฎหมายทั่วไป (jus generale) ที่จะถูกตัดโดยกฎหมายพิเศษ (jus speciale) รวมทั้งเป็นบทครอบจักรวาล (Generalklausel) กล่าวคือแม้จะมีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องนั้นไว้อยู่แล้ว แต่หลักสุจริตก็ยังใช้เป็นฐานกำหนดมาตรฐานควบคุมความประพฤติของบุคคลในทุกเรื่อง

หลักสุจริตมีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ

1. เป็นบทยุติธรรม (jus aequum) ซึ่งมิได้กำหนดข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบ หรือผลทางกฎหมายไว้อย่างแน่ชัดในการใช้และตีความกฎหมายเหล่านี้จำต้องใช้ดุลพินิจประกอบเพื่อเสริมเนื้อความ ให้กฎหมายสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพื่อให้เป็นธรรมและเหมาะสมกับพฤติการณ์แห่งคดี และตามกาลสมัยซึ่งตรงข้ามกับบทกฎหมายเคร่งครัด (jus strictum) ที่กำหนดข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบ และผลทางกฎหมายเอาไว้ชัดเจนแน่นอน ผู้ใช้หรือตีความกฎหมายไม่สามารถใช้ดุลพินิจเสริมแต่งเนื้อหาของบทบัญญัติ เพียงแต่จะต้องตีความหรือใช้กฎหมายตามที่ได้บัญญัติไว้ชัดแจ้งอยู่แล้ว ซึ่งจะเป็นกรณีที่กฎหมายต้องการความชัดเจน แน่นอน เพื่อความสะดวกในกิจการบางอย่าง

2. เป็นบทบังคับ (jus cogens) กล่าวคือเป็นกฎที่คู่กรณีไม่สามารถตกลงแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ซึ่งตรงกันข้ามกับบทกฎหมายที่ไม่เป็นบทบังคับ (jus dispositivum) โดยกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อป้องกันมิให้บุคคลทำการทุจริต เป็นกฎหมายเอกชนเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เช่นกรณีจงใจก่อให้เกิดความเสียหาย คู่กรณีไม่สามารถจะตกลงกัน ไม่สามารถจะเรียกค่าเสียหายได้

3. เป็นบทที่มีเนื้อความไม่แจ้งชัด โดยจะใช้ถ้อยคำอย่างกว้างๆ ไม่สามารถให้ความหมายที่แน่ชัดไว้ล่วงหน้าได้ ต้องรอให้เกิดข้อพิพาทขึ้นจึงจะนำไปวินิจฉัยในขอบเขตของหลักสุจริต เพื่อเป็นแนวทางให้กฎหมายควบคุมการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของเอกชน ไม่ให้ขัดกับผลประโยชน์ส่วนรวมและความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของสังคมอย่างรุนแรง

4. เป็นหลักกฎหมายทั่วไป (General Principle) หรือเป็นบทที่เป็นหลักการของความประพฤติของมนุษย์ในสังคม แต่มิใช่เป็นกฎหมายทั่วไป (jus generale) ที่จะถูกตัดโดยกฎหมายพิเศษ (jus speciale) โดยในกรณีที่มีกฎหมายพิเศษ (jus speciale)

5. เป็นบทครอบจักรวาล (Generalklausel) คือแม้จะมีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องนั้นไว้อยู่แล้ว หลักสุจริตก็ยังใช้เป็นฐาน โดยเป็นบทที่ทำหน้าที่เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติของบุคคลในทุก

เรื่อง จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นรากฐานของกฎหมายทั้งระบบนับเป็นการประกาศอุดมคติแห่งความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมว่าจะต้องปฏิบัติต่อกันโดยสุจริต

หลักสุจริตจึงเป็นจริยธรรมเครื่องมือพัฒนาบุคคลไปสู่ความดีสูงสุด พัฒนาสังคมไปสู่สังคมแห่งอารยชน โดยมีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเรียกว่า จริยธรรม หรือ ศีล และส่วนที่สองเรียกว่า หลักคุณธรรม ซึ่งมีศีลเป็นหลักจริยธรรมขั้นพื้นฐาน มีคุณธรรมเป็นเครื่องสนับสนุนเกื้อกูลให้เกิดการพัฒนาไปสู่จุดหมายสูงสุดของชีวิต ศีลห้าคือเครื่องมือพัฒนาของหลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาที่ถูกออกแบบมาสำหรับจัดการกับปัญหาจริยธรรมในสังคม หลักศีลธรรมหรือหลักสุจริตธรรมจึงเป็นความประพฤติที่ดีงาม ถือว่าเป็นที่มาของจริยธรรมประเภทต่างๆ และจากการที่สังคมไทยคาดหวังต่อคุณธรรมจริยธรรมในประเด็น “ความซื่อสัตย์สุจริต” นั้น สะท้อนให้เห็นนัย ๒ ประการคือ

1. ความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เคยปรากฏมีในสังคมไทย จึงเป็นปัจจัยและตัวแปรสำคัญที่ทำให้สังคมมุ่งเน้นอยากจะให้กลุ่มคนต่างๆ ได้พัฒนาให้มีขึ้น เพื่อประโยชน์และความอยู่รอดของสังคมต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

2. ความซื่อสัตย์สุจริต เคยมีและปรากฏในสังคมไทยจนกลายเป็นจุดแข็ง และเป็นค่านิยมหลักที่เคยได้รับการประพฤตปฏิบัติในสังคมมานานกว่า 700 ปีแล้ว สังคมจึงต้องการให้กลุ่มคนต่างๆ ได้นำเอากลับมาประยุกต์ใช้ในการทำงานและดำเนินชีวิตต่อไป

จากการวิเคราะห์คุณธรรมและจริยธรรมในประเด็นความซื่อสัตย์สุจริตของทั้ง ๕ ศาสนานั้น นับเป็นความสำคัญของความประพฤติที่ดีงามที่เป็นหลักยึดของสังคมไทยมาโดยตลอด ศาสนาแม้จะมีมากมายหลายประเภท และแตกแยกออกมาเป็นศาสตร์ต่างๆ หลายสำนัก แต่เมื่อพิจารณาดูแล้วจะเห็นว่ามีการนำหลักคำสอนมาประยุกต์ใช้สนับสนุนในศาสตร์ของตน ให้เกิดความเชื่อถือเพิ่มมากขึ้น แต่เมื่อว่าด้วยคุณลักษณะร่วมรวบยอดที่ครอบคลุมหมดทุกศาสนาแล้ว นั่นคือศาสนาจะว่าด้วยคำสั่งสอนซึ่งมีทั้งศีลธรรมและจริยธรรม อันเป็นไปเพื่อประโยชน์ชาตินี้และชาติหน้า ดังนั้นคำสั่งสอนทางศาสนาจึงมีทั้งกว้างและลึก และคงเป็นทุกอย่างของศาสนิกในศาสนานั้นๆ นับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ลักษณะคำสอนที่เป็นพื้นฐานทางจริยธรรมศีลธรรมทั่วไป คือคำสอนที่ให้ละความชั่ว ทำความดี หรือคำสอนที่เป็นไปเพื่อความสงบสุขของสังคม ดังเช่น หลักสุจริตที่ถือได้ว่าเป็นคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานของทั้ง ๕ ศาสนา ที่ส่งเสริมให้คนเป็นคนดีนับแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบัน

5.1.2 หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท

สุจริต มาจากบาลีว่า “สุ บทหน้า” แปลว่า “ดี งาม และง่าย” และ “จร ธาตุ” แปลว่า “ประพฤติ” รวมเป็น “สุจริต” แปลรวมกันว่า “ความประพฤติดี, ความประพฤติงาม, และการประพฤติปฏิบัติในวิถีที่เรียบง่าย การประพฤติดี งาม และง่ายนั้น สะท้อนผ่าน 3 มิติคือ

1) กายสุจริต เป็นการประพฤติดี และงดงามทางกาย โดยงดเว้นจากการเบียดเบียน

ทำร้าย และฆ่าสัตว์ (ปาณาติบาต), (กาเมสุมิจฉาจาร)

2) วจีสุจริต เป็นการประพฤติดี และงดงามทางกาย โดยการงดเว้นจากการพูดเท็จ และบิดเบือนเพื่อให้มา หรือให้บุคคลอื่นในทางที่ผิด (มุสาวาท), การพูดจาเหน็บแนม และส่อเสียดบุคคลอื่น (ปุสุณวาจา), การพูดคำหยาบคายเพื่อให้คนอื่นเจ็บใจ (ผรุสวาจา), และการพูดจาเพ้อเจ้อหาสาระมิได้จากการพูดเหล่านั้น (สัมผัปปลาปะ)

3) มโนสุจริต เป็นการประพฤติดี และงดงามทางจิตใจ โดยการไม่เพ่งเล็งที่จะแสวงหาช่องทางเพื่อให้ทรัพย์สมบัติของคนอื่น (อนภิชฌา), การไม่ผูกพยาบาทจองเวรคนอื่น (อพยาบาท), และการมีความคิดในทางที่ถูกต้องเหมาะสม มีปัญญาคิดพิจารณาสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง (สัมมาทิฐิ)

ส่วนในคัมภีร์อภิธานัปปทีปิกา ให้ความหมายของคำว่าสุจริต ว่า สุจิรต คือ (สุ+จร จรเณ+อิ+ต) บุญ, กุศล, ความสุจริต, กรรมดี. สุนฺทรํ จรณมสฺสาติ สุจริตํ กรรมที่มีการประพฤติที่ดี ชื่อว่าสุจริต

การศึกษาหลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท ทำให้ทราบว่า สุจริต นั้นคืออะไร ซึ่งคำว่ากุศลนั้นเป็นสภาวะที่เกิดขึ้นในจิตใจ มีผลต่อบุคลิกภาพ และแสดงผลนั้นออกมาจากภายนอก นั่นคือเมื่อเราสร้างกุศลใดๆ ก็ตามสิ่งแรกที่รู้สึก คือความสบายใจความรู้สึกดังกล่าวเป็นสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยตนเอง โดยมีใจยินดีและโดยตามความหมายนั้น กุศลแปลตามศัพท์ว่า ฉลาด ชำนาญ สบาย เกื้อกูล ดีงาม เป็นบุญ ส่วนคำว่า กรรมบถ แปลว่า ทางแห่งกรรม หมายถึงทางนำสัตว์ให้ไปสู่สุคติและทุคติ เป็นหลักธรรมที่มุ่งแสดงให้เห็นถึงวิธีสร้างกรรมหรือความประพฤติที่จัดเป็นกรรมทั้งที่ เป็นกรรมชั่วและกรรมดี ดังนั้นคำว่า สุจริต จึงแปลว่าทางแห่งความดีอันเป็นทางนำไปสู่ความเจริญหรือสุคติ

ดังในสัตตกวารสูตรได้แสดงความหมายของสุจริตว่า หมู่สัตว์ที่ประกอบด้วย กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ สัตว์เหล่านั้นหลังจากตายแล้วไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์

สุจริตเป็นการประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ ที่เรียกว่า กายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต ทั้ง 10 ประการนั้น จัดเป็นกรรมบถ คือเป็นกรรมมีผลนำไปสู่สุคติ การประพฤติชอบนั้นต้องประกอบด้วยเจตนา คือความตั้งใจที่จะงดเว้น เรียกว่า วิรัติ แปลว่า การงดเว้น 3 ระดับ ลักษณะคือคำว่า“วิรัติ”นั้นแปลว่า งดเว้น การงดเว้นในวิรัตินั้นยังแยกลงไปอีก 3 ระดับ

1) สัมปัตตวิรัติ เว้นได้ซึ่งสิ่งที่ประจวบเข้า

2) สมาทานวิรัติ เว้นด้วยการสมาทาน

3) สมุจเฉทวิรัติ เว้นได้โดยเด็ดขาด

วิรัติ ทั้ง 3 ข้อนั้นเป็นการแยกในระดับของการปฏิบัติการประพฤติละเว้น เมื่อสรุปแล้วคือการงดเว้น ดังนี้ สัมปัตตวิรัติ คือการงดเว้นในขณะที่ประสบ หมายถึงไม่ได้สมาทานศีล หรือไม่ได้

ตั้งใจจะงดเว้นมาก่อน พอสบโอกาสที่จะทำความชั่วได้แต่ไม่ทำ เช่น เดินไปเห็นทรัพย์ของผู้อื่นวางอยู่ จะหยิบขโมยเอาเสียก็ได้ แต่ห้ามใจตนเองได้ไม่หยิบฉวย, สมาทานวิรัติ คืองดเว้นตามที่สมาทาน หมายถึงตนได้สมาทานศีลตั้งใจงดเว้นมาก่อนแล้ว เมื่อประสบเหตุที่จะทำชั่วได้ ก็งดเว้นตามที่สมาทาน ซึ่งสมาทานวิรัตินี้ แปลว่า งดเว้นด้วยการสมาทานในการตั้งใจรักษาสุจริต 10 เป็นต้น, สัมปัตตวิรัติและสมาทานวิรัตินี้จัดเป็นโลกิยวิรัติ คือ เป็นการงดเว้นระดับชาวโลก ส่วน สมุจเฉทวิรัติ คือการงดเว้นจากการทำชั่วโดยเด็ดขาด ซึ่งเป็นการงดเว้นของพระอริยบุคคลตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป และจัดเป็นวิรัติระดับโลกุตตระ ประเภทของสุจริต มี 10 อย่างโดยแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ กายกรรม 3 วจีกรรม 4 มโนกรรม 3 และสุจริต 3 นั้นครอบคลุมการที่จะพัฒนาชีวิตของบุคคลให้ดีทั้ง 3 ทวาร คือ กาย วาจา และ ใจ ซึ่งทั้ง 10 ข้อ ได้แก่ สุจริตทางกาย 3 คือ มีเจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนางดเว้นจากการลักทรัพย์ เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม, สุจริตทางวาจา 4 คือ มีเจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนางดเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนางดเว้นจากการพูดคำหยาบ เจตนางดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ, สุจริตทางใจ 3 คือ ความไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขา (อนภิชฌา) ความไม่คิดประทุษร้ายพยาบาทผู้อื่นด้วยความโกรธ (อพยาบาท) มีความเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริง (สัมมาทิฏฐิ)

จากการวิเคราะห์หลักสุจริตทั้ง 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ควรประพฤติ เป็นทางนำไปสู่ความสุขความเจริญ ผู้ทำความดีย่อมได้รับประโยชน์ คือ ตนตำหนิตนเองไม่ได้ ได้รับการสรรเสริญยกย่องจากผู้รู้ ชื่อเสียงดีงามย่อมพัดไป เวลาใกล้สิ้นใจมีสติไม่หลงเพ้อ และเมื่อเสียชีวิตแล้วย่อมไปเกิดในสุคติภูมิ

5.1.3 วิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท

ความสุจริต 3 ทั้ง 10 ข้อ เป็นแนวทางดำเนินชีวิตจัดเป็นอาคาริยวินัยของผู้ครองเรือน ซึ่ง 7 ข้อ แรกนั้นเป็น ศีล และ 3 ข้อหลัง อยู่ในหมวด สมาธิและปัญญา ซึ่งจัดว่าครบองค์ของไตรสิกขา 3 และ มรรคมีองค์ 8 โดยสุจริตทั้ง 10 ข้อนั้นแบ่งเป็นทางกายสุจริต 3 วจีสุจริต 4 มโนสุจริต 3 ซึ่งการวิเคราะห์สุจริตในแต่ละหมวด ทีละข้อ โดยใช้หลักวิรัติ คือ การงดเว้นมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้เป็นไปในฝ่ายกุศล โดยใช้แนวทางการกระทำที่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ จนเป็นนิสัย หรือเรียกว่าหลักอาจิณณกรรม ก่อให้เกิดการงดเว้นหรือหลักวิรัติเพื่อที่จะเป็นแนวทางการประพฤติสุจริตในการพัฒนาชีวิต ทั้ง 3 ทาง คือ กาย วาจา ใจ ให้สงบเป็นกุศลในปัจจุบัน ซึ่งหลักทั้ง 3 ทางนั้นได้ประยุกต์แนวทางหรือหลักธรรมอื่นๆ ที่สนับสนุนส่งเสริมสุจริต ทั้ง 3 ทาง ก่อให้เป็นนิสัยเคยชิน กล่าวคือ

กายสุจริต คือด้านทางกายหรือสุจริตทางกาย ซึ่งสุจริตทางกายนี้คือ การไม่ฆ่าสัตว์(ปาณาติบาต วิรัติ), การไม่ลักทรัพย์ (อทินนาทาน วิรัติ), การประพฤติผิดในกาม (กาเมสุมิจฉาจาร วิรัติ) และต้องใช้หลักธรรมในฝ่ายเดียวกับสุจริตทางกาย เช่น ข้อการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ผู้ปฏิบัติต้องประกอบด้วยการใช้หลักเมตตากรุณา และไม่ใช้ความรุนแรงทุกวิถีทาง จะ

เป็นการพัฒนาชีวิตให้มีความเมตตากรุณาต่อสัตว์และเพื่อนมนุษย์ การไม่ลักทรัพย์ ผู้ปฏิบัติต้องใช้หลักสัมมาอาชีวะ โดยการเลี้ยงชีวิตโดยสุจริต โดยมีธรรมสนับสนุนคือ จาคะ การเสียสละทรัพย์สินส่วนตัวเพื่อบริจาคเพื่อเป็นการพัฒนาชีวิตและปลูกจิต สำนึกในการแบ่งปัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับการลักทรัพย์ผู้อื่น โดยผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นต้น, การไม่ประพฤติผิดในกาม ผู้ปฏิบัติต้องมีความซื่อสัตย์ต่อคู่ของตนโดยใช้หลักสทารสันโดษคือยึดมั่นในคู่ครองของตนเท่านั้น และหลักปฏิบัติที่สามีพึงปฏิบัติต่อภรรยา และภรรยาพึงปฏิบัติต่อสามี 5 ประการ โดยยกตัวอย่างสตรีผู้ซื่อสัตย์ต่อสามีในวิมานวัตถุ เป็นต้น การวิเคราะห์สุจริตทางกายเพื่อพัฒนาชีวิตโดยเน้นการปฏิบัติในสุจริตทางกายอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัยเคยชิน เป็นเหตุให้สะสมความดีในปัจจุบัน

วจีสุจริต คือด้านทางวาจา หรือสุจริตทางวาจา ซึ่งสุจริตทางวาจานี้คือ การไม่พูดโกหก,การไม่พูดส่อเสียด, การไม่พูดหยาบ,การไม่พูดเพ้อเจ้อ และได้ยกตัวอย่างบุคคล หรือเหตุการณ์ในพระสูตร และในชาดกมาวิเคราะห์หลักธรรมเพื่อให้เห็นเหตุและผลของการประพฤติกุศลวจีกรรม ที่จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติสุจริตทางวาจาจนเป็นนิสัย ก่อให้เกิดผลในการพัฒนาชีวิต เช่น เรื่องสตรีผู้รักษาคำสัตย์, เรื่องโคนันทิวิสาร, เรื่องภิกษุชาวโกสัมพี โดยการประยุกต์หลักธรรมที่ส่งเสริมวาจาสุจริต ได้แก่ สัมมาวาจา คือ การไม่พูดโกหก (มุสาวาทวิรัติ) โดยใช้หลักธรรมที่ส่งเสริมอันได้แก่ การยึดถือสัจจะ, การไม่พูดส่อเสียด (ปิสุณาวาจาวิรัติ) โดยใช้หลักธรรมความสามัคคี เพื่อความสามัคคีปรองดองในหมู่คณะ, การไม่พูดคำหยาบ (ผรุสวาจาวิรัติ) โดยใช้หลักธรรมที่ส่งเสริมปฏิบัติคือ เมตตาวจีกรรมและการใช้คำพูดที่ไพเราะน่าฟัง, การไม่พูดเพ้อเจ้อ (สัมผัสปลาปะวิรัติ) ใช้หลักธรรมที่ทำให้เว้นจากการพูดโดยไม่มีประโยชน์ อันได้แก่ การรู้เวลาที่ควรพูด และนำมาประยุกต์โดยใช้หลักเกณฑ์การตัดสินวาจาของพระพุทธเจ้า ดังในเรื่องโคนันทิวิสาร เป็นต้น

มโนสุจริต คือด้านทางใจ หรือสุจริตทางใจ ซึ่งสุจริตทางใจนี้คือ ความไม่โลภอยากได้สิ่งของผู้อื่น (อนภิชฌา) การไม่คิดประทุษร้ายพยาบาทผู้อื่นด้วยความโกรธ (อพยาบาท) มีความเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริง (สัมมาทิฏฐิ) โดยใช้หลักการวิเคราะห์เรื่องราวของบุคคลและเหตุการณ์ในพระสูตร ซึ่งเป็นตัวอย่างผู้ที่ประกอบมโนสุจริต เช่น ความไม่โลภอยากได้สิ่งของผู้อื่น (อนภิชฌา) ในข้อนี้ได้ ยกตัวอย่าง บุคคลในพระสูตร คือพราหมณ์ชื่อจูเฬกสาฎก และได้วิเคราะห์หลักธรรมเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาชีวิต เช่น หลักความพอเพียงและมีจิตสาธารณะ เป็นต้น, การไม่คิดประทุษร้ายพยาบาทผู้อื่นด้วยความโกรธ (อพยาปาท) ได้ยกตัวอย่างนางอุตตรา โดยวิเคราะห์หลักสุจริตในข้อการไม่คิดปองร้ายผู้อื่น เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิต เช่น การมีเมตตาจิต โดยใช้หลักสัมมาสังกัปปะ คือดำริความพยาบาท ออกจากใจ และ ส่วนข้อสุดท้ายในมโนสุจริตคือ สัมมาทิฏฐิ ได้ยกตัวอย่างบุคคลที่ปรากฏในวิมานวัตถุ และวิเคราะห์การประพฤติในทางสัมมาทิฐิซึ่งเป็นการปฏิบัติต่อเนื่องกันมาสมัยที่มีชีวิตในโลกมนุษย์ โดยวิเคราะห์หลักธรรมคือความเห็นถูกต้องตามความเป็น

จริง (สัมมาทิฏฐิ) ได้แก่ ความเห็นถูก 10 ประการ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตให้ดำเนินอย่างถูกต้อง ทำให้เมื่อมีชีวิตอยู่ก็เป็นสุข เพราะไม่ได้เบียดเบียนผู้อื่นจึงมีอายุยืน เมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วย่อมไปสู่สุคติภูมิ

สุจริต 3 นั้นเมื่อพิจารณาตามหลักไตรสิกขาซึ่งประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญาแล้ว สุจริตทั้ง 10 ข้อนั้นจัดอยู่ในไตรสิกขา 3 ครบถ้วน และเมื่อหากจะมองในหลักมรรคมีองค์ 8 แล้ว สุจริตนั้นก็อยู่ในมรรคองค์ 8 ประการด้วยเหมือนกัน คือ ทางด้านศีล อันได้แก่ กายสุจริตหรือสุจริตทางกาย และวจีสุจริตหรือสุจริตทางวาจา 7 ข้อแรกนั้น จัดเป็นศีล หรือเรียกว่า อธิศีลสิกขา เพราะสุจริตทางกาย 3 นั้น อันได้แก่ ปาณาติปาตา วิรัติ (เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์), อทินาทานา วิรัติ (เจตนางด เว้นจากการลักทรัพย์) กาเมสุ มิฉาจารา วิรัติ (เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม) จัดเป็น สัมมากัมมันตะ ส่วน สุจริตทางวาจา 4 นั้นอันได้แก่ มุสาวาทา วิรัติ (เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ), ปิสุณาย วาจาย วิรัติ (เจตนางดเว้นจากพูดส่อเสียด), ผรุสายวาจาย วิรัติ (เจตนางดเว้นจากการพูดคำหยาบ), สัมผัปปลาปา วิรัติ (เจตนางดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ) จัดเป็นสัมมาวาจา ส่วนมโนกรรม 3 นั้น คือ อนภิชฌา (ความไม่เพ่งเล็งอยากได้ของเขาด้วยโลภะ) จัดเข้าในสัมมาสติ ซึ่งอยู่ในส่วนของสมาธิหรือเรียกว่า อธิจิตตสิกขา ส่วนมโนกรรมนั้น ได้แก่ อพยาปาท (ความไม่คิดพยาบาทประทุษร้ายให้เขาถึงความพินาศ) จัดเข้าใน สัมมาสังกัปปะ ได้แก่ อพยาปาท สังกัปปะ ความดำริออกจากความไม่พยาบาทด้วยโทสะ และข้อสุดท้าย สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริง) นั่นคือ สัมมาทิฏฐิ ในมรรค 8 ซึ่ง อพยาปาท และ สัมมาทิฏฐิ นั้นจัดเป็นส่วนของปัญญา หรือเรียกว่า อธิปัญญาสิกขา สุจริตทั้ง 10 ข้อนั้นจัดเป็นหลักธรรมในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาชีวิตที่ถูกต้อง เพราะอยู่ในมรรค 8 และในไตรสิกขา ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ครองเรือน จึงเรียกว่า อาคาริยวินัยหรือวินัยของอนาคาริก ซึ่งแบบแผนสำหรับฝึกฝนควบคุมความประพฤติของบุคคลให้มีชีวิตที่ดีงามเจริญก้าวหน้า และควบคุมหมู่ชนให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อยดีงาม และมีชีวิตอยู่ด้วยความสงบสุข

หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท จึงเป็นความประพฤติ 3 ประการคือ การประพฤติชอบด้วยกาย การประพฤติชอบด้วยวาจา และการประพฤติชอบด้วยใจ เพื่อพัฒนาชีวิตที่ดีโดยอาศัยหลักการสร้างคุณงามความดีให้เป็นประจำสม่ำเสมอ เพื่อเป็นเหตุให้เกิดความสุขในปัจจุบัน และส่งเป็นผลในอนาคตสู่สุคติภูมิในภายข้างหน้า โดยการที่บุคคลได้กระทำสุจริต 3 เป็นประจำในชีวิตประจำวันของตนเอง แม้เพียงการกระทำกุศลนั้นเพียงครั้งเดียว แต่การกระทำนั้นรู้สึกประทับใจและหวนคิดเป็นประจำแล้วย่อมจัดเป็นกุศลกรรม

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการวิจัยพบว่า การที่บุคคลจะปฏิบัติสุจริต 3 เพื่อพัฒนาชีวิตได้นั้นไม่ใช่เรื่องยาก และไม่ใช่เรื่องง่าย ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

1) ควรมีหน่วยงานภาครัฐจัดฝึกอบรมหรือมีโครงการส่งเสริมสนับสนุนให้คนทำความดีเป็นประจำ โดยใช้หลักการปฏิบัติสุจริต 3 ให้ทำบ่อยๆ จนเป็นนิสัย เป็นการพัฒนาชีวิตอย่างต่อเนื่องในทางที่ดีงาม เพื่อให้มีคนที่ทำความดีทางกาย วาจา และใจ มีอยู่ในสังคมเป็นจำนวนมากขึ้น

2) ตัวบุคคลเองควรปฏิบัติให้มีสุจริต 10 ประการ ทั้งกายสุจริต 3 วจีสุจริต 4 และมโนสุจริต 3 มาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เป็นประจำให้เกิดเป็นความเคยชิน เป็นการพัฒนาชีวิตโดยมีหลักวิรัติ 3 ประการเป็นแนวปฏิบัติ

3) คณะสงฆ์ควรนำหลักธรรมที่เป็นแนวเดียวกันกับสุจริต 3 ทั้ง 10 ข้อมาปฏิบัติและแนะนำวิธีการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ชุมชน

5.2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยเรื่องนี้มีอีกหลายประเด็นที่ควรศึกษา ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1) ศึกษาวิเคราะห์สุจริตทางกายเพื่อเป็นเหตุให้เกิดในกามาวจรภูมิ

2) ศึกษาวิเคราะห์ทุจริต 3 หนทางมุ่งสู่ทุคติภูมิ

3) ศึกษาการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมนุษย์ที่ส่งผลตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, *พระไตรปิฎกภาษาไทย,* ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2539.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือ :

กรมการศาสนา, *ความรู้ศาสนาเบื้องต้น*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา), 2554.

กรมการศาสนา, *หนังสือวิถีชีวิต 5 ศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา), 2553.

กรมการศาสนา, *ศาสนาในประเทศไทย,* (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา), 2561.

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560-2564), *ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันปราบปรามการทุจริต*, สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2561.

คณาจารย์ ส. ธรรมภักดี, คลังปริยัติ เอกสารเต็มฉบับสมบูรณ์, สำนักพิมพ์ ลูก ส. ธรรมภักดี, (ม.ป.ป.).

ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์, *หลักจริยศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง), 2520.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน, *จริยธรรมกับการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2530.

ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, *กฎหมายแพ่งหลักทั่วไป: คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิช มาตรา 4-14*, พิมพ์ครั้งที่ 3. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม), 2548.

พญาลิไท, *สมุดภาพไตรภูมิพระร่วง*, พระราชนิพนธ์ของพญาลิไทพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์สุโขทัย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบันลือธรรม), (ม.ป.ป.).

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9, ราชบัณฑิต), *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ อธิบายศัพท์และแปลความหมาย คำวัด*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา), 2551.

พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลเดช, พระราชทานแก่ข้าราชการพลเรือน ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน ในวันที่ 18 พฤศจิกายน 2530.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ 21, (กรุงเทพ มหานคร: เพ็ทแอนด์โฮม), 2556.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*, พิมพ์ครั้งที่ 40, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด), 2557.

พระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*.พิมพ์ครั้งที่ 34, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, 2559.

พระภาวนาพิศาลเมธี, *วิปัสสนาภาวนาที่ไม่ถูกเขียนไว้ในพระไตรปิฎก*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์), 2558.

พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว), *คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์*, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ จำกัด), 2547.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, *สัมมาวาจา"พูดดี ดูดี สังคมดี"*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ 21 เซ็นจูรี่, 2554.

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, *มหาอภิธัมมัตถสังคหะ ปริจเฉทที่ 5 เล่ม 2 กัมมจตุกกะ และ มรณุปัตติจตุกกะ*, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพระอภิธรรมวัดมหาธาตุฯ

ฟื้น ดอกบัว, *ศาสนาเปรียบเทียบ*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: โสภณการพิมพ์), 2544.

ราชกิจจานุเบกษา สำนักนายกรัฐมนตรี, *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566-พ.ศ. 2570)*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ), 2565.

เรียม ศรีทอง, พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเธิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น จำกัด), 2542.

วิทยา ศักยาภินันท์. *ศาสนาฮินดู*. (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), 2549.

สมภาร พรมทา, *พุทธปรัชญา : มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2542.

สุภางค์ จันทวานิช, *วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2540.

โสภณ ขำทัพ, *แนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีตามหลักพุทธธรรม*, เอกสารการบรรยายวิชาสารัตถะในพระไตรปิฎก สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ครั้งที่ 3, (มมร,วข, ศรีธรรมาโศกราช, ภาคเรียนที่ 1), 2564.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.), *ประกาศเจตจำนงการบริหารงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตมีคุณธรรมและโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล*, กระทรวงศึกษาธิการ,2563.

สำนักนายกรัฐมนตรี, *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-พ.ศ. 2564)*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ), 2560.

สำนักนายกรัฐมนตรี, นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี, *จะใช้ศาสนธรรมนำสู่สันติสุขได้อย่างไร*, เอกสารในการสัมมนาคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานของ 5 ศาสนา ที่ส่งเสริมให้คนเป็นคนดี, (ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล สำนักนายกรัฐมนตรี), วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553.

(2) วิทยานิพนธ์ :

คนอง วังฝายแก้ว,"การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักการเมืองท้องถิ่นตามหลักสุจริต 3 ในเขตพื้นที่จังหวัดพะเยา" รายงานการวิจัย สังคมศาสตร์, ทุนอุดหนุนการวิจัยปีงบประมาณ 2560 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา), 2561.

พงศ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์, "ตัวชี้วัดสุจริตธรรมการปฏิบัติงานที่ปลอดการทุจริตขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นไทย: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านกลาง จังหวัดลำพูน"รายงานการวิจัย สังคมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2561.

พระเด่นชัย เมตฺติโก (มีสนาม), "แนวคิดเรื่องกายสุจริตในพระพุทธศาสนาเถรวาท", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2556.

พระมหาพรสวรรค์ กิตฺติวโร (จันโปรด), "ศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักกุศลกรรมบถ 10 ประการ", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2554.

พระมหาศุภวัฒน ชุติมนฺโต (สุขดำ), "การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่อง พฤติกรรมของมนุษย์ในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทกับ ซิกมันด์ ฟรอยด", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2548.

วสันต์ บุญประสม, "การพัฒนาการจัดกิจกรรมโครงการโรงเรียนสุจริต โรงเรียนบ้านตุงลอย อำเภอ อมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่", วิทยานิพนธ์สาขาการบริหารการศึกษา ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่), 2562.

(3) จุลสาร :

ปริญญา ประหยัดทรัพย์**,** สุจริตธรรมนำสู่สันติสุข, *"ที่นี่สำนักจุฬาราชมนตรี" ปีที่ 1 ฉบับที่ 5*, มปป..

ปรีดี เกษมทรัพย์, *หลักสุจริตคือหลักความซื่อสัตย์และความไว้วางใจ*, เอกสารอนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ ดร.สมศักดิ์ สิงหพันธ์, 2526.

สิทธิโชค ศรีเจริญ, หลักสุจริตในการปฏิบัติตามสัญญาประกันภัย, *วารสารกฎหมาย* ฉบับที่ 7, 1 มิถุนายน 2525.

(4) เว็บไซต์ :

พระมหาหรรษา ธมมหาโส, สุจริตธรรมในฐานะเครื่องมือป้องกันการทุจริตคอร์รัปชั่นในสังคมไทยปัจจุบัน [ออนไลน์]. 11 กันยายน 2565, (2560). <hppt//: www.ps.mcu.ac.th>

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, *สุจริต*, บทวิทยุรายการ“รู้ รัก ภาษาไทย”ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (25 มีนาคม 2557) เวลา 7.00-7.30 น.
< www.orst.go.th **>**

2. ภาษาอังกฤษ

SECONDARY SOURCES : Books.

J.F O'Cornor, **Good Faith in International Law,** (Aldershot: Dartmouth Publishing, 1991.

Kohlberg, Lawrence. “Moral Stages and Moralization : The Cognitive – Developmental Approach”. **Moral Development and Behavior : Theory, research, and Social Issues**. p. 31- 35, New York : Holt, Rinehart and Winston, 1976.

Orme-Jonhson, D.W. “Personality and Autonomic Changes in Prisoners Practicing the Transcendntal Meditation Technique”. **Scientilic Research on The Transcendental Meditation** Program Colleted Paper. V. 1, 1977.

Phra Dharmakosajarn (Prayoon Dhammacitto Mererk). **Buddhist Worldview**. by the Royal Government of Thailand. Machachulalongkornrajavidyalaya University, 2005.

Phra Debvisuddhikavi (Pichitr Thitavanno). **Mind Development**. Fourth impression. Mahamakut Rajavidyalaya University, 2005.

Seeman. W. Nidich. S. and, Banta. T. **Inluence of Transcendental Meditation on a Masure of Self - Actualization**. Scientific Reserch on the Transcendental Meditation Program Collected Paperrs, 1977.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ ชื่อสกุล	:	นายวงศ์ฐาน์ยศ ช่วยแก้ว
วัน เดือน ปีเกิด	:	22 กุมภาพันธ์ 2527
สถานที่เกิด	:	จังหวัดชุมพร
ที่อยู่ปัจจุบัน	:	148/1 หมู่5 ตำบลทุ่งคาวัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร 86170
วุฒิการศึกษา	:	ประถมศึกษา โรงเรียนบ้านทับใหม่
		มัธยมศึกษา กศน. อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี
		ปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
วุฒิการศึกษาพิเศษ	:	นักธรรมตรี สำนักเรียนวัดวัดเขาหลาง
ตำแหน่งหน้าที่	:	อาจารย์แนะแนวประจำศูนย์แนะแนวการศึกษาเพื่ออนาคตที่ดีงาม มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
	:	อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านหมู่ที่5 ตำบลทุ่งคาวัด อำเภอละแม จังหวัดชุมพร